

eISSN 2522–9125

pISSN 2524–0471

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Науковий піврічний журнал

DOI: 10.51423/2524-0471-2025-17-1

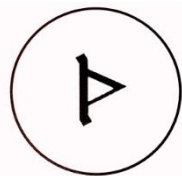
Том 17(1)
(січень – червень)

Київ – 2025

SOCIAL COMMUNICATIONS: THEORY AND PRACTICE

Scientific semiannual magazine

DOI: 10.51423/2524-0471-2025-17-1

Volume 17(1)

(January – June)

Kyiv – 2025

According to decision No. 2630 (protocol No. 23 dated 08/29/2024)
National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting
print media identifier «Соціальні комунікації: теорія і практика»
/ «Social Communications: Theory and Practice» – R30-05473.

The scientific journal is included in global scientometric databases
«INDEX COPERNICUS» and ERIH PLUS.

EDITORIAL STAFF

Co-editors:

Scientific Editor –

Kholod Oleksandr, Academician of the Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine, Doctor of Science in Philology, Professor of the Department of Journalism of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine).

Scientific and Literary Editor –

Kholod Hanna, Doctor of Philosophy in Philology, Professor of the Department of Journalism, Educational and Scientific Institute of Psychology and Social Sciences, Interregional Academy of Personnel Management; CEO of the NGO «Scientific and Educational Center «SUCCESSFUL» (Ukraine).

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

1. **Antošová Marcela** – Doctor of Philosophy, Associate Professor, Department of Journalism and New Media, Faculty of Arts, Constantine the Philosopher University in Nitra; <https://orcid.org/0000-0003-0902-1484>; mantosova@ukf.sk (Slovak Republic);
2. **Bezrucho Oleksandr** – Doctor of Art Studies (Dr. Sc.) majoring in "Theory and History of Culture", Doctor of Philosophy (Ph.D.) majoring in "Art of cinema, television", professor, corresponding member of the International Academy of Pedagogical Education, academician of the Ukrainian Film Academy, Ukrainian film director, journalist, member of the National Union of Cinematographers of Ukraine, the National Union of Writers of Ukraine, the National Union of Journalists of Ukraine, the International Federation of Journalists; <https://orcid.org/0000-0001-8360-9388>; Web of Science ResearcherID B-8818-2019; Scopus Author ID: 57219311313; oleksandr_bezrucho@ukr.net (Ukraine);
3. **Bessarab Anastasia** – Doctor of Sciences in Social Communications, Associate Professor, Professor of the Department of Special Pedagogy and Special Psychology of the Communal Institution of Higher Education "Khortytskyi NEC "Rehabilitation Academy"; ORCID: 0000-0003-3155-5474, Scopus Author ID: 57211852356; staicy@ukr.net (Ukraine);
4. **Cillingová Veronika** – Doctor of Philosophy, Associate Professor, Department of Journalism and New Media, Faculty of Arts, Constantine the Philosopher University in Nitra; <https://orcid.org/0000-0002-6507-2158>; vcillingova@ukf.sk (Slovak Republic);
5. **Finch Michael R.** – Doctor of Philosophy in Communications, Associate Professor, Southern Adventist University (USA); mfinch@leeuniversity.edu;
6. **Horoshko Olena** – Doctor of Sociological Sciences; Doctor of philological sciences; Professor, head of the Department of intercultural communication and foreign languages of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"; <https://orcid.org/0000-0002-8592-1022>; olena_goroshko@yahoo.com; (Ukraine);
7. **Danilovich Nedho** – Academician of the Serbian Academy of Innovation Sciences, Doctor of Political and Security Sciences, Full Professor of Scientific Research Methodology and Vice-Rector for Science and Development at the MB University in Belgrade of Serbia, President of the International Association of Methodologists of Social Sciences, <https://orcid.org/0000-0003-2109-5291>; danilovic.nedjo@gmail.com (Serbia);
8. **Dwivedi Ratnesh** – Doctor of Science, Professor; Director and Professor in Yesbud University; Professor & Dean of Faculty of Humanities & Social Sciences (FoH&SS), Zambia; Director with Global Institute for IT Mgt and ESJ-Paris (Paris School of Journalism); Country Director/Professor/Sec, Intel, Def Expert with SECINDEF, <https://orcid.org/0000-0002-9248-9995>; rtmsh_dwivedi@yahoo.com (India);
9. **Dosenko Anzhelika** – Candidate of Sciences in Social Communications, Associate Professor, V. Vernadsky Tavris National University, head of the Department of Journalism; <https://orcid.org/0000-0002-5415-1299>; likadosenko@gmail.com (Ukraine);
10. **Elbeshausen Hans** – Associate Professor Emeritus; Section of Galleries, Libraries, Archives, and Museums (GLAM) Department of Communication; University of Copenhagen; <https://orcid.org/0000-0002-9245-9489>; hans709elb@gmail.com (Denmark);
11. **Khudikova Zora** – Doctor of Philosophy, Professor, Head of the Department of Artistic Communication, Faculty of Mass Media Communication, University of St. Cyril and Methodius in Trnava, <https://orcid.org/0000-0002-8288-7439>; zorahudikova@gmail.com (Slovak Republic);
12. **Krutov Vasyl** – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Doctor of Sciences in Law, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Academician of the National Academy of Sciences of the Higher School of Ukraine, Vice-President of the Ukrainian Union of Entrepreneurs and Industrialists; <https://orcid.org/0000-0003-0972-4200>; kv.gusp@gmail.com (Ukraine);
13. **Kuchukov Hristo** – Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor; University of Silesia: Katowice, Poland; <https://orcid.org/0000-0002-1965-8908>; hkyuchukov@gmail.com (Germany);
14. **Lukacovic Marta Natalia** – Doctor of Philosophy, Assistant Professor of Communication and Mass Media, Angelo State University, Texas Tech University System (USA); <https://orcid.org/0000-0002-8244-892X>; marta.lukacovic@angelo.edu;
15. **Prystay Galina** – Candidate of Sciences in Social Communications, Associate Professor of the Department of Journalism of Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University; 0000-0002-1728-288X; galuna1803@gmail.com (Ukraine);
16. **Skott Bo** – Doctor of Philology, Senior Lecturer, Department of Cultural Sciences, Faculty of Arts and Humanities, Linnaeus University, <https://orcid.org/0000-0001-9383-9291>; ResearcherID: AAD-5598-2019; bo.skott@lnu.se (Sweden);
17. **Synowiec Aleksandra** – Doctor of Philosophy in Sociology, Assistant Professor, Silesian University of Technology in Gliwice; <https://orcid.org/0000-0001-8251-2322>; aleksandra.synowiec@gmail.com (Poland).

Соціальні комунікації: теорія та практика / Social Communications: Theory and Practice (2025). Scientific semiannual magazine, 17(1), January – June, Kyiv, 198.

Volume 17(1) of the periodical scientific journal contains research results by social communication specialists, presented by authors from Denmark, Republic of Serbia, Slovak Republic and Ukraine.

Research encompasses the theory and history of social communication, the theory and history of journalism, applied social communication technologies, and social communication in criminology.

The materials will interest social communication specialists, psychologists, political scientists, philologists, sociologists, and philosophers.

© Public organization Scientific and educational center
«SUCCESSFUL», 2025.

Official website – <https://new.comteka.com.ua/>

All articles are licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Відповідно до рішення № 2630 (протокол № 23 від 29.08.2024)
 Національної ради України з питань телебачення й радіомовлення
 ідентифікатор друкованого медіа «Соціальні комунікації: теорія і практика»
 / «Social Communications: Theory and Practice» – R30-05473.

Науковий журнал включено до міжнародних наукометричних баз
 «INDEX COPERNICUS» й ERIH PLUS

РЕДАКЦІЙНИЙ ШТАТ

Співредактори:

Науковий редактор –

Холод Олександр Михайлович – академік Академії наук вищої школи України, доктор філологічних наук, завідувач кафедри журналістики Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Україна).

Науковий і літературний редактор –

Холод Ганна Ярославівна – кандидат філологічних наук, професор кафедри журналістики Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук Міжрегіональної Академії управління персоналом, директор Громадської організації «Науково-освітній центр «УСПІШНИЙ» (Україна).

МІЖНАРОДНА РЕДАКЦІЙНА РАДА

Антошова Марцела – доктор філософії, доцент, кафедра журналістики та нових медіа, факультет мистецтв Університету Костянтина Філософа в м. Нітра; <https://orcid.org/0000-0003-0902-1484>; mantosova@ukf.sk (Словацька Республіка).

Безручко Олександр – доктор мистецтвознавства, професор, член-кореспондент Міжнародної академії наук педагогічної освіти, академік Української кіноакадемії, український кінорежисер, журналіст, член Національної спілки кінематографістів України, Національної спілки письменників України, Національної спілки журналістів України, Міжнародної федерації журналістів (IFJ); <https://orcid.org/0000-0001-8360-9388>; Web of Science ResearcherID B-8818-2019; Ідентифікатор автора Scopus: 57219311313; oleksandr_bezruchko@ukr.net (Україна);

Бессараб Анастасія – доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, професор кафедри спеціальної педагогіки та спеціальної психології, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицький національний навчальний заклад Академія реабілітації»; ORCID: 0000-0003-3155-5474, Scopus Автор ID: 57211852356; staicy@ukr.net (Україна);

Горошко Олена – доктор соціологічних наук, доктор філологічних наук; професор, завідувач кафедри міжкультурної комунікації та іноземних мов, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; <https://orcid.org/0000-0002-8592-1022>; olena_goroshko@yahoo.com (Україна);

Данилович Недьо – академік Сербської академії інноваційних наук, доктор політичних наук, професор кафедри методології наукових досліджень і проректор з науки і розвитку Університету МВ у м. Белград; президент Міжнародної асоціації методистів соціальних наук, <https://orcid.org/0000-0003-2109-5291>; danilovic.nedjo@gmail.com (Сербія);

Двіведі Ратнеш – доктор наук, директор і професор в університеті Єсбуд; професор та декан факультету гуманітарних та соціальних наук (FoH & SS), Замбія; Директор Глобального інституту з питань IT Mgt та ESJ-Париж (Паризька школа журналістики); Державний директор / професор / сек., Intel, експерт з оборони в SECINDEF, <https://orcid.org/0000-0002-9248-9995>; rtsh_dwivedi@yahoo.com (Індія);

Досенко Анжеліка – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, завідувач кафедри журналістики Таврійського національного університету імені В. Вернадського; <https://orcid.org/0000-0002-5415-1299>; likadosenko@gmail.com (Україна);

Ельбесхаузен Ханс – почесний професор Інституту комунікації Університету Копенгагена; <https://orcid.org/0000-0002-9245-9489>; hans709elb@gmail.com (Данія);

Крутов Василь – кандидат педагогічних наук, доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, академік Національної академії наук вищої школи України, віце-президент Українського Союзу Підприємців та Промисловців; <https://orcid.org/0000-0003-0972-4200>; kv.gusp@gmail.com; (Україна);

Кучуков Хресто – доктор педагогічних наук, професор; Сілезький університет, Катовіце, Польща; <https://orcid.org/0000-0002-1965-8908>; hkyuchukov@gmail.com (Німеччина);

Лукачович Марта Наталія – доктор філософії, доцент кафедри комунікації та мас-медіа, Університет штату Анджело, Техаський технічний університет; <https://orcid.org/0000-0002-8244-892X>; marta.lukacovic@angelo.edu; (США);

Пристаї Галина – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника; 0000-0002-1728-288X; galuna1803@gmail.com (Україна);

Синовец Олександра – доктор філософії, доцент, Сілезький технологічний університет у Глівіце; <https://orcid.org/0000-0001-8251-2322>; aleksandra.synowiec@gmail.com (Польща);

Скотт Бо – доктор філологічних наук, старший лектор, відділ культурних наук, мистецько-гуманітарний факультет, Університет Ліннея, <https://orcid.org/0000-0001-9383-9291>; ID дослідника: AAD-5598-2019; bo.skott@lnu.se (Швеція);

Фінч Майкл – доктор філософії в галузі комунікацій, доцент Південного адвентистського університету (США); mfinch@leeuniversity.edu.

Худікова Зора – доктор філософії, професор, завідувач кафедри художньої комунікації, Факультет комунікації засобів масової інформації, Університет св. Кирила і Мефодія в Трнаві, <https://orcid.org/0000-0002-8288-7439>; zorahudikova@gmail.com (Словацька Республіка);

Цілінгова Вероніка – доктор філософії, кафедра журналістики та нових медіа, факультет мистецтв Університету Костянтина Філософа в Нітрі; <https://orcid.org/0000-0002-6507-2158>; vcillingova@ukf.sk (Словацька Республіка).

Соціальні комунікації: теорія та практика / Social Communications: Theory and Practice (2025). Науковий піврічний журнал. Том 17(1), січень – червень, 200.

Том 17(1) періодичного наукового журналу містить результати досліджень фахівців із соціальних комунікацій, представлені авторами з Данії, Республіки Сербія, Словацької Республіки й України.

Дослідження стосуються теорії та історії соціальних комунікацій, теорії та історії журналістики, прикладних соціально-комунікаційних технологій, соціальних комунікацій у кримінології.

Матеріали зацікавляють фахівців із соціальних комунікацій, психологів, політологів, філологів, соціологів та філософів.

© Громадська організація

«Науково-освітній центр «УСПІШНИЙ», 2025.

Офіційний вебсайт – <https://new.comteka.com.ua/>

Усі статті ліцензуються відповідно Creative Commons Attribution 4.0 International License.

CONTENT

Pages

THEORY AND HISTORY OF SOCIAL COMMUNICATIONS

- 1. Social Communications of the Inca Empire:
A Diachronic and Holistic-Quantum Analysis
(in English)**

11–40

Oleksandr Kholod,
*Full member of the Academy of Sciences
of Higher Education of Ukraine,
Doctor of Science in Philology,
Head of the Department of Journalism,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine).*

THEORY AND HISTORY OF JOURNALISM

- 2. Photo collages from the magazine «Kino» (1925):
specifics and results of perception (in Ukrainian)**

42–62

Hanna Kholod,
*candidate of philological sciences,
Professor of the Department of Journalism
Educational and Scientific Institute
Psychology and Social Sciences of
Interregional Academy of Personnel Management
(Kyiv, Ukraine).*

- 3. The role of convergence and cross media in the modernization
of the professional activities of the regional media editorial
of public broadcasting of Ukraine (in Ukrainian)**

63–90

Halyna Derzhypilska,
*Master of Journalism
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine).*

- 4. The impact of martial law on the creation of news content
in the «United News (Yedyni Novyny)» marathon
(using the example of the «1+1» TV channel) and «5 Channel»
(in English)**

91–127

Serhii Barbu-Valchyshyn,
Master of Journalism, TV host,

*The Limited Liability Company
5 CHANNEL TV (Kyiv, Ukraine).*

APPLIED SOCIAL AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

- 5. A Comparison of the Use of Facebook by the Slovak and International Public Service Media**
(in Slovak) 129–150
- Aneta Černáková,**
*PhD. Student
Department of Journalism and New Media, Faculty of Arts,
Constantine the Philosopher University in Nitra
(Nitra, Slovak Republic)*
- 6. Experiences of Foreignness and Depersonalization in the Social Communication of Migrants in Denmark: A Two-Cases Design** *(in German)* 151–171
- Hans Elbeshausen,**
*Associate Professor (emeritus),
Copenhagen University,
Department of Communication
(Copenhagen S, Denmark);*
- Ahmet Demir,**
*Master's degree in Education;
Certified Existential Psychotherapist,
Self-employed Family Counselor
(Hvidovre, Denmark).*

SOCIAL COMMUNICATIONS IN CRIMINOLOGY

- 7. Implications of (non)responsibility of minors on the growth of violence in society** *(in Serbian)* 173–191
- Dragana Lazić,**
*Doctor of Legal Sciences,
Associate Professor of Criminal Law and Criminal Procedural Law in
the Department of Criminal Law.
Vice Dean of Academic Affairs at the MB University
(Belgrade, Republic Serbia);*
- Aleksandra Danilović,**
*Doctor of Legal Sciences,
Assistant Professor of Public Law.*

*Law office «Aleksandra Danilovic»
(Belgrade, Republic Serbia);*

Marija Kostić,
*Doctor of Legal Sciences
Associate Professor of Administrative Law and Administrative
Procedural Law in the Department of Administrative Law.
Vice-Rector for Quality at the MB, University
(Belgrade, Republic Serbia).*

**Requirements for publication of articles in a scientific journal
«Social Communications: Theory and Practice»**

192–196

ЗМІСТ

Стор.

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

1. Соціальні комунікації Імперії інків:
діахронний і холістично-квантовий аналіз
(англійською мовою) 11–40

Олександр Холод,
академік Академії наук вищої школи України,
доктор філологічних наук, завідувач кафедри журналістики
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна).

ТЕОРІЯ Й ІСТОРІЯ ЖУРНАЛІСТИКИ

2. Фотоколажі журналу «Кіно» (1925):
специфіка й результати сприйняття
(українською мовою) 42–62

Ганна Холод,
кандидат філологічних наук, професор кафедри журналістики
Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук,
Міжрегіональна Академія управління персоналом
(м. Київ, Україна).

3. Роль конвергентності й кросмедійності в модернізації
фахової діяльності регіональної медіаредакції
суспільного мовника України (українською мовою) 63–90

Галина Держипільська,
магістр, кафедра журналістики
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)

4. Вплив воєнного стану на створення новинного контенту
телемарафону «Єдині новини» (на прикладі телеканалу «1+1»
і телеканалу «5 канал»

Сергій Барбу-Вальчишин,
магістр журналістики,
телеведучий товариства з обмеженою відповідальністю
«5 КАНАЛ ТВ», (Київ, Україна)

91–127

ПРИКЛАДНІ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

5. Порівняння використання мережі «Фейсбук»
словацькими та міжнародними громадськими медіа
(словацькою мовою) 129–150
- Анета Чернакова,**
аспірант,
кафедра журналістики та нових медіа,
Університет Костянтина Філософа в Нітрі
(м. Нітра, Словачька Республіка).
6. Досвід чужості й деперсоналізації в соціальній комунікації
мігрантів у Данії: дизайн двох випадків (німецькою мовою) 151–171
- Ханс Ельбесхаузен,**
доцент (на пенсії),
Копенгагенський університет
(м. Копенгаген, Данія);
- Ахмет Демір,**
магістр педагогіки,
сертифікований екзистенційний психотерапевт,
самозайнятий сімейний консультант
(м. Відовре, Данія).

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ В КРИМІНОЛОГІЇ

7. Вплив (без)відповідальності неповнолітніх
на зростання насильства в суспільстві (сербською мовою) 173–191
- Драгана Лазіч,**
доктор юридичних наук,
доцент кафедри кримінального й кримінально-процесуального права
(Белград, Республіка Сербія);
- Олександра Данилович,**
доктор юридичних наук,
асистент кафедри публічного права
(Белград, Республіка Сербія);
- Марія Костич,**
доктор юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного та адміністративно-процесуального права
(Белград, Республіка Сербія).

**Вимоги до публікації статей у науковому журналі
«Соціальні комунікації: теорія та практика /
Social Communications: Theory and Practice»**

192–196

THEORY AND HISTORY OF SOCIAL COMMUNICATIONS

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Social Communications of the Inca Empire: A Diachronic and Holistic-Quantum Analysis

Oleksandr Kholod,

Full member of the Academy of
Sciences of Higher Education of
Ukraine,
Doctor of Science in Philology,
Head of the Department of
Journalism,
E-mail: akholod@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0002-6851-0176>
ResearcherID: AAD-5598-2019
Vasyl Stefanyk Precarpathian
National University,
Shevchenko st., 57, Ivano-Frankivsk,
Ukraine, 76000.

Citation:

Kholod, O. (2025).
Social Communications of the Inca
Empire:
A Diachronic and Holistic-Quantum
Analysis.
*Social Communications: Theory and
Practice*, 17(1), 9–39.
DOI: 10.51423/2524-0471-2025-17-1-1
© Kholod, O. (2024).

Attribution 4.0 International (CC BY
4.0)

Submitted to the editor	02.02.2025
Review 1	16.02.2025
Review 2	17.02.2025
Accepted for printing	01.03.2025

Keywords: social communications,
Inca Empire, diachronic analysis,
holistic-quantum analysis.

Annotation

Our research aims to conduct a diachronic and holistic quantum analysis of social communications within the Inca Empire (1438–1533/1572) and identify their specific characteristics. We adopted a holistic approach, which emphasizes the primacy of the Whole. Our methods included analysis and synthesis, the hypothetical-deductive method, abstraction, and observation, as well as the quantum chronos and diachronic analysis methods. The research methodology involved selecting scientific publications related to the topic of our study. We analyzed and synthesized the selected publications to identify methods suitable for investigating the problem. After establishing the research methodology, we conducted a holistic and diachronic analysis of the facts described in communicative, archaeological, historical, and cultural studies. This analysis of social communications in the Inca Empire (1438–1533/1572) enabled us to identify specific characteristics of these communications. Research Results. We examined social communications during the reigns of five emperors: Pachacuti Inca Yupanqui, Topa Inca Yupanqui, Huayna Capac, and the brothers Huascar Inca and Atahualpa. Our analysis identified six distinct trends within the twelve types of social communications recorded over the 95 years of the Inca Empire: State administrative and political communications, Financial and economic communications, Cultural-level communications, Hierarchical communications, Logistical communications, and Family-based communications. Conclusions. Through diachronic analysis, we identified 11 types of social communication applications and highlighted six trends associated with specific types. The holistic quantum analysis of social communications in the Inca Empire from 1438 to 1533 allowed us to determine five key aspects that characterise the specifics and features of these communications.

Introduction

To date, the social communications of the Inca Empire have not been studied from the comprehensive perspective of diachronic analysis. Furthermore, no researcher has, as we believe, approached the analysis of Inca social communications using a holistic quantum approach (Kholod, 2022). These observations highlight the relevance and significance of our research for the academic field of *Social Communications*.

Our study aims to perform a diachronic and holistic quantum analysis of the social communications of the Inca Empire (1438–1533/1572) and to identify the specific characteristics of these communications. The central hypothesis of the study is that a diachronic and holistic quantum analysis of the Inca Empire's social communications can reveal their distinctive characteristics.

Methods and Methodologies of the Study

To conduct a diachronic and holistic quantum analysis of the social communications of the Inca Empire and to identify their specific characteristics, we selected several methods from different categories, including general methods, scientific methods, and field-specific methods.

From the group of general methods, we employed the potential of holism (holistic approach), which asserts the primacy of the Whole, or "the belief that each thing is a whole, more significant than the parts that comprise it" (*Holism*, 2024).

In our study, the group of scientific methods included traditional analysis and synthesis, the hypothetical-deductive method, the method of abstraction, and observation.

Among field-specific (specialized) methods, we opted for the method of quantum chronos (Krutov, 2021: 34–46; Kholod, 2020: 32–67), which...

«...involves the analysis of communicative processes and texts that were made public at least 75 years before their analysis. This timeframe is determined by the average lifespan of an individual familiar with the epistemic framework during their lifetime. The method considers two key factors: 1. The analyzed communicative processes and texts must be perceived by a contemporary audience that is only theoretically familiar with the epistemic framework within which these processes occurred and the texts were created. 2. The analysis of the communicative processes and text perception must be experimental and should incorporate the principles and concepts of quantum theory, such as W. Heisenberg's uncertainty principle, N. Bohr's complementarity principle, and the concept of superposition» (Kholod, 2020: 32–67).

This methodological approach provides a unique perspective for understanding the nuances of historical communicative processes and their texts within the Inca Empire.

Field-Specific (Humanities) Methods and Research Methodology. For our study, we applied the field-specific method of diachronic analysis to seek historical and archaeological evidence supporting the proposed hypothesis.

The methodology of our research was based on the following search procedures:

1. Selection of scientific publications relevant to the topic of our study.
2. Analysis and synthesis of the selected publications to identify methods that are valid for investigating the research problem.
3. Formation of the research methodology, incorporating the identified methods.
4. Holistic and diachronic analysis of facts described in publications related to communication studies, archaeology, history, and cultural studies.
5. Analysis of the social communications of the Inca Empire (1438–1533/1572).

6. Identification of specific characteristics of the social communications of the Inca Empire.

This systematic approach allowed us to comprehensively examine the communicative processes of the Inca Empire and highlight their distinctive features.

Results and discussion.

General socio-communication background

The Incas were a group of South American Indians who ruled an empire at the time of the Spanish conquest in 1532 (Britannica, Editors of Encyclopaedia, 2024). The territory inhabited by the Incas «extended along the Pacific coast and the Andean highlands from the northern border of modern Ecuador to the Maule River in central Chile» (Britannica, Editors of Encyclopaedia, 2024).

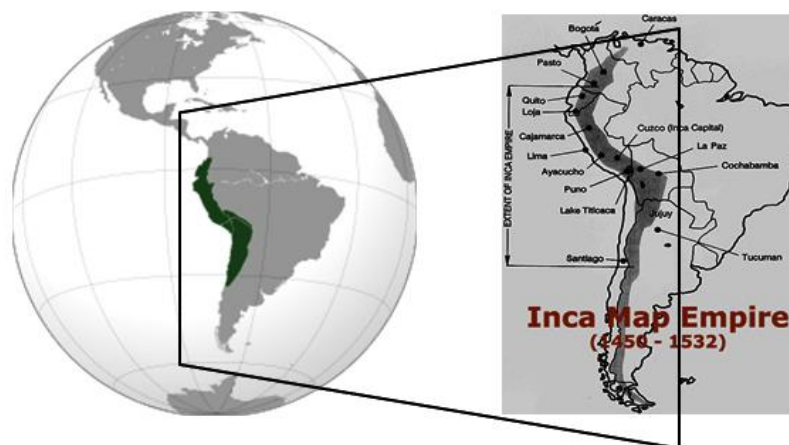

Fig. 1 Location of the Inca Empire (1438 – 1533/1572).

Image of a globe with the location of North and South America

(Globe on the left; source – https://en.wikipedia.org/wiki/Inca_Empire).

Location of the Inca Empire on the map of South America (map on the right, source – https://www.peruadventurestours.com/en/inca_empire.html)

The Inca Empire is called the Realm of the Four Parts (Quechua: Tawantinsuyu), or Four Parts Together (McEwan, 2008). The name of the empire included an understanding of the socio-communicative unity of the Inca tribes, which from the standpoint of a holistic approach we interpret as a Whole consisting of the four corners of the world.

«In Quechua, tawa means four, and -ntin is a suffix denoting a group, so tawantin is a quartet, a group of four things taken together, in this case, the four suyu (“regions” or “provinces”), the corners of which meet at the capital. The four suyu were: Chinchaisuyu (north), Antisuyu (east; Amazon jungle), Kullasuyu (south), and Kuntisuyu (west). Thus, the name Tawantinsuyu was a descriptive term indicating the unification of the provinces. Spanish transliterated the name as Tahuatinsuyu or Tahuatinsuyu» (McEwan, 2008: 221).

The social and cultural traditions of communication among members of the Inca tribes, who spoke different dialects of Quechua, were not original. They were inherited from previous empires, which give the right to assert: that the social communications of the Inca Empire were not extraordinary social processes.

«The Inca Empire was preceded by two great empires in the Andes: Tiwanaku (c. 300–1100 CE), based around Lake Titicaca, and the Wari or Uari (c. 600–1100 CE), centred near the

city of Ayacucho. The Wari occupied the territory of Cuzco for about 400 years. Thus, many characteristics of the Inca Empire derived from earlier multi-ethnic and expansive Andean cultures» (McEwan, 2006).

Researchers (Spalding, 1984) predict that previous Andean civilizations stimulated the Inca to improve their social communication system. Such communication took various forms, from high-quality roads to an organized process of production of goods, which, in our opinion, indicated a high level of development of logistic trade relations between the tribes.

«...earlier civilizations may have owed some of the achievements of the Inca Empire to «thousands of kilometers/miles of roads and dozens of large administrative centers with complex stone construction... terraced mountain slopes and filled valleys», as well as the production of «huge batches of goods» (Spalding, 1984).

Inca social communications were based on a strict military system of relations between the Incas and other peoples and cultures of the Andes. The first mentions of the Incas are associated with the village of Pacaritampu, where the Inca tribe led by Manco Capac (Manco Qhapaq) lived. Establishing social communications of the conqueror, Manco Capac led his tribe to the city of Cuzco, which was located 24 km from the village of Pacaritampu. In Cuzco began the history of the people, who became dominant in the territory of more than 2 million km² in the Andes Mountains. Since the creation of the city of Cuzco is dated to the 12th century, we can predict the beginning of the existence of the Incas from the 12th century AD (Britannica, T. Editors of Encyclopaedia, Inca, 2024).

The social and economic structure of the Incas from the 12th to the 14th centuries was no different from that of the other numerous tribes that inhabited the Andes. It was only during the reign of Mayta Qhapaq in the 14th century that the Incas revealed their warlike expansionist nature.

«Under the leadership of Mayta Capac, the Incas began an expansion, attacking and plundering the villages of neighbouring peoples and probably collecting some tribute. During the reign of Qhapaq Yupanki, the next emperor, the Incas first extended their influence beyond the Cusco valley, and with the eighth emperor, Wiraqocha 'Inka, the Incas began a program of constant conquest, establishing garrisons among the settlements of the peoples they conquered» (Britannica, T. Editors of Encyclopaedia, Inca, 2024).

Social Communications During the Reign of Pachacuti Inca Yupanqui

The militaristic social communications of the Inca dynasty were continued by the tenth emperor Pachacuti Inca Yupanqui. One form of social communication should be considered the socio-hierarchical structure of the Inca Empire. Organized social communications are traced in the state (imperial) management established by Pachacuti (Pachacuti Inca Yupanqui, 2024). Researchers at the British Museum characterized Pachacuti as a man, «the main leader of Mesoamerican (pre-Columbian)» America (Pachacuti Inca Yupanqui, 2024). Pachacuti lived from 1438 to 1471. According to the British Museum, Pachacuti means «He who remakes the world».

«Pachacuti Inca Yupanqui was the ninth Sapa Inca of the Kingdom of Cuzco, which he transformed into the Tawantinsuyu Empire... During his reign, Cuzco grew from a hamlet into an empire that could rival and eventually surpass Chimú. He began an era of conquest that, within three generations, extended Inca rule from the Cuzco Valley to almost all of civilized South America» (Pachacuti Inca Yupanqui, 2024).

Pachacuti's organized social communications of state management allowed him to restructure the state system that functioned in the kingdom of Cuzco. To implement the idea of a single leader, Pachacuti organized a system of spies. The functions of such spies were reduced to informing the hierarch about the affairs of the political and military system of the regions. Pachacuti's new social communications were based on generous promises of future benefits for regional leaders under the leadership of the central government. The supreme leader offered them "gifts in the form of luxury items... high-quality fabrics" (Inca Empire, 2024), and promised "that they would be materially richer than his subjects" (Inca Empire, 2024).

The trick of social communications of the Inca Empire under Pachacuti's leadership was that most regional leaders perceived his promises positively and voluntarily accepted favourable conditions of subordination. According to researchers (Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. Inca, 2024), Pachacuti practised forced resettlement of tribes to different regions of the empire he created. Such resettlement corresponds to the process of social integration. Pachacuti considered its goal to be achieving political stability and minimizing possible social unrest of dissatisfied subordinates in the regions. The social communications of state management organized by Pachacuti allowed him to restructure the state system that functioned in the kingdom of Cuzco. To implement the idea of single leadership, Pachacuti organized a system of spies. The functions of such spies were reduced to informing the hierarch about affairs in the political and military systems of the regions. Pachacuti's new social communications were based on generous promises of future benefits to regional leaders under the central government. The supreme leader offered them "gifts in the form of luxury items... high-quality fabrics" (Inca Empire, 2024), and promised "that they would be materially richer than his subjects" (Inca Empire, 2024).

The trick of social communications of the Inca Empire under Pachacuti was that most regional leaders perceived his promises positively and voluntarily accepted favourable terms of subordination. According to researchers (Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. Inca, 2024), Pachacuti practised forced relocation of tribes to different regions of the empire he created. Such relocation corresponds to the process of social integration. Its goal was to achieve political stability and minimize possible social unrest of disgruntled subordinates in the regions. The military power of the new Inca leader suppressed the resistance of the rebellious. Pachacuti executed disloyal subjects and ordered the children of Inca families who resisted to be transported to the centre of the empire, the city of Cuzco. There, specially trained mentors taught such children the state management system of the Inca Empire. This was done so that young specialists trained in new state social communications when they became adults, would return to the regions and implement the idea of a centralized state. In addition, Pachacuti forcibly married off young female Incas to members of strong families of local leaders, which in the future, according to Pachacuti, was to strengthen state social communications and further centralize the Inca Empire (Inca Empire, 2024).

The resistance of the rebellious was suppressed. Pachacuti executed disloyal subjects and ordered the children of Inca families who resisted to be transported to the centre of the empire, the city of Cuzco. There, specially trained mentors taught such children the state management system of the Inca Empire. This was done so that young specialists trained in new state social communications when they became adults, would return to the regions and implement the idea of a centralized state. In addition, Pachacuti forcibly married off young female Incas to members of strong families of local leaders, which in the future, according to Pachacuti, was supposed to strengthen state social communications and further centralize the Inca Empire (Inca Empire, 2024).

The chief leader of Mesoamerica divided the Inca state into four regions: "Chinchasuyu (Northwest), Antisuyu (Northwest), Kuntisuyu (Southwest) and Kullasuyu (Southwest)" (Inca Empire, 2024). In each of the regions, Pachacuti appointed leaders known among the Indian tribes, who skillfully carried out social communications with subordinate members of the tribes. The Inca

leader created a central government, which was led by representatives of the Incas. According to researchers, for example (Weatherford, J. McIver, 1988), the world-famous settlement of Machu Picchu could have served as Pachacuti's summer residence. However, the version that Machu Picchu was used as an agricultural station is not excluded (Weatherford, J. McIver, 1988). This conditional administrative reform allowed Pachacuti to carry out state social communications along a hierarchical vertical level.

Pachacuti organized financial and social communications based on taxation of the population of the Inca Empire. Not all remote regions could pay taxes.

«For, as is well known, no village in the mountains or plains paid the tribute exacted from it by those who were in charge of these matters. There were even provinces where, when the natives declared that they were unable to pay the tribute, the Incas ordered that every inhabitant should be obliged to hand over a large feather filled with live lice every four months, which was a way of training the Incas and inculcating them with the duty of paying tribute» (Starn, Kirk, & Degregori, 2009).

It is known (Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. Inca, 2024) that local leaders appointed by Pachacuti were responsible for collecting the labour tax. At that time, social communications of the tax system had several options: from military service or community service to agricultural work.

Social communications at the cultural level in the Inca Empire were called upon to integrate different tribes and civilizations into a single socio-cultural and military-economic space. This trend had varying degrees of success. "Not all local cultures were fully integrated" (Starn, Kirk, & Degregori, 2009), since "the Inca Empire as a whole had an economy based on the exchange and taxation of luxury goods and labour" (Starn, Kirk, & Degregori, 2009). It is clear that not all regions of the Inca Empire had the same economic and military resources, so not all regions of the state could build effective social communications in the state vertical.

We have carried out a diachronic and holistic-quantum analysis of social communications in the Inca Empire under the leadership of Pachacuti Inca Yupanqui from 1438 to 1471 thanks to Table 1 and Table 2 (see below).

Table 1.
Diachronic Analysis of Social Communications of the Inca Empire
(under Pachacuti Inca Yupanqui from 1438 to 1471)

No	Signs social communications	Types and aspects analysis social communications	
1	2	3	4
1.	Epoch conquests	Axiological aspect social communications	1.
2.	Force (forced resettlement of tribes to different ones regions).		
3.	Social integration .		
4.	Centralization Empire the incas		
5.	Socially hierarchical device	State management and political social	2.
6.	Social communication state management.		
7.	Achievement political stability and minimization possible social unrest dissatisfied subordinates in the regions .		
8.	Resistance disobedient were suppressed military strength		

9.	Gifts in kind subjects luxury ... and high-quality fabrics.	communication	
10.	Children specially trained mentors taught system of state management of the Empire the incas.		
11.	The young specialists , having become adults , returned to the regions and implemented an idea centralized state The young the incas female status and Pachacuti gave forcefully married to members strong local families leaders.		
13.	Distribution state into four regions.		
14.	Appointment leaders, known among the tribes, the Indians in .		
15.	Creation central government		
16.	Implementation conditional administrative reforms		
17.	Formation state of social communications in a hierarchical manner vertical level		
18.	Financial social communications.	Financial and economic social communication	3.
19.	Taxation population		
20.	Financially incapable members of society Empire obliged every four months surrender a large feather filled alive lice.		
21.	Penalty labor tax (from service in the army or public works to agricultural works).		
22.	An economy based on exchange and taxation subjects luxury and working strength.		
23.	Imperialist integration different tribes and civilizations into one social and cultural and military and economic space.	Social communication at the cultural level	4.

Analysis of Table 1 allowed us to distinguish the following 3 types and one (axiological) aspect of social communications of the Inca Empire under the leadership of Pachacuti Inca Yupanqui (1438–1471):

- 1) axiological aspect of social communications;
- 2) state administrative and political social communications;
- 3) financial and economic social communications;
- 4) social communications at the cultural level.

Social Communication During the Reign of Topa Inca Yupanqui

Social communication took on a specific character during the reign of the next emperor, Topa Inca Yupanqui (1463–1493) (Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. Inca, 2024).

The new emperor conquered all the tribes that inhabited the northern territory of modern Chile, and the resistance of the local inhabitants was suppressed. The territory of the Inca Empire increased during the 8 years of the life of Pachacuti's father, Inca Yupanqui, and during the 22 years of the reign of Topa Inca Yupanqui (see map in Fig. 2 below).

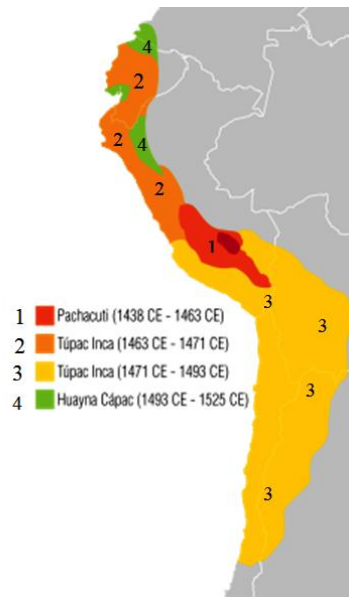

Fig. 2 Territory (numbered parts on the map) of the Inca Empire during the 22 years of the reign of Topa Inca Yupanqui (from 1471 to 1493). Map (source – https://en.wikipedia.org/wiki/Topa_Inca_Yupanqui).

Analysis of the map presented in Fig. 2 shows that Emperor Topa Inca Yupanqui implemented his expansionist intentions effectively. The territory marked with numbers 2 and 3 was conquered during the conquests from his youth and 22 years of the reign of Topa Inca Yupanqui. Therefore, we characterize the social communications of the Inca Empire in the period from 1463 (during the life of Pachacuti's father) to 1493 as military, aggressive, and expansionist.

Topa Inca Yupanqui's social status was high since he belonged to the clan of Inca nobles (Britannica, Editors of Encyclopaedia, 2024. Inca; Hagen von, & Murra, 2024), and his eldest wife "was the elder sister of Mama Oklo" (Bingham, 2004). Topa's father, Inca Yupanqui, appointed the young Inca to the position of Auki (Topa Inca Yupanqui, 2024) – "the crown prince of the Maskaipachi in the Inca Empire" (Que Significa Auqui y Auqui Perú? 2024), which vividly illustrated the specifics of social communications of the power structures of the society of the Inca Empire in the last third of the 15th century.

«Auki is the title of the crown prince of the Maskaipachi in the Inca Empire (Tahuantinsuyo), he held first place among the panaka, who was not always the eldest son. In some cases, he participated in the joint rule of Tahuantinsuyo with the Sapa Incas. This served to educate the hereditary prince in state affairs, as well as to consolidate the rights of the auki to be recognized as Incas after the death of his father. This tradition of auki was initiated by Pachacutec Inca Yupanqui. Topa Inca Yupanqui was the first auki. The brothers of the Auki who did not become Incas were called Pihui Churi» (Que Significa Auqui y Auqui Perú? 2024).

The social communications of the Inca Empire provided for the inheritance of power and regulated a clear family hierarchy. It was approved at the state level.

In addition to family social communications, Topa Inca Yupanqui "was engaged in the management of the empire. He spent most of his time travelling through his territories, distributing land and establishing local administrations" (Sanders, 2024).

In terms of the development of architecture as a form of expression of social communications, Topa Inca Yupanqui rebuilt the city of Quito. To this end, the young emperor turned to the architects of the city of Cusco, who helped Topa Inca Yupanqui build a beautiful city and thereby instil in the city's residents a love for beautiful buildings and streets. It is known that Topa Inca Yupanqui ordered the construction of the fortress of Sacsayhuaman, which was founded by his father Pachacuti. The fortress was located on a high plateau above the city of Cusco. The fortress was built throughout the reign of Topa Inca Yupanqui (de Gamboa, 2015).

The economic policy of Emperor Topa Inca Yupanqui was marked by new tax regulations. To this end, he appointed two governors-general in the cities of Jauja and Tiahuanaco (Topa Inca Yupanqui, 2024), which we consider as social communications to create state social control over the conquered territories. It is also known (Sanders, 2024) about the original tribute system proposed by Topa Inca Yupanqui: women were selected from each province to serve in temples in state sanctuaries. Such selected women could "become the brides of soldiers who distinguished themselves in battle" (Sanders, 2024). Emperor Topa Inca Yupanqui, who "introduced a system of classifying the adult male population into units of 100, 500, 1,000, 5,000, and 10,000", also refined labour assignments and military service (Sanders, 2024).

To expand the range of social communications beyond the Inca Empire, Topa Inca Yupanqui undertook a "voyage of exploration" across the Pacific Ocean in 1470 (de Gamboa, 2006; Nas militar, 1973; Daude, e Vanakeren, 2018; Del Busto Dutuburu, 2006; Del Busto Duturburou, 1996). During his voyage, Topa Inca Yupanqui discovered two islands, Nina Chumpi ("fire belt") (Ajacopa, 2007) and Xava Chumpi ("outer belt") (Diccionario Quechua – Español – Quechua, 2005). It is possible that the gold objects of the islanders, a copper chair, and many animal skins captured as trophies were useful to Topa Inca Yupanqui in his argument about the new lands he had discovered. We assume that the future emperor, and during the journey – the prince with the maskaipachi (crown), needed such trophies to create a repository of interesting and expensive things as exhibits to demonstrate his achievements, strength and power. According to Pedro Sarmiento de Gamboa (de Gamboa, 2006), for the ocean voyage, Topa Inca Yupanqui built 20 thousand balsa (boats) (*¿Viajaron los Incas por Oceanía?* 2020), which proves his managerial ability to organize specific social communications aimed at research and travel activities.

Topa Inca Yupanqui's *family social communications* were an innovation for the Inca Empire. By order of the emperor, a man could marry his sister. The obvious goal of such a marriage was to preserve the "purity of the royal line" (Zhytanska, 2021), but the emperor's hidden goal was to "prevent a conflict of succession" (Zhytanska, 2021).

«According to this custom, one sister became the emperor's chief wife, and one of their sons became the next ruler. ...the system failed during the succession of Huayna Capac. It also did not work after Huayna Capac's death, as his chief wife was childless. In this situation, the emperor could appoint any of his sons as his successor, if one of them had the 'divine' approval registered on the lungs of a sacrificed llama» (Житанська, 2021).

Family social communications, despite the positive aspirations of Topa Inca Yupanqui, were based on the hypothetical distrust of his wife towards the emperor, since according to the Inca tradition; the ruler of the state had the right to have extramarital affairs. Because of such specific family social communications, Topa Inca Yupanqui had two sons in a legal marriage and over ninety illegitimate children. This course of events did not suit Chuqui Oklo, the emperor's eldest wife. She had her own opinion on who should become the heir to Topa Inca Yupanqui, and at her request, the ruler of the Inca Empire appointed his son Capac Huay. Over time, the emperor changed his choice and settled on the candidacy of Titu Cusi Hualpí, who was also the son of Topa Inca Yupanqui. Chuqui Oklo could not accept the situation and poisoned her husband-emperor. When Titu Cusi

Hualpí, also known as Huayna Capac, came to power in the empire after his father's death, Chuqui Oclu and her son were executed, which testified to the cruelty of social communications among the social elite in the Inca Empire (de Gamboa, 2015: 106–107)?

Table 2.

Diachronic analysis of social communications in the Inca Empire
(under the auspices of Topa Inca Yupanqui from 1463 and under his empire from 1471 to 1493)

No	Signs social communications	Types and aspects analysis social communications	
1	2	3	4
1.	Continuation era conquests	Axiological aspect social communications	1.
2.	Militarism , aggression , expansionism .		
3.	Social integration .		
4.	Expansion range of social communications for boundaries Empire the incas		
5.	Continuation centralization Empire the incas		
6.	Socially hierarchical device	State management and political social communication	2.
7.	Social communication state management.		
8.	The resistance of the locals residents , was suppressed		
9.	Auka participated in the joint governing Tawantinsuyo with the Sapa Incas for training crown prince state question		
10.	Appointment two governors -general in the cities Jauja and Tiauanacu.		
11.	Creation of state social control over the conquered territories.		
13.	Management ability to organizations specific social communications that were directed on research and traveling activity.		
14.	The emperor belonged to the clan of the Inca nobles in...	Hierarchical social communication	3.
15.	The older wife «was the older sister Mama Oklo».		
16.	Position Auki (hereditary prince).		
17.	Inheritance power and regulation clear family hierarchy, which was approved at the state level .		
18.	Construction 20 thousand balsa (boats) for implementation Pacific travel.	Logistical social communication	4.

19.	New ones regulations taxes Labor appointment and military duty were improved the emperor Topa Inca Yupanki, who «introduced system classification an adult male population on units of 100, 500, 1000, 5000 and 10,000 people» (Sanders, at all, 2024). From each provinces were selected women for service in state temples shrines Such selected women could “become brides soldiers who distinguished themselves in battles” (Sanders, at all , 2024).	Financial and economic social communication	5.
20.	Architecture as a form expression of social communications.	Social communication at the cultural level	6.
21.	Yupanki built beautiful mi hundred and thereby instilling love its residents to the beautiful buildings and streets.		
22.	Expansion range of social communications for boundaries cultural traditions Empire Incas (opening new ones islands and transportation to the Empire attributes others cultures).		
23.	Research travel Tychym the ocean		
25.	Hypothetical creation storage interesting and expensive things like exhibits in for demonstration their own achievements, strength and power .		
26.	Distrust wives to the emperor	Relatives social communication	7.
27.	Ruler state had the right to exercise extramarital relations in...		
28.	The brutality of the social communications of the social elite in the Empire Inca (murder disagreeable for the social elite people).		

Analysis of Table 2 allowed us to distinguish the following 6 types and one (axiological) aspect of social communications of the Inca Empire under the leadership of Topa Inca Yupanqui (from 1471 to 1491):

- 1) axiological aspect of social communications;
- 2) state administrative and political social communications;
- 3) hierarchical social communications;
- 4) logistical social communications;
- 5) financial and economic social communications;
- 6) social communications at the cultural level;
- 7) family social communications.

Social Communication during the reign of Huayna Capac

After the death of Topa Inca Yupanqui, his son Huayna Capac ascended the throne of the Inca Empire, ruling from 1493 to 1525 (Sanders, ..., 2024).

Since Huayna Capac's reign was largely peaceful, researchers (Rostworowski, 2004; Sanders, ..., 2024; Rubel, 2005) believe that the emperor devoted much of his time to "travelling, governing the empire, and suppressing small rebellions" (Sanders, ..., 2024). In the latter, he was assisted by specially selected warriors from among those whom Huayna Capac had conquered during his campaign in Chachapoyas, a mountainous country in northeastern Peru (Sanders, ..., 2024).

According to other information (Wayna Capac, 2024), Huayna Capac in the period from "1493 to 1527, made numerous campaigns to the north of South America (to modern Colombia)" (Wayna Capac, 2024). It should be noted that the date "1527" does not coincide with the date "1525": it was in 1525 that Huayna Capac was no longer in the world since other sources (Sanders, ..., 2024) indicate his death in 1525, not 1527.

In military terms, Huayna Capac perfected the art of fortifications, building forts on the border with Bolivia and Argentina, from where representatives of other warlike tribes sought to enter the territory of the Inca Empire. The warriors of those tribes spoke the Guaraní language, which was spoken by the Indians who inhabited the lands in Paraguay, Brazil, Argentina, and Bolivia (Guaraní (people group), 2024).

It is known (Huana Capac, 2024) that Huayna Capac continued his father's policy of conquest. The emperor chose the expansion of the mountainous lands in the north of the Inca Empire as the main goal of this policy. Huayna Capac appointed his son Vascar as heir to power before the new conquest to preserve and strengthen *family social* ties. While teaching his two other sons (Niña Cuyochi and Atahualpa) military affairs, Huayna Capac ordered them to be at his side during the suppression of a new uprising that took place near the city of Quito (southern Colombia).

«This region... was one of the last places conquered by the Incas before their empire fell to the Spanish in 1532, but their invasion was not easy or swift, and the Incas were forced to change their usual expansionist tactics to deal with a resistant Indigenous society» (Anderson, 2024).

Initially, the effectiveness of military social communications was low, as the Carangi tribe defeated the Incas at the Battle of Mount Cotacachi (Bray, 1990; Bray, 1992; Ogburn, 2024; Huayna Capac, 2024). Huayna Capac ordered the construction of complex fortresses and fortifications in the north of modern Ecuador, or the Pambamarca fortress complex.

«Many small enclosures were found in this complex, which was assumed to have had a military or outpost status, ... they served several other important functions, such as economic stations, communication posts, religious or ideological sites, and outposts. Understanding the nature of these enclosures and their connection to the fortress complex has helped define the nature of Inca warfare on the northern frontier» (Anderson, 2024).

The conquest of the city, now called Quito (modern Ecuador), made it possible to transform it into «an important administrative centre of the emperor's northernmost possessions» (Вайна Капак, 2024).

«Along with the campaigns, he paid considerable attention to the development of cities, where temples were built, streets, neighbourhoods were arranged, and water was provided. Vayna

Capac did a special job arranging the temple and sacred city of Pachacamac for the Incas. Significant efforts were made to strengthen the power of the Incas in the former state of Chimu» (Вайна Капак, 2024).

Huayna Capac took care of the conquered territories, which he settled with the colonists. Thanks to such a form of social communication as the resettlement of tribes to the conquered territories, the emperor strengthened the borders and built fortresses. In them, the ruler of the Inca Empire ordered to place settlers for defence from Paraguay.

One of the rulers of the island of Puna opposed the military and military-social communications of Huayna Capac. The uprising quickly suppressed thanks to a powerful fleet, which built together with rafts. The implementation of logistical social communications due to movement across the ocean allowed the emperor's army to quickly arrive on the island and extinguish the uprising. In parallel, a new danger arose for the power of Huayna Capac: in another part of the Inca Empire, in Chinchasuyu, another uprising broke out as a form of inmutation social communications. To suppress the rebellion, Huayna Capac appointed a crown prince (auki) named Tomás, who defeated the rebels and destroyed the Caranga tribe. Huayna Capac settled Inca colonists on the liberated lands (Вайна Капак, 2024).

The military and architectural structures built by Huayna Capac transformed the settlement of Tumipampa into the imperial military headquarters. At the same time, «many magnificent buildings were erected as a sign of affection for this northern city (including the palace of Mollecancha, the Temple of Mama Ocló, and a golden garden like the capitals» (Вайна Капак, 2024).

Logistic social communications in the Inca Empire during the reign of Huayna Capac allowed for the exchange of information, and military equipment, strengthened economic ties between regions of the Empire, and improved cultural exchange between regions of the country. An example of a logistical type of social communication is the coastal highway, which completed on the eve of the emperor's death and called «Huayna Capac Nyan» (Житанська, 2021).

«The length of the Vaina Capac highway was 4,000 km. The highway began near the northernmost port of Tumbes, crossed the semi-desert territory of the Costa from the north to the extreme south, and stretched along the Pacific coast to Chile, where near the present city of Copiapo it connected with another highway – the Royal (Imperial) Road – and then went to the Maule River» (Вайна Капак, 2024).

We see the social and communicative meaning of the Huayna Capac Nyan highway in the fact that the Incas demonstrated coherence and collectivism, which allowed them to complete the construction without special technical wheeled vehicles and special tools. Collectivism and cohesion are signs of the specific construction of social communications. Each stone block fell into place under the careful guidance of experienced craftsmen and has survived to this day in the same form in which the Inca builders intended to lay it.

Fig. 3, 4 and 5 (left to right). The Huayna Capac Nyan highway was a testament to the cohesion and collectivism of the ancient Incas, as well as to the skilful planning and management of the leadership of the Inca Empire (Житанська, 2021).

Photo from an open source – <https://zhitanska.com/content/kapak-nyan-korolevskaya-doroga-inkov/>

The specificity of logistical social communications in the «Huina Kapak Nyan» highway is that the road lay among swamps and sands. «In the sands of the coastal desert, roads were fenced on both sides with meter-long stone walls that protected the road from sand drifts» (Житанська, 2021). The fact that skill in road building was hereditary confirmed by modern scientific means.

«Aerial photography has revealed roads that are two thousand years old. The images show stone paths up to 10 km long, probably leading to the main highway that encircles the lake. All this is convincing evidence in favour of the hypothesis that the great Inca civilization did not arise in a vacuum and that the road builders of Tahuantinsuyu learned from their predecessors, representatives of the Moche, Paracas, Nazca, and Tiahuanaco cultures» (Житанська, 2021).

Fig. 4. Map depicting “Huayna Capac Nyan”. The Royal Inca Road was built by the Incas over several centuries and relied on infrastructure that existed before the Incas (Житанська, 2021).

Photo from an open source – <https://zhitanska.com/content/kapak-nyan-korolevskaya-doroga-inkov/>

It should be noted that, for example, in the area of Lake Titicaca, there was the Tiahuanaco civilization (Kolata, 1993), on an area of 500 thousand km² there were about 20 thousand settlements, which had clear socio-communication and logistical links in the form of earthen roads. They all originated from the capital Tiahuanaco (Житанська, 2021). This fact indicates that the Incas had experience in road construction, which they inherited from their predecessors.

The complex system of roads in the Inca Empire was used, firstly, for the exchange of messages thanks to specially trained runners called «chascas», and secondly, for cargo transportation thanks to llamas and alpacas. Chascas memorized messages and ran from settlement to settlement, informing the tribes of news from the leading central authorities. To make it easy for the chascas to navigate, poles were set up for them, standing at a distance of 1.5 km from each

other. Today, scientific research is devoted to the design of highways (Mikołajec, & Sobieraj, 2008).

Specific social communications used for the construction of the «Capac-Nyan» section of the «Huaina Capac Nyan» highway. The mentioned section of the road is known for the suspension bridge «Kesvachaka».

Fig. 5. «Q'eswachaka» – «an ancient rope bridge 28 meters long, connecting the banks of a canyon over the Apurimac River in Peru» (Житанська, 2021).

Photo from an open source – <https://zhitanska.com/content/kapak-nyan-korolevskaya-doroga-inkov/>

The Qeswachaka Bridge is the only structure that Cusco families have been renewing from generation to generation for 600 years (Q'eswachaka: The last Inca suspension bridge, 2024), effectively using both verbal and non-verbal forms, including the logistical form of social communication. This fact evidenced by the fact that every year, during four traditional days, up to a thousand representatives of different communities gathered near the bridge and renewed the old bridge, building a new one.

«According to ancient rules, only men are allowed to rebuild the bridge, while women stay at the top of the canyon and weave auxiliary ropes from grass. Even small ropes play an important role in the restoration of the bridge. On the first day of the annual event, men descend to the old bridge and weave them into larger ropes. Each family from the local Indian communities hand-makes several sections for the ropes. For many years, Peruvians have used a grass called qoya ichu for the bridge, which has very stiff stems and leaves» (Житанська, 2021).

Fig. 6. The socio-communication process, which only men are allowed to engage in, allows the Q'eshwachaka bridge to be restored within four days. Photo from an open source – <https://zhitanska.com/content/kapak-nyan-korolevskaya-doroga-inkov/>

When the newly reconstructed bridge appears on the fourth day of intense manual labour, the workers organize a celebration, which once again confirms the common spirit and desire to preserve the traditions of the ancient Incas. The four-day construction of the Quesvachaca bridge marks the traditional social communications of the descendants of the Incas and emphasizes the effectiveness of their joint coordinated work.

The socio-communicational significance of the Huayna Capac Nyan should be considered from the perspective of cosmology, since to this day the ethnic Indians of the Kalawaya group, which includes folk healers, believe that the highway will restore spiritual and energetic forces. This position is since the megalithic cartographers of Cusco, Tiwanaku, and Machu Picchu, as well as the cyclopean structures of Ollantaytambo and Sacsayhuaman built along the highway (Житанська, 2021).

The socio-communicative significance of logistics, which performed in the Inca Empire by the Huayna Capac Nyan highway, was as follows:

- 1) achieving a highly developed social order;
- 2) maintaining the integrity of a geographically extended state;
- 3) demonstrating the cohesion and collectivism of the ancient Incas, skilful planning and management;
- 4) implementing effective fast communications using runners (chasca);
- 5) implementing effective logistics, including freight transportation;
- 6) maintaining predecessors' traditions in the collective construction of roads, monuments and cyclopean structures.

Table 3.

Diachronic analysis of the social communications of the Inca Empire (under the leadership of Emperor Huayna Capac from 1493 to 1525)

No.	Signs social communications	Types and aspects analysis social communications	
1	2	3	4
1.	Rule mainly peaceful.	Axiological aspect social communications	1.
2.	Imitated policy conquests		
3.	Expansion mountain lands on North and South Empire the incas		

4.	Creatively society.		
5.	Many time devoted to «management empire and suppression small rise up» (Sanders , ..., 2024).	State management and political social communication	2.
6.	Specially selected warriors from among those whom Wines Cover conquered in the campaign on Chachapoyas – mountainous country on northern east Peru (Sanders ,..., 2024).	Military and military social communication	3.
7.	Suppression rise up		
8.	Wine Cap improved art fortifications, having built forts on the border with Bolivia and Argentina.		
9.	Built complex fortresses and fortifications in the north territory modern Ecuador.		
10.	Complex fortresses had a «military or outpost status,... they performed a string others important functions such as as economic communication stations fasts , religious or ideological places and outposts» (Anderson, 2024).		
11.	Powerful fleet that dismantled together with the rafts. Realization logistic thanks to social communications allowed the army to move across the ocean the emperor quickly arrive at places stand up and put out them	Logistical social communication	4.
12.	Coastal highway, which has been completed on the eve death the emperor was called «Wine Cap Nyan» (Житанська, 2021).		
13.	Complex road system used for runners (chaski), who carried out communication – messages transmitted. In addition, roads were necessary Inca for freight transportation thanks to llamas and alpacas.		
14.	That runners (cups) could be easily oriented, they were installed for them pillars that stood at a distance of 1,5 km from each other.		
15.	Implementation construction «Kapak – Nyan» section on highway «Waina Cap Nyan».		

16.	Relocation of tribes to the conquered territory emperor strengthened borders, erected fortresses They have a master Empire the incas ordered to place refugees for defense on the part of Paraguay.	Social communications deportation (forced migration peoples)	5.
17.	«I devoted a lot of time to travel» (Sanders,..., 2024).	Social communications at the cultural level	6.
18.	«Significant attention assigned development cities where they were erected temples were arranged streets , quarters , water supply. Special many did War Cover for arrangement temple and sacred to the Incas cities Pachakamak. Significant effort were attached for strengthening authorities the incas in former Chimu state» (Vaina Kapak, 2024).		
19.	Four-day building «Kesvachaka» bridge marks by myself traditional social communication descendants Incas and emphasizes efficiency their joint coordinated work.		
20.	Military and architectural buildings that erected by order of Wynne Kapak, transformed settlement Tumipampa on the emperor's war stake. It was «bezl ich» built wonderful buildings as a sign of commitment to this northern of the city (in particular, the Moljekancha Palace, the Mother Oklio Temple and a golden garden like the capital's» (Vaina Kapak, 2024).	Collective social communication that marked in architecture	7.
21.	Collectivism and cohesion are features specific construction social communications. Each one of the stone blocks fell on its place with watchful management and experienced masters and has survived to our days in the same form in which Inca builders calculated it.		
22.	Wine Cap appointed his own son Waskar an heir authorities.	Relatives social communication	8.
23.	Ethnic indians groups Kalavaia , to which are included folk healers believe that «Waina «highway Cap Nyan» renews spiritual and energetic strength Along highways built megalithic map	Spiritual and energetic social communication practice	9.

	holders Cuzco, Tiwanaco, Machu Picchu, as well cyclopean buildings Ollantaytambo and Saxayhuaman (Житанська, 2021).		
--	---	--	--

Analysis of Table 3 allowed us to distinguish the following 8 types and one (axiological) aspect of social communications of the Inca Empire under the leadership of Huayna Capac (from 1493 to 1525):

- 1) axiological aspect of social communications;
- 2) state administrative and political social communications;
- 3) military and military social communications;
- 4) logistical social communications;
- 5) social communications of deportation (forced resettlement of peoples);
- 6) social communications at the cultural level;
- 7) collective social communications marked in architecture;
- 8) family social communications;
- 9) spiritual and energetic social communication practices.

Social communications during the reigns of Huascar Inca and Atahualpa

From 1527 to 1532, the next ruler of the Inca Empire was Huascar Inca (McEwan, 2006), son of the previous emperor Huayna Capac. Huascar had a half-brother, Atahualpa, who also claimed the throne (Huascar, 2024a; Huscar, 2024b; Huscar, 2024c). The disputes between the brothers led to civil war among the populations living in the territories of the successors (Prescott, 1827).

«As the firstborn of Huayna Capac, Huascar was groomed from early childhood for leadership in the Inca nobility. He received an education befitting his royal status, studying the arts of war, statecraft, and religious rituals under the guidance of tutors and mentors appointed by his father» (Tuhin, 2024).

From the perspective of social communication analysis, it noted that Huascar marked his behaviour as a representative of the royal family. Hypothetically, his speech and knowledge corresponded to the lifestyle that Huayna Capac's father offered him. At the same time, it expressed that Huascar's social status, his upbringing and education, nor his knowledge of state administration and warfare prevented him from displaying actions that we cannot today qualify as corresponding to the listed statuses and levels. Hence, it is worth expressing a new assumption regarding his behaviour towards his half-brother Atahualpa: the social communication offered parents since childhood did not allow him to resolve disputes by peaceful diplomatic means. The peak of the confrontation of the social communications of the two brothers fell on the period between 1529 and 1532 and went down in history under the name «the war of the two brothers». Scholarly sources do not mention Huáscar's achievements in the social, economic, or cultural spheres. Researchers and biographers (Huscar, 2024a; Huscar, 2024b; Huscar, 2024c; McEwan, 2006; Tuhin, 2024) only briefly mention Huáscar's military career. However, they note, «Huáscar's legacy remains a symbol of resilience and defiance in the face of... difficulties» (Tuhin, 2024).

«His efforts to preserve the integrity of the Inca Empire and resist foreign invasion are a testament to the resilience of the Andean peoples and their struggle for freedom and independence. Although his reign was short and turbulent, the memory of Huascar lives on as

a reminder of the complexities and challenges of leadership in times of crisis and uncertainty» (Tuhin, 2024).

Atahualpa, who ruled the Inca Empire from 1532 to 1533, proved to be more agile and stronger in the struggle for the throne and control of the Inca Empire but was weaker in the face of the militarily trained and treacherous Spanish conquistadors. Atahualpa's social communications also prevented him from reaching a peaceful agreement with his brother Huascar and the cause of the civil war between the North (Huascar's army) and the South (Atahualpa's army) (McEwan, 2006). Spanish conquistadors exploited the discord and social and communication disorganization of the Inca Empire.

«Unaware of the true intentions of the Spanish, Huascar and Atahualpa initially attempted to negotiate with Pizarro and his men, believing them to be emissaries sent by the god Viracocha. However, their attempts at diplomacy were met with deception and betrayal, as Pizarro launched a surprise attack on Atahualpa's entourage in the city of Cajamarca. Atahualpa was captured by the Spanish and taken prisoner, while Huascar's fate hung in the balance» (Tuhin, 2024).

Huascar showed determination and directed his actions to unite the Incas to resist the Spanish conquerors, but his subordinates betrayed him. As a result, the powerful Inca state, which had flourished for a century, ceased to exist in 1533 on the scale it had existed before that year. In the remote highlands of Vitcos, remnants of the Inca Empire existed until 1572 (Що сталося з цивілізацією інків, 2024).

Table 4.

Diachronic analysis of the social communications of the Inca Empire under the emperors Huáscar from 1525 to 1532 and Atahualpa from 1532 to 1533.

No	Signs social communications	Types and aspects analysis social communications	
1	2	3	4
1.	Mass destruction and casualties throughout empire.	Axiological aspect social communications	1.
2.	Military confrontation of two forces brothers (Huascar and Atahualpa).		
3.	Skill Atahualpa rallies an army around him.	Military and military social communication	2.
4.	Huascar discovered determination and directed your actions on grouping the incas for doing resistance in spanish conquerors.		
5.	Huáscar and Atahualpa first tried to agree with Pizarro and his men, believing that they were emissaries sent by God In Iraqi (Tuhin , 2024).	Diplomatic social communications	3.
6.	Discord in the Empire , division country into two antagonistic political camps.	State managerial and political social communications	4.
7.	The destruction of state management and the social system of the Empire the incas.		

8.	Political flirting with the Spanish invaders.		
9.	Political treason brothers each other and the affairs of his father – Wayne Cap.		
10.	Violation social hierarchy that expressed in claims Atahualpa to the throne of the emperor.	Hierarchical social communication	5.
11.	Dislocation troops on country for the sake of software combat capability two confrontational camps.	Logistic social communications	6.
12.	Decline cultural creativity in connection with exacerbation political situation in the Empire the Incas in.	Social communication at the cultural level	7.
13.	Imbalance in compliance heredity authorities.	Relatives social communication	8.

In Table 4, we present the results of a diachronic analysis of social communications in the Inca Empire under the leadership of Emperors Huascar from 1525 to 1532 and Atahualpa from 1532 to 1533. The aforementioned analysis allowed us to identify one axiological aspect and seven types of social communications, which contain 13 features of social communications.

1. Axiological aspect of social communications.
2. Military and military social communications.
3. Diplomatic social communications.
4. State administrative and political social communications.
5. Hierarchical social communications.
6. Logistical social communications.
7. Social communications at the cultural level.
8. Family social communications.

We identified in Table We have combined 1–4 types and aspects of social communications of the Inca Empire during the reign of five leaders (Pachacuti Inca Yupanqa, Topa Inca Yupanqa, Huayna Capac, Huascar, and Atahualpa) in one table from 1438 to 1533 (see Table 5 below).

Table 5

Combined data from Tables 1–4 on types, aspects, and features of social communications of the Inca Empire during the reigns of five leaders (Pachacuti Inca Yupanqa, Topa Inca Yupanqa, Huayna Capac, Huascar, and Atahualpa) in the period from 1438 to 1533.

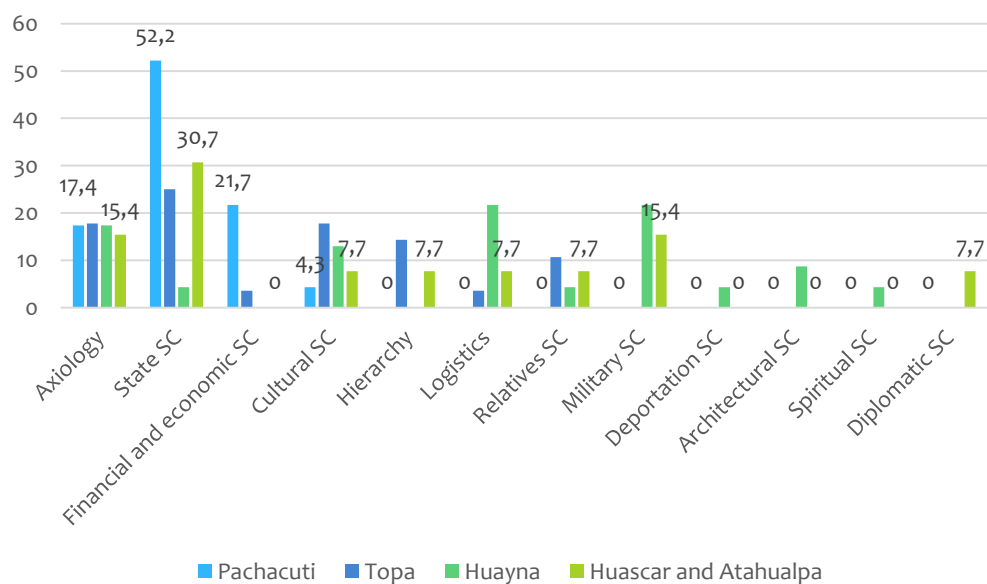
No	Types and aspects social communications	Leaders Empire incas and number signs social communications that functioned during their rule			
		Pachacuti Inca Yupanqa	Topa Inca Yupanqa	Wine Cap	Huascar and Atahualpa
1.	Axiological <i>aspect of</i> social communications.	4/ 17.4%	5/ 17.8%	4/ 17.4%	2/ 15.4%
2.	State managerial and political social communications.	12/ 52.2%	7/ 25.0%	1/ 4.3%	4/ 30.7%
3.	Financial and economic social	5/	1/	–	–

	communications.	21.7%	3.6%		
4.	Social communication at the cultural level.	1/ 4.3%	5/ 17.8%	3/ 13.0%	1/ 7.7%
5.	Hierarchical social communications.	–	4/ 14.3%	–	1/ 7.7%
6.	Logistical social communications.	–	1/ 3.6%	5/ 21.7%	1/ 7.7%
7.	Relatives social communications.	–	3/ 10.7%	1/ 4.3%	1/ 7.7%
8.	Military and military social communications.	–	–	5/ 21.7%	2/ 15.4%
9.	Social communication deportation (forced migration nations).	–	–	1/ 4.3%	–
10.	Collective social communication that marked in architecture.	–	–	2/ 8.7%	–
11.	Spiritual and energetic social communication practice	–	–	1/ 4.3%	–
12.	Diplomatic social communication	–	–	–	1/ 7.7%
13.	TOTAL:	23/100%	28/100%	23/100%	13/100%

Analysis of the data in Table 5 allowed us to form Diagram 1, in which we displayed the ratio of indicators of the number of signs of social communications of the Inca Empire during the reign of five leaders (Pachacuti Inca Yupanqa, Topa Inca Yupanqa, Huayna Capac, Huascar and Atahualpa) in the period from 1438 to 1533.

Diagram 1.

The correlation of indicators of the number of signs of social communication of the Inca Empire during the reign of five leaders (Pachacuti Inca Yupanqa, Topa Inca Yupanqa, Huayna Capac, Huascar and Atahualpa) in the period from 1438 to 1533.

Discussion of the research results

Analysis of diagram 1, in which we reflected the ratio of indicators of the number of signs of social communications of the Inca Empire during the reign of five leaders (Pachacuti Inca Yupanca, Topa Inca Yupanca, Huayna Capac, Huascar and Atahualpa) in from 1438 to 1533, allowed us to state the presence of trends.

The first trend is associated with the fixation of the dominance (52.2%) of state administrative and political social communications during the reign of Pachacuti Inca Yupanca. The state administrative and political social communications under the emperors Huascar and Atahualpa are 1.7 times smaller (30.7%). We recorded an identical indicator during the reign of Topa Inca Yupanca that was half as small (25%). The smallest (4.7%) indicator corresponds to the use of state administrative and political social communications during the short reign of Huayna Capac.

The correlation of the mentioned indicators indicates, in our opinion, the decisive role of Emperor Pachacuti Inca Yupanca in state policy and the development of the concept of state management, and domestic and foreign policy. Despite the short periods of stay in power, the brothers Huascar and Atahualpa also paid attention to the use of state administrative and political social communications, the latter focused on the diplomatic plane of relations with the Spanish invaders.

The second trend, recorded by us during the analysis of the indicators of diagram 1, indicates the active (21.7%) use of financial and economic social communications during the reign of Pachacuti Inca Yupanca. To confirm the activity in the sphere of financial and economic social communications of the mentioned emperor, we have the fact of minimal (3.6% - under Topa Inca Yupanca) and "zero" use of the analyzed social communications under the following emperors (Huayna Capac and the brothers Huascari and Atahualpa).

We interpret this fact as a manifestation of the pragmatic policy of an experienced reformer with a global vision of the situation surrounding the creation of a single unitary state Pachacuti Inca Yupanca.

The third trend of the indicators of Diagram 1 is the use of social communications at the cultural level in the Inca Empire. The dominant ones (17.8% and 13%) are those that record the rise of culture during the reigns of the emperors Topa Inca Yupanca and Huayna Capac, respectively. The emperors Huascar and Atahualpa (7.7%) and the ruler Pachacuti Inca Yupanca (4.3%) record smaller figures.

We consider this tendency natural because Pachacuti Inca Yupanca did not have a quiet peaceful time at the beginning of the creation of the Empire, which would stimulate creativity in culture. Pachacuti was busy creating a state, collecting lands to expand the Inca Empire and building an imperial pro-power vertical. At the same time, it is worth noting that, despite the same expansionist policy, the warlike emperors Topa Inca Yupanca and Huayna Capac controlled the process of creating neat streets and social urban spaces. The cultural heritage of their subordinates never has time to the contrary-minded brothers Huascar and Atahualpa.

In the fourth trend (hierarchical social communications), we noted the dominance of indicators that recorded such processes during the empires of Topa Inca Yupanca (14.3%) and the brothers Huascar and Atahualpa (7.7%). Under Emperor Pachacuti and Huayna Capac, the indicators were zero.

We interpret this fact as a record of the consolidation of strict differentiation in society in connection with the wars of conquest, which actively waged by Emperor Topa Inca Yupanca. Such a military state required discipline and obedience to the leader, which marked the troops as a united and battle-hardened force capable of enslaving the unconquered tribes of the territories bordering the Inca Empire. This suggests that the emperors Pachacuti and Huayna Capac did not pay attention to the social hierarchy in the empire. However, this is not a proven fact, since each of the five

emperors sought to seize territories, for which a clear social hierarchical structure was necessary both in the troops at the front and in the rear.

The fifth trend, related to logistical social communications, was marked by the indicators of the period of the reigns of three emperors, namely: Huayna Capac (21.7%), Huascar and Atahualpa (7.7%) and Topa Inca Yupanca (3.6%). Emperor Pachacuti did not stand out in the history of the Inca Empire for the construction of roads (indicator 0%). Thus, logistical social communications were most actively developed during the time of Huayna Capac, which is associated, in our opinion, with the cessation of the Inca expansion and the desire to live in peaceful construction and establish cooperation between the regions of the large (at that time) empire.

The indicators of the use of family social communications marked the sixth trend. Its meaning is that the most active trend recorded after the death of Emperor Pachacuti, who initiated the tradition of succession to the throne. His son Topa Inca Yupanca actively (10.7%) applied his father's proposal and imposed on his subordinates the right of descendants to occupy positions in the highest echelon of power through family ties. Under Emperor Huayna Capac, a decline (4.3%) in the use of family social communications observed. The brothers Huascar and Atahualpa almost doubled (7.7%) the use of family social communications during their short reign.

We believe that the sixth trend recorded in the Inca Empire naturally since it was associated with the struggle between representatives of two individuals of the same imperial family.

Thus, our analysis allowed us to identify six clear trends from the twelve types of social communications recorded over the 95 years of the Inca Empire, which include:

- 1) state administrative and political social communications;
- 2) financial and economic social communications;
- 3) social communications at the cultural level;
- 4) hierarchical social communications;
- 5) logistical social communications;
- 6) family social communications.

A Holistic-Quantum Analysis of Social Communications in the Inca Empire from 1438 to 1533

Holistic-quantum analysis of social communications of the Inca Empire from 1438 to 1533 allowed us to single out one category, three principles and one method, namely:

1) the category «Priority of the primacy of the Whole («Everything is a whole, more important than the parts that make it up» (Holism, 2024))»;

2) the uncertainty principle of W. Heisenberg (In the microworld, it is impossible to simultaneously measure the coordinate of a particle in space and the momentum with which it (the particle) moves in space. Uncertainty fixed in the following: the more precisely the coordinate is determined, the greater the unpredictable change made to the momentum of the particle, and vice versa);

3) the principle of complementarity of N. Bohr (In the microworld, it is never possible to fully accurately measure the influence of all factors that shape the position of a particle in space-time. Each new factor will complement the holistic picture, make adjustments to the measured quantities and to the idea of the object under study);

4) the concept of superposition (When observing certain processes of the microworld, the processes themselves are influenced by the observer (the one who observes; the device with which the measurement is made));

5) the method of quantum chronos (the study of communication processes (CP) that occurred in a delayed perspective (not less than 75 years before the moment of their analysis)).

Contemporaries should perceive the communication process as an experiment based on the principles of quantum mechanics. Contemporaries should know the episteme of the analyzed CP).

6) each of the five positions of holistic quantum analysis has the features of social communications of the Inca Empire.

The priority of the primacy of the Whole.

Signs of social communications.

Emperor Pachacuti Inca Yupanqui in the period from 1438 to 1471 created the Inca Empire according to the holistic principle, which is explained by the following theses:

1) each region had its unique value,
2) such value was the Whole;
3) the four regions that were created by the emperor were also identified with the Whole - the Inca Empire;

4) the Inca Empire presented itself as a thing that was the Whole, which was more important than the constituent parts;

5) the management of each region of the Inca Empire was carried out by a native of the region, who was authoritative for residents, who implemented a single (Holistic) spiritual policy of the Unity of different tribes through various means and channels of social communications;

6) the state management of the Inca Empire as a centralized military expansionist state defended the idea of authoritarianism and the integrity of the conquered territories.

W. Heisenberg's uncertainty principle.

Signs of social communications.

In the macroworld, there are two types of measurement that cannot be carried out simultaneously. Such attempts at measurement will affect each other.

The first type of measurement: it is impossible to simultaneously measure the energy and time of historical events that occurred in the Inca Empire. On the one hand, the researcher relies on approximate historical dates, on the other hand, the researcher has no idea about the real physical and spiritual types of energy that accompanied the historical processes that occurred in the Inca Empire. Therefore, the first type of measurement creates a real impossibility of accurately determining the energy and, in parallel with it, the time at which the energy of a particular event was recorded. By measuring the time of an event in the Inca Empire, the researcher loses the opportunity to measure the level of spiritual and physical energy of the event itself, and vice versa.

The second type of measurement: it is impossible to measure either the spiritual energy (there are no units of measurement) of the Incas, or the physical energy of the event (there are also no units of such measurement today), which was explicated in the ancient past (more than five centuries ago). If the researcher can find a unit of measurement for the two types of energy, the ability to record the time of manifestation of the mentioned types of energy is lost, since energy cannot be "caught": it changes every second and affects the dating of the event.

In addition, it is unknown (and impossible to establish) what level of intensity of manifestation of spiritual energy (it cannot be measured) and physical energy were spent on the implementation of the events.

N. Bohr's principle of complementarity.

Signs of social communications.

In the macro world, the idea of social communications of the Inca Empire cannot be complete, since there will always be those factors that remained unrecorded (due to objective reasons), unaccounted for. Every year, new and new facts will be revealed that will constantly change the idea of the specificity of Inca social communications, the reasons for their behaviour, and the reasons for actions and reforms.

It should be assumed that there are always additional (today unknown) factors that influence the emperors' decision-making. For example, assume that the division of the state into four regions

had a certain basis. Let us assume that in each of the regions defined by Pachacuti, there were leaders who could unite the tribes of the region around them. It is possible that there could be another reason for such a division. For example, the reasons for the regional division were the presence in the regions of specific means of defending the territorial borders of the Inca Empire. There may be other reasons for the regional distribution of the Inca Empire. We will probably learn about them in the future. That is why the principle of additionality should be taking into account. Поняття суперпозиції.

Signs of social communications.

When we observe the historical processes of formation and changes in social communications of the peoples of the Inca Empire, we must account for two factors. First, when observing and attempting to measure certain processes recorded in the implementation of social communications, it should be taken into account that the researcher influences the quality of the interpretation of historical events (for example, by revealing signs of the Pygmalion-Rosenthal effect). Second, any method or methodology (procedure) of measurement has an impact on the description, analysis synthesis, abstraction and generalization of information about the specifics of social communications of the peoples that made up the Inca Empire. Therefore, in each case, the information distorted, not as it is in nature, outside of observation.

The method of quantum chronos.

Signs of social communications.

Social communications of the Inca Empire: 1) are understood as non-modern, past, those that took place more than 75 years before the moment of analysis; 2) are analyzed from the perspective of a modern (21st century) understanding of the knowledge system of the era from 1438 to 1533 (the reigns of Pachacuti Inca Yupaca, Topa Inca Yupaca, Huayna Capac, Huascar and Atahualpa); 3) are analyzed as experimental (the researcher can change the variables); 4) each type and form of social communications is perceived by contemporaries as one of the possible options for the implementation and development of events.

Conclusions

At the beginning of the study, we formulated the goal of conducting a diachronic and holistic quantum analysis of social communications in the Inca Empire (1438–1533/1572). In addition, we set the goal of identifying specific characteristics of social communications in the Inca Empire during the reigns of five leaders (Pachacuti Inca Yupaca, Topa Inca Yupaca, Huayna Capac, Huascar, and Atahualpa) from 1438 to 1533. The goal achieved.

Our main assumption is that the analysis of social communications in the Inca Empire during the specified period of 95 years carried out using diachronic and holistic-quantum analysis, which will allow us to identify specific characteristics of the aforementioned communications. Our assumption is proving.

In a diachronic analysis, we identified 11 main types of social communication applications and identified 6 trends associated with some of the listed types.

Thanks to the holistic quantum analysis of social communications of the Inca Empire from 1438 to 1533, we identified 5 positions that allowed us to characterize the specifics and features of such communications.

In this perspective, further research into the social communications of the Inca Empire should, in our opinion, several positions that will prepare the researcher for the specifics of the analysis.

First, it is necessary that the Incas did not leave behind written evidence of their activities, therefore, the researcher will not be able to carry out an objective analysis of social communications. Second, many oral traditions are mythologized and do not correspond to the truth. Third, such mythologized myths of the Incas were used to justify the Inca Empire's expansionist

policy. Fourth, the history of the Incas was described in their records by local ethnic rulers and professional accountants, which also distorted the objective view. Fifth, the Spanish conquistadors of the 16th century recorded the history of the highland tribes of Peru in writing from the perspective of European values and beliefs. All of the above factors suggest that when studying the social communications of the Inca Empire, it is necessary to the vagueness of the recorded narratives.

Statement

Financing

No organization funded this study. The author carried out the research at his own expense.

Conflict of interest

There is no conflict of interest.

Ethics

The material presented in this article meets all the points and requirements put forward by the Ethics Commission of the Editorial and Publishing Department of the public organization "Scientific and Educational Center «SUCCESSFUL».

Copyright

This is an open-access article distributed under Creative Commons Attribution. The license permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are properly acknowledged.

Reference

- Ajacopa, T. L. (2007). *Diccionario Bilingüe: Iskay simipi yuyayk'anch: Quechua – Castellano / Castellano – Quechua* [Bilingual Dictionary: English–Spanish / Spanish–English] (PDF). La Paz, Bolivia: futatraw.ourproject.org (in Quechua).
- Anderson, A. (Kling) (2024, October 13). War and Conquest: Inca strategies and struggles in Northern Ecuador. https://www.academia.edu/11358577/War_and_Conquest_Inca_strategies_and_struggles_in_Northern_Ecuador
- Bingham, A. (2004). *South and Meso-American mythology A to Z*. New York: Facts on file. p. 68.
- Bray, Tamara. L. (1990). The Effects of Inca Imperialism on the Northern Frontier. Thesis submitted to The State University of New York at Binghamton, Binghamton, NY.
- Bray, Tamara. L. (1992). Archaeological Survey in Northern Highland Ecuador: Inca Imperialism and the Pais Caranqui. *World Archaeology* 24(2): 218–233. <https://doi.org/10.1080/00438243.1992.9980204>
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2024, April 16). *Inca*. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/Inca>
- Daude, J. H. e Vanakeren, G. (2018). *L'expedition inca en Oceania e la tradicion oral de Tupac Yupanqui* [Fichièr vidèo]. [The Inca expedition to Oceania and the Inca oral tradition of Tupac Yupanqui [Video file]]. Recuperat de <https://youtu.be/qADVUIKT5bg> (in Occitan).
- de Gamboa P. S. (2006). History of the Incas. Ed.: Sir Clements R. Markham. E-text prepared by Chuck Greif, R. Cedron, and the Project Gutenberg Online Distributed Proofreading Team at DP Europe (<http://dp.rastko.net/>). Project Gutenberg. <https://www.gutenberg.org/cache/epub/20218/pg20218-images.html>
- de Gamboa, P. S. (2015). History of the Incas, Lexington.
- Dutuburu, J. A. (2006). Entrevista part I [fichièr vidèo]. [Interview part I [video file]]. Recuperat de <https://youtu.be/noFVfpuOs5g> (in Occitan).
- Del Busto Dutuburu, J. A. (2006). Entrevista part I [fichièr vidèo]. [Interview part I [video file]]. Recuperat de <https://youtu.be/noFVfpuOs5g> (in Occitan).

- Del Busto Duturbourou, J. A. (1996). *Tupac Yupanky: Descubridor d'Oceania*. [Tupac Yupanky: Discoverer of Oceania.]. Lima: Editorial Brasa, p. 5–128 (in Quechua).
- Diccionario Quechua – Español – Quechua* [Dictionary of the English Language] (2005). Gobierno Regional del Cusco, Perú: Academia Mayor de la Lengua Quechua (in Quechua).
- Hagen von V. W., Murra, J. V. (2024, September 23). The origins and expansion of the Inca state. *britannica.com*. Encyclopedia Britannica.
- Holism (2024, August 16). In *Dictionary Cambridge*. <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/holism>
- Huáscar (2024a, жовтень 17). У *Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Huáscar>
- Huáscar (2024b, Ocrober 17). In *Pueblosoriginarios*. <https://pueblosoriginarios.com/biografias/huascar.html>
- Huscar (2024c, October 17). In *Wikipedia*. <https://es.wikipedia.org/wiki/Huscar>
- Inca Empire. (2024, August 12). In *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Inca_Empire
- Kolata, A. L. (1993). *The Tiwanaku : Portrait of an Andean Civilization*. Wiley-Blackwell, 336.
- McEwan, G. F. (2006). *The Incas: New Perspectives*. ABC-CLIO. p. 179.
<https://doi.org/10.5040/9798400669439>
- McEwan, G. F. (2008). *The Incas: New Perspectives*. New York: W.W. Norton, Incorporated. pp. 221.
- Mikołajec, J., & Sobieraj, I. (2008). *Fenomenologia autostrady: aspekt socjologiczny*. Oficyna Wydawnicza Stowarzyszenia Na Rzecz Rozwoju Nauki Polskiej, 214.
- Nas militares. H. (1973). Expedicion de Tupac Inca Yupanqui [Expedition of Tupac Inca Yupanqui]. En *La Historia Maritima del Peru. Èra preïstorica [Maritime History of Peru. It was prehistoric]*. Tomo II, Lima: Inst. èst Còsta de Mar Històrica del Perú, p. 859–928 (in Quechua).
- Ogburn, D. (2024, October 13). The Inca Occupation and Forced Resettlement In Saraguro, Ecuador. *Academia.edu*. https://www.academia.edu/791337/The_Inca_Occupation_and_Forced_Resettlement_In_Saraguro_Ecuador
- Pachacuti Inca Yupanqui (2024, August 18). The British Museum. <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG184445>
- Prescott, W.H. (1827). *The History of the Conquest of Peru*. Digireads.com Publishing.
- Q'eswachaka: The last Inca suspension bridge (2024, October 13). *Perurail.com*. <https://www.perurail.com/blog-en/qeswachaka-the-last-inca-suspension-bridge/>
- Que Significa Auqui y Auqui Perú? [What does Auqui and Auqui Peru mean?] (2024, September 23). *Auquiperu*. <https://www.auquiperu.com/es/que-significa-auqui-y-auqui-peru/> (in Spanish).
- Rostworowski, M. (2004). *Enciclopedia Temática del Perú [Thematic Encyclopedia of Peru.]*. Bd. I, El Comercio, Lima 2004 (in Spanish).
- Sanders, W. T. , Coe, M. D., Hagen, V. W. von, Willey, G. R. , Bushnell, G., Soustelle, J., Patterson, T. C., and Murra, J. V. (2024, September 8). pre-Columbian civilisations. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/pre-Columbian-civilizations>
- Spalding, K. (1984). Huarocochí. Stanford University Press: Stanford, p. 77.
- Starn, O., Kirk, C. I. & Degregori, C. I. (2009). *The Peru Reader: History, Culture, Politics*. Duke University Press.
- Topa Inca Yupanqui. (2024, August 11). In *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Topa_Inca_Yupanqui
- Tuhin, M. (2024). Huáscar: Emperor of the Inca Empire. *Tuhin.world*. <https://www.tuhin.world/huascar-emperor-of-the-inca-empire>

- Viajaron los Incas por Oceanía? [Did the Incas travel through Oceania?] (2020). *Revista Enraizada – Enraizada Magazine*. <https://revistaenraizada.com/index.php/2020/11/07/viajaron-los-incas-por-oceania/> (in Spanish).
- Weatherford, J. McIver (1988). *Indian Givers: How the Indians of the Americas Transformed the World*. New York: Fawcett Columbine. pp. 60–62. <https://doi.org/10.2307/3317455>
- Гуарані (група народів) [Guarani (people group)] (2024, October 10). У *Wikipedia*. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Гуарані_\(група_народів\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Гуарані_(група_народів)) (Ukrainian).
- Експериментальні змінні в психологічному дослідженні [Experimental variables in psychological research] (2024, вересень 19). Lib-net. http://lib-net.com/content/11071_Eksperimentalni_zminni_v_psihologichnomy_doslidjenni.html (Ukrainian).
- Ефект «Пігмаліона» Роберта Розенталя [The Pygmalion Effect by Robert Rosenthal] (2024, вересень 15). Український психологічний ХАБ [Ukrainian Psychological Hub]. <https://www.psykholoh.com/post/ефект-пігмаліона-роберта-розенталя> (Ukrainian).
- Житанська, В. (2024). Інки та боги. Полігональна кладка та кукурудза. Фрактали [Incas and gods. Polygonal masonry and corn. Fractals]. Zhitanska.com. <https://zhitanska.com/content/inky-ta-bogy-polygonalna-kladka-ta-kukurudza-fraktaly/> (Ukrainian).
- Крутов, В. (2021). Епістемологічні основи квантової революції та світової системи безпеки у світлі кризи матеріалістичної парадигми мислення (переклад) [Epistemological foundations of the quantum revolution and the world security system in light of the crisis of the materialistic paradigm of thinking.]. Збірник наукових праць ЛОГОΣ [Collection of scientific works ЛОГОΣ.]. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences*, 3, 34–46. <https://doi.org/10.36074/logos-19.03.2021.v3.09> (Ukrainian).
- Рубель, В.А. (2005). Тавантінсую після завершення «великих завоювань» [Tawantinsuyu after the completion of the "great conquests"]. В *Історія цивілізацій Доколумбової Америки* [History of the civilisations of Pre-Columbian America]. Київ: Либідь, 367–370 (Ukrainian).
- Холод, О. М. (2020). Метод квантового хроноса в исследованиях отдалённой коммуникации (или анализ процессов дистанцированной коммуникации в пределах пространственно-временного континуума) [The quantum chronos method in remote communication research (or the analysis of remote communication processes within the space-time continuum)]. *Соціальні комунікації: теорія і практика – Social Communications: Theory and Practice*, 10, 32–67 (Ukrainian).
- Холод, О.М. (2022). Квантово-холістичні категорії соціальних комунікацій [Quantum-holistic categories of social communications]. *Соціальні комунікації: теорія та практика – Social Communications: Theory and Practice*, 14(2), 9–34. <https://doi.org/10.51423/2524-0471-2022-14-2-1> (Ukrainian).
- Що сталося з цивілізацією інків? [What happened to the Inca civilization?] (2024, жовтень 20). La-crevet. <https://la-crevet.com.ua/shho-stalosya-z-civilizaciieyu-inkiv/> (Ukrainian).

Соціальні комунікації Імперії інків: діахронний і холістично-квантовий аналіз

Олександр Холод,

*дійсний член Академії наук вищої школи України,
доктор філологічних наук, професор кафедри журналістики,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)*

Метою нашого дослідження є здійснення діахронного й холістично-квантового аналізу соціальних комунікацій Імперії інків (1438 р. – 1533/1572 рр.) й ідентифікація специфічних характеристик згаданих комунікацій.

Методика дослідження полягала у відборі наукових публікацій, що дотичні до теми нашого дослідження. Ми здійснили аналіз і синтез відібраних публікацій для пошуку методів, валідних щодо вивчення аналізованої проблеми. Після формування методології дослідження ми здійснили холістичний і діахронічний аналіз фактів, описаних в комунікативістських, археологічних, історичних, культурологічних публікаціях. Здійснення аналізу соціальних комунікацій Імперії інків (1438 р. – 1533/1572 р.р.) дозволило нам ідентифікувати специфічні характеристики соціальних комунікацій імперії інків.

Результати дослідження. Нами були розглянуті соціальні комунікації за часи правління п'яťох імператорів, а саме: Пачакуті Інки Юпанки, Топа Інка Юпанкі, Уайна Капак і братів Уаскара Інка й Атауальпи. Здійснений нами аналіз дозволив виокремити із дванадцяти видів соціальних комунікацій, що зафіксовані за 95 років існування Імперії інків, шість чітких тенденцій: державні управлінські й політичні соціальні комунікації; фінансово-економічні соціальні комунікації; соціальні комунікації на культурному рівні; ієрархічні соціальні комунікації; логістичні соціальні комунікації; родинні соціальні комунікації.

Висновки. У діахронному аналізі ми ідентифікували 11 основних видів застосування соціальних комунікацій і виокремили 6 тенденцій, що пов'язані з частиною перелічених видів. Завдяки холістично-квантовому аналізу соціальних комунікацій Імперії інків періоду від 1438 року до 1533 року ми ідентифікували 5 позицій, які дозволили характеризувати специфіку й ознаки таких комунікацій.

Ключові слова: соціальні комунікації, Імперія інків, діахронний аналіз, холістично-квантовий аналіз.

THEORY AND HISTORY OF JOURNALISM

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЖУРНАЛІСТИКИ

Photo collages from the magazine «Kino» (1925): specifics and results of perception

Hanna Kholod,

candidate of philological sciences,

E-mail: kholodanna@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-2479-9721>

SEO of the NGO «Scientific and

Educational Center «Successful»,

Professor of the Department of
Journalism Educational and Scientific
Institute Psychology and Social Sciences
of Interregional Academy of Personnel

Management,

Frometivska St., 2, Kyiv, Ukraine,
03118

Citation:

Kholod, H. (2025). Photo collages from
the magazine «Kino» (1925):
specifics and results of perception.
*Social Communications: Theory and
Practice*, 17(1).

DOI: 10.51423/2524-0471-2025-17-1-2

© Kholod, H. (2025).

Attribution 4.0 International

(CC BY 4.0)

Submitted	
to the editor	04.02.2025
Review 1	12.03.2025
Review 2	14.03.2025
Accepted	
for printing	25.03.2025

Key words:

photo collages, Ukrainian magazine
«Kino», films, polls.

Annotation

The purpose of the article “Photocollages of the magazine “Kino” (1925): specifics and results of perception” is to find out the specifics of photocollages of films in the Ukrainian magazine “Kino” for 1925, the results of their perception by 33 Ukrainian respondents-students of higher education majoring in “Journalism”.

Research methods and methodology. To achieve the set goal, the following methods were employed: descriptive method, analytical method, synthetic method, statistical method, and interpretive method. The article analyses the specifics of photocollages found in the magazine “Kino” for 1925, the results of a survey of 33 students of higher education majoring in “Journalism” regarding the characteristics of the respondents’ perception of the above-mentioned media products.

Research results. The article highlights the results of a survey of 33 Ukrainian respondents - future journalists, who, answering questions, verbalized the specifics of the perception of photo collages of a century ago, which were one of the means of transmitting information - the main element of communication with the audience, based on the survey results, recommendations were formulated for publishers, designers, journalists for the creation of print media and online media.

Conclusions. During the analysis of photo collages, such specifics of their design were found as the use of diagonal placement of words, font contrast, contrast in color and size, silhouette photographs, their non-standard placement together with font elements, the image of a large bobbin, geometric figures, in particular a circle, which, taking into account the context of placement, can expand the boundaries of interpretation of the images used. When formulating recommendations for publishers, designers, and journalists for creating print and online media, emphasis was placed on the need to avoid multiple elements in film photo collages and the use of images and words with negative connotations.

Вступ

Фотоколажі фільмів, у яких поєднувалися зображальний і текстовий елементи, в українських журналах сторічної давнини були одним із засобів передачі інформації – ключовим елементом комунікації з аудиторією. Фотоколажі фільмів виконували інформаційну, рекламну функції, функцію привернення уваги, оскільки інформували аудиторію про виробництво нових фільмів, презентували епізоди фільмів, створюючи інтригу, розширюючи діапазон інтерпретацій за допомогою монтажу, використання символічних елементів, і збільшували таким чином кількість зацікавлених глядачів. Дизайн тогочасних фотоколажів фільмів експлікує не тільки техніку поєднання вербальних і зображальних елементів, але й демонструє концептуальний підхід до відбору фотографій епізодів фільму, що іноді спонукають реципієнта до декодування наданої інформації. Ступінь і якість декодування залежить від історичного дискурсу, життєвого досвіду реципієнта, його освіти, специфіки сприйняття інформації, логічного, образного мислення. На нашу думку, творці фотоколажів фільмів орієнтувалися на тогочасну аудиторію, намагаючись, наскільки це можливо, використати такі нестандартні елементи, які могли б привернути увагу реципієнтів, зважаючи на те, що в українському журналі «Кіно» за 1925 рік містилося багато текстової й зображальної інформації з тематичною орієнтацією на кіно. Хоча в нас немає можливості провести опитування у творців фотоколажів і реципієнтів, які жили у 20-х роках ХХ століття, однак ми можемо його запропонувати сучасним студентам, які, навчаючись за спеціальністю «Журналістика», одночасно є звичайними реципієнтами фотоколажів фільмів сторічної давнини й фахівцями, які мають фонові знання про 20-ті роки ХХ століття й під час навчального процесу неодноразово створювали різноманітні медіапродукти інших жанрів. Результати цього опитування дадуть змогу видавцям, журналістам і дизайнерам, які беруть участь у створенні друкованих медіа й онлайн-медіа, дізнатися, які візуальні елементи привертають увагу найбільшої кількості реципієнтів конкретної вікової категорії, а також звернути увагу на такий жанр, як фотоколаж фільмів, і популяризувати його як один із варіантів друкованої реклами фільмів.

Мета дослідження – з'ясувати специфіку фотоколажів фільмів в українському журналі «Кіно» за 1925 рік, результати сприйняття їх 33 українськими респондентами-здобувачами вищої освіти за спеціальністю «Журналістика». Об'єкт дослідження – фотоколажі фільмів українського журналу «Кіно» за 1925 рік. Предмет дослідження – специфіка фотоколажів фільмів в українському журналі «Кіно» за 1925 рік, результати сприйняття їх 33 українськими респондентами-здобувачами вищої освіти за спеціальністю «Журналістика».

Запропоноване нами дослідження актуальне, тому що містить результати опитування щодо сприйняття молоддю фотоколажів фільмів сторічної давнини, сформульовані на основі результатів опитування практичні рекомендації, є однією з небагатьох спроб збагачення культурно-мистецького фонду інформацією про засоби креативної візуалізації українських фотоколажів сторічної давнини. Фотоколажі досліджували такі вчені, як В. Щербатюк, О. Колган (2020), Н. Удріс-Бородавка (2018), І. Педан (2015), Н. Kholod (2024), Yichen Wei, Yasuyuki Matsushita, Yingzhen Yang (2009), Canella Arlo (немає дати), Є. Колода (2023), Т. Струмінська, О. Колосніченко, А. Скрипка, Б. Приходько (2020).

У своїй статті «Фотоколаж як один із засобів розвитку візуального мислення студентів-філологів» (Щербатюк, Колган, 2020) В. Щербатюк, О. Колган розкривають специфіку фотоколажу як методичного засобу на заняттях словесності, аналізують і розкривають особливості онлайн-сервісів, за допомогою яких можна створити фотоколажі, наводять приклади завдань для здобувачів вищої освіти, констатують, що використання фотоколажу «розвиває розумові здібності та творчі здібності; формує візуальне мислення, зорове

сприйняття; допомагає працювати над підвищенням рівня мотивації пізнавальної активності студентів; розвиває навички проєктної діяльності» (Щербатюк, Колган, 2020: 275).

У своїй статті «Колаж у формуванні національної моделі графічного дизайну України ХХІ століття» Н. Удріс-Бородавко згадує про фотоколаж як про першу варіацію колажу в графічному дизайні, висвітлює особливості розвитку колажу, зокрема вербалізує «історичні етапи формування культури колажу в графічному дизайні Європи та України» (Удріс-Бородавко, 2018: 277), узагальнює «ознаки графічного дизайн-колажу, які водночас є і критеріями визначення професійності того чи іншого проєкту» (Удріс-Бородавко, 2018: 275), формулює ознаки, «за якими графічний дизайн-колаж визначається невід’ємною складовою національної моделі дизайну України» (Удріс-Бородавко, 2018: 276).

І. Педан у статті «Колаж в арт-дизайні: становлення та художні особливості» сформулювала напрямки розвитку колажу на початку ХХ століття в образотворчому мистецтві, вербалізувала факт про фотоколаж як одну з колажних технік, яку використовував В. Єрмілов – «відомий український митець, засновник харківської школи дизайну» (Педан, 2015).

У статті «Специфіка фотоколажів в українському журналі «Кіно» за 1927 рік» (Kholod, 2024) Г. Холод проаналізувала 24 фотоколажі фільмів, серед яких 2 фотоколажі візуально супроводжували текст, 22 фотоколажі виконували функцію реклами фільмів. Дослідниця звернула увагу на їхню образну систему, використання шрифтів, символічних і декоративних елементів, які розширювали межі інтерпретації зображеного у фотоколажах фільмів. Г. Холод підкреслила, що різноманітні експериментальні комбінації елементів без більшовицької символіки, зокрема конусоподібні форми з ефектом поглинання, віньетки, точки, листя, картате тло тощо, стали результатом реалізації різних напрямів такого українського явища, як «розстріляне відродження».

У статті «Efficient Optimization of Photo Collage» (Yichen Wei, Yasuyuki Matsushita, Yingzhen Yang, 2009) автори констатують популярність фотоколажів в академічному колі завдяки збільшенню кількості цифрових фотографій, пропонують новий спосіб оптимізації для створення фотоколажу.

У статті «Collage of image and copyright here’s how it works» автор Arlo Canella (Canella, немає дати) вербалізував юридичний аспект створення фотоколажів, зокрема загрози порушення авторських прав під час створення фотоколажу з фотографій, зроблених третіми особами, або фотографій, на яких є торговельні марки, твори мистецтва тощо. Автор навів приклади судових справ, перерахував види покарань за використання чужих фотографій.

У своїй магістерській роботі «Сучасні комп’ютерні технології в роботі фотожурналіста» дослідниця Є. Колода приділила увагу фотоколажу, який, за її твердженням, митці створюють, використовуючи комбінації з фотографіями, додаткові елементи, які «вводяться для досягнення певного художнього, а іноді й пропагандистського ефекту» (Колода, 2023: 18), пояснює різницю між фотомонтажем і фотоколажем, який є «свідомим комбінуванням кількох фотографій та зображень в одну композицію, де малюнки можуть бути як за однією тематикою, так і докорінно різнитися за жанром та стилем» (Колода, 2023: 38).

Т. Струмінська, О. Колосніченко, А. Скрипка, Б. Приходько в статті «Дизайн-проекування колекцій одягу із застосуванням принтів в стилістиці колаж» (Струмінська, Колосніченко, Скрипка, Приходько, 2020) висвітлюють такий вид колажу, як фотоколаж, формулюють його визначення як «довільне з’єднання іноді навіть не взаємопов’язаних між собою, кількох стилів фотозображення в одній картинці або фотографії» (Струмінська, Колосніченко, Скрипка, Приходько, 2020: 579), констатують наявність жанрів фотоколажів, ідеться про «сатиричний, філософський, політичний, метаморфічний, пропагандистський та інші зображення» (Струмінська, Колосніченко, Скрипка, Приходько, 2020: 579).

Отже, обрана нами тема «Фотоколажі українського журналу «Кіно» за 1925 рік: специфіка і результати сприйняття» ще не була об'єктом дослідження науковців і потребує дослідження. У статті ми будемо використовувати терміни «силуетна фотографія» і «фотоколаж» у таких формулюваннях: «силуетна фотографія – це фотографія, створена за допомогою контурного виокремлення автентичного зображення істоти або неістоти з його попереднього тла й розміщена на іншому, переважно однотонному тлі» (Kholod, 2024: 334), «фотоколаж – це результат поєднання фотографій або їхніх фрагментів за допомогою різних прийомів і засобів монтажу, що забезпечують створення єдиної концептуальної композиції, яка продукує нові смисли, асоціації» (Kholod, 2024: 334).

Методи та методика дослідження

У цій статті використано описовий метод. Він допоміг зафіксувати всю інформацію, що потрібна для створення загальної картини щодо специфіки фотоколажів фільмів українського журналу «Кіно» за 1925 рік. За допомогою методів аналізу та синтезу досліджено формозміст фотоколажів фільмів. Опитування 33 респондентів, майбутніх журналістів, дало змогу з'ясувати особливості сприйняття молоддю фотоколажів фільмів сторічної давнини. Інтерпретаційний метод дав змогу розкрити нові смисли, заховані у фотоколажах фільмів. Статистичний метод, який було використано для отримання результатів опитування, дає змогу простежити тенденції сприйняття вербальних і зображальних елементів фотоколажів фільмів українського журналу «Кіно» за 1925 рік і сформулювати рекомендації для журналістів, дизайнерів, видавців, які братимуть участь у створенні друкованих медіа, онлайн-медіа.

Методика дослідження

1. У журналі «Кіно» за 1925 рік знайшли фотоколажі.
2. Проаналізували особливості вищезазначених фотоколажів.
3. Сформували матеріали для опитування.
4. Опитали 33 здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Журналістика».
5. Опрацювали результат опитування й зробили висновки.

Результати й обговорення

Протягом 1925–1933 років в Україні функціонував журнал «Кіно», у якому була інформація не тільки про українське кіно, а й про закордонну кінематографію. 1925 року надруковано лише один номер, обсяг якого – сорок шість сторінок.

Упродовж першого випуску 1925 року в журналі «Кіно» редакторським колективом («відповідальний редактор – Б. Ліфшиц, редакційна колегія – Логінов, М. Христовий» (Відповідальний редактор, редакційна колегія, 1925: 44)) вищезазначеного друкованого медіа проводилася інформаційно-рекламна кампанія двосерійного художнього фільму «Тарас Шевченко», у якому презентовано життя й діяльність відомого українського письменника. Для привернення уваги реципієнтів до фотографій епізодів із цього фільму або до фотографії, пов'язаної із процесом зйомок, редакція вмонтовує їх у тексти, які з фотографіями контекстуально не пов'язані. Для інформаційно-рекламної кампанії було обрано чотири фотографії (із текстівками) епізодів із фільму, на яких маленький Тарас показує чумакам шлях, Тарас Шевченко перебуває в Україні (2 фотографії), сидить поруч зі своїм братом Миколою, та одну фотографію з текстівкою, де зафіксовано акторів художнього фільму «Тарас Шевченко», які чекають на погоду для продовження зйомок фільму, один фотоколаж фільму «Тарас Шевченко», який став об'єктом нашого аналізу.

У журналі «Кіно» №1 за 1925 рік є фотоколаж-реклама фільму «Тарас Шевченко» (див. ілюстрацію 1), де використано дві прямокутні фотографії та дві силуетні фотографії з вищезазначеного фільму, на яких зафіксовано юнака Тараса з дівчиною, замріяного хлопчика Тараса, виснажену й змучену матір-селянку з дитиною, спілкування елегантно одягненого молодого Тараса Шевченка з братом Миколою. Прикметною особливістю фотоколажу фільму (Тарас Шевченко, його доба і творчість (фотоколаж художнього фільму «Тарас Шевченко»), 1925: 3) є діагональне розміщення слова «Тарас», оформлення запису за принципом кольорового контрасту «білі літери – чорне тло» і принципом контрастного розміру літер («ТАРАС ШЕВЧЕНКО» (Тарас Шевченко, його доба і творчість (фотоколаж художнього фільму «Тарас Шевченко»), 1925: 3) – великі літери; «його творчість і доба» (Тарас Шевченко, його доба і творчість (фотоколаж художнього фільму «Тарас Шевченко»), 1925: 3) – маленькі літери), а також розміщення силуетної фотографії хлопчика таким чином, ніби він сидить на літері О. Крім силуетних фотографій, використано прямокутні фотографії епізодів художнього фільму «Тарас Шевченко». У фотоколажі-рекламі є плашка, на якій «сходінками» розміщено основну інформацію про фільм (виробництво, сценарист, режисер, оператор, художній керівник). Прикметним є те, що в українському журналі «Кіно» на фотоколажі зазначено 1925 рік як рік виробництва художнього фільму «Тарас Шевченко», що не збігається з інформацією у Вікіпедії, де 1926 рік зазначено як рік виробництва художнього фільму «Тарас Шевченко» (Тарас Шевченко, н.д.).

Ілюстрація 1. Фотоколаж художнього фільму «Тарас Шевченко, його доба і творчість».

Для інформаційно-рекламної кампанії художнього фільму «Трипільська трагедія» (1925) у журналі «Кіно» за 1925 рік було використано чотири фотографії, інкрустовані в тексти, тематично не пов'язані з вищезазначеним фільмом. Прикметним є те, що на всіх використаних фотографіях зафіксовано або візуалізацію насильства (на одній із фотографій зафіксовано процес відрубання сокирою пальців), або атрибути (зображення зброї) насильства й агресії. Крім вищезазначених фотографій, використано фотоколаж художнього фільму «Трипільська трагедія» (Трипільська трагедія (фотоколаж художнього фільму «Трипільська трагедія»), 1925) (див. ілюстрацію 2). Він має як фотографічні елементи, зокрема три силуетні фотографії й одну прямокутну фотографію, розміщені на чорному тлі, так і записи про кінофільм (назва, місце виробництва, рік виробництва, прізвища оператора, сценариста, режисера, місце зйомок, тема фільму). Записи оформлено різними шрифтами за принципом кольорового контрасту: на плашках білого кольору, розміщених на чорному тлі, інформацію записано шрифтом чорного кольору, назву художнього фільму білого кольору

записано на чорному тлі. Крім записів і фотографій, на загальному чорному тлі розміщено коло та лінію білого кольору. Використаний у цьому фотоколажі образ кола, що є символом вічності, на нашу думку, можна інтерпретувати як натяк на коло сансари, із яким пов'язане покарання за попередні гріхи. Прикметним є те, що всі фотографії фотоколажу містять або сцени насильства, або образи озброєних людей. Проблему насильства у вищезгаданому фільмі порушено у фейлетоні «Вероніка Піро (Південна пригода)». Цю проблему було унаочнено реакцією («Вероніка вхопилася за останню сторінку і через кілька хвилин, радісно скрикнувши: «Ой, яка цікава!.. Бр-р-р!..» – дала мені прочитати: – це була реклама на «Трипільську Трагедію». Не вірите? Розшукайте... «Вечерние Известия» з 1/УІІ – 26 р. від № 937 і сами прочитайте» (Арк. Л-о., 1926: 12)) головної героїні на прочитану рекламу фільму «Трипільська трагедія», а також драматичні наслідки демонстрації цього фільму – відливання водою непритомних глядачів, які не змогли витримати нервового напруження під час перегляду фільму «Трипільська трагедія» («Але перед самим кіно я збавив кроку і мимоволі здригнувся: величезна юрба з неймовірним завзяттям брала приступом будинок, а звідти від часу до часу виносили неживих людей і тут же на хіднику клали їх рядочком, як у трупарні. Хтось вибіг з відром і, розгойдавши його, жбурнув водою через весь непритомний ряд. Ніхто з мерців не ворухнувся. Побігли за другим відром» (Арк. Л-о., 1926: 13)).

Ілюстрація 2. Фотоколаж художнього фільму «Трипільська трагедія».

У журналі «Кіно» №1 за 1925 рік на розвороті сторінки розміщено фотоколаж-рекламу (Фотоколаж п'яти художніх фільмів, 1925: 22–23) п'яти фільмів ВУФКУ (див. ілюстрацію 3): «Тарас Шевченко» (угорі ліворуч), «Боротьба велетнів» (угорі праворуч), «В пазурах Радвледи» (унизу ліворуч), «П.К.П.» (унизу посередині), «Трипільська трагедія» (унизу праворуч). Щодо всіх вищезазначених фільмів у журналі «Кіно» було проведено інформаційно-рекламну кампанію, частиною якої став вищезазначений комбінований фотоколаж. Оскільки інформацію про художні фільми «Тарас Шевченко», «Трипільська трагедія» представлено вище, акцент робимо на такі художні фільми, як «Боротьба велетнів», «В пазурах Радвледи», «П.К.П.». Для інформаційно-рекламної кампанії художнього фільму «В пазурах Радвледи» редакція журналу «Кіно» за 1925 рік використала 4 фотографії з текстівками, умонтувавши їх у тексти, що висвітлюють іншу тематику, і чорно-білий креолізований текст, що має геометричні фігури й вербальні елементи. У вищезазначеному креолізованому тексті використано трикутник і коло, нібито створене з чорно-білих елементів, схожих на прямокутники. Текстові елементи інкрустовано в середину накладених геометричних фігур: назву фільму розміщено на білому тлі в середині кола, прізвища сценариста (Левітін), оператора (Дробін), режисера (Сазонов) – на білому тлі в середині трикутника із широкою чорною облямівкою.

Для інформаційно-рекламної кампанії художнього фільму «П.К.П.» редакція журналу «Кіно» за 1925 рік використала 2 фотографії з текстовками, де зображено пожежу, спілкування Пілсудського з Петлюрою.

Для інформаційно-рекламної кампанії художнього фільму «Боротьба велетнів» редакція журналу «Кіно» за 1925 рік використала 4 фотографії з текстовками, де зображено вбиральню фабриканта, фабрику, танець у кабаре, підготовку робітників до повстання, афішу, в основі якої – фотографія емоційно напруженого робітника Якоба на тлі величезного залізного колеса. У ньому – руки чоловіка. Це створює символічну конотацію поглинання частин тіла людини колесом фабрики, підкреслює невідільний статус робітника. Крім текстовки під великою фотографією (на всю сторінку), є інші вербальні елементи, що візуалізують інформацію про фільм: назва фільму, ім'я, прізвище режисера-постановника (Віктор Турін), прізвища сценариста (Лазурін), оператора (Форестьє), художника (Шарфенберг), освітлювача (Лінден). Крім фотографій із текстовками, афіши, використано креолізований текст, що має геометричні фігури (прямокутник із чорною облямівкою, на частину якого накладено ромб із біло-чорною облямівкою, вертикальні чорно-білі лінії, що з'єднують прямокутник і ромб), анімаційний елемент, який нагадує язики полум'я, на тлі якого розміщено частину ромбу, і чорного кольору вербальні елементи – інформацію про фільм, що розміщені в середині прямокутника (прізвище й ім'я режисера, прізвища сценариста, оператора, художника, місце зйомок фільму) і ромба (назва виробника, рік виробництва, назва фільму).

Усі назви фільмів, а також запис «Виробництво ВУФКУ», розміщений в середині зображеної кінематографічної бобіни, оформлено за принципом кольорового контрасту (білі літери на чорному тлі). Автором для створення фотоколажу використано фотографії епізодів із вищезгаданих фільмів, заголовні літери, а також гру зі шрифтом (літеру Ф у слові «ВУФКУ» піднято трохи вгору), що привертає увагу реципієнта.

Ілюстрація 3. Фотоколаж п'яти фільмів ВУФКУ.

У лютому 2024 року було проведено опитування, мета опитування – з'ясувати особливості сприйняття вищезазначених медіапродуктів, тобто фотоколажів фільмів українського журналу «Кіно» за 1925 рік, здобувачами вищої освіти за спеціальністю «Журналістика».

В опитуванні брали участь 33 респонденти-громадяни України, серед яких 5 чоловіків, 28 жінок віком від 18 до 21 року (15 осіб – 18 років, 16 осіб – 19 років, 1 особа – 20 років, 1 особа – 21 рік). 21 особа з м. Івано-Франківськ, 1 особа з м. Маріуполь Донецької області, 1 особа з Хмельницької області, 10 осіб з Івано-Франківської області. Усі опитувані дали добровільну згоду на участь в опитуванні. Для опитування було обрано три фотоколажі із журналу «Кіно» за 1925 рік. Під час опитування респондентам було запропоновано 4 запитання.

1. Які елементи фотоколажу фільму привернули Вашу увагу? Чому?

2. Які елементи фотоколажу фільму викликали у Вас позитивні емоції? Чому?
3. Які елементи фотоколажу фільму викликали у Вас негативні емоції? Чому?
4. Які елементи фотоколажу фільму Ви використали б для створення аналогічного медіапродукту? Чому?

Зауважимо, що, відповідаючи на вищезазначені запитання, респонденти переважно не пояснювали свою відповідь.

Результати опитування 33 респондентів щодо фотоколажу художнього фільму «Тарас Шевченко»

Під час обробки реакцій-відповідей на перше запитання «Які елементи фотоколажу привернули Вашу увагу?» отримали такі результати (див. таблицю 1).

Таблиця 1. Результати відповідей на перше запитання
«Які елементи фотоколажу привернули Вашу увагу? Чому?»

Елементи фотоколажу	Кількість респондентів	%
Жирний шрифт, яким написано слова.	6	18%
Нестандартне розміщення слів.	9	28%
Накладання фото на шрифт (фотографія хлопчика, який нібито сидить на літері О).	5	15%
Фотографія зажуреної жінки з дитиною на руках.	2	6%
Фотографія хлопчика+фотографія матері з дитиною на руках.	1	3%
Фотографія матері з дитиною на руках+великий шрифт.	2	6%
Фотографії (без деталізації).	1	3%
Великі фотографії+великий шрифт.	3	9%
Нестандартне розміщення слів (діагонально) і фото (хлопчик, який ніби сидить на літері О).	4	12%
Усього	33	100%

Отже, увагу найбільшої кількості респондентів (9 – 28%) привернуло нестандартне розміщення слів, лише фотографії привернули увагу 4 (12%) респондентів. Серед креолізованих комбінацій, зазначених респондентами, нестандартне накладання силуетних фотографій на шрифт привернуло увагу 5 (15%) респондентів. Кількість респондентів, які звернули увагу лише на вербальний варіант, – 15 (45%); кількість респондентів, які звернули увагу на креолізовані варіанти (вербальний+фотографічний), – 14 (42%).

Прикметним є те, що кількість респондентів, які звернули увагу на вербальний елемент шрифт (слова) із різноманітними варіаціями (розмір, розміщення, поєднання з фото), становить 29, тобто 88%.

2. Під час обробки реакцій-відповідей на друге запитання «Які елементи фотоколажу викликали у Вас позитивні емоції? Чому?» отримали такі результати (див. таблицю 2).

Таблиця 2. Результати відповідей на друге запитання
«Які елементи фотоколажу викликали у Вас позитивні емоції? Чому?»

Елементи фотоколажу	Кількість респондентів	%
Ніякі елементи не викликають позитивних емоцій.	19	58%
Шрифт.	1	3%
Хлопчик, який замислився.	2	6%
Накладання фотографії хлопчика на шрифт.	5	15%
Оригінальне використання комбінації слів.	1	3%
Усвідомлення того, що в 20-х роках ХХ століття про Тараса Шевченка не забували.	1	3%
Напис «його доба і творчість».	1	3%
Образ жінки з дитиною.	1	3%
Використання української мови й поєднання фотографій у фотоколлажі.	1	3%
Композиція фотоколажу, зручність для сприйняття.	1	3%
Усього	33	100%

19 (58%) респондентів у фотоколлажі не помітили елементів, які викликали позитивні емоції. Деякі опитувані пояснили це наявністю фотографій, які зафіксували сумні емоції людей. Припускаємо, що на вищезазначене сприйняття фотоколажу вплинули фонові знання про непросту долю відомого українського письменника Тараса Шевченка. 14 (42%) опитуваних, незважаючи на загальний контент фотоколажу, у ньому помітили елементи, які викликали позитивні емоції. Прикметним є те, що із них 5 (15%) респондентів позитивні емоції отримали від такого елементу, як накладання силуетної фотографії хлопчика на літеру О.

3. Під час обробки реакцій-відповідей на третє запитання «Які елементи фотоколажу викликали у Вас негативні емоції? Чому?» отримали такі результати (див. таблицю 3).

Таблиця 3. Результати відповідей на третє запитання
«Які елементи фотоколажу викликали у Вас негативні емоції? Чому?»

Елементи фотоколажу	Кількість респондентів	%
Ніякі елементи фотоколажу	8	25%

не викликають негативних емоцій.		
Фотографії, на яких зафіксовано негативні емоції людей, зокрема фотографії матері з дитиною, засмученого хлопчика.	20	60%
Темні кольори й люди з незадоволеними обличчями.	1	3%
Розміщення на фотоколажі інформації про фільм.	1	3%
Занурення в тогочасний світ страждання.	1	3%
Розміщення літер «с», «ч», зокрема відсутність між ними більшого проміжку.	1	3%
Поява негативних емоцій через усвідомлення стереотипного бачення постаті Тараса Шевченка.	1	3%
Усього	33	100%

Отже, 25 респондентів (75%) помітили у фотоколажі елементи, що викликали негативні емоції. Серед них 22 (67%) респонденти свій емоційний дискомфорт пов'язали із зображенням сумних людей на фотографіях. 8 (25%) респондентів не помітили елементів, які викликали б в опитуваних негативні емоції.

4. Під час обробки реакцій-відповідей на четверте запитання «Які елементи фотоколажу Ви використали б для створення аналогічного медіапродукту? Чому?» отримали такі результати (див. таблицю 4).

Таблиця 4. Результати відповідей респондентів на четверте запитання «Які елементи фотоколажу Ви використали б для створення аналогічного медіапродукту? Чому?»

Елементи фотоколажу	Кількість респондентів	%
Шрифт та його розміщення.	5	15%
Шрифт.	4	12%
Жоден елемент.	3	9%
Накладання фотографій на шрифт.	12	37%
Розміщення слів+фотографія, на якій Тарас Шевченко сидить поруч із селянином.	1	3%
Фотографії без деталізації.	4	12%
Фотографія матері з дитиною.	2	6%
Усі елементи.	1	3%
Діагональне розміщення	1	3%

слова «Тарас»+фотографії на буквах.		
Усього	33	100%

9 (28%) респондентів використали б у своєму фотоколажі шрифт і його розміщення, оскільки він привертає увагу, концентрує увагу на головному, є оригінальним. 12 (37%) респондентів використали б накладання силуетних фотографій на шрифт, оскільки такий цікавий і креативний елемент привертає увагу.

3% (9) респонденти не використовують жодного елементу фотоколажу, 2 (6%) із цих респондентів – через застарілий формат, неякісні фотографії. Один із цих респондентів планує використати фотографію збірки «Кобзар» і позитивні фотографії, щоб підкреслити силу й незламність Тараса Шевченка.

Респондент 20, обравши фотографію матері з дитиною, зазначив, що для створення подібного медіапродукту використав би фотографію, де мати дістає свою дитину з-під завалів, і провів би паралелі між історичним періодом, коли жив Тарас Шевченко, і сьогоденням.

Результати опитування 33 респондентів щодо комплексного фотоколажу, що містить фотоколажі п'яти художніх фільмів.

Респондентам було запропоновано відповісти на вищезазначені запитання щодо фотоколажу, композиційною особливістю якого є поєднання п'яти фотоколажів.

1. Під час обробки реакцій-відповідей на перше запитання «Які елементи фотоколажу привернули Вашу увагу? Чому?» було отримано такі результати (див. таблицю 5).

Таблиця 5. Результати відповідей респондентів на перше запитання «Які елементи фотоколажу привернули Вашу увагу? Чому?»

Елемент фотоколажу	Кількість респондентів	%
Усміхнений хлопчик із їжею в руках.	2	6%
Хлопчик, який обіймає дідуся й на щось указує рукою.	1	3%
Зірка в центрі кола.	1	3%
Великий шрифт+багато зображень.	3	9%
Слово «виробництво», надруковане жирним шрифтом.	8	25%
Розміщення назв і фотографій	3	9%
Жоден елемент.	4	12%
Фотографії фотоколажів.	1	3%
Слова, розміщені в центрі+кермо на задньому фоні.	2	6%
Багато назв.	3	9%
Колесо в середині сторінки.	3	9%

Дизайн фотоколажу.	2	6%
Усього	33	100%

У результаті аналізу відповідей було з'ясовано, що здобувачі вищої освіти бобіну, розміщену у фотоколажі, сприймають як коло або кермо. 17 (51%) респондентів звернули увагу на ті елементи, які були в середині бобіни. 14 (42%) респондентів із вищезазначених 17 (51%) респондентів сфокусували свою увагу на середині фотоколажу. Припускаємо, що на це вплинула багатоелементність фотоколажу, що розпорошувала увагу реципієнтів, і чітко окреслений масивний елемент (бобіна) білого кольору, а також слова, оформлені жирним шрифтом білого кольору. Прикметним є те, що жоден респондент не звернув уваги на нестандартне розміщення букви Ф, хоча під час аналізу попереднього фотоколажу респонденти активно звертали увагу на нестандартні елементи. Можливо, це сталося через сприйняття цієї літери як декоративного елементу або через незнання значення аббревіатури ВУФКУ, оскільки фотоколажі були сторічної давнини. 3 (9%) респонденти звернули увагу лише на фотографії, що, на нашу думку, пов'язано з їхньою великою кількістю, маленьким розміром, що призводить до неможливості сконцентрувати свою увагу й фізично втомлює реципієнта.

2. Під час обробки реакцій-відповідей на друге запитання «Які елементи фотоколажу викликали у Вас позитивні емоції? Чому?» отримали такі результати (див. таблицю 6).

Таблиця 6. Результати відповідей респондентів на друге запитання
«Які елементи фотоколажу викликали у Вас позитивні емоції? Чому?»

Елемент фотоколажу	Кількість респондентів	%
Жоден елемент.	18	55%
Поєднання фотографій та їхнє розміщення.	2	6%
Цікаві фотографії.	2	6%
Фотографії, на яких зображено людей із різними емоціями й видами діяльності.	1	3%
Фотографія усміхненого хлопчика із їжею в руках.	4	12%
Фотографія чоловіка, який весело їсть хлібину.	1	3%
Назви фільмів.	4	12%
Конкретний елемент не названо. Зазначено, що респондент відчуває радість за розвиток української кінематографії за непростих умов.	1	3%
Усього	33	100%

Прикметним є те, що назви фільмів у 4 (12%) респондентів зумовили появу позитивних емоцій, незважаючи на те що в назвах є лексеми («у пазурах», «боротьба», «трагедія») із негативною семантикою. Респондент 31 пояснив появу позитивних емоцій від назв фільмів,

тому що вони є свідченням розвитку українського кіно. Припускаємо, що оформлення назв фільмів жирним шрифтом білого кольору сприяло виникненню позитивних емоцій з огляду на традиційну для українців позитивну символіку білого кольору.

18 (55%) респондентів констатували відсутність позитивних емоцій під час аналізу фотоколажу. Деякі респонденти зазначили причини: оформлення в радянському стилі, виникнення сумних емоцій. Вважаємо, що виникненню сумних емоцій сприяє наявність деяких фотографій, а також лексем із негативним значенням.

3. Підтвердженням нашого припущення стали відповіді респондентів на третє запитання «Які елементи фотоколажу викликали у Вас негативні емоції? Чому?». Результати зафіксовано в таблиці 7.

Таблиця 7. Результати відповідей респондентів на третє запитання «Які елементи фотоколажу викликали у Вас негативні емоції? Чому?»

Елемент фотоколажу	Кількість респондентів	%
Фотографії.	1	3%
Багатоелементність фотоколажу.	11	34%
Назви фільмів («Боротьба велетнів», «Трипільська трагедія»).	1	3%
Жоден елемент.	5	15%
Назва «В пазурах Радвлади».	2	6%
Назви фільмів.	3	9%
Назва фільму «Трипільська трагедія».	1	3%
Назви фільмів «Трипільська трагедія», «У пазурах Радвлади».	1	3%
Фотографії з фільму «Трипільська трагедія».	1	3%
Усі елементи.	1	3%
Слова «боротьба», «в пазурах», «трагедія».	1	3%
Фотографії людей із негативними емоціями.	5	15%
Усього	33	100%

У 9 (28%) респондентів виникли негативні емоції після ознайомлення з назвами, що містять лексеми з негативною семантикою, які можуть продукувати асоціації, пов'язані з агресією та жорстокістю. Зазначимо, що така реакція респондентів може бути каталізована воєнним станом, запровадженням в Україні, реаліями неоголошеної російсько-української війни, із якими респондентам довелося зіткнутися. Наприклад, щодо назв «Боротьба велетнів», «Трипільська трагедія» респондент 33 зазначив, що такі заголовки сприймаються болісно й неприємно. 11 (34 %) респондентів негативно сприйняли таку особливість фотоколажу, як багатоелементність. Як свідчать попередні результати опитування, деяким респондентам притаманна емпатична чутливість, зокрема зміна емоційного стану під впливом фотографічно зафіксованих емоцій.

4. Під час обробки реакцій-відповідей на четверте запитання «Які елементи фотоколажу Ви використали б для створення аналогічного медіа продукту? Чому?» отримали такі результати (див. таблицю 8).

Таблиця 8. Результати відповідей респондентів на четверте запитання
«Які елементи фотоколажу Ви використали б
для створення аналогічного медіапродукту? Чому?»

Елемент фотоколажу	Кількість респондентів	%
Елемент символу.	1	3%
Жоден.	9	27%
Назви+фотографії.	3	9%
Композиція фото.	8	25%
Розміщення назв.	4	12%
Шрифт назв.	2	6%
Колесо+слова «Виробництво ВУФКУ».	1	3%
Слова «В пазурах Радвледи».	1	3%
Фотографії хлопчика з дідусем+фотографія чоловіка, що сидить за столом.	1	3%
Назви «Тарас Шевченко», «Боротьба велетнів»+символіка.	1	3%
Деякі фотографії (без конкретизації).	1	3%
Коловий акцент на деталях.	1	3%
Усього	33	100%

9 (27%) респондентів не обрали б жодного елемента через багатоелементність, 4 (12%) респонденти хочуть використати символіку, зокрема коло. 12 (37%) респондентів використали б назви (або розміщення, або шрифт, або окремі назви, або всі назви). 13 (39%) респондентів хочуть використати фотографії (або всі фотографії, або деякі фотографії, або композицію фотографій).

*Результати опитування 33 респондентів
щодо фотоколажу фільму «Трипільська трагедія»*

1. Під час обробки реакцій-відповідей на перше запитання «Які елементи фотоколажу привернули Вашу увагу? Чому?» отримали такі результати (див. таблицю 9).

Таблиця 9. Результати відповідей респондентів на перше запитання
«Які елементи фотоколажу привернули Вашу увагу? Чому?»

Елемент фотоколажу	Кількість респондентів	%
Чорне тло+слова, розміщені	1	3%

в рамках.		
Великий шрифт заголовку+силуетні фотографії.	4	12%
Жирний шрифт заголовку.	6	18%
Силуетні фотографії.	11	34%
Жоден.	1	3%
Текстові елементи (оформлення, розміщення).	1	3%
Коло+текст.	1	3%
Заголовок+текст з інформацією про сценаристів, режисерів, операторів.	1	3%
Різні шрифти надписів.	1	3%
Шрифт заголовку, розміщення заголовку навскіс, використання літери «Т».	3	9%
Літера «Т» у заголовку.	1	3%
Розміщення тексту й зображень.	1	3%
Виділені жирним шрифтом елементи тексту, білі рамки.	1	3%
Усього	33	100%

14 (42%) респондентів звернули увагу лише на текстові елементи (розміщення, оформлення), 4 (12%) із них привернула увагу літера «Т», зокрема її нетрадиційне використання. 15 (45%) респондентів звернули увагу на силуетні фотографії.

2. Під час обробки реакцій-відповідей на друге запитання «Які елементи фотоколажу викликали у Вас позитивні емоції? Чому?» отримали такі результати (див. таблицю 10).

Таблиця 10. Результати відповідей респондентів на друге запитання «Які елементи фотоколажу викликали у Вас позитивні емоції? Чому?»

Елемент фотоколажу	Кількість респондентів	%
Жоден.	22	67%
Текст, де зазначено, що це фільм.	1	3%
Баланс фото й тексту.	1	3%
Текст.	4	12%
Шрифт.	2	6%
Дизайн.	1	3%
Силуетні фотографії.	1	3%
Використання великої літери «Т» для обох слів.	1	3%
Усього	33	100%

22 (67%) респонденти зазначили, що жоден елемент фотоколажу не викликав позитивних емоцій з огляду на те, що його контент має сцени насильства й жорстокості. Ми зафіксували нестандартне сприйняття запропонованої інформації. Наприклад, респондент 13 сприйняв сцени насильства як танець.

3. Під час обробки реакцій-відповідей на третє запитання «Які елементи фотоколажу викликали у Вас негативні емоції? Чому?» отримали такі результати (див. таблицю 11).

Таблиця 11. Результати відповідей респондентів на третє запитання «Які елементи фотоколажу викликали у Вас негативні емоції? Чому?»

Елемент фотоколажу	Кількість респондентів	%
Фотографії.	22	67%
Жоден.	3	9%
Дрібний та незрозумілий текст.	2	6%
Назва фотоколажу.	1	3%
Опис фільму.	1	3%
Розкидані по фотоколажу елементи.	1	3%
Дизайн.	2	6%
Коло+фотографії зі сценами насильства.	1	3%
Усього	33	100%

У 23 (69%) респондентів негативні емоції викликали фотографії, на яких зафіксовано сцени насильства. В одного респондента негативні емоції викликали не тільки фотографії, а й використане у фотоколажі коло, оскільки він сприйняв його як зайвий елемент.

Отже, у переважної частини респондентів (23 – 69%), сучасної української молоді, сцени насильства й жорстокості на фотоколажах фільмів сторічної давнини викликають негативні емоції, що може бути результатом впливу емоційно виснажливого, наповненого негативом дискурсу, у якому вони перебувають. Вважаємо, що наявність елементів жорстокості у фотоколажах-рекламах сучасних фільмів або в інших рекламах може відштовхнути реципієнтів, у яких є посттравматичний синдром і негативний досвід, що сформувався під час воєнного стану, від їх перегляду. Вищезазначені результати дослідження варто взяти до уваги не тільки тим, хто рекламує фільми, а й тим, хто створює подібний медіапродукт, оскільки в реципієнтів із досвідом перебування у воєнному дискурсі зникає межа між реальністю й створеною кінематографічною картинкою, що може негативно позначитися як на психічному й ментальному здоров'ї окремого реципієнта, так і на загальній атмосфері в суспільстві.

4. Під час обробки реакцій-відповідей на четверте запитання «Які елементи фотоколажу Ви використали б для створення аналогічного медіапродукту? Чому?» отримали такі результати (див. табл. 12).

Таблиця 12. Результати відповідей респондентів на четверте запитання «Які елементи фотоколажу Ви використали б для створення аналогічного медіапродукту? Чому?»

Елемент фотоколажу	Кількість респондентів	%
Текстові елементи.	4	12%

Фігурні знаки та рамки з текстом.	1	3%
Текст з інформацією про фільм.	1	3%
Фотографії.	11	34%
Жоден.	10	30%
Усі елементи.	1	3%
Фотографії+інформація про фільм.	1	3%
Елемент фотографії, де зображено підлітка із сокирою.	1	3%
Заголовок (шрифт+оригінальна літера «Т»).	1	3%
Фотографії+заголовок.	2	6%
Усього	33	100%

14 (42 %) респондентів для створення свого колажу фільму «Трипільська трагедія» використали б фотографії, оскільки вони добре інформують глядача про зміст фільму.

Прикметним є те, що 58% респондентів у своєму медіапродукті, який би вони створювали за художнім фільмом «Трипільська трагедія», не використовували б фотографії із зображеннями насильства й жорстокості. Один з опитуваних (респондент 24) припустив, що використані коло та риска повинні розширювати контекст фотоколажу, надаючи йому додаткового значення. 10 (30 %) респондентів не використали б жодного елементу із цього фотоколажу.

Висновки

Отже, науковці приділяють увагу різним аспектам дослідження фотоколлажів різних історичних періодів і культур. В українському журналі «Кіно», що спеціалізується на кінематографії, за 1925 рік було надруковано два фотоколлажі художніх фільмів «Тарас Шевченко», «Трипільська трагедія» і один комплексний фотоколлаж, у якому поєднано фотоколлажі п'яти художніх фільмів: «У пазурах Радвлади», «П.К.П.» «Тарас Шевченко», «Трипільська трагедія», «Боротьба велетнів», які виконували інформаційну й рекламну функції. Для створення фотоколлажів фільмів було використано діагональне розміщення слів, зокрема всієї назви фільму або його частини, великий і широкий шрифт, контрастність за кольором і розміром, силуетні фотографії, їхнє нестандартне розміщення разом зі шрифтовими елементами, образ великої бобіни, геометричну фігуру, зокрема коло, яке з урахуванням контексту розміщення може розширити межі інтерпретації використаних образів.

Проведене нами опитування, що містило чотири запитання щодо фотоколлажів художніх фільмів сторічної давнини, оприявило тенденції щодо сприйняття молоддю вербальних і зображальних елементів вищезазначених фотоколлажів. З огляду на результати опитування 33 респондентів, майбутніх журналістів, вікового діапазону від 18 років до 21 року можемо сформулювати такі рекомендації для видавців, дизайнерів, журналістів, які працюють у друкованих медіа й онлайн-медіа.

Щоб привернути увагу реципієнтів до того чи іншого контенту, рекомендуємо вищезазначеним фахівцям використовувати нестандартне розміщення слів (поєднання

діагонального та горизонтального варіантів) й оформлення шрифтів (великий і широкий шрифт білого кольору на чорному тлі), нестандартні поєднання шрифтів із силуетними фотографіями, які створюють цікаву комбінацію, уникати використання лексем й зображень, які містять негативну конотацію особливо тоді, коли цільова аудиторія має посттравматичний синдром через перебування в негативному дискурсі, адже вона може відмовитися від сприйняття медіапродукції. Якщо під час створення медіапродукції не можна уникнути використання лексем із негативною конотацією для збереження інформативності, варто використовувати їх обережно, із дотриманням етичних стандартів й українського законодавства, пам'ятаючи, що для деяких представників цільової аудиторії лексеми й зображення можуть стати тригерами. Під час створення фотоколажу або подібних медіапродуктів треба уникати використання великої кількості елементів, зокрема маленьких фотографій, які потребують докладання додаткових зусиль для сприйняття. Якщо не можна уникнути створення багатоелементного медіапродукту, у якому поєднуються багато фотографій й вербальних елементів, варто врахувати, що реципієнти відповідно до проведеного нами дослідження зосереджують свою увагу на розміщеній в центрі інформації тоді, коли ця інформація є у великому колі, яке привертає увагу. На нашу думку, може бути використана й інша масштабна геометрична фігура із чіткими межами.

Перспектива дослідження вищезазначеної теми полягає в тому, що ще не проаналізовано залишилася специфіка фотоколажів фільмів, надрукованих в українському журналі «Кіно» за 1926 рік. Крім того, варто приділити увагу компаративному аналізу фотоколажів художніх фільмів в українському журналі «Кіно» за 1925, 1926, 1927 роки тощо, щоб з'ясувати тенденції зміни оформлення фотоколажів, впливу на них політичного й культурного дискурсів того періоду.

Заява

Фінансування

Це дослідження не було профінансовано жодною організацією та здійснювалося за рахунок автора.

Конфлікт інтересів

Жодного.

Етика

Матеріал, що подано в цій статті, відповідає всім пунктам і вимогам, що висунуті Комісією з етики редакторсько-видавничого відділу громадської організації «Науково-освітній центр «УСПІШНИЙ».

Авторське право

Це стаття відкритого доступу, яка розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution – ліцензії, що дозволяє необмежене використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії за умови, якщо оригінальний автор і джерело вказано належним чином.

Список використаних джерел

- Арк., Л.-о. (1926). Вероніка Перо (Південна пригода). *Кіно*, (10), 12–13.
Відповідальний редактор, редакційна колегія (1925). *Кіно*, (1), 44.
Колода, Є. (2023). Сучасні комп'ютерні технології в роботі фотожурналіста. Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня магістра. Миколаїв, 71.
Педан, І. (2015). Колаж в арт-дизайні: становлення та художні особливості. *Вісник Харківська державна академія дизайну і мистецтв*, 2, 44–49.

- Струмінська, Т., Колосніченко, О., Скрипка, А., Приходько, Б. (2020). Дизайн-проекування колекцій одягу із застосуванням принтів в стилістиці колаж. *І Всеукраїнська конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості»*, 577–583.
- Тарас Шевченко. (н.д.). Отримано з https://uk.wikipedia.org/wiki/Тарас_Шевченко
- Тарас Шевченко, його доба і творчість (фотоколаж художнього фільму «Тарас Шевченко») (1925). *Кіно*, (1), 3.
- Трипільська трагедія (фотоколаж художнього фільму «Трипільська трагедія») (1925). *Кіно*. (1), 41.
- Удріс-Бородавко, Н. (2018). Колаж у формуванні національної моделі графічного дизайну України ХХІ століття. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія «Мистецтвознавство»*, 38, 268–280.
- Фотоколаж п'яти художніх фільмів. (1925). *Кіно*, (1), 22–23.
- Щербатюк, В., Колган, О. (2020). Фотоколаж як один із засобів розвитку візуального мислення студентів-філологів. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 31(4), 269–275.
- Canella, A. Collage of image and copyright here's how it works. Received from <https://www.canellacamaiora.com/collage-of-images-and-copyright-heres-how-it-works/>.
- Wei, Y., Matsushita, Y., Yang, Y. (2009). Efficient Optimization of Photo Collage. Received from https://www.academia.edu/14610344/Efficient_Optimization_of_Photo_Collage?sm=b_
- Kholod, H. (2024). The specificity of photo collages of the Ukrainian magazine «Kino» for 1927. *CALLE14*, 19(36), Julio-diciembre, 330–359. <https://doi.org/10.14483/21450706.21293>

References

- Ark., L-o. (1926). Veronika Pero (Pivdenna pryhoda). [Veronica Perot (Southern Adventure)]. *Kino*, (10), 12–13.
- Vidpovidalnyi redaktor, redaktsiina kolehiia (1925). [Responsible editor, editorial board]. *Kino*, (1), 44.
- Koloda, Ye. (2023). Suchasni kompiuterni tekhnolohii v roboti fotozhurnalista. Kvalifikatsiina robota na zdobuttia stupenia mahistra. [Modern computer technologies in the work of a photojournalist]. Mykolaiv, 71.
- Pedan, I. (2015). Kolazh v art-dyzaini: stanovlennia ta khudozhni osoblyvosti. [Collage in art design: formation and artistic features]. *Visnyk Kharkivska derzhavna akademiia dyzainu i mystetstv – Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts*, 2, 44–49.
- Struminska, T., Kolosnichenko, O., Skrypka, A., Prykhodko, B. (2020). Dyzain-proektuvannia kolektsii odiahu iz zastosuvanniam pryntiv v stylistytsi kolazh. [Design of clothing collections using collage style prints]. *І Vseukrainska konferentsiia zdobuvachiv vyshchoi osvity i molodykh uchenykh «Innovatyka v osviti, nauksi ta biznesi : vyklyky ta mozhlyvosti»*, 577–583.
- Taras Shevchenko. [Taras Shevchenko]. (n. d.). Received from https://uk.wikipedia.org/wiki/https://uk.wikipedia.org/wiki/Тарас_Шевченко
- Taras Shevchenko, yoho doba i tvorchist (fotokolazh khudozhnoho filmu «Taras Shevchenko») (1925). [Taras Shevchenko, his era and work (photo collage of the feature film «Taras Shevchenko»)]. *Kino*, (1), 3.
- Trypilska trahediia (fotokolazh khudozhnoho filmu «Trypilska trahediia») [Trypil Tragedy (photo collage of the feature film «Trypil Tragedy»)]. (1925). *Kino*, (1), 41.
- Udris-Borodavko, N. (2018). Kolazh u formuvanni natsionalnoi modeli hrafichnoho dyzainu Ukrainy KhKhI stolittia. [Collage in the formation of the national model of graphic design of Ukraine of the 21st century]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv*.

- Seriia «Mystetstvoznavstvo» – Bulletin of the Kyiv National University of Culture and Arts. Series «Art History», 38, 268–280.*
- Fotokolazh piaty khudozhnikh filmiv. (1925). *Kino*, (1), 22–23.
- Shcherbatiuk, V., Kolhan, O. (2020). Fotokolazh yak odyin iz zasobiv rozvytku vizualnoho myslennia studentiv-filolohiv. [Photo collage as one of the means of developing visual thinking of philology students]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues in the humanities*, 31(4), 269–275.
- Canella, A. Collage of image and copyright here's how it works. Received from <https://www.canellacamaiora.com/collage-of-images-and-copyright-heres-how-it-works/>.
- Wei, Y., Matsushita, Y., Yang, Y. (2009). Efficient Optimization of Photo Collage. Received from https://www.academia.edu/14610344/Efficient_Optimization_of_Photo_Collage?sm=b.
- Kholod, H. (2024). The specificity of photo collages of the Ukrainian magazine «Kino» for 1927. *CALLE14*, 19(36), Julio-diciembre, 330–359. <https://doi.org/10.14483/21450706.21293>.

Фотоколажі журналу «Кіно» (1925): специфіка й результати сприйняття

Ганна Холод,

*кандидат філологічних наук, директор ГО «Науково-освітній центр «УСПІШНИЙ»,
професор кафедри журналістики
Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук
Міжрегіональної академії управління персоналом,
(м. Київ, Україна)*

Мета статті «Фотоколажі журналу «Кіно» (1925): специфіка й результати сприйняття» – з'ясувати специфіку фотоколлажів фільмів в українському журналі «Кіно» за 1925 рік, результати їхнього сприйняття 33 українськими респондентами-здобувачами вищої освіти за спеціальністю «Журналістика».

Методи та методика дослідження. Для досягнення поставленої мети було використано такі *методи*: описовий метод, метод аналізу, метод синтезу, статистичний метод, інтерпретаційний метод. У статті проаналізовано специфіку фотоколлажів, знайдених у журналі «Кіно» за 1925 рік, результати опитування 33 здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Журналістика» щодо особливостей сприйняття респондентами вищезгаданих медіапродуктів.

Результати дослідження. У статті висвітлено результати опитування 33 респондентів-українців – майбутніх журналістів, які, відповідаючи на запитання, вербалізували специфіку сприйняття фотоколлажів сторічної давнини, що були одним із засобів передачі інформації – основним елементом комунікації з аудиторією, на основі результатів опитування сформульовано рекомендації видавцям, дизайнерам, журналістам для створення друкованих медіа та онлайн-медіа.

Висновки. Під час аналізу фотоколлажів було з'ясовано таку специфіку їхнього оформлення, як використання діагонального розміщення слів, шрифтового контрасту, контрастності за кольором і розміром, силуетних фотографій, їхнього нестандартне розміщення разом зі шрифтовими елементами, образу великої бобіни, геометричної фігури, зокрема кола, яке з урахуванням контексту розміщення може розширити межі інтерпретації використаних образів. Під час формулювання рекомендацій видавцям, дизайнерам, журналістам для створення друкованих медіа та онлайн-медіа було зроблено акцент на

необхідності уникати у фотоколажах фільмів багатоеlementності, використання образів і слів із негативною конотацією.

Ключові слова: фотоколажі, український журнал «Кіно», фільми, опитування.

The role of convergence and cross media in the modernization of the professional activities of the regional media editorial of public broadcasting of Ukraine

Halyna Derzhypilska,

Master of Journalism

E-mail: galacviten@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0000-5332-2722>

Vasyl Stefanyk Precarpathian
National University
Vyacheslava Chornovola street,
1/22, Ivano-Frankivsk, Ukraine,
76000

Citation:

Derzhypilska, H. (2025).

The role of convergence and crossmedia in the modernization of the professional activities of the regional media editorial of public broadcasting of Ukraine.

Social Communications: Theory and Practice, 17(1), 64–92.

DOI: 10.51423/2524-0471-2025-17-1-4

© Derzhypilska, H. (2025).

Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Submitted to the editor	27.01.2025
Review 1	14.02.2025
Review 2	20.02.2025
Accepted for printing	01.03.2025

Keywords:

convergence, media, cross-media, digitization, transformation, public broadcasting, modernization.

Annotation

The article examines the impact of media convergence and cross-media on the functioning of regional media in Ukraine, in particular, on the example of the branch of «Suspilne: Ivano-Frankivsk». The author analyze how the processes of digitalization and integration of media platforms are changing approaches to content creation and distribution, forming new models of interaction between journalists and the audience. The application of the «Digital-first» strategy has become the basis for the transformation of the newsroom, in which multimedia and interactivity are becoming key. The introduction of new technologies has significantly expanded the audience through social media platforms and the official website. The article emphasizes the importance of creating universal content that can be simultaneously adapted to different formats: text, video, audio, photos, and infographics.

An important element is the analysis of surveys among journalists working in the regional newsroom, which highlights the challenges and benefits of implementing convergent technologies. Among the challenges are technical problems, the need to improve the skills of employees and prompt adaptation to new formats. On the other hand, the benefits include reaching a wider audience, integrating different media platforms, and improving user experience.

The study also includes content analysis, which demonstrates qualitative and quantitative changes in the creation of news materials. For example, statistics for the period 2019–2023 show a decrease in the number of materials amid growing audience activity: the number of views and comments has increased several times. This data demonstrates the effectiveness of a new approach to content focused on quality and interactivity.

The author of the article also drew attention to the unique formats made possible by the introduction of multimedia. One example is information marathons that bring together all platforms to cover key topics.

Вступ

Тотальна комп'ютеризація, спрощення доступу до інформації завдяки портативним цифровим пристроям привела до того, що кількість інтернет-користувачів невідомо зростає. За даними звіту Digital 2022 Global Statshot від DataReportal (Kemp, 2023), на початку 2023 року мобільними телефонами користувалися 5,44 мільярда людей, що дорівнює 68% загального населення світу, а 4 з 5 мобільних телефонів – смартфони. Отже, ми є свідками стрімкої інтернетизації не лише медійного, а й повсякденного середовища. Значно змінилися вимоги аудиторії як до контенту медіа, так і до забезпечення можливості перманентного отримання інформації за допомогою різноманітних носіїв. Це означає, що глядачам, слухачам та читачам щодо подій і тем у регіональному вимірі потрібен контент на різних носіях, вільний доступ до нього в будь-який момент часу. Таким чином, сучасні процеси оцифровування й конвергенції дедалі більше охоплюють регіональну журналістику. Вони є неминучими реаліями сьогодення.

Мета дослідження – розглянути й проаналізувати актуальні тенденції функціонування Національного Суспільного мовлення на прикладі Філії Акціонерного товариства «Національна Суспільна телерадіокомпанія України» «Івано-Франківська регіональна дирекція». Для досягнення мети ми виконали такі завдання: розглянули поняття «конвергентність» і «кросмедійність»; проаналізували теоретичну базу й напрями концептуалізації проблематики; дослідили особливості роботи творців аудіовізуального контенту в зазначеній мультимедійній редакції; здійснили кореляцію журналістського контенту у світлі впровадження мультимедійних можливостей, а також проаналізували сприйняття аудиторією оновленого контенту.

Об'єктом дослідження стала творча редакція філії АТ «НСТУ» «Івано-Франківська регіональна дирекція», предметом дослідження – трансформаційні процеси та пов'язана з ними специфіка контенту творчої редакції філії АТ «НСТУ» «Івано-Франківська регіональна дирекція».

Методи дослідження

Для досягнення поставленої мети застосовано інструментарій загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, які мають мультидисциплінарний характер. Ми застосували аналітичний метод для аналізу теоретичної бази та напрямів концептуалізації проблематики. Диференціації функцій, носієм яких є обране нами конвергентне медіа, а також потенціалу для їх реалізації сприяв структурно-функціональний підхід. Завдяки компаративному методу ми визначили ключові позиції та ефективність різних типів медіаконтенту, платформ дистрибуції та цільової аудиторії.

Гіпотеза дослідження: розвиток інформаційно-комунікаційних технологій сприяв еволюції традиційних медіасистем, що дало змогу модернізувати процес створення контенту, оптимізувати роботу редакцій медіа. Журналіст у такій модернізованій редакції має володіти мультимедійними навичками. Крім цього, він стає професійним комунікатором, адже пріоритетним завданням журналістики в новому інформаційно-комунікаційному середовищі повинно бути управління інформаційними потоками в комунікаційній мережі (Підручник з крос-медіа, 2015). Отже, аналізуючи роботу визначеного творчого колективу, можемо припустити, що вплив глобалізаційних процесів якісно змінив вектор професійної діяльності журналістів, сприяв появі конвергентної журналістики, головним акцентом якої стала політика «Digital-first».

Результати й обговорення

Від 31 березня 2023 року в офіційному інформаційному просторі ми не використовуємо термін «засоби масової інформації». Саме тоді набув чинності Закон України «Про медіа» (Закон України «Про медіа», 2022), у якому вищезазначеного терміна вже немає, натомість є визначення, як-от: аудіовізуальні медіа, друковані медіа, онлайн-медіа, платформи спільного доступу до відео й інші. Сучасним медіа притаманні нові функції й процеси. Ми вважаємо медіаконвергентність і кросмедійність процесами, за допомогою яких раніше різні технології активно взаємодіють, обмінюючись завданнями й ресурсами й, за твердженням американського філософа й культуролога, теоретика медіа Г. Дженкінса, «змінюють спосіб споживання та виробництва медіа» (Jenkins, 2006).

Медіаконвергентність і кросмедійність є ключовими поняттями сучасного медіапростору. Вони відображають тенденції інтеграції та взаємодії різних медіаформатів і платформ як на загальнонаціональному рівні, так і в просторі регіональних та локальних медіа. Вітчизняні дослідники активно вивчають ці процеси, аналізуючи їхній вплив на розвиток медіаіндустрії та зміни в споживанні медіаконтенту. В українському науковому просторі вищезазначену тематику вивчали В. Шевченко (2017), О. Хворостина (2016), Н. Виговська (2015), А. Полісученко (2017), Г. Синоруб (2017), В. Садівничий (2017), Р. Вербовий (2017).

У книзі «Підручник з крос-медіа» (2015) визначено основні трактування процесу конвергенції та запропоновано розуміння кросмедійності як процесу реалізації медіаконвергентних тенденцій, зроблено акцент на швидких змінах у медіаіндустрії та нових наукових проблемах, які виникають перед дослідниками у зв'язку із цими змінами, детально розглянуто нові форми журналістики, основи кросмедійної роботи й особливості конвергенції. Мультимедійності й конвергентності не тільки загальноукраїнських, але й регіональних медіа присвячені дослідження Н. Виговської (2015). У них виявлено характер трансформації українських регіональних медіа під впливом вищезазначених процесів. Важливою є робота науковців із Київського національного університету імені Тараса Шевченка, які досліджують кросмедійність у контексті цифрових медіа та практичного досвіду їх розроблення й організації роботи. В. Шевченко (2017) розглядає конвергентність як основну ознаку сучасних медіа, розкриваючи сфери застосування цих явищ та особливості процесу конвергенції в медіагалузі. У дослідженні В. Шевченко (2017) виокремлено тенденції сучасної журналістики, зокрема одночасне існування медіа на різних платформах, інтерактивність і мультимедійність контенту, окреслено особливості процесу конвергенції й результат конвергентної культури – кросмедіа, а також визначено компетенції сучасного мультимедійного журналіста (Шевченко, 2017). Ці та інші дослідження, зроблені вітчизняними науковцями, дають змогу глибше зрозуміти поняття медіаконвергентності й кросмедійності, їх вплив на медіаландшафт.

Щоб зрозуміти реальність взаємодії аудиторії та сучасних медіа в Україні, ми звернулися до результатів щорічного дослідження USAID-Internews щодо споживання медіа (Українські медіа, ставлення..., 2023).

Дослідження датоване листопадом 2023 року. У ньому визначено нові тренди, виміряно основні показники медіаспоживання, довіри до медіа й медіаграмотності, а також визначено особливості медіаспоживання 2023 року. Отже, згідно з оприлюдненими в дослідженні даними, 2023 року переважна більшість респондентів (76%) споживала інформацію саме із соціальних мереж, при цьому кожний третій українець використовував тільки соціальні мережі. Близько 40% респондентів дізнавалися новини з інтернет-сайтів, 30% – по телебаченню. Радіо й преса майже не розглядалися як основне джерело новин. Слід зауважити, що кількість людей, які щодня користуються інтернетом, неухильно зростає

щороку. 2023 року цей показник сягнув 89% (2015 року – лише 48%), а 98% осіб віком 18–35 років про щоденне використання інтернету повідомили 98%. Споживачі інформації в інтернеті (інтернет-медіа та соціальних мережах), які не дивляться телебачення, є основною частиною аудиторії – 66%. Зберігається тенденція до збільшення споживання й довіри саме до регіональних інтернет-сайтів (54% у 2023 р. проти 28% у 2015 р.) тоді, як увага до загальнонаціональних новинних інтернет-ресурсів зменшилася (69% у 2023 р. проти 93% у 2015 р.). Вищезазначені факти підтверджують актуальність дослідження сучасних реалій саме регіональної медіакомпанії з оновленою організацією процесів роботи конвергентної мультимедійної редакції.

У своєму дослідженні ми розглядаємо впливи процесів медіаконвергенції та кросмедійності на роботу представництва в Івано-Франківській області Суспільного мовника України, який позиціонує себе як найбільша незалежна медіакомпанія України (Стратегія розвитку Національної суспільної..., 2023).

Тоді, коли Україна потерпає від військової та інформаційної російської агресії, вітчизняна медіаспільнота має ефективно реагувати на всі ці загрози, застосовуючи новітні технології в медіасфері. Трансформація медіа, зокрема розширення видів контенту, оцифрування медіаматеріалів, дає змогу подавати інформацію швидко й у зручному для різних споживачів форматі. Конвергентність як інтеграція медіатехнологій і контенту впроваджується Національною Суспільною медіакомпанією України на всіх рівнях. Для передачі інформаційних повідомлень НСТУ використовує теле- і радіоканали, сайт «susilne.media», ютуб-канали й сторінки в соціальних мережах, як-от: фейсбуці, інстаграмі, твіттері, вайбері й телеграмі. Після 24 лютого 2022 року кількість підписників на сторінках усіх соціальних мереж Суспільного зросла в кілька разів. Це зумовлюється потребою суспільства в оперативній актуальній інформації з достовірних незалежних джерел. Ключову роль у збільшенні інтересу аудиторії до суспільного мовлення на різних його платформах відіграє адаптація контенту до правил кожного з медіамайданчиків, а досліджень на тему регіонального виміру недостатньо. Однією зі спроб такого вивчення є дослідження Т. Мостіпан (2022), у якому науковиця визначила й порівняла особливості використання різних платформ для поширення медіаконтенту філіями суспільного мовника в трьох областях України (Закарпатській, Рівненській та Сумській).

Нова реальність медіаорганізацій, пов'язана з технологічним розвитком і конвергенцією, диктує нові правила як у побудові організаційної стратегії, так і в повсякденній журналістиці. Редакції всіх типів активно впроваджують кросмедійну співпрацю між репортерами й відділами, які раніше були відокремлені. У своєму дослідженні Іван Дж. Ердал вивчає особливості повсякденної журналістської роботи в норвезькій громадській телерадіомовній організації NRK, аналізуючи її з двох позицій: роботи з новинами й побудови текстів новин (Erdal, 2008). Вивчаючи у своїй роботі соціальний та культурний контекст мультимедіа в журналістиці, М. Деузе констатує той факт, що дослідженням мультимедіа приділяють усе більше уваги як у Європі, так і в Сполучених Штатах Америки. Своєю розвідкою науковець шукає відповідь на запитання, як мультимедіа впливає на професійну діяльність журналістів, їхнє самосприйняття і як відбувається поява професійної ідентичності мультимедійної журналістики (Deuze, 2004). У статті є аналіз професійної та академічної літератури в Сполучених Штатах Америки та країнах Європи з використанням концепції медіалогіки як теоретичної основи. Вивченню ефективності змін, зумовлених упровадженням конвергенції в редакційних відділах чотирьох медіаорганізацій США, присвячено наукову працю Дж. Сінгер, у якій дослідниця використовує комбінацію якісних і кількісних даних, отриманих із тематичних досліджень. Науковиця висловлює припущення, що, «незважаючи на культурні зіткнення та інші проблеми сумісності, журналісти бачать явні переваги в новій політиці конвергенції».

Журналісти сприймають досвід роботи в конвергентній редакції як стимул для кар'єри, кажуть, що їм подобається працювати з колегами, сильні сторони яких відрізняються від їхніх, і визнають, що конвергенція привела до поваги до людей в інших частинах новинної організації» (Singer, 2004).

У результаті появи й упровадження медіаконвергентності й кросмедійності ми бачимо зміни в способах спілкування, отримання інформації, подання новин і якості журналістики. Наприклад, новинні ресурси більше не покладаються лише на друковані видання чи трансляцію аудіо та відео. З'являється багато модифікованих форм медіа, зокрема порталів новин, подкастів, блогів, мобільних додатків тощо. Нещодавно об'єднані медіаплатформи надають онлайн-доступ до архівів і безмежні можливості для користувачів коментувати історію або надавати посилання на відповідні матеріали.

Конвергентність у медіа означає злиття різних каналів передачі інформації, а кросмедійність передбачає використання різних медіаформатів, зокрема тексту, звуку, зображення, відео для створення багатогранного медіаконтенту.

Вищезазначені підходи дають змогу медіаорганізаціям бути більш гнучкими й реагувати на швидкі зміни в суспільних комунікаціях і технологіях.

Щоб дослідити впливи конвергентності на робочі процеси філії АТ «НСТУ» «Івано-Франківська регіональна дирекція», проаналізуємо історичні передумови цих процесів. Від 1939 року, коли було створено Станіславський радіокомітет, до 2014 року основним видом творчої діяльності колективу було тільки радіовиробництво в межах проводового мовлення. Контент, над яким працювала редакція, включав оперативну інформацію про важливі події області в новинних випусках, газетні матеріали й музичні програми. Із часом в етері обласного радіо з'явилися суспільно-політичні, просвітницькі та культурно-мистецькі передачі. На початку 2000 років у межах модернізації відбувся перехід радіо з аналогового мовлення на цифрове (Ukrainian Radio, 2018).

Далі було впроваджено технологію мікрохвильової інтегрованої телерадіоінформаційної системи (МІТРІС), що дало змогу передавати якісний сигнал на великі відстані, суттєво економлячи ресурси.

2009 року в обласній державній телерадіокомпанії з'являється власний інтернет-ресурс: <http://odtrk.if.ua>. Ще через чотири роки, у 2013 році, телерадіокомпанія, крім проводового мовлення, отримала FM-частоту для цілодобового етеру на території Івано-Франківської області, а також прилеглих районів Львівської, Тернопільської та Чернівецької областей. Наприкінці 2014 року ТБ «Карпати» вперше вийшло в телеетер у цифровій мережі T2 у всій області. 2015 року Івано-Франківська обласна телерадіокомпанія почала мовлення в цифровому мультиплексі MX-5 (Ukrainian Radio, 2018). Таким чином, повертаючись до дефініції «конвергенція», бачимо в етапах розвитку вищезазначеної компанії процеси злиття, під час якого різні системи зближуються, виявляються їхні спільні ознаки, у результаті цього процесу виникає компроміс, стабілізація, рівновага й одночасне вдосконалення зі збереженням індивідуальних рис.

У період із 2019 року по 2023 рік Івано-Франківська медіаредакція вже працювала як регіональний підрозділ Національної Суспільної телерадіокомпанії України (Суспільне медіа, 2019). Саме 2019 року там розробили Концепцію регіонального мовлення на 2020–2021 роки (Стало відомо, як працюватимуть..., 2019). На початку 2019 року колектив редакції здійснював мовлення в мережі проводового радіо, на частотах УКХ-діапазону та FM-діапазону, на цифровій платформі та в кабельній мережі телебачення, а також в інтернеті (Ukrainian Radio, 2018). Основним завданням Суспільної медіакомпанії в цілому та в регіональних філіях зокрема було визначено «Digital-first» (Стало відомо, як працюватимуть..., 2019).

До прийняття Концепції редакції радіо й телебачення працювали окремо, у кожній був свій штат працівників та свої завдання, а створення контенту формувалося й оприлюднювалося залежно від визначених часових проміжків у радіо й телеетерах. На той час окремого диджитал-підрозділу не було. Стратегія «Digital-first» запустила потужну хвилю трансформацій робочих процесів (Стало відомо, як працюватимуть..., 2019). Вхідження в активну фазу конвергентної журналістики не просто об'єднало різні медіа, але й вимагало від журналістів навичок для роботи в різних форматах. Ідеться про оперативний збір та перевірку інформації для сайту й соціальних мереж, обробку аудіо та відео, фотографію, графічний дизайн та письмо.

Команда Суспільного під час дослідження регіонального медіа споживання виявила такі мотиви телеперегляду: допомагає бути в курсі українських та світових новин (74%); допомагає на деякий час забути про життєві проблеми (35%); дає змогу розважитися (32%); дає нову цікаву інформацію про історію, світ, природу (22%); допомагає розібратися в стосунках із людьми (14%); дає багато корисних порад у сфері побуту, кулінарії, вибору товарів і послуг (14%); розширює знання про культуру, мистецтво (13%) (Суспільне медіа, 2019). Мотивами слухати радіо традиційно залишаються доступність, зручність, довіра й різноманітність тем. Якщо спиратися на стратегію «Digital-first», акценти в мотивації потенційної аудиторії зміщуються не тільки в бік доступності й оперативності, але й візуальної привабливості завдяки використанню мультимедійних можливостей, інтерактивності й залученості в процес обговорення новин, персоналізації контенту, коли алгоритми соціальних мереж підбирають новини відповідно до інтересів користувачів, що робить перегляд більш привабливим і релевантним. З огляду на потреби аудиторії та розроблену стратегію регіонального мовлення Суспільного в обраній нами редакції процеси впровадження конвергентності й кросмедійності торкнулися адміністративно-господарського корпусу, технічної підтримки, творчого блоку. Оскільки нас цікавить саме творча складова, ми провели опитування серед редакторів, кореспондентів, телеоператорів, режисерів та відеографів щодо того, як ці зміни вплинули на їхню роботу. Варто зазначити, що опитування проводилося не тільки серед тих, хто працює в компанії зараз і має достатній досвід роботи в медіа, але й частково серед колишніх працівників, що виконували свої обов'язки в період, який ми досліджуємо. Участь в опитуванні взяли двадцять респондентів, серед яких більшість жінок (75%). Відповіді на запитання щодо віку показали такі результати: по 30% працівників різних вікових категорій віком від 20 до 30 років та від 40 до 50 років; 25% респондентів віком від 50 до 60 років; дві респондентки віком від 30 до 40 років й одна – 60+ (див. рис.1–4 далі).

1. Ваш вік (підкресліть потрібне):

20 відповідей

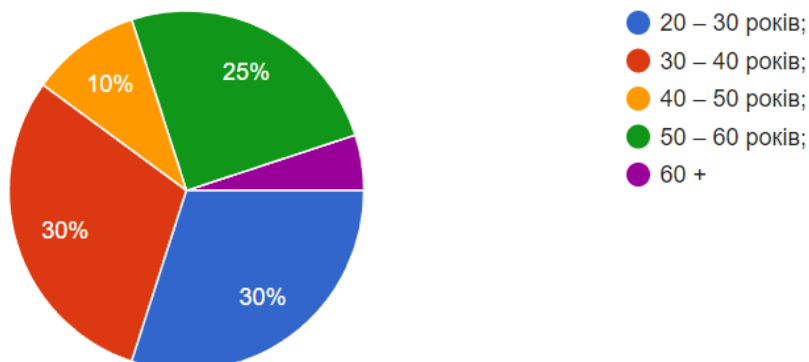

Рис. 1. Результати опитування серед редакторів, кореспондентів, телеоператорів, режисерів та відеографів редакції Суспільне: Івано-Франківськ (розподіл респондентів за віком).

2. Ваша стать (підкресліть потрібне):

20 відповідей

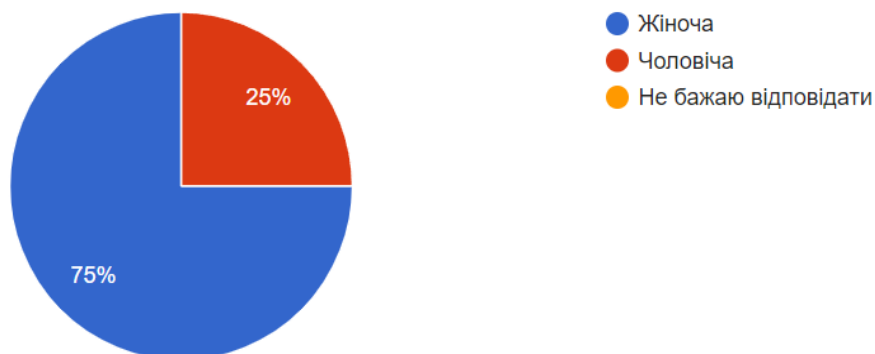

Рис. 2. Результати опитування серед редакторів, кореспондентів, телеоператорів, режисерів та відеографів редакції Суспільне: Івано-Франківськ (розподіл респондентів за статтю).

3. Місце перебування на момент заповнення анкети (запишіть):

20 відповідей

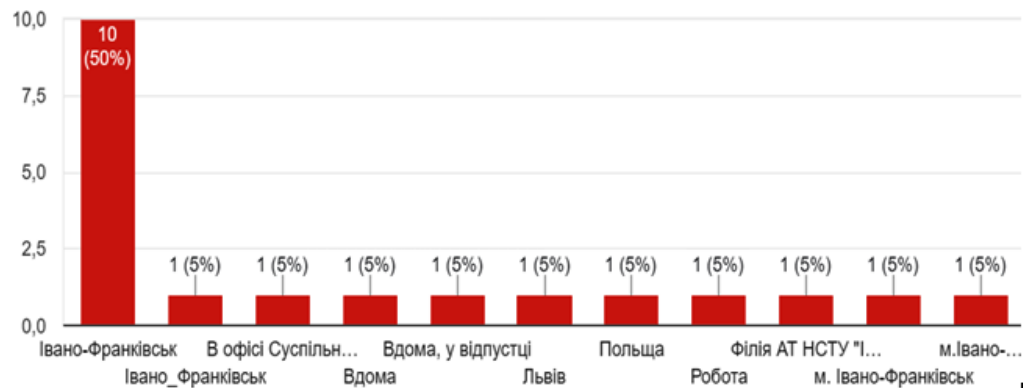

Рис. 3. Результати опитування серед редакторів, кореспондентів, телеоператорів, режисерів та відеографів редакції Суспільне: Івано-Франківськ (розподіл респондентів за місцем перебування на момент заповнення анкети).

4. Ваше місце постійного проживання (запишіть):

20 відповідей

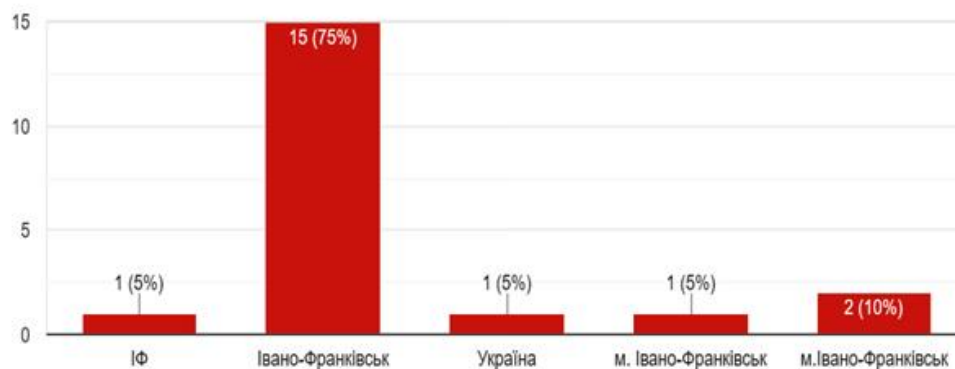

Рис. 4. Результати опитування серед редакторів, кореспондентів, телеоператорів, режисерів та відеографів редакції Суспільне: Івано-Франківськ (розподіл респондентів за місцем постійного проживання).

Опитування показало, що переважна більшість респондентів (90%) визнала важливість упровадження конвергентності й кросмедійності у своїй роботі (див. рис.5):

5. Як ви оцінюєте важливість конвергентності* та кросмедійності у вашій роботі?**

20 відповідей

Рис. 5. Результати опитування серед редакторів, кореспондентів, телеоператорів, режисерів та відеографів редакції «Суспільне: Івано-Франківськ» (відповіді респондентів на запитання «Як ви оцінюєте важливість конвергентності та кросмедійності у вашій роботі?»).

Серед переваг вищезазначених явищ думки розділилися: частина опитуваних відзначила залучення ширшої аудиторії до контенту (40%), інша частина – гнучкість у створенні матеріалів (40%), 20% респондентів назвали перевагою кращу взаємодію з аудиторією (див. рис. 6 далі).

6. Які переваги конвергентності та кросмедійності можете назвати у вашій професійній діяльності?

20 відповідей

Рис.6. Результати опитування серед редакторів, кореспондентів, телеоператорів, режисерів та відеографів редакції «Суспільне: Івано-Франківськ» (відповіді респондентів на запитання «Які переваги конвергентності та кросмедійності можете назвати у вашій професійній діяльності?»).

Серед труднощів під час упровадження вищезазначених процесів більшість респондентів акцентувала увагу на проблемах, пов'язаних із технічним оснащенням і програмним забезпеченням (55%), хоча зміни в робочих процесах також додали труднощів, на думку 35% респондентів (див. рис.7 далі).

7. Чи зіткнулися ви з труднощами під час впровадження принципів конвергентності у вашу роботу?

20 відповідей

Рис. 7. Результати опитування серед редакторів, кореспондентів, телеоператорів, режисерів та відеографів редакції «Суспільне: Івано-Франківськ» (відповіді респондентів на запитання «Чи зіткнулися ви з труднощами під час впровадження принципів конвергентності у вашу роботу?»).

На запитання «Які інструменти й технології ви використовуєте для реалізації принципів конвергентності?» більшість (90%) респондентів назвала інформаційно-комунікаційні технології (див. рис.8 далі).

8. Які інструменти та технології ви використовуєте для реалізації принципів конвергентності?

20 відповідей

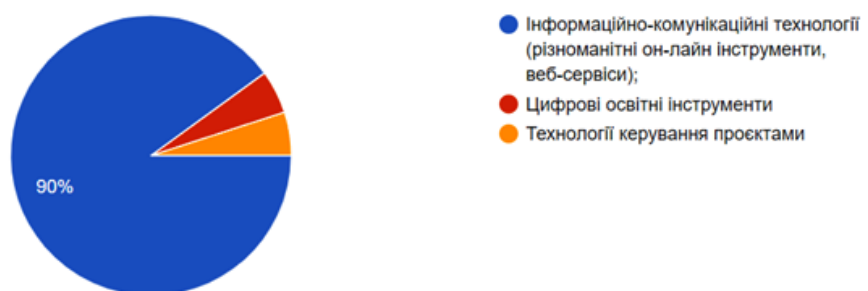

Рис. 8. Результати опитування серед редакторів, кореспондентів, телеоператорів, режисерів та відеографів редакції Суспільне: Івано-Франківськ (відповіді респондентів на запитання «Які інструменти й технології ви використовуєте для реалізації принципів конвергентності?»).

Для покращення інтеграції кросмедійності половина опитаних вважає важливим оновлення технічного обладнання. На думку 30% респондентів, редакція потребує підвищення кваліфікації персоналу (див. рис. 9 далі). Із тим, що конвергентність спонукає до створення матеріалів, які відповідають потребам та інтересам аудиторії, погодилися 70% опитаних (див. рис.10 далі).

9. Які зміни у вашій роботі ви б вважали необхідними для кращої інтеграції кросмедійності?

20 відповідей

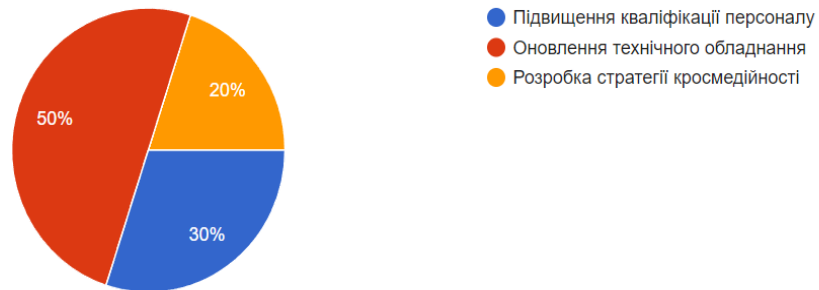

Рис.9. Результати опитування серед редакторів, кореспондентів, телеоператорів, режисерів та відеографів редакції «Суспільне: Івано-Франківськ» (відповіді респондентів на запитання «Які зміни у вашій роботі ви б вважали необхідними для кращої інтеграції кросмедійності?»).

10. Як ви вважаєте, чи впливає конвергентність на якість контенту? Яким чином?

20 відповідей

Рис.10. Результати опитування серед редакторів, кореспондентів, телеоператорів, режисерів та відеографів редакції «Суспільне: Івано-Франківськ» (відповіді респондентів на запитання «Як ви вважаєте, чи впливає конвергентність на якість контенту? Яким чином?»).

Цікавим, на нашу думку, був розподіл відповідей на запитання про те, чи є окремий відділ для роботи з кросмедійною складовою. 55% респондентів зазначили, що всі у творчій редакції мають навички роботи з різними медіаплатформами, а 45% опитаних відповіли про наявність спеціального підрозділу. Такі дані можуть свідчити про загальну зорієнтованість редакційної політики на універсальність фахівців, а також про наявність окремої команди як центру прийняття рішень, що координує таку роботу (див. рис. 11 далі).

11. Чи є у вашій редакції спеціально навчені люди для роботи з кросмедійною складовою?

20 відповідей

Рис. 11. Результати опитування серед редакторів, кореспондентів, телеоператорів, режисерів та відеографів редакції «Суспільне: Івано-Франківськ» (відповіді респондентів на запитання «Чи є у вашій редакції спеціально навчені люди для роботи з кросмедійною складовою?»).

Серед викликів, пов'язаних із конвергентністю й кросмедійністю, найбільш актуальними респонденти вважають інтеграцію систем (40%) та навчання персоналу (40%), 20% творчих працівників зазначили також безпеку даних (див. рис. 12 далі):

12. Які виклики, пов'язані з конвергентністю та кросмедійністю, ви вважаєте найбільш актуальними?

20 відповідей

Рис.12. Результати опитування серед редакторів, кореспондентів, телеоператорів, режисерів та відеографів редакції «Суспільне: Івано-Франківськ» (відповіді респондентів на запитання «Які виклики, пов'язані з конвергентністю та кросмедійністю, ви вважаєте найбільш актуальними?»).

Ефективність конвергентного медіа, на думку респондентів, вимірюється методами аналізу взаємодії з аудиторією (60%) та оцінюванням досягнутих цілей (30%) (див. рис. 13 далі). Натомість запитання, де респонденти виявили однаковість, стосувалося впливу конвергентності на співпрацю між різними відділами редакції (див. рис. 14 далі):

13. Які методи ви використовуєте для вимірювання ефективності конвергентних медіа?

20 відповідей

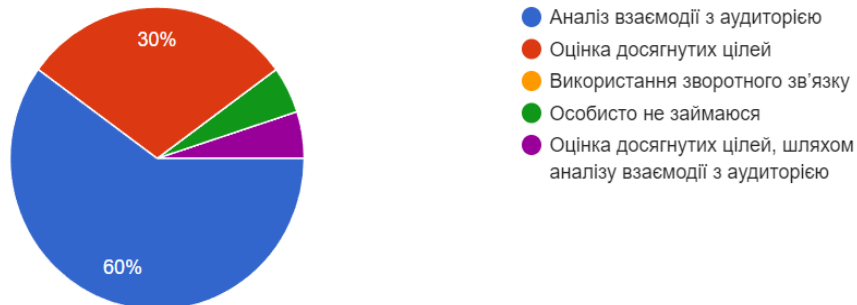

Рис.13. Результати опитування серед редакторів, кореспондентів, телеоператорів, режисерів та відеографів редакції «Суспільне: Івано-Франківськ» (відповіді респондентів на запитання «Які методи ви використовуєте для вимірювання ефективності конвергентних медіа?»).

14. Чи впливає конвергентність на співпрацю між різними відділами вашої редакції?

20 відповідей

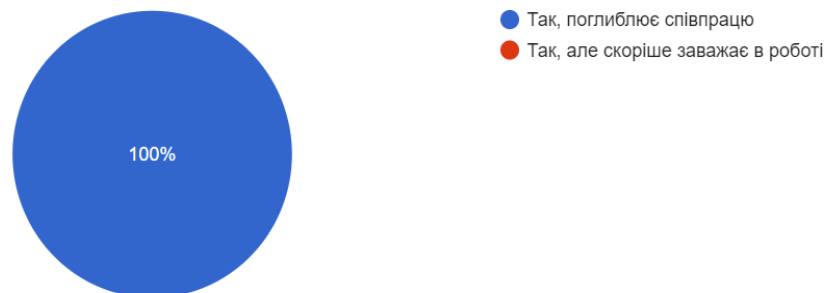

Рис.14. Результати опитування серед редакторів, кореспондентів, телеоператорів, режисерів та відеографів редакції «Суспільне: Івано-Франківськ» (відповіді респондентів на запитання «Чи впливає конвергентність на співпрацю між різними видами вашої редакції?»).

Проведене нами опитування свідчить про розуміння важливості впровадження конвергентності й кросмедійності, а також про глибинні зміни, які виникли в роботі редакції під впливом цих процесів. Ідеться про тіснішу кооперацію, універсалізацію навичок, спрямованість на задоволення інформаційних потреб аудиторії.

Наступним етапом нашого дослідження став контент-аналіз обраної нами редакції у визначений нами період (2019–2023 роки), у якому ми прослідкували кількісні та якісні зміни в наповненні стрічки новин, журналістських матеріалів і творчих проєктів на вебсайті і ютуб-каналі «Суспільне: Івано-Франківськ», щоб виявити впливи впровадження конвергентності й кросмедійності на роботу творчого колективу Івано-Франківської філії

Суспільного мовлення. Щоб здійснити порівняльний аналіз показників взаємодії з аудиторією на початку впровадження стратегії «Digital-first» (Стало відомо, як працюватимуть..., 2019) та наприкінці періоду, який досліджуємо, ми виокремили ті формати, які демонструють ознаки конвергентності й кросмедійності. Для цього було використано такий підхід:

1. Аналіз кількості новинних матеріалів. Першим етапом аналізу стало порівняння кількості опублікованих новинних сюжетів у двох періодах: у першому кварталі 2019 року й аналогічному періоді 2023 року. Дані для аналізу було зібрано з офіційної сторінки «Суспільне: Івано-Франківськ» на платформі «YouTube». Порівняння базувалося на загальній кількості опублікованих сюжетів у зазначені періоди, що дало змогу виявити загальну тенденцію щодо обсягу новинного контенту.

2. Наступний етап – збір інформації про кількість людей у творчому колективі, який працював в Івано-Франківській філії Суспільного мовлення за два періоди: у першому кварталі 2019 року та в аналогічному періоді 2023 року. Цей фактор розглядався як можливий вплив на зменшення кількості опублікованих новинних сюжетів.

3. На третьому етапі ми проаналізували взаємодію аудиторії з контентом. На цьому етапі було проведено порівняння показників активності аудиторії. Основними індикаторами взаємодії були кількість переглядів і кількість коментарів до відеоматеріалів, розміщених на ютуб-сторінці «Суспільне: Івано-Франківськ» у першому кварталі 2019 та 2023 років.

Вищезазначений комплексний підхід дав нам змогу не тільки оцінити кількість і якість контенту, але й зрозуміти, як зміни в стратегіях і ресурсах організації вплинули на взаємодію з аудиторією.

У підрозділі новин на сторінці «Суспільне: Івано-Франківськ» відеохостингу «Ютуб» за три перші місяці 2019 року ми нарахували 399 сюжетів, 199 сюжетів – у першому кварталі 2023 року. Такі дані свідчать про суттєве зменшення кількості опублікованих новин, що може бути зумовлене ретельнішим відбором матеріалів для публікування, хоча причиною може бути скорочення кількості фахівців у команді. На наш запит до адміністрації Івано-Франківської філії Суспільного мовлення ми отримали інформацію щодо кількості творчого складу компанії в першому кварталі 2019 року та у відповідний період 2023 року: кількість творчих працівників зменшилася з 33 до 27. Цей фактор може свідчити про обмежені ресурси для створення контенту команди другого періоду, на відміну від 2019 року.

Щодо кількості переглядів опублікованих відеоматеріалів у період, який ми досліджуємо, то майже в чотири рази збільшилась увага аудиторії. Про це свідчать такі цифри: 763 475 переглядів у 2023 році проти 199 731 перегляду у 2019 році.

Щодо кількості коментарів показник взаємодії з аудиторією також збільшився майже в 10 разів: 3 444 коментарі у 2023 році, 2019 року, згідно з отриманими нами даними, кількість коментарів становила 353.

Вищезазначені дані свідчать про застосування командою редакції дієвих методів із залучення аудиторії й покращенню взаємодії з нею.

Конвергентність медіа проявляється в тому, що члени редакції об'єднуються, співпрацюють для головної мети – виготовлення продукту інтерактивного змісту, придатного для використання на різних платформах заради охоплення масової аудиторії. У досліджуваній період ми виявили яскравий приклад конвергентності й кросмедійної подачі контенту командою редакції – інформаційні марафони. Специфіка таких проєктів полягала в тому, що в чітко визначений проміжок часу (у межах 36 годин) на всіх платформах компанії команда висвітлювала одну обрану тему. Таких медіамарафонів – близько двадцяти. Проаналізуємо один із них.

Тема одного з інформаційних марафонів – «Реабілітація воїнів: від намірів до дії». В анонсі на сайті «Суспільне: Івано-Франківськ» (Суспільне UA: КАРПАТИ, 2019а) заявлено,

що впродовж двох днів (11–12.11.2019 р.) в усіх прямих етерах Суспільного мовника Прикарпаття говоритимуть про лікування та відновлення учасників АТО/ООС, співпрацю влади й громадськості, розповідатимуть особисті історії людей, які пройшли неоголошену російсько-українську війну. Отже, у випусках новин на телеканалі та в етері радіо, а також на сторінці Суспільного у фейсбуці (Суспільне: Івано-Франківськ, 2024) у вищезазначений період вийшли репортажі з військового шпиталю, реабілітаційних центрів та коментарі відповідних чиновників. На платформі «Ютуб» розміщено програму «Тема дня», що 11.11.2019 р. транслювалась у вечірньому телеетері. В інтерв'ю, яке було записано знімальною групою медіакомпанії заздалегідь безпосередньо в таборі для воїнів АТО «З любов'ю в серці», що в селі Розтоки Косівського району, його керівниця Тетяна Костинюк розповіла про роботу свого проєкту (Скрипка, Олексієнко, Булелик, 2019). У телепрограмі «Карпатський ранок», що виходила наступного дня (12.11.2019 р.) у прямому етері на телеканалі, а також транслювалась одночасно в радіоетері Українського радіо, керівники благодійного фонду «Франко-опір» Володимир та Олена Рожнови розповіли про реабілітацію ветеранів та воїнів за допомогою арттерапії. Відповідний фрагмент ранкової програми вже після етеру режисери завантажили на сторінку в ютубі (Суспільне UA: КАРПАТИ, 2019f).

Окремо варто відзначити нові можливості радіоредакції після запуску 2019 року vision-студії (Суспільне. Івано-Франківськ, 2019b). Чотири вебкамери, обладнання для трансляцій, ефірна станція, ліцензійне програмне забезпечення, а також додатково долучені до проведення етерів, окрім інженера та звукорежисера, телеоператор і режисер – усе це дало змогу візуалізувати радіо в незвичному форматі «підглядання за етером»: специфіка vision-студії була ще й у тому, що ведучі програм не працювали на камеру, а спілкувалися з гостями студії, як і раніше, незважаючи на присутність додаткового відеообладнання. Отже, оновлення в роботі радіоредакції значно підсилили інформаційні марафони. Наприклад, у випуску програми «РадіоДень» від 12.11.2019 р. про оздоровлення учасників бойових дій Прикарпаття за державні кошти радіожурналістки говорили з учасниками АТО Тарасом Бугаєнком та Василем Ластовським, а також заступницею начальника відділу соціального обслуговування окремих категорій пільговиків Тетяною Двоєк (Суспільне/ Івано-Франківськ, 2019a).

Щоденна вечірня радіoproграма «Тема дня. Радіовимір» також була присвячена проблематиці марафону. У радіоетері від 12.11.2019 р. про діяльність обласного шпиталю ветеранів війни журналістка редакції розмовляла з генеральним директором комунального закладу «Івано-Франківський обласний госпіталь ветеранів війни» Володимиром Федоришиним (Суспільне. Івано-Франківськ, 2019c).

Підсумком марафону стала телевізійна програма «Тема дня», що транслювалась увечері 12.11.2019 р. У ній ішлося про державні програми лікування й реабілітації воїнів. Ведуча програми спілкувалась в студії з ветераном АТО Володимиром Гаріджуком, головою постійної комісії ОР із питань захисту прав учасників і ветеранів АТО та їхніх сімей Наталією Чаплінською та проректором із наукової роботи Івано-Франківського національного медичного університету Ігорем Вакалюком. Перед початком розмови в студії ведуча запропонувала переглянути відеосюжет з Коломийського військового госпіталю, який знімальна група редакції попередньо відзняла та підготувала до етеру (Суспільне. Івано-Франківськ, 2019d). Варто підкреслити також, що в усіх етерах була можливість взаємодіяти з аудиторією: у разі телебачення й радіо можна було зателефонувати до студії, у разі фейсбук-сторінки та ютуб-каналу – написати коментар. Таким чином, творча група проєкту не тільки порушила питання й наголосила на проблемі, але й запросила до розмови в різних форматах та на різних медіамайданчиках експертів та відповідальних осіб, які мали повноваження для прийняття рішень.

На нашу думку, такі проєкти, як медіамарафон, дали змогу конвергентній редакції формувати порядок денний та фокусувати увагу своєї аудиторії навколо визначених нею тем, долучаючи до розмов на різних платформах широке коло громадян. На прикладі одного з інформаційних марафонів, які виходили на всіх платформах медіакомпанії впродовж 2019–2020 років, можемо констатувати, що колектив працював над створенням певного комунікаційного формату, який завдяки унікальності й актуальності тієї чи іншої проблематики, різноманітним формам подання інформації (відео, аудіо, інфографіка, текст, ілюстрація, фото) застосовував організаційний принцип конвергентності на всіх чотирьох рівнях: на рівні виробників медіаконтенту; у побудові журналістських матеріалів; на рівні споживачів, тобто всієї теле-, радіоаудиторії, читачів сайту, користувачів цифрових платформ медіакомпанії, на яких розміщувалася інформація за темами марафонів; на рівні технологій, за допомогою яких відповідний медіаконтент оприлюднювався.

Досліджуючи далі специфіку журналістської діяльності й аналізуючи контент редакції Івано-Франківської філії Суспільного мовника, що активно впроваджувала конвергентність й кросмедійність, можемо прослідкувати трансформацію в роботі всієї групи виробників контенту. Оскільки історично склалося, що до 2015 року обрана нами редакція була тільки радіокомпанією й головним форматом, у якому працював колектив, був формат аудіо, зміни в роботі журналістів розпочалися ще з появою телевізійної складової. Уже від 2019 року завдання й функції творчої редакції ще більше урізноманітнилися й розширилися. Журналіст у такій редакції набував навичок збору й редагування матеріалу як в аудіо, так і відеоформаті, підготовці та проведенні радіо- та телепрограм у прямому етері, після опрацювання викладеного матеріалу, адаптації його для сайту й соціальних мереж. Автор того чи іншого матеріалу ставав певною мірою експертом у своїй темі, а далі – комунікатором, який спілкується з тими, хто дописує чи коментує матеріал у соціальних мережах або телефонує до редакції. Серед контенту на сайті і ютуб-каналі медіакомпанії в період, який ми досліджуємо, вийшло багато серій програм із конкретною проблематикою. Одна з тем – незаконна реконструкція, замість заявленої реставрації готелю «Дністер», що розташований у центральній частині Івано-Франківська. Окрім більше десятка новинних матеріалів, тема не раз була висвітлена різними експертами й громадськими діячами в студії, отримувала неоднозначні коментарі в соціальних мережах, а також цитування в інших медіа (Суспільне. Івано-Франківськ, 2023a). Не лише в ролі журналіста, але й розслідувача та комунікатора виступила авторка редакції Суспільного Христина Дичаковська, коли працювала над матеріалом на тему вирубки лісів на Прикарпатті (Суспільне. Івано-Франківськ, 2020a). Сюжет про пожежу в будинку активіста, який став свідком незаконної рубки, спочатку вийшов у новинах, далі став темою для обговорення в студії, після цього розголос поширився завдяки іншим медіа, які цитували матеріал Суспільного (Суспільне. Івано-Франківськ, 2019j). Роль комунікаційника, окрім суто журналістської роботи, допомогла редакторам та ведучим телепрограм на Суспільному в розв’язанні проблем зі свавіллям колекторів (Суспільне. Івано-Франківськ, 2020b), екологією (Суспільне. Івано-Франківськ, 2020c), у медичній сфері (Суспільне. Івано-Франківськ, 2020d).

Складним у підготовці та втіленні форматом Суспільного був кросмедійний проєкт «Звіти_наживо». Упродовж року, від березня 2019 року до березня 2020 року, щомісячні програми виходили в прямому етері на телеканалі «UA: КАРПАТИ», у радіомережі «UA: Українське радіо Карпати» та на офіційній сторінці фейсбуку. У програмах використовували інформацію із соціальних мереж, інфографіку з даними незалежних соціологічних досліджень, журналістські матеріали. У студії разом із головним спікером та ведучою були також присутні експерти й представники громади, які могли спілкуватись з основним гостем. Під час підготовки програми команда редакції збирала запитання від аудиторії. Долучитися

до обговорення можна було, зателефонувавши в студію. Номер телефону систематично виводився на екран упродовж телетрансляції.

Аналізуючи медіаконтент філії Суспільного в Івано-Франківську, ми виокремили ще один результат упровадження конвергентності в роботу філії. Ним є створення нового за формою й платформами розміщення, але добре знайомого за змістом і методом опрацювання й редагування журналістського матеріалу, проєкту подкастів. Подкаст – радіопрограма, що зберігається в цифровому вигляді. Її можна завантажити з інтернету й відтворити на комп'ютері чи смартфоні (Cambridge Dictionary, 2024). Терміну «подкаст» трохи більше 20 років: 2004 року журналіст Бен Хаммерслі в статті для газети «The Guardian» уперше використав таке визначення нового цифрового формату після того, як теле- та радіоведучий Адам Каррі вперше створив подкаст-шоу «The Daily Source Code», хоча технологію подкастингу презентували раніше, 2003 року, програміст Дейв Вайнер разом із радіоведучим Крістофером Лайдоном. Ідея приєднання аудіо- та відеофайлів у RSS-канал (RSS feeds) сягає 2000 року й, згідно з даними «Великої української енциклопедії», належить інтернет-активісту Трістанові Луїсу (Велика українська енциклопедія, 2024. Подкаст). Якщо брати до уваги аудіальну складову подкастингу, цей формат дає змогу ефективно використовувати ресурс під час кермування авто, тренування, прогулянок, приготування страв. Саме тому популярність подкастів, згідно з результатами дослідження, проведеного 2024 року міжнародною групою онлайн-дослідницьких даних й аналітичних технологій YouGov, є високою як у Європі (частка дорослих, які слухають подкасти принаймні 1 годину на тиждень становить в Ірландії 37%, у Німеччині – 27%, у Польщі – 36%, в Іспанії – 41%), так і в США – 39 % (Edison Research, 2024). 2024 року кількість слухачів подкастів у всьому світі досягла 546,7 мільйонів, що на 7,85% більше, ніж торік (Backlinko Team, 2024). В Україні цей формат ще не набув такої популярності. Суспільне 2021 року провело опитування щодо використання такого формату, як подкасти, серед українців. Дослідження показало, що аудіоісторії такого типу слухають 8,3 % українців (Суспільне медіа, 2021).

Додатковим способом досягнення аудиторії, що споживає аудіоконтент через цифрові платформи, назвав роботу над новим для Суспільного медіаформатом Дмитро Хоркін – член правління UA: Суспільне мовлення, відповідальний за платформу радіо (Суспільне медіа, 2021). Радіожурналісти й звукорежисери Суспільного мовника в Івано-Франківську в синергії з диджитал-відділом одними з перших з-поміж інших філій почали працювати над новим медіапродуктом. Результатом стала серія з десяти епізодів генеалогічного подкасту «Про ПраКорені», опублікована на платформах «SoundCloud», «Apple Podcasts» та «Google Podcasts», а також на сайті «Суспільне: Івано-Франківськ» (Суспільне медіа, 2024). Проєкт під цією назвою у форматі радіопередач також транслювався в етері «Українського радіо: Івано-Франківськ». Авторка серії подкастів Ірина Каразуб працювала радіожурналісткою й уже мала досвід створення радіопрограм, у яких використовувала багатоголосся, застосовувала звукове й музичне оформлення. Для нового проєкту Ірина Каразуб взяла за мету збереження історії, традицій, мотивацію до вивчення свого коріння, історії свого роду, села, міста. Для досягнення поставленої мети запропонувала ідею розповідей родинних історій, хто й до якого покоління віднайшов своїх предків, для чого людям такі пошуки та з чого їх починати (Журналістика: український та словацький досвід, 2024). За словами Ірини Каразуб, від початку оприлюднення проєкту на різних платформах показники із залучення аудиторії були високі, особливо для першого епізоду про відому світліну Чукутихи (Суспільне. Івано-Франківськ, 2021). Команда проєкту до популяризації нового формату підійшла комплексно й системно, застосовуючи принципи кросмедійності: писали для фейсбуку статті, розшифровували найцікавіші, ключові моменти подкасту, знімали під час аудіоінтерв'ю коротку відеоісторію для фейсбуку та ютубу, в усіх дописах до відеоісторій вказували посилання на ті платформи, де розміщено подкаст. Добре зарекомендувала себе

для покращення взаємодії з аудиторією ініціатива проведення вікторини в інстаграмі, яку можна було пройти після прослуховування подкасту. Автори проєкту зазначають, що через пів року після виходу першого епізоду подкасту, його продовжували цитувати інші медіа. У цьому кросмедійному проєкті його авторка також була комунікаторкою, слідувала за просуванням подкасту, відповідала й дякувала кожному, хто коментував, просила залишити відгук і поділитися епізодом у соцмережах. Ця взаємодія значно вплинула на зацікавлення аудиторії до наступних епізодів.

Конвергентні процеси в Івано-Франківській редакції Суспільного мовника спонукали до розробки й упровадження одного з найуспішніших та найпопулярніших форматів медіаконтенту – мультимедійних історій, які вважаються ідеальною цифровою еволюцією в журналістиці. Цей інформаційний жанр поєднує елементи медіаконвергенції, а кросмедійні можливості дають змогу адаптувати її до різних платформ, ураховуючи специфіку кожної. Ми розглянули історії такого формату на сайті, ютуб-каналі й фейсбук-сторінці «Суспільне: Івано-Франківськ» та провели інтерв'ю з представницею диджитал-відділу редакції. Здебільшого мультимедійні розповіді можна розподілити на дві теми: історії людей і хроніку війни. У першій своїми життєвими історіями діляться внутрішньо переміщені особи, родичі військових, ветерани війни, що проходили реабілітацію й намагалися адаптуватися до реалій відносно мирного життя на Прикарпатті. Під час розкриття теми можна натрапити на ексклюзивні практики створення власної справи. Друга тема – історії про героїв війни, їхній бойовий шлях і реалії військового життя, а також розповіді, присвячені пам'яті загиблих. 2022 року до 80-ліття Української повстанської армії команда диджитал-відділу підготувала цикл історій воїнів-ветеранів УПА в спецпроєкті «Жива історія» зі спогадами старшого покоління, яке зберігає унікальні свідчення про Другу світову війну, підпілля та боротьбу УПА на цих землях.

Одна з мультимедійних історій від Ганни-Мотрі Марійчин із Яблуниці про те, як чотири покоління підпільників УПА воюють за Україну (Каразуб, 2022). Відеосюжет на фейсбук-сторінці (хронометраж 04:05) має 670 тис. переглядів, 10 тисяч уподобань, 203 коментарі; відео на ютуб-сторінці (хронометраж 08:23) має 2 704 переглядів, 16 коментарів (дата звернення 07.10.2024 р.).

Одним із цікавих форматів серед медіаконтенту філії Суспільного є сторітелінг, хоч його майже не практикують через брак часу й ресурсів. Під усіма визначеннями сторітелінгу розуміють ширші мультимедійні текстові історії з великими виразними ілюстраціями, відео й аудіо. Лонгрід (з англ. longread, довге читання) – новий формат подачі текстової інформації в інтернеті (Підручник з крос-медіа, 2015). Нашу увагу привернув матеріал авторок Маріани Басалиги й Наталії Асатурян «Четверте життя Іздрика» – сторітелінг у жанрі портретного інтерв'ю (Басалига, 2020f). Текст містить понад 10 тисяч знаків, 9 світлин, відео з тизером до фільму «Я і Фелікс», у якому знявся герой інтерв'ю (покликання не доступне на момент звернення) та коротке відео з фрагментом «Чорнобильдорф. Археологічна опера» із мережі «Фейсбук». Цей лонгрід виправдовує назву жанру – це неспішна змістовна розмова, яка спочатку була відтворена в аудіоформаті в етері «Українське радіо: Івано-Франківськ», а далі на сайті подана в текстовому форматі діалогу з митцем, у якому збережена специфіка мовлення поета. Такий матеріал є винятком, ніж постійним форматом медіаредакції.

Щоб дослідити особливості роботи виробників аудіовізуального контенту в обраній нами мультимедійній редакції, ми застосували метод експертного інтерв'ю. Ми попросили фахівчиню диджитал-відділу філії АТ «НСТУ» «Івано-Франківська регіональна дирекція» Маріану Басалигу, яка пройшла шлях від традиційної до конвергентної журналістики, відповісти на дев'ять запитань.

1. Розкажіть про свій досвід роботи в команді Суспільне: Івано-Франківськ. У чому полягали ваші обов'язки в команді? Як вони змінювалися?

2. Як формувався диджитал-відділ редакції?
3. Із якими викликами довелося зіштовхнутися команді в процесі впровадження конвергентності й кросмедійності? Яким, на вашу думку, повинен бути журналіст?
4. Що для вас означає «думати кросмедійно»?
5. У чому проявляється зміна мислення конвергентного журналіста?
6. Опишіть специфіку кросмедійної роботи.
7. Що для вас як фахівчині конвергентної редакції є найцікавішим у поточній роботі?
8. У чому полягають труднощі на роботі? Якими необхідними навичками має володіти сучасний конвергентний журналіст?
9. Із чим, на вашу думку, пов'язане значне зростання показників охоплення та взаємодії з аудиторією Суспільного в Івано-Франківську?

З експертного інтерв'ю ми дізналися, що Маріана Басалига приєдналася до команди Суспільного (тоді Івано-Франківська ОДТРК) 2015 року після закінчення університету. У цей час розпочалася активна фаза реформування колишніх обласних державних телерадіокомпаній у Національну Суспільну телерадіокомпанію України. Маріана Басалига почала свою діяльність із радіожурналістики. Першим досвідом роботи було створення новинних матеріалів і тематичних радіопрограм. Обов'язками були аудіомонтаж, ведення новин в етері. Згодом журналістка перейшла у відділ телевізійних новин, де почала опановувати специфіку створення телевізійних матеріалів, яким наповнювали випуски новин, паралельно виконувала обов'язки ведучої в студії. Спочатку через відсутність необхідних технічних можливостей готували телевізійні випуски новин у записі, згодом – почали працювати в прямому етері.

Суспільне продовжувало розвиватися. Наступним кроком стало створення диджитал-відділу. Спочатку він складався з двох фахівців, які наповнювали новинами попередній сайт (новий запрацював 2019 року), згодом – і соціальні мережі. Протягом 2019–2023 років Маріана продовжила працювати в диджитал-відділі. За її словами, упродовж цього часу їхня команда зробила великий стрибок уперед завдяки постійному навчанню й упровадженню нових технологій. Журналістка зазначає, що відділ зарекомендував себе як один із найкращих серед регіональних філій. Команді вдається втримуватися в п'ятірці лідерів серед регіональних філій. Про це свідчать показники успішності.

Щодо викликів, які виникли перед журналістами в процесі впровадження конвергентності й кросмедійності, Маріана Басалига зауважує, що універсальність може бути як позитивом, так і нести певні загрози: «З одного боку, універсальний журналіст більш гнучкий, він швидко адаптується й виконує завдання. З іншого боку, універсальність може призвести до недопрацювань, втрати певних сенсів та глибини матеріалу». На думку нашої співрозмовниці, бути універсальним – це вміння зберігати баланс між можливостями й ризиками. Для цього потрібно постійно вчитися й розвиватися.

Звертаючись до власного досвіду, журналістка акцентує на важливості підготовки до процесу створення матеріалу. Не важливо, чи це зйомка, чи аудіозапис. «Важливо знати, у якому форматі контент має бути в кінцевому результаті, тоді ти матимеш змогу продумати всі етапи процесу та уникнеш втрати якості, незалежно від формату».

На думку фахівчині диджитал-відділу, думати кросмедійно – це «ще на етапі розробки теми аналізувати, як та за допомогою яких форматів висвітлити тему на різних платформах. Головне завдання – донести інформацію, ураховуючи специфіку аудиторії кожної з платформ».

Під час спілкування ми обговорювали зміну мислення конвергентного журналіста. Маріана навела приклади з власного досвіду: «Створюючи радійний контент, ти працюєш аудіально, «голосом». Твоя аудиторія не бачить картинки, тому ти мусиш взаємодіяти з нею та доносити їй інформацію через слух. Праця на телебаченні вимагає від телевізійника

ставити на перше місце візуальну складову. Ти повинен «думати картинкою». Уся інформація має бути проілюстрована. Щодо сайту чи газети аудиторія не зможе зробити висновки на підставі інтонації чи побачити ту чи іншу подію, тому дуже важливо максимально повно та просто написати текст. Після його прочитання в людини не має залишатися якихось запитань».

Специфіка кросмедійної роботи, за словами журналістки, диктує свої правила: «...направляючись на зйомку матеріалу, я наперед вивчаю тему, продумую запитання. Під час самого процесу зйомки я уважно слухаю спікера та, відштовхуючись від почутого, думаю, які кадри можуть знадобитися для ілюстрації слів. Також, якщо я розумію, що мені бракує синхронів, які будуть слугувати початком, з'єднувати одну частину з іншою, я ставлю додаткові запитання для спікера. Якщо так можна сказати, я намагаюся максимально наперед продумати, побудувати історію. Якщо говорити про адаптацію цього матеріалу в текстову версію, наприклад, для сайту, важливо подумати про речі, які без картинки будуть незрозумілими. Наприклад, якщо на відео людина описує якийсь процес, без відео може бути не зрозуміло, про що йдеться. Тому я прошу, щоб людина розповідала більш розгорнуто про те, що відбувається, роблю фото й таким чином описую процес та ілюструю його в тексті. Саме тому, готуючись до зйомки, ми попередньо проговорюємо, для яких платформ буде створюватися матеріал та які формати буде використано. Це дає змогу добре підготуватися й дати аудиторії кожної з платформ максимально повну інформацію».

Найцікавішим у поточній роботі в конвергентній редакції Маріана вважає опрацювання різних форматів. Зокрема, вона може створювати відео (як історію, так короткі формати, кешпн-відео), текст, інфографіку тощо. Окрім цього, після публікування є можливість спостерігати, як одна інформація може мати вигляд і сприйматися в різній формі, на різних платформах, як взаємодіє з аудиторією, як до кола читачів та глядачів долучаються групи людей із різними вподобаннями та способами споживання інформації.

Для створення кросплатформного матеріалу в команді філії Суспільного залучають команду спеціалістів, кожен із яких відповідає за адаптацію для певної платформи або створення певного формату. На думку Маріани Басалиги, цікаво працювати в колаборації з різними відділами та фахівцями. Журналістка навела приклад одного з таких матеріалів – репортаж «30 операцій військовим за чотири дні. У Франківську канадські й американські хірурги завершили місію «Face the Future» про третю міжнародну медичну місію, яку канадські й американські хірурги здійснили в Івано-Франківську. У репортажі йдеться про те, як відбувалися операції пораненим військовослужбовцям (Суспільне UA: Івано-Франківськ, 2023. 30 операцій військовим за чотири дні). Над його створенням й адаптацією для різних платформ працювала ціла команда (два кореспонденти, два телеоператори, три редактори, фотограф, режисер). Результат виправдав усі очікування. Про це свідчать охоплення, а також те, що він здобув перемогу як по охопленнях, так і на конкурсі «Суспільний код 2024» у номінації «Найкращий кросплатформовий проєкт» (Суспільне медіа, 2024). Матеріал на сайті містить розгорнуту текстову версію, 33 фото. Відео хронометражем 05:17 на ютубі набрало 1 089 переглядів, відео хронометражем 02:17 на фейсбуці мало станом на 07.10.2024 р. 2,1 млн. переглядів та 3 697 коментарів.

Журналістка Суспільного розповіла про труднощі роботи з різними медійними форматами й платформами, що забирає багато часу. На думку журналістки, потрібно ефективно використовувати час та ресурси, щоб устигати виготовляти контент і робити це якісно. Необхідними навичками сучасного конвергентного журналіста наша співрозмовниця вважає опанування новітніх технологій, володіння різними програмами для створення контенту.

Перше, що вплинуло на значне зростання показників охоплення та взаємодії з аудиторією 2022 року, на думку Маріани Басалиги, – це адаптація матеріалів під кожну

платформу. Однією з причин було те, що в колективі стало більше універсальних журналістів. Після переформатування роботи відділу новин журналісти, які раніше створювали новинні сюжети, почали працювати над історіями для ютубу.

Для дослідження ефективності впровадження принципу конвергентності в роботу Івано-Франківської філії Національної Суспільної телерадіокомпанії України було використано такий підхід, який передбачав дві позиції.

1. Аналіз застосування принципу конвергентності. Методика полягала у вивченні інтеграції роботи між знімальними групами, редакторами диджитал-відділу й режисерами для створення мультимедійного контенту, адаптованого для різних платформ.

2. Другий етап методики – це порівняльний аналіз показників охоплення аудиторії на різних платформах. На цьому етапі дослідження ми порівнювали охоплення на ютуб-сторінці «Суспільне: Івано-Франківськ» у різні роки, щоб з'ясувати, як кросмедійний підхід вплинув на зацікавленість аудиторії. Було зібрано й проаналізовано дані за 5 років – із 2019 року по 2023 рік.

Принцип конвергентності в роботі редакції застосовували в співпраці знімальних груп служби новин із редакторами диджитал-відділу й режисерами в розподілі обов'язків при редагуванні текстового, візуального, аудіо та фотоматеріалу й при визначенні, що й на якій платформі публікувати. Таким чином, у радіоетер потрапляли найбільш значущі фрагменти аудіозаписів із необхідними поясненнями й акцентами радіоведучого, у телевізійному варіанті міг бути змонтований відеосюжет із мінімумом пояснень і закадрового голосу, на сайті адаптована текстова версія зі світлинами та відеоцитатами, у ютуб переважно потрапляла найповніша відеOVERсія тієї чи іншої історії, на фейсбук – коротша версія або кепшн-відео, в інстаграм – серії фото з підписами або відеоцитати. Особливу увагу команда Суспільного з кінця 2022 року почала приділяти коротким відео хронометражем до 1 хвилини.

Порівнюючи показники охоплення на ютубі у 2019 й 2023 роках, маємо зростання в понад 30 разів (рис. 15).

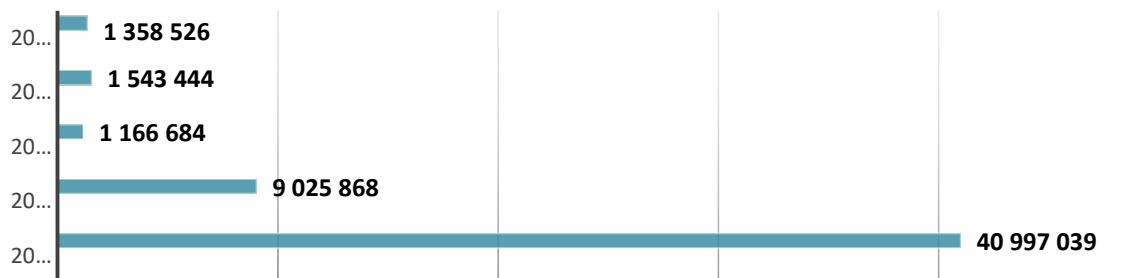

Рис. 15. Загальна кількість переглядів матеріалів зі сторінки «Суспільне: Івано-Франківськ» на відеохостингу «Ютуб» з 2019 року по 2023 рік».

Результатом упровадження принципів конвергентності й кросмедійності в роботу філії стало значне зростання аудиторії: лише в ютубі охоплення збільшилося у 8 разів 2022 року (9 025 868 переглядів), на відміну від 2021 року (1 166 684 перегляди), а 2023 року (40 997 039 переглядів) у 4,5 рази, на відміну від 2022 року.

Варто зазначити, що у квітні 2020 року команда редакції створила загальнодоступну групу для фейсбук-спільноти «Франківці на карантині» (станом на 07.10.2024 р. сторінка має назву «Франківськ. Я тут живу» і має 1,9 тис. учасників). Насамперед метою її створення було оперативне інформування про поширення коронавірусної хвороби 2019, можливість поділитися думками та враженнями про ситуацію, що склалася під час пандемії. Це була

реакція команди на незвичні умови самоізоляції, коли багатьом бракувало спілкування. Саме тому спільнота планувала зробити цікавий майданчик для обговорень усього, що турбувало, гуртувало й надихало: добрих учинків, взаємодопомоги та підтримки. Модераторами спільноти стали журналісти диджитал-відділу філії. На нашу думку, з одного боку, ця спільнота стала додатковим майданчиком для взаємодії з аудиторією, а з іншого – активність тут залишається невеликою.

Упровадження принципу конвергентності дало змогу ефективніше використовувати ресурси редакції, що дало змогу адаптувати контент під специфіку кожної платформи й таким чином збільшити охоплення. Конвергентний підхід забезпечує диференційовану подачу матеріалу на різні медіаплатформи, де кожна версія контенту на радіо, телебаченні, сайті, ютубі, фейсбуці й інстаграмі була оптимізована для конкретної аудиторії та формату. Адаптація контенту для різних форматів та платформ привела до зростання показників охоплення, що демонструє зацікавленість аудиторії в зручному й відповідному форматі новин. Порівняльний аналіз охоплення на платформі «Ютуб» показав надзвичайно високе зростання популярності контенту. Значне зростання відвідувачів на ютубі може бути пов'язане з використанням коротких відео (до 1 хвилини), які є зручними для глядачів, адже дають змогу швидко отримати основну інформацію. Хоч 2023 року кількість новинних сюжетів зменшилася, це, імовірно, компенсувалося покращенням якості контенту, адже редакція запровадила ретельніший відбір матеріалів й адаптувала їх для кожного сайту. Результати показують, що використання різних платформ (кросмедійність) і спільна робота над контентом (конвергентність) є стратегіями виробництва для сучасних медіа, одним з яких є обрана нами редакція. Сучасні медіа допомагають значно збільшити кількість глядачів і зробити їх більш лояльними до каналу.

Активне впровадження мультимедійного контенту (відео, аудіо, тексту, інфографіки) дає змогу редакції створювати багатоформатні історії, які легше адаптувати під різні платформи й залучати ширшу аудиторію. Рекомендується продовжити розвиток кросмедійних проєктів, які об'єднують теле- і радіоетери з контентом для соціальних мереж та сайтів, щоб залучити ще більше читачів і глядачів на кожній платформі. Успіх тематичних марафонів, де висвітлюється одна тема в різних форматах на всіх платформах, показує їхню ефективність для конвергентного медіа. Рекомендується проводити подібні заходи з акцентом на важливих соціальних темах, зокрема освіті чи охороні здоров'я, щоб підвищити впізнаваність бренду та підтримати імідж надійного джерела інформації.

Універсальні журналісти, які можуть працювати з широкими типами медіа, є ключем до успішної роботи в сучасній редакції. Варто інвестувати в тренінги, які допомагатимуть журналістам удосконалювати навички роботи з відео, аудіо й текстовими форматами. Позитивні результати дослідження підкреслюють необхідність адаптації матеріалів під специфіку кожної платформи. Радимо використовувати різні формати (короткі відео для соціальних мереж, детальні тексти для сайтів), щоб задовольняти запити широкої аудиторії. Особливо ефективним є використання коротких відео на платформах «Ютуб» та «Інстаграм» для підвищення залучення. Створення фейсбук-групи для обговорення важливих місцевих питань показало себе як дієвий спосіб підтримки зворотного зв'язку. Важливо розвивати таку спільноту й заохочувати коментарі й обговорення, а також використовувати зворотний зв'язок для покращення контенту й формування нових тем для висвітлення. Локальні історії, що відповідають темам місцевої аудиторії, мають високу зацікавленість і залучають більше взаємодії. Рекомендується активніше використовувати формат лонгрідів і мультимедійних текстових історій, щоб глибше охоплювати події й проблеми громади. Ці підходи сприяють підвищенню залученості аудиторії та посиленню присутності на різних платформах, що є успіхом для сучасної редакції.

Висновки

Аналіз роботи творчого колективу Філії Акціонерного товариства «Національна Суспільна телерадіокомпанія України» «Івано-Франківська регіональна дирекція» показав, що вплив глобалізаційних процесів істотно змінив вектор професійної діяльності журналістів, посприяв появі та розвитку конвергентної журналістики, головним акцентом якої стала політика «Digital-first». Роль технологій у розвитку медіа пояснює, як цифровізація та конвергентність змінили роботу регіональних редакцій. Можливості інтернету, мобільних пристроїв та мультимедійних платформ значно вплинули на те, як створюється й поширюється інформація. Регулярний доступ до контенту через смартфони чи соціальні мережі став невід'ємною частиною життя сучасної аудиторії. Обрана нами регіональна редакція перейшла від традиційного радіо- й телемовлення до мультимедійних форматів, охоплюючи соціальні медіа, сайти, подкасти тощо. Це дало змогу створювати гнучкий контент, який відповідає потребам різної аудиторії. Злиття таких форматів, як текст, відео, аудіо, графіка, дало змогу Івано-Франківській редакції Суспільного мовлення надавати комплексну інформацію на зручних для користувача платформах. Завдяки впровадженню конвергентності й кросмедійності регіональна медіаредакція змогла не тільки втриматися на плаву в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій, але й значно підвищити свою ефективність і конкурентоспроможність. Модернізація регіонального медіа через конвергентність і мультимедійні підходи принесла й такі переваги, як розширення аудиторії. Завдяки використанню різних платформ (телебачення, радіо, соціальні мережі, вебсайти) контент став доступним більшій кількості людей. Регулярне оновлення контенту та швидка реакція на події підвищили довіру до медіа як надійного джерела інформації. Адаптація контенту до особливостей платформ зробила його більш релевантним і зрозумілим для різних груп аудиторії. Зауважимо також, що завдяки мультимедійним можливостям аудиторія може активно взаємодіяти з контентом (коментувати, ділитися, брати участь в опитуваннях). Це створює ефект залучення, коли читач, слухач та глядач стає частиною інформаційного процесу, а не тільки споживачем новин.

У нашому дослідженні ми також можемо зробити висновок, що, на відміну від традиційного підходу, коли журналісти займалися лише збором і підготовкою матеріалів, тепер журналісти успішно управляють інформаційними потоками й працюють із мультимедійним контентом. Журналісти не тільки створюють текст, але й інтегрують відео, аудіо, графіку, забезпечуючи відповідні формати журналістських матеріалів для різних платформ. Уміння працювати із цифровими інструментами й забезпечувати інтерактивність стали важливими складовими професії. Таким чином, журналісти стали універсальними спеціалістами, які виконують більше функцій, ніж раніше, відповідно до сучасних вимог цифрової епохи.

Заява

Фінансування

Це дослідження не було профінансовано жодною організацією та здійснювалося за рахунок автора.

Конфлікт інтересів

Жодного.

Етика

Матеріал, що подано в цій статті, відповідає всім пунктам і вимогам, що висунуті Комісією з етики редакторсько-видавничого відділу громадської організації «Науково-освітній центр «УСПІШНИЙ».

Авторське право

Це стаття відкритого доступу, яка розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution. Ліцензія, яка дозволяє необмежене використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії за умови, якщо оригінальний автор і джерело вказано належним чином.

References

- Backlinko Team, 2024. Podcast Statistics You Need To Know. [online] Available at: <https://backlinko.com/podcast-stats#podcast-listeners-per-country> [Accessed 16 June 2024].
- Cambridge Dictionary (2024). Podcast. [online] Available at: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/podcast> [Accessed 16 June 2024].
- Deuze, M. (2004). What is multimedia journalism? *Journalism Studies*, 5(2), pp. 139–152. Available at: https://www.researchgate.net/publication/238688450_What_is_multimedia_journalism1 [Accessed 16 June 2024].
- Edison Research. (2024). Audio research. [online] Available at: <https://www.edisonresearch.com/dramatic-increase-in-spoken-word-listening-among-age-13-34/> [Accessed 16 June 2024].
- Erdal, I. J. (2008). *Cross-Media News Journalism: Institutional, Professional and Textual Strategies and Practices in Multi-Platform News Production*. Doctoral thesis, University of Oslo. 382 p. Available at: <https://www.duo.uio.no/handle/10852/27240> [Accessed 16 June 2024].
- Jenkins, H. (2006). *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York: NYU Press.
- Kemp, S. (2023, January 26). *The changing world of digital in 2023*. We are social. [online]. Access mode: <https://wearesocial.com/uk/blog/2023/01/the-changing-world-of-digital-in-2023/>
- Singer, J. (2004). Strange Bedfellows? The diffusion of convergence in four news organisations. *Journalism Studies*, 5(1), 3–18.
- Ukrainian Radio. (2018). Ukr.radio. <https://ukr.radio/channel.html?channelID=1&progID=289&sliderIndex=71®ID=16>
- Басалига, М. (2020f). Четверте життя Іздрика [The Fourth Life of Izdryk] [online] Available at: <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/45323-cetverte-zitta-izdrika/> [Accessed 16 June 2024]
- Вербовий, Р. (2017). Інструментарій створення мультимедійного контенту [Multimedia content creation tools]. У Кросмедіа: контент, технології, перспективи – Crossmedia: content, technologies, prospects. Київ, 83–90.
- Виговська, Н.А. (2015). *Мультимедійність та конвергентність як фактори трансформації регіональних медіа* [Multimedia and convergence as factors of transformation of regional media]: автореф. дис. ... канд. наук із соц. ком.: 27.00.04. Запоріжжя: Класичний приватний університет.
- Журналістика: український та словацький досвід* [Journalism: Ukrainian and Slovak Experience]. (2024). Холод О. М. (наук. ред.). Київ: Інтерсервіс, 356.
- Закон України про медіа [Law of Ukraine «On Media»] (2022). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> [Accessed 15 June 2024].
- Каразуб, І. (2022). Таємне весілля, дитина з криївки та заповіт. Як чотири покоління підпільників УПА Сулими та Калини воюють за Україну [A secret wedding, a child from hiding, and a will. How four generations of UPA underground members, Sulima and Kalina, fight for Ukraine] [online]. Available at: <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/293584->

- [taemne-vesilla-ditina-z-kriivki-ta-zapovit-ak-cotiri-pokolinna-pidpilnikov-upa-culimi-ta-kalini-vouut-za-ukrainu/](#) [Accessed 16 June 2024].
- Мостіпан, Т. С. (2022). Конвергентність суспільного мовника України як засіб взаємодії з аудиторією. Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи: матеріали науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців, м. Суми, 26–27 травня 2022 р., 82–86.
- Підручник з крос-медіа (2015). By Ioana Narcisa Cretu, Mihail Guzun, Ljubov Vasylyk. Schiller Publishing Youse, Bonn/Germany – Sibiu/Romania, https://www.academia.edu/19631816/Schiller_Publishing_Youse_Bonn_Germany_Sibiu_Romania_Sibiu_Strada_Mitropoliei_30
- Полісученко, А. Ю. (2017). Відеостріми на інтернет-сайтах та в соціальних мережах як різновид прямиоголосного телевізійного мовлення. *Кросмедіа: контент, технології, перспективи*, Київ, 111–124.
- Садівничий, В. (2017). Типи, види та особливості подачі контенту кросмедіа [Types, types and features of crossmedia content delivery]. У *Кросмедіа: контент, технології, перспективи – Crossmedia: content, technologies, prospects*. Київ, 40–47.
- Синоруб, Г. (2017). Трансформаційні процеси в сучасній медіаіндустрії як шлях до якісної журналістики [Transformational processes in the modern media industry as a path to quality journalism]. У *Кросмедіа: контент, технології, перспективи – Crossmedia: content, technologies, prospects*. Київ, 23–32.
- Скрипка, В., Олексієнко, Н. (журналісти), Булелик, Р. (оператор). (11 листопада 2019 р.). *Ветерани АТО проходять лікування в Коломийському госпіталі* [Відео]. Youtube. Суспільне Івано-Франківськ. Новини. 11.11.2019. 19:00. (6:26–11:31). https://www.youtube.com/watch?v=6RyFD6G7_2E
- Стало відомо, як працюватимуть філії Суспільного з 2020-го року (концепція) [It became known how the branches of the Society will work from 2020: the concept]. (2019). Детектор медіа. [online] Available at: <https://stv.detector.media/regionalni-movnyky/read/5309/2019-12-10-stalo-vidomo-yak-pratsyuvatyut-filii-suspilnogo-z-2020-go-roku-kontseptsiya/> [Accessed 16 June 2024].
- Стратегія розвитку Національної суспільної телерадіокомпанії України на 2023–2025 роки. (2023). https://corp.suspilne.media/media/documents/protokoli-naglyadovoyo-radi/Protokol_NR_77_26_04_23/2_Stratehiya_rozvytku_NSTU_2023_2025.pdf
- Суспільне Івано-Франківськ (2021). «Гуцулка з люлькою». Як віднайти предків за одним фото. 30 червень 2021 р. <https://www.facebook.com/share/v/1CNqid4fEN/>
- Суспільне медіа (2019). Концепція регіонального мовлення. [Conception of public broadcasting] [pdf] Available at: https://corp.suspilne.media/media/documents/zagalni-dokumenti/kontseptsiiia_rehionalnoho_movlennia.pdf [Accessed 16 June 2024].
- Суспільне медіа (2024). «Суспільний код-2024» – відзначено найкращих людей та проєкти на Суспільному [Public Code 2024 – the best people and projects on Public Broadcasting were recognized]. [online] Available at: <https://corp.suspilne.media/newsdetails/9216> [Accessed 16 June 2024].
- Суспільне медіа. (2021). Скільки українців слухають подкасти – дослідження Суспільного. [How many Ukrainians listen to podcasts – a study by Suspilne] [online] Available at: <https://suspilne.media/176455-skilki-ukrainsiv-sluhaut-podkasti-doslidzenna-suspilnogo/> [Accessed 16 June 2024].
- Суспільне. Івано-Франківськ (2019b). На UA: КАРПАТИ стартував «РадіоДень» [At UA: KARPATY has launched «Radio Day»]. [online] Available at: <https://if.suspilne.media/articles/1890> [Accessed 16 June 2024].

- Суспільне. Івано-Франківськ (2019с). Марафон. Тема дня. Радіовимір. Медична реабілітація військових на Прикарпатті [Marathon. The topic of the day. The radio dimension. Medical rehabilitation of the military in Prykarpattia]. [online] Available at: <https://if.suspilne.media/episode/24598> [Accessed 16 June 2024].
- Суспільне. Івано-Франківськ (2019d). Марафон. Тема дня. Медична реабілітація ветеранів російсько-української війни [Marathon. Topic of the day. Medical rehabilitation of veterans of the Russian-Ukrainian war]. [online] Available at: <https://if.suspilne.media/episode/24599> [Accessed 16 June 2024].
- Суспільне. Івано-Франківськ (2019f). Марафон. Карпатський ранок [Marathon. Carpathian morning. 12.11.2019]. [online]. 54:10–1:15:36 Available at: <https://youtu.be/MBOQ1FHQs6E?si=rtpkPjiuUup4qZnK> [Accessed 16 June 2024].
- Суспільне. Івано-Франківськ (2019j). Suspilne: коли разом. Тавенок Є. [Suspilne: when together. Tavenok E.] [online] Available at: <https://www.facebook.com/watch/?v=757565534686292> [Accessed 16 June 2024].
- Суспільне. Івано-Франківськ (2019а). РадіоДень. Реабілітація воїнів: від намірів до дії [Radio Day. Rehabilitation of soldiers: from intentions to action]. [online] Available at: <https://youtu.be/Kmb9ivdzfB0> [Accessed 16 June 2024].
- Суспільне. Івано-Франківськ (2020а). «Кожен ефір – це міні-життя», – команда «Теми дня» на Суспільному Карпати розповіла про роботу [«Every broadcast is a mini-life» - the team of 'Topic of the Day' on Suspilne Karpaty told about their work]. [online] Available at: <https://if.suspilne.media/articles/5621> [Accessed 16 June 2024].
- Суспільне. Івано-Франківськ (2020b). Тема дня. Свавілья колекторів: як захиститися [Topic of the day. Arbitrariness of collectors: how to protect yourself]. [online] Available at: https://youtu.be/7ljDmUXvdPk?list=PLtVXN6BXqGcbi_8XZhsNsRvtA4T7LLIG [Accessed 16 June 2024].
- Суспільне. Івано-Франківськ (2020с). Тема дня. Чи ефективно підняття штрафів за випалювання рослинності [Topic of the day. Is raising fines for burning vegetation effective] [online] Available at: https://youtu.be/MGBwcEeN3Io?list=PLtVXN6BXqGcbi_8XZhsNsRvtA4T7LLIG [Accessed 16 June 2024].
- Суспільне. Івано-Франківськ (2020d). Тема дня. Коронавірус і закриття легеневих лікарень на Прикарпатті [Topic of the day. Coronavirus and the closure of pulmonary hospitals in the Carpathian region]. [online] Available at: https://youtu.be/LDrv-LIHs1E?list=PLtVXN6BXqGcbi_8XZhsNsRvtA4T7LLIG [Accessed 16 June 2024].
- Суспільне. Івано-Франківськ (2023а). "30 операцій військовим за чотири дні. У Франківську канадські та американські хірурги завершили місію "Face the Future" ["30 surgeries for the military in four days. In Frankivsk, Canadian and American surgeons complete the Face the Future mission"] [online] Available at: <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/598259-30-operacij-vijskovim-za-cotiri-dni-u-frankivsku-kanadski-ta-amerikanski-hirurgi-zaversili-misiu-face-future/> [Accessed 16 June 2024].
- Суспільне. Івано-Франківськ (2023b). «Дністер вийшов з берегів». У Франківську люди вимагають розісклити колонаду готелю [«The Dniester has burst its banks». In Frankivsk, people demand to open the hotel colonnade]. [online] Available at: <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/509699-dnister-vijsov-z-beregiv-u-frankivsku-ludi-vimagaut-roziskliti-kolonadu-gotelu/> [Accessed 16 June 2024].
- Суспільне. Івано-Франківськ (2024). Facebook-сторінка Суспільне: Івано-Франківськ. [Facebook page Social: Ivano-Frankivsk]. [online] Available at: <https://www.facebook.com/suspilne.ivanofrankivsk> [Accessed 16 June 2024].

- Українські медіа, ставлення та довіра у 2023 році [Ukrainian media, attitudes and trust in 2023].* (11 листопада 2023). Детектор медіа. 1 листопада 2023. Отримано з <https://detector.media/infospace/article/218819/2023-11-01-ukrainski-media-stavlennya-ta-dovira-u-2023-rotsi/>
- Хворостина, О. В. (2016). Трансмедіація контенту українських новинних ресурсів [Broadcasting of the content of Ukrainian news resources]. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, IV(13), 82, 50–53. <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/Transmediation-of-content-in-Ukrainian-news-sites-O.-Khvorostyna.pdf>
- Шевченко, В.Е. (2017). Конвергентність як основна ознака сучасних медіа. *Кросмедіа: контент, технології, перспективи*. Київ, 8–17.

Галина Держипільська,
магістр, кафедра журналістики
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)

**Роль конвергентності й кросмедійності в модернізації фахової діяльності
регіональної медіаредакції суспільного мовника України**

Анотація

У статті досліджується вплив медіаконвергенції та кросмедійності на функціонування регіональних медіа України на прикладі філії «Суспільне: Івано-Франківськ». Авторка аналізує, як процеси цифровізації та інтеграції медіаплатформи змінюють підходи до створення та розповсюдження контенту, формуючи нові моделі взаємодії між журналістами й аудиторією. Застосування стратегії «Digital-first» стало основою для трансформації роботи редакції, у якій ключовими стають мультимедійність й інтерактивність. Упровадження нових технологій дає змогу значно розширити аудиторію через платформи соціальних мереж та офіційний сайт. Стаття акцентує увагу на важливості створення універсального контенту, який одночасно адаптується до різних форматів: тексту, відео, аудіо, фото й інфографіки.

Важливим елементом є аналіз опитувань серед журналістів, які працюють у регіональній редакції, що висвітлює труднощі й переваги впровадження конвергентних технологій. Серед викликів відзначаються технічні проблеми, потреба в підвищенні кваліфікації працівників та оперативній адаптації до нових форматів. З іншого боку, перевагами є охоплення ширшої аудиторії, інтеграція різних медіаплатформ і покращення взаємодії з користувачами.

Дослідження охоплює також контент-аналіз, який демонструє якісні та кількісні зміни у створенні новинних матеріалів. Наприклад, статистика за період 2019–2023 років показує зменшення кількості матеріалів на тлі зростання активності аудиторії: кількість переглядів і коментарів збільшилася в кілька разів. Ці дані свідчать про ефективність нового підходу до контенту, спрямованого на якість та інтерактивність.

Авторка статті також звернула увагу на унікальні формати, які стали можливими завдяки впровадженню мультимедійності. Одним із прикладів є інформаційні марафони, які об'єднують усі платформи для висвітлення ключових тем.

Ключові слова: конвергентність, медіа, кросмедійність, оцифрування, трансформація, суспільне мовлення, модернізація.

The impact of martial law on the creation of news content in the «United News (Yedyni Novyny)» marathon (using the example of the «1+1» TV channel) and «5 Channel»

Annotation

Serhii Barbu-Valchyshyn

Master of Journalism, TV host,
E-mail: 1barbuserhii@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0009-1316-8842>

the limited liability company
5 CHANNEL TV,
26 Elektrykiv Street,
Kyiv, Ukraine

Citation:

Barbu-Valchyshyn S. (2025).
The impact of martial law on the
creation of news content
in the «United News (Yedyni
Novyny)» marathon
(using the example of the «1+1» TV
channel) and «5 Channel».
*Social Communications: Theory and
Practice*, 17(1).

DOI: 10.51423/2524-0471-2025-17-
1-8

© Barbu-Valchyshyn S. (2025).

Attribution 4.0 International

(CC BY 4.0)

Submitted to the editor	27.02.2025
Review 1	23.03.2025
Review 2	26.03.2025
Accepted for printing	27.03.2025

This article explores the multifaceted impact of martial law on the creation of television news content in Ukraine, focusing on the «1+1» TV channel, as part of the nationwide «United News (Yedyni Novyny)» telethon, and «5 Channel». The study aims to analyse key changes in editorial practices, content formation, and journalistic standards under martial law and develop a practical guide for civilian journalists retraining as war correspondents. The research employs a comprehensive methodology, including generalisation, comparative analysis, monitoring, and in-depth interviews. Over 100 hours of news broadcasts from both channels were monitored, encompassing 82 news programs and 230 original military-themed reports, to assess coverage specifics, frequency, and content dynamics. The legislative framework of martial law was analysed, revealing how legal restrictions shape media activities and compel journalists to balance the urgency of reporting with national security considerations. Comparative analysis highlighted both commonalities and differences in the editorial approaches of the two channels, while interviews with experienced war correspondents provided practical insights into the challenges and adaptations required for frontline reporting. Drawing on these findings and the author's own experience as a war correspondent, the article presents a step-by-step guide for civilian journalists transitioning to war reporting. This guide addresses safety, ethical standards, information verification, and psychological resilience. The study concludes that martial law has fundamentally transformed Ukrainian journalism, demanding new levels of professionalism, adaptability, and responsibility.

Key words: *The practical recommendations offered here contribute to the ongoing resilience and development of Ukrainian media in wartime conditions.*
journalism, television, martial law, monitoring.

Introduction

Ukrainian journalism has been operating in the conditions of large-scale armed aggression by the Russian Federation against Ukraine for the eleventh year now (On the introduction of martial law in Ukraine: Decree of the President of Ukraine, 2022). This has undoubtedly had an impact on the work of the media. Since 2014, civilian journalists have begun retraining as war correspondents. This process significantly expanded on February 24, 2022, when military actions spread to much larger areas of the country. In fact, every Ukrainian media professional is now dealing with war-related topics in their work. Some work directly on the front line, others document the aftermath of Russian attacks on Ukrainian cities and villages. Some journalists create materials about veterans, rehabilitation centers, the impact of the war on energy or the economy, etc. Furthermore, with the introduction of martial law in Ukraine, a number of legal regulatory norms were applied to all media outlets in the country, which had not existed before. This undoubtedly marks a new phase for Ukrainian journalism that requires careful study and analysis.

This is especially relevant when discussing Ukrainian television, which has undergone significant changes since 2022. First, at the beginning of the full-scale invasion, television channels faced serious security challenges. Some national television channels evacuated from Kyiv when Russian forces approached the capital. Ukrainian TV channels were confronted with a new reality – broadcasting from basements or shelters during air raid alarms. Secondly, in 2022, a major restructuring of the Ukrainian media market occurred when the government united the largest Ukrainian TV channels into the «United News (Yedyni Novyny)». Thirdly, TV channels faced economic collapse as the advertising market ceased due to the ongoing hostilities, putting many Ukrainian journalists in a very difficult situation. This was particularly true for channels that were not included in the united telethon, as they do not receive state funding. The martial law regime also influenced the formation of news content, introducing a range of restrictions on media activities.

Olena Tsapok and Tetiana Nedbailo (Tsapok, Nedbailo, 2024) note that the war has been a test for Ukrainian journalists, especially those in the combat zones. War correspondents work in hot spots, where danger is constant and often changes by the minute. They witness large-scale destruction, civilian and military casualties, as well as the heroism of Ukrainian soldiers. Their materials not only inform society but also serve as a powerful moral compass for Ukrainians, helping maintain national unity and support for the Armed Forces of Ukraine.

Nina Zrazhevska and Viktoriia Zaika, in their article «How the Work of Ukrainian Journalists Changed During the War» (Zrazhevska, Zaika, 2023), concluded that the current state of the country directly affects the work of media professionals. Despite journalists' desire to report the truth, the war has introduced its own corrections, such as military censorship and restrictions on the dissemination of certain types of information.

In the article «Understanding the Standard: Searching for New Rules in War Journalism» Paraskovia Dvorianyn (Dvorianyn, 2023) analyzes the differences between the rules of coverage in peaceful times and during armed conflict. She notes that despite international experience, Ukraine is forming its own legal framework based on a unique local experience and tradition.

Roman Bazyk, in his work «Features of Reporter Activity During Martial Law» (Bazyk, 2023), analyzes the specifics of carrying out editorial tasks on the front line. He concluded that planning is a key stage for the safe and effective execution of a media professional's task.

According to Roman Bazyk, journalists must be prepared to act in emergency situations that may arise during editorial tasks on the front line.

Safety factors can drastically affect the process of creating journalistic materials. As war correspondent Yulia Kyriienko from the «1+1» TV channel (Kyriienko, Kalynovska, 2025) states, logistics for working in combat zones became significantly more complicated at the start of the full-scale invasion. Journalists must travel in vehicles equipped with electronic warfare systems to reach the front line.

In the article «The Legal Status of Journalists in Armed Conflicts» Alla Kiryk (Kiryk, 2023) analyzes international legal documents that regulate the protection of journalists during war. The author identifies several key documents related to this topic and notes that despite many years of the media industry operating in wartime conditions in various parts of the world, international legal regulations still have quite general and vague formulations.

On the other hand, Alina Chervinchuk, in her scientific article «Journalism in Wartime: The Status of the Communicator and Professional Guidelines» (Chervinchuk, 2022), investigates the importance of a meticulous approach to working with sources and forming a pool of experts as the foundation for creating materials on war topics. Additionally, the publication addresses the possibility for media professionals to not only be transmitters of information about events that have already been interpreted by others but also to assess them independently.

In his work «The Impact of the Russian-Ukrainian War on the Content of Electronic Media from 24.02.2022 to 24.02.2023» Denys Klinytsky (Klinytsky, 2024) investigates the role of social media in spreading information about the war. The author notes that social networks can be both a tool for Russian propaganda and, at the same time, a platform for countering Russian disinformation by the Ukrainian state.

The scientist Serhii Kost (Kost, 2016) reflects on the controversial and sometimes overly contentious concept of the media professional's mission and the answer to the question: whose side is the journalist on during war? The researcher also touches on whether all perspectives related to a particular conflict should be represented in the materials, i.e., those on different sides of the front. Overall, Serhii Kost believes that if journalism is considered a tool of war, it should be used solely for the main goal – Ukraine's victory.

In the article «Media Professionals in the Russian-Ukrainian War: The Content and Role of Journalism in the New Operational Conditions» Oleh Chubuk (Chubuk, 2022) not only analyzes the impact of martial law and military operations on the work of journalists but also explores the involvement of a significant portion of media professionals directly in the military. This, in turn, moved them from the category of press professionals to combatants. At the same time, mobilized journalists de facto do not leave the profession, but their professional activity, through fulfilling military duties, is mostly reflected in social media posts, which can also be considered media activity.

The goal of this work is to determine the peculiarities of news coverage in the «United News» telethon (using the example of «TSN» on the «1+1» channel) and «Time of News» on the «5 Channel» during the period of 2022-2024. Additionally, it aims to create a guide for retraining civilian journalists as war correspondents. The object of the research is Ukrainian journalism during the period of martial law.

Methods and Methodology of the Research

To achieve this goal, several methods were used in the research: generalization, comparative analysis, monitoring, and interviews. The synthesis method allowed combining recommendations that became the foundation for creating a guide for civilian journalists wishing to retrain as war correspondents. Generalization helped form conclusions. The analysis method was used to process

scientific articles related to the topic; the Ukrainian legislative framework regarding media activity during martial law was also analyzed. The descriptive and monitoring methods helped analyze the news content of two broadcasters: «TSN» on the «1+1» channel (the «United News (Yedyni Novyny)» marathon) and «Time of News» on the «5 Channel.» The comparison method allowed identifying similarities and differences between the content of these TV channels. The interview method helped analyze the specifics of the work of war correspondents in the combat zones.

Results and Discussion

Russia's military aggression against Ukraine began in 2014, marking a turning point for radical changes in Ukrainian journalism, which entered a new phase of its history. Journalists faced stronger challenges related to covering military events. In the conditions of war, media professionals became not only transmitters of information but also witnesses to the tragedies unfolding in the eastern part of the country. Many civilian journalists became war correspondents. However, journalists working in relatively peaceful territories also faced new challenges. They are not directly on the front lines, so their news is based on official reports from the General Staff of the Armed Forces of Ukraine, messages from government bodies, or comments from military experts and politicians. Nevertheless, even when working in the rear, journalists must act quickly and responsibly, as every minute is important to inform society, which is not only in a crisis situation but in a state of special danger – war.

February 24, 2022, radically changed Ukraine. In the conditions of martial law, Ukrainian journalists were forced to adapt to new working conditions. They were not only required to provide information but also to serve as a moral compass for society, support morale, contribute to the fight against enemy propaganda, and protect the truth. Promptness and ethics became integral to media work because, during war, every piece of news can impact people's moods and decisions [29, 42].

A particularly important factor during the full-scale invasion is the safety of media professionals. Journalists working in hot spots constantly risk their lives. They are often in conditions of shelling, mine threats, and other dangers, but despite this, they continue to do their job. They stand up for the truth, debunk fake news, help build national unity, and strengthen the morale of Ukrainians (Kuzmenko, Kushch, Dvorovyi, Pohorelov, 2022). Moreover, the safety factor can drastically influence the process of creating journalistic materials. According to military correspondent Yulia Kyriienko (Kyryienko, Kalynovska, 2025) from the «1+1» TV channel, since the beginning of the full-scale invasion, logistics for working in combat zones has become much more complicated. Specifically, journalists must travel in vehicles equipped with radio-electronic warfare systems to get to the front lines.

Ukrainian journalism works in conditions of constant stress, risk, and pressure. It requires not only professionalism but also special caution and responsibility from journalists. They must be particularly meticulous when choosing information sources because, in wartime, it is easy to fall under the influence of manipulations and fake news. At the same time, it requires constant mobility because, in wartime, the situation on the front lines and the very nature of news change. Therefore, one of the key aspects of war coverage is the need for reliability and accuracy. Journalists must verify sources to avoid spreading false or manipulative information that could harm society. In wartime, every word matters, and disinformation can lead to panic. Promptness is also an important aspect of media work: it is crucial that citizens receive relevant information promptly to make decisions based on all available data (Rohova, 2022).

Journalists pay particular attention to ethical standards. War creates a system where one needs to be aware of the psychological state of the audience and avoid materials that could cause panic or significant anxiety. The truthfulness of news delivery during wartime requires a special approach to avoid exacerbating already existing hardships. Balancing accuracy and ethics has become one of the

key conclusions for media professionals during this time. In March 2023, several Ukrainian media outlets spread a video of the Russian execution of Ukrainian soldier Oleksandr Matsiyevskyi, whose last words were «Glory to Ukraine.» This case was studied by the Commission on Journalistic Ethics. They considered the dissemination of such a video without blurring the soldier's face to be a severe violation of the Journalistic Ethics Code (Statement by the Journalistic Ethics Commission on the release of the video of the shooting of a Ukrainian prisoner of war, 2023).

At the same time, when covering news during wartime, journalists must also adhere to the relevance of the events. Information messages must be meaningful to the public, taking into account the specific audience and the resources in which they are disseminated. In the context of Ukrainian journalism during martial law, these aspects take on particular significance. Researcher Serhii Kvit (Kvit, 2018) emphasizes that journalists must pay attention to several important factors when covering news:

- The event: Information about events must be fresh, truthful, and verified. During wartime, when every moment can be crucial, it is important that news is reliable. Journalists are obligated to verify sources and facts to avoid spreading false information that could cause panic or mislead society.

- The audience: Journalists must understand which issues are most relevant to different sectors of the population, whether it is soldiers, civilians, volunteers, or government bodies.

- The context: It is essential to grasp the context of events, especially when news spreads across different regions of the country. In wartime, parts of Ukraine may experience different situations, leading to varied perceptions of the same events. Journalists must be aware of the specific locality, its economic losses, and the social climate to not only convey the facts but also understand how those facts are perceived by people in various regions.

Therefore, the role of journalists during wartime is not only to provide truthful information to society but also to preserve national unity. Scholars emphasize the need to uphold standards of reliability, accuracy, and responsibility, especially when it comes to covering military events. Research highlights the importance of ethical norms in preventing manipulations and the role of media in shaping public opinion during information instability.

The concept of «normative and legal regulation of media activities during martial law» requires separate analysis. It relates to how the state ensures control and regulation of the information space during wartime, where it is crucial to ensure security, avoid panic, and maintain stability. In this context, media can influence public opinion, shape sentiments in society, and impact international relations. Therefore, normative and legal acts must balance freedom of speech with protection from disinformation and hostile propaganda. The legislation regulating the coverage of news, events, and phenomena during martial law considers aspects such as restrictions on information about military operations, strategic plans, resources, and other crucial national security elements (Tsapok, Nedbailo, 2024). Normative and legal regulation of media activities in such conditions involves creating clear criteria for determining what information can be disclosed and what must be protected for the country's security. Legal norms must also ensure the responsibility for spreading fake news, manipulations, or provocations that could cause panic or weaken defense capabilities. At the same time, the legal framework must guarantee that journalists can cover events within the boundaries of legal norms without violating ethical standards (Kuzmenko, Kush, Dvorovyi, Pohorelov, 2022). In these conditions, media must operate within the law, as covering the situation during martial law not only informs public consciousness but also significantly impacts the support of international partners and the level of trust the population has in government bodies.

On February 24, 2022, President Volodymyr Zelensky issued Decree №64/2022 (On the introduction of martial law in Ukraine: Presidential Decree of Ukraine, 2022), which introduced martial law in Ukraine based on the proposal of the National Security and Defense Council and due to the military aggression of the Russian Federation. Martial law imposes a number of restrictions

on the media's activities in Ukraine. In particular, the military can take full control over the press's coverage of the military situation. According to the Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law» interference in media activities and restrictions on the dissemination of certain information are justified during wartime (On the Legal Regime of Martial Law: Law of Ukraine, 2015). On April 1, 2022, the Verkhovna Rada amended the Criminal Code, adding Article 114-2 (On amendments to Article 114-2 of the Criminal Code of Ukraine to improve responsibility for the unauthorized dissemination of information about means of countering the armed aggression of the Russian Federation: Law of Ukraine, 2022). This article stipulates severe consequences for publishing information about the movement of military equipment through unofficial channels.

From the perspective of normative and legal regulation of the media, such coverage must follow the requirements of legislation that ensures a balance between citizens' right to information and the need to protect national security. Special attention should also be given to topics that affect the morale of society, such as civilian casualties or criminal news about war crimes, where false or incomplete coverage can lead to negative consequences (Tsapok, Nedbailo, 2024). Additionally, during martial law, government bodies should actively cooperate with the media, providing clear instructions and regulatory acts to help journalists form their coverage in accordance with ethical and legal standards. Transparency on humanitarian aid issues, work with internally displaced persons, and information about air alerts is also a key aspect, as these topics can contribute not only to informing the public but also to mobilizing citizen support during the war.

In 2024, the Public Relations Department of the Armed Forces of Ukraine prepared a special guide «Recommendations for Journalists on Organizing Work at Military Facilities and in Combat Zones during Martial Law» (Recommendations for Journalists on Organizing Work at Military Facilities and in Combat Zones during Martial Law: Public Relations Department of the Armed Forces of Ukraine, 2024). This publication systematically organized essential information on the legal regulation of media activities during the war. First, all journalists covering news, events, and phenomena during the war are advised to obtain special accreditation from the Armed Forces of Ukraine. Moreover, the guide outlines in detail the procedures for allowing representatives to military defense objects. This document also specifies what information cannot be disclosed and how to make official requests regarding the activities of the Armed Forces of Ukraine.

One of the main documents regulating the interaction between journalists and military structures is Order No. 73 (from March 3, 2022) of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine, a position held at that time by Valerii Zaluzhnyi (On organizing the interaction between the Armed Forces of Ukraine, other components of the defense forces, and representatives of mass media during the martial law regime: Order of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine, 2022). This document was significantly updated and amended on July 12, 2022, and February 3, 2024. The order clearly outlines the rules by which journalists must cover news about the course of military operations. Specifically, it deals with rules concerning information that could harm the national security of the country.

Thus, there are restrictions on publications intended to prevent damage to the country's security. More specifically, journalists are not allowed to publish information such as:

- The names of military units, their numbers, locations, and strategic coordinates.
- Information about weapons, military equipment, their storage locations, and condition.
- Descriptions of operations or military actions that are being conducted or planned.
- Information about the methods and means of defense for military facilities and personnel.
- Collection of intelligence data, as well as planning and conducting search-and-rescue operations.
- Programming or conducting information-psychological operations.
- Details of any information that could be used for enemy propaganda or to justify aggression.

These restrictions are the result of joint efforts by the state and the media to create an effective system for protecting against security threats. During wartime, every publication can have strategic significance, so journalists must be careful about the content they publish to avoid revealing critically important information that could harm the operational plans of the Armed Forces of Ukraine. On February 3, 2024, a number of significant changes were made to Order No. 73. Specifically, the provision that journalists would cease working on military objects if a threat to media personnel arose was removed. According to experts from the Institute of Mass Information, this provision was sometimes used by the military as an excuse to deny media personnel permission to work. Additionally, a clear description of the zoning of front-line areas was added, which had not been included in earlier versions. Another change to the order was the extension of media accreditation to 12 months (previously, it was 6 months) (Changes to Order No. 73: Liberalization of zones, journalist safety, new list of non-disclosure, Institute of Mass Information, 2024). Based on this order, as well as other legal acts, the media must follow clear standards, including fact-checking, avoiding sensationalism, exercising caution in covering military operations, and always publishing only information that will not harm national security.

At the same time, while covering wartime events, journalists should not forget their primary role—informing the public. The specifics of a journalist's work during martial law ensure special responsibility when covering military events. During this period, the media must approach the publication of information with caution, as it can harm national security. Therefore, it is prohibited to disclose exact addresses and detailed descriptions of objects hit by missiles, as such information can be used by the enemy to correct fire and launch additional strikes on strategic targets. It is crucial for journalists to avoid publishing details about the location of military objects, equipment, weapons, hospitals, and personnel, as this could significantly increase the risk of their destruction or damage.

The main mission of journalists is to inform society without damaging the country's defense capabilities. Moreover, the media should ensure a balanced coverage of events that not only supports the morale of the population but also does not pose a threat to military and civilian lives. During martial law, every word and every fact published in the media can have decisive consequences for the outcome of military operations, so journalists must be clear and responsible in their work (General Staff of the Armed Forces of Ukraine, 2022). Journalists have the right to publish information about the destruction of important civil infrastructure objects, such as hospitals, schools, television towers, kindergartens, and maternity hospitals, as these serve as evidence of crimes committed by Russian troops and are significant for future international processes, including at the International Criminal Court in The Hague. However, when publishing such materials, journalists must exercise caution, not disclosing exact locations or other details that could be used by the enemy for repeated attacks (Pashnina, 2010). Representatives of the journalistic organization «Media Movement» held consultations with government representatives to standardize and write clear rules for media work in areas affected by Russian shelling of Ukrainian settlements. In April 2022, together with the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine and the Ministry of Defense of Ukraine, they issued a statement informing that an agreement had been reached. Thus, photographs and videos from Russian attacks can be published within the following timeframes: for military objects – 12 hours after the completion of combat operations, and for civilian objects – 3 hours after the shelling. At the same time, the statement not only outlines recommendations and rules for journalists but also mentions the obligations of the authorities to assist the media: «Military administrations are recommended to provide more information to the media about the destruction caused by enemy actions no later than 1 day after the event» (Joint statement of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, Ministry of Defense of Ukraine, and media representatives, 2022). Journalists' access to Defense Forces' facilities is granted through a special procedure. The procedure for access was developed by the General Staff of the Armed Forces of

Ukraine. To obtain it, media representatives must send an official request in writing or electronically. Such a document must include information about the journalist, the media they represent, the purpose of the visit, contact details, etc. A journalist's visit to such facilities occurs only under the supervision of an authorized person. During their stay, media representatives must be briefed on the rules for taking photos and videos and must have protective equipment—bulletproof vests and helmets. Live broadcasting must be coordinated with the authorized person (Recommendations for journalists on organizing work at military facilities and in combat zones under martial law conditions: Public Relations Department of the Armed Forces of Ukraine, 2024).

During martial law, journalists must operate within strict norms and standards to avoid disclosing information that could harm national security. It is important for the media to fact-check and not publish unverified or sensitive information that could be used by the enemy to adjust their actions or spread misinformation. At the same time, they have the right to inform the public about crimes committed by the aggressor, including the destruction of civilian infrastructure, but always in compliance with safety and confidentiality principles, so as not to endanger people's lives or reveal overly specific details.

To determine the practical application of the mentioned parameters of media work during wartime, a monitoring of the news broadcasts of the «United News (Yedyni Novyny)» marathon (on the example of the «TSN» program on the «1+1» channel) and «Chas Novyn» on the «5 Channel» was conducted.

The «TSN» broadcasts on the «1+1» channel aired during the evening prime time, that is, from 18:00 to 22:00. Usually, the informational program, which outlined the general picture of the day on «1+1», was broadcast at 19:30. However, due to the specifics of the broadcast schedule of the «Yedyni Novyny» marathon and the alternating rotation of broadcasters in different slots, the subject of the monitoring sometimes included broadcasts aired at different times. The monitoring was conducted in three time periods, each lasting two weeks (14 days), specifically:

- February 24, 2022 – March 9, 2022
- February 24, 2023 – March 9, 2023
- February 24, 2024 – March 8, 2024

The «TSN» broadcast on February 24, 2022, consisted of 40 informational reports of various formats. All of them were related to the military situation in Ukraine and provided a detailed description of the first day of the full-scale invasion. The broadcast aired at 19:00. There were two hosts in the studio: Lidiia Taran and Sviatoslav Hrynychuk. The broadcast began with a live connection to correspondent Iryna Vanina from Kherson (see Fig. 1), where she detailed the situation in the city. It also covered the advance of Russian troops from the temporarily occupied Crimea towards the southern regions of Ukraine. The broadcast on February 24, 2022, also included a video fragment of President Volodymyr Zelensky's address, in which he described the general situation in the country during the first hours of the full-scale invasion.

Figure 1. Screenshot from the live connection with correspondent Iryna Vanina, «TSN» broadcast from 24.02.2022

It is also worth highlighting the live inclusion of the correspondent from Odesa, Serhii Osadchuk (see Fig. 2). He described the military situation not only in the city itself but also in the region overall, as well as in the Black Sea. This gave viewers a deeper understanding of the context of events and helped prevent them from becoming victims of the panic-inducing narratives spread by Russian propaganda at the time (such as the alleged proximity of Russian troops to Odesa, a successful enemy landing, etc.).

Figure 2. Screenshot from the live inclusion of correspondent Serhii Osadchuk, «TSN» broadcast from 24.02.2022

Natalia Hahorna, a war correspondent for «TSN» conducted a detailed live inclusion from Kyiv (see Fig. 3). In particular, she described the situation in the capital's metro. The format of her report was dynamic and informationally rich. Natalia Hahorna moved away from the traditional static style of live reports; she moved through the metro stations, went outside, and described the events around her, sharing her personal impressions with the audience.

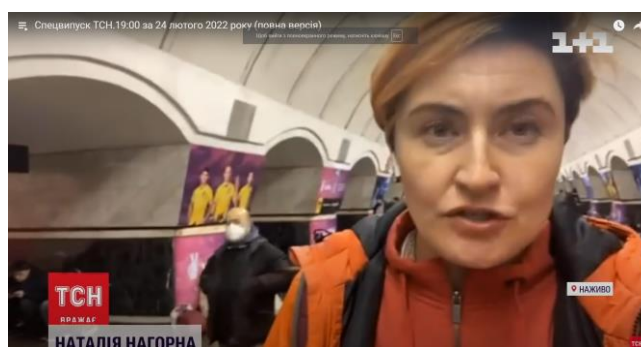

Figure 3. Screenshot from the live inclusion of correspondent Natalia Hahorna, «TSN» broadcast from 24.02.2022

Towards the end of the news broadcast, the «TSN» correspondent in Lviv also joined the air, who at that time was at the Ukrainian-Polish border. Marichka Kuzhyk described the situation at the state border, spoke with Ukrainian citizens who decided to leave for abroad, as well as employees of the State Border Guard Service. The «TSN» broadcast ended with a report by journalist Maria Vasylieva, who gathered the most important frontline news in her material. It covered Russian attacks on Ukrainian cities, the advancement of the Russian Armed Forces on Ukrainian territory, and the reactions of foreign leaders to the invasion.

On February 25, 2022, the «TSN» broadcast aired at 18:00 and consisted of 49 messages in various television formats. The broadcast began with a report on a column of Russian military

equipment in the village of Katiuzhanka, moving toward Kyiv. It continued with brief reports on the aftermath of Kyiv's shelling and the number of losses in the Russian army. The situation in downtown Kyiv – at Independence Square – was described live by correspondent Natalia Hahorna. Meanwhile, journalist Natalia Ostrovska joined the air from the newsroom (see Fig. 4). She detailed the frontline situation in Ukraine. This report summarized the military events at that time. Specifically, it covered Russia's attempt to break into Kyiv, as well as the shelling of Chernihiv and the enemy's advancement in that direction. The report lasted about three minutes.

Figure 4. Screenshot from the «1+1» broadcast, hosts: Oleksandr Motornyi and Solomiia Vytvitska, correspondent Natalia Ostrovska, «TSN» broadcast from 25.02.2022

Unlike the summary of the first day of the full-scale invasion, the broadcast on February 25 2022, the broadcast featured classic television reports, but the number of live connections did not decrease. For example, journalists prepared a report on the situation in Mariupol, Donetsk region, where Russian troops were rapidly advancing. Additionally, there was coverage from Dnipropetrovsk region, where people were lining up at donor centers to give blood. There was also a report from the capital's «Okhmatdyt» hospital. The international news department of «TSN» created a segment that collected global leaders' reactions to the Russian invasion.

On February 26, 2022, the format of live connections from «TSN» correspondents in the regions changed somewhat. The production team divided these live segments into pairs, initially presenting the correspondents together on the air, and then having them sequentially describe the situation in their respective regions. Correspondents from Lviv, Vinnytsia, Rivne, Zaporizhzhia, Sumy, and Odesa regions were connected (see Fig. 5).

Figure 5. Screenshot from the «1+1» broadcast, hosts: Oleksandr Motornyi and Solomiia Vytvitska, correspondents Marichka Kuzhyk and Valerii Kuznetsov, «TSN» broadcast from 25.02.2022

The broadcast on February 26, 2022, included 21 messages of various formats. Initially, the presenters briefly described the frontline situation in Ukraine, mentioning the

Ukrainian Armed Forces' resistance to the advancing Russian troops, the consequences of Russian attacks on settlements in our country, etc. There were not many live broadcasts in this episode. Specifically, correspondent Serhii Osadchuk described the situation in Odesa, discussing the Russian attempt to conduct reconnaissance of the coastline using drones. The live broadcast took place without any illustrative video footage. Other live broadcasts in this episode included:

- Correspondent Olha Koshelenko from Washington spoke about the aid that the United States offered to Ukraine;
- Correspondent Oksana Solodovnyk described the situation in the Sumy region, covering the aftermath of attacks on the region, the advancement of Russian troops, and the attacks on evacuation columns by the Russian army;
- Correspondent Natalia Hahorna, as in previous episodes, went down into the Kyiv metro and described the situation there;
- Correspondent Ruslan Yarmoliuk conducted an operational broadcast from the news room of the TV channel, focusing on the most challenging frontline area at the time – the Melitopol-Mariupol line, where the Russian advance was the fastest;
- Correspondent Oleksandra Mishyna joined the broadcast from Zakarpattia and described the situation at the border.

The «TSN» team began the broadcast of February 27, 2022, in an extraordinary way. The first message in the program was address from a young boy (his name was not mentioned) to the Ukrainian Armed Forces (see Fig. 6). The broadcast included a total of 58 informational messages in various television formats. Among them were short informational reports with illustrative video footage and direct speech (synchronizations). A live broadcast on «TSN» was conducted by journalist Vasylysa Stepanenko, who was in Mariupol and reported on the situation in the city. The live broadcast lasted about 4 minutes, and there was no illustrative video footage or direct speech. Other live broadcasts in this episode included:

- Correspondent Denys Chulovskyi provided a live report about the specifics of the work of the Kyiv metro;
- Correspondent Olha Pavlovska from Dnipro described the operational situation in the city and region;
- Correspondent Serhii Osadchuk was live from Odesa and talked about preparations for the city's defense;
- Correspondent Marichka Kuzhyk reported from Lviv and the Ukrainian-Polish border.

Figure 6. Screenshot from the broadcast of the «1+1» channel (TSN broadcast of 27.02.2022)

The «TSN» broadcast on February 28, 2022, included 42 informational messages, mostly discussing the military situation in Ukraine. In the first half of the program, there was a detailed description of the situation in Sumy and Kharkiv. These were two live broadcasts that aired

alternately and lasted a total of over 8 minutes. In contrast, correspondent Yakiv Noskov provided a live report detailing the situation in the Zaporizhzhia region, particularly focusing on the Russian occupation of Berdiansk and the local population's resistance. The broadcast was accompanied by illustrative footage, mostly amateur videos from social media. This episode also featured other exclusive and important reports, including from Kherson and Khahovka.

The «TSN» broadcast on March 1, 2022, included 47 informational messages. The program began with a live broadcast by correspondent Iryna Vanina from Kherson, where the Russians carried out a massive attack on the city. The broadcast also featured a report from Kyiv Oblast by one of Ukraine's most experienced war correspondents, Andrii Tsapliienko (see Figure 7). The journalist described the situation in Vasylkiv, where the Russians destroyed one of the educational institutions. Andrii Tsapliienko not only showed the consequences of the attack but also analyzed the fragments of Russian missiles found at the scene. The journalist noted that such fragments would allow investigators to identify when exactly the missile was launched and which specific Russian military personnel was responsible.

Figure 7. Correspondent Andrii Tsapliienko, «TSN» broadcast, March 1, 2022

Other live broadcasts featured in this episode:

- Correspondent Ihor Bondarenko on the situation in the capital;
- Correspondent Inna Lebedenko on the conditions under which the «TSN» team was working;
- Correspondent Oksana Solodovnyk on the situation in Sumy region;
- Correspondent Serhii Osadchuk on the risks of a Russian landing operation in Odesa;
- Correspondent Viktoriia Streltsova on power outages in Kharkiv;
- Correspondent Yeva Nikolashvili described the situation in Brovary, near the capital, where Russian troops were advancing.

Among the classic television reports in the «TSN» episode from March 1, 2022, two materials can be highlighted. The first was created by correspondent Iryna Markevych, who described the situation in the city of Kovel. The report focused on the threats of an attack from Belarusian territory, the city's preparation for such a potential scenario, as well as the organization of refugee reception from frontline areas and the volunteer efforts of local residents. Another report, created by Yevhen Plinsky, depicted the preparation for a Russian military assault in the outskirts of Kyiv.

The «TSN» episode on March 2, 2022, began with a live broadcast by war correspondent Oleksandr Motorny on the situation in the outskirts of Kyiv and the Russian army's attempts to capture the city. The journalist focused on analyzing the direction of combat operations in the cities of Irpin and Bucha. Correspondent Natalia Nahorna, in a live report from Kyiv's Central Railway Station, observed the process of civilian evacuation. She talked about the principles of the train operations heading west from the city. Overall, this episode contained 22 informational messages.

The «TSN» broadcast on March 3, 2022, included over 50 informational messages in various television formats. Among other reports, correspondent Oleksandr Motornyi created a television report from Horenka in Kyiv Oblast (see Figure 8). The city was attacked by Russian air forces, resulting in significant damage to buildings. Starting from March 2022, «TSN» gradually returned to the format of classic war reports, depicting both the course of military actions and the consequences of attacks on civilian objects. Correspondent Oleksandr Zahorodny described the situation on the Zhytomyr front, where heavy fighting was taking place at the time. The journalist was in the epicenter of the events, not just documenting their aftermath.

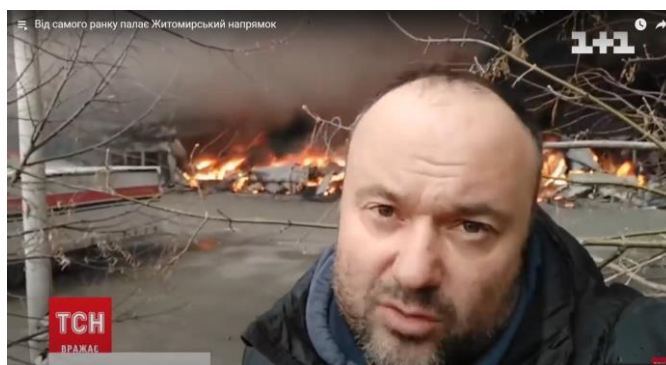

Figure 8. Correspondent Oleksandr Motornyi, «TSN» broadcast from March 3, 2022

Correspondent Marichka Kuzhyk had a live broadcast from the Ukrainian-Polish border, where she reported on the return of Ukrainian migrant workers from abroad and their desire to join the Ukrainian Armed Forces. On the topic of Russian attacks on the Black Sea coast, the correspondent in Odesa, Serhii Osadchuk, gave a live report. Among other live broadcasts, a special mention goes to war correspondent Yulia Kyryienko. The journalist analyzed the frontline situation around Kyiv. These live broadcasts did not simply describe the configuration of Russian troops around the capital, but also allowed for the modeling of various scenarios for the development of events. Correspondent Iryna Prokofieva created a television report about an unprecedented event in human history – the occupation of a nuclear power plant. Russian forces managed to break through to Enerhodar, where the largest nuclear power plant in Europe, the Zaporizhzhia Nuclear Power Plant, is located. The residents of the city were able to slow down the Russian advance by building barricades at the entrances to Enerhodar.

March 4, 2022, «TSN» episode was not published on public platforms. Therefore, the informational program from the channel that had an air slot in the «United News (Yedyni Novyny)» was analyzed. This was the «Vikna Novyny» program from the STB and ICTV channels. The March 4, 2023 episode lasted about 15 minutes. Most of the informational messages (eight) were short, and there were no live reports from correspondents. Instead, the program featured two news reports. The first was a report from Lviv about the local territorial defense forces. The second report analyzed intercepted radio conversations of Russian soldiers.

The «TSN» episode on March 5, 2022, contained 48 informational messages in various formats. Among the classic television reports in the first half of the program, the viewers were shown the chronology of events surrounding the Russian occupation of Enerhodar and subsequent Russian attacks on the Zaporizhzhia Nuclear Power Plant. The author of the report, Iryna Prokofieva, also focused on the courageous attempts of residents to defend their city, describing the deployment of Russian military equipment to the town. Correspondent Yeva Nikolashvili reported on the consequences of Russian attacks on Vasylkiv in Kyiv Oblast. In this episode, the editorial team returned to the practice of creating live broadcasts to summarize the overall military situation in Ukraine. Live analysis was prepared by correspondent Alla Khotsianivska, who analyzed the

wide geography of combat operations, from the shooting down of Russian planes in Kyiv Oblast to protests by Kherson residents against Russian forces in the city. Correspondent Oleksandr Motornyi prepared a detailed report on the course of military actions in the northwestern direction near Kyiv. The report was supplemented with an additional live broadcast from Oleksandr Motornyi, who provided updated information. Correspondent Natalia Nahorna created a report about the evacuation of civilians from Irpin in Kyiv Oblast. The episode also included a report about the defense of Mykolaiv Oblast, but without specifying the author's name.

The «TSN» episode on March 6, 2022, included 54 informational messages in various formats. The program began with an operational report from correspondent Oleksandr Motornyi about the situation in Kyiv Oblast. In a live broadcast, correspondent Alla Khotsianivska described the situation in Kyiv, including information about public transport operations, the curfew regime, and more. Correspondent Serhii Osadchuk had a live broadcast from Odesa, emphasizing the need to strengthen Ukraine's air defense. Correspondent Svitlana Pavuk prepared a report on the mass protests against the occupation in Kherson. Correspondent Anna Makhno was the author of a report from the Belarusian border, where she asked local residents about their readiness for a potential invasion by the regime of Alexander Lukashenko.

The «TSN» episode on March 7, 2022, contained 54 informational messages in various formats. The program began with a report from war correspondent Andrii Tsapliienko, who described the current situation on the outskirts of Kyiv and analyzed the possibility of a new Russian offensive on the capital. Meanwhile, Oleksandr Zahorodny provided a live broadcast about the situation around Irpin, sharing his personal experience. As he explained, he had lived in this hotspot of the front line for ten days. Correspondent Valerii Kuznetsov reported on the consequences of the attack on Vinnytsia Airport. Correspondent Viktoriia Streltsova gave a live report about the Russian army's attempts to capture Kharkiv.

The «TSN» episode on March 8, 2022, contained 34 informational messages in various formats. In the first half of the program, viewers were shown a report from correspondent Oleksandr Zahorodny about the shelling of Brovary in Kyiv Oblast. The city was burning in large warehouse buildings, and the fire had not yet been extinguished during the filming of the report, which indicates the high operational speed of the journalist. Correspondent Oleksandr Motornyi created a report about the situation on the northwestern outskirts of Kyiv, specifically about the evacuation of 500 civilians from Pushcha-Vodytsia. The episode also included a report with a detailed analysis of the military situation in Mykolaiv Oblast, but without specifying the author's name.

The «TSN» episode on March 9, 2022, was not released for free access. Therefore, the analyzed program for this day was «Vikna Novyny» from the STB/ICTV channels. The analyzed episode, which lasted more than 10 minutes, included eight informational messages. Among them, there was a report by Maria Malevska on the consequences of Russian airstrikes on Kharkiv, where the city's Art Museum was damaged. Correspondent Emma Antoniuk created a report depicting the life of people who were sheltering from air alerts in the Kyiv Metro.

Since 2023, the «TSN» episodes have been aired at the usual time for this program – 7:30 PM. Therefore, the February 24, 2023 episode lasted more than 28 minutes, with Natalia Ostrovska as the host. This episode did not feature any frontline reports or live broadcasts about the war situation. The program was filled with a retrospective of events leading up to the first anniversary of the full-scale invasion, and in total, 30 informational messages were included.

The «TSN» episode on February 25, 2023, contained eight informational messages and lasted 29 minutes. The host was Sviatoslav Hrynychuk. In the first half of the program, viewers were shown a classic television frontline report by correspondent Anton Kotsukon (see Figure 9). The focus was on the front line in eastern Ukraine. The filming group came under fire from Russian forces. As the correspondent noted, the distance to the Russian positions from the filming location

was 140 meters. It was noted that during the editing of this report, mostly large and medium shots were used.

Figure 9: Correspondent Anton Kotsukon, «TSN» from February 25, 2023

Given that the television channels did not release the final news bulletins for February 26, 2023, it was not possible to analyze them.

On February 27, 2023, the «TSN» broadcast featured 15 news reports and lasted almost 40 minutes. The host was Natalia Ostrovska. The broadcast began with a detailed report on the aftermath of the attack on Khmelnytskyi. Then, viewers were shown a report from the front by correspondent Anton Kotsukon. He spoke about the work of Ukrainian artillerymen. This material does not provide a complete picture of the situation in a specific section of the front; instead, the focus is specifically on the work of the Armed Forces of Ukraine's artillery. No other television reports or live segments about the military situation were included in the broadcast.

On February 28, 2023, the «TSN» broadcast featured 18 news reports and lasted more than 31 minutes. The host was Sviatoslav Hrynychuk. The broadcast began with a live segment from Kherson by correspondent Margarita Potapova. She reported on the consequences of the city and region's shelling. The journalist was on-site at the shelling locations in Kherson, showing illustrative video and a series of direct interviews (synchronous). No other live segments or reports about the front-line situation were featured in the broadcast.

On March 1, 2023, the «TSN» broadcast included 14 news reports and lasted more than 28 minutes. The host was Sviatoslav Hrynychuk. The first block of the program was dedicated to front-line information. Among other things, there was a report on the defense of Bakhmut in Donetsk Oblast by correspondent Yulia Kyriienko (see Figure 2.21). The journalist was in the city, describing the security situation there. She spoke with military personnel and detailed the tactics of Russian troops attempting to enter Bakhmut. The report highlighted numerous city destructions and constant explosions.

On March 2, 2023, the «TSN» broadcast contained 18 news reports and lasted more than 31 minutes. The host was Natalia Ostrovska. At the beginning of the broadcast, viewers were shown a report by correspondent Olga Pavlovska about the aftermath of the attacks on Zaporizhzhia. The journalist was at the scene, filming the destruction and talking to the victims. Video materials from the State Emergency Service (SES) and the regional military administration (OVA) were also used to prepare the material. This allowed the correspondent to thoroughly recreate the entire chronology of events. Correspondent Viktoriia Streltsova reported from Chuhuiv in Kharkiv Oblast, which was under Russian shelling. The journalist documented the destruction and described the humanitarian situation in this settlement.

On March 3, 2023, the «TSN» broadcast featured 18 news reports and lasted more than 33 minutes. The host was Natalia Moseichuk. The program began with a selection of news about international security, official visits, and the front-line situation. Viewers were shown a report by correspondent Yulia Kyriienko about Ukrainian aerial reconnaissance units defending Bakhmut in Donetsk Oblast. The report details the combat path and experiences of the Armed Forces of Ukraine's servicemen, their skills in using air drops. The correspondent focused more on telling the soldiers' stories rather than providing current front-line updates, which were mentioned in passing.

On March 5, 2023, instead of the final news broadcast, the «TSN Week» program was aired on «1+1» with host Alla Mazur, lasting over an hour. The program consisted of eight reports of various formats. The television week began with a detailed military digest lasting about 19 minutes. Military correspondent Andrii Tsapliienko joined Alla Mazur in the studio, initially analyzing military operations in Russia's Bryansk Oblast (see Figure 10). The segment then covered Russia's use of guided aerial bombs to attack Ukrainian cities, sabotage at an airfield in Belarus, the defense of Bakhmut in Donetsk Oblast, and potential options for the deoccupation of the Autonomous Republic of Crimea.

Figure 10. Alla Mazur and Andrii Tsapliienko, «TSN Week» broadcast from March 5, 2023

On March 6, 2023, the «TSN» broadcast contained 18 news reports and lasted over 32 minutes. The host was Sviatoslav Hrynychuk. The first part of the program featured a report by correspondent Anastasia Nevirna from Nikopol in Dnipro Oblast. The report discussed the daily Russian shelling of the city and the humanitarian situation in the settlement. The broadcast also included a report on the commemoration of those killed by Russian shelling in Zaporizhzhia, as well as the issues related to the reconstruction of destroyed housing. The author of the TV segment was Olha Pavlovska.

On March 7, 2023, the «TSN» broadcast contained 18 news reports and lasted over 34 minutes. The host was Sviatoslav Hrynychuk. The first part of the program featured a report from the outskirts of Bakhmut in Donetsk Oblast, authored by military correspondent of «1+1» Yulia Kyriienko. The journalist visited the positions of Ukrainian tankers near the city. The segment provided not only detailed information about the military situation in this section of the front but also shared stories about the servicemen themselves and their civilian lives before Russia's full-scale invasion.

On March 8, 2023, the «TSN» broadcast contained 12 news reports and lasted over 37 minutes. The host was Natalia Ostrovska. The first block of the program was dedicated to front-line news. Among the long news reports, a notable segment was a report from Marhanets in Dnipro Oblast, authored by correspondent Anastasia Nevirna. The report discussed Russian artillery attacks on the city, the humanitarian situation, and more. This broadcast also featured a segment about the training of the assault brigade «Lut».

On March 9, 2023, the «TSN» broadcast contained 17 news reports and lasted over 34 minutes. The host was Solomiia Vytvitska. The program began with a block of front-line news. Among them was a live segment by correspondent Viktoriia Streltsova, who reported on the aftermath of Russian attacks in Kharkiv Oblast. Correspondent Marichka Kuzhyk prepared a report about the aftermath of an attack in Lviv Oblast, describing the nature of the destruction, preparations for the recovery process, and more. This broadcast also featured a report by correspondent Yulia Kyriienko from the positions of the Ukrainian Defense Forces in eastern Ukraine. Some of the footage shot was edited during the post-production stage, making this report even more valuable for analysis (see Figure 11). The horizon lines in the footage were blurred to prevent Russian forces from identifying the geolocation of the Ukrainian positions.

Figure 11, frame from Yulia Kyriienko's report, «TSN» broadcast from March 9, 2023

February 24, 2024: Due to the press conference of President Volodymyr Zelensky, broadcast during the marathon on the prime-time, the usual «TSN» news edition was not aired.

February 25, 2024: The «TSN» broadcast at 15:00 included 14 news reports and lasted over 42 minutes. The host was Solomiia Vytvitska. In the first part of the program, correspondent Margarita Potapova, who was in the frontline town of Kostiantynivka in Donetsk region, reported on the aftermath of a Russian attack on the local railway station.

February 26, 2024: The «TSN» broadcast included around 20 news reports and lasted over 40 minutes. The host was Sviatoslav Hrynychuk. In the first part of the program, the audience saw a report from correspondent Oleksandr Motornyi from the Zaporizhzhia front line, near the settlement of Robotyne. The footage featured Russian drones flying over the area and artillery shellings. The correspondent also interviewed Ukrainian soldiers and analyzed signs that Russian forces might be preparing for a new attempt to advance. Other reports included one by correspondent Olga Pavlovska on the consequences of shellings in Dnipro region, and another by journalist Viktoriia Streltsova, who created a story about volunteers evacuating civilians from Kupiansk district in Kharkiv region under constant Russian attack threats.

February 27, 2024: The «TSN» broadcast contained about 9 news reports and lasted over 30 minutes. The host was Sviatoslav Hrynychuk. At least 5 of the reports covered direct combat situations, though they were brief editorial pieces, not full-featured reports. The broadcast also included a report by correspondent Anastasia Nevirna about a horse farm in Nikopol, which had become a target of Russian attacks.

February 28, 2024: The «TSN» broadcast included 23 news reports and lasted over 38 minutes. The host was Marichka Padalko. The program opened with a report on the destruction of Russian armored vehicles and weapons at the Bakhmut front. The focus of the report was on the work of aerial reconnaissance by one of the Ukrainian Armed Forces' units in this area, and it was

presented by Margarita Potapova. Another military-related segment was by correspondent Kira Oves about the activities of volunteers in the frontline town of Orikhiv, Zaporizhzhia region.

February 29, 2024: The «TSN» broadcast contained 19 news reports and lasted almost 34 minutes. The host was Sviatoslav Hrynychuk. The first part of the program consisted of short updates on the situation at the front. However, there were no in-depth reports or live segments covering military topics.

March 1, 2024: The «TSN» broadcast (aired at 20:00) included around 19 news reports and lasted over one hour. The host was Sviatoslav Hrynychuk. The program began with a report by correspondent Kira Oves from the village of Yuliivka in Zaporizhzhia region, which had been attacked by Russian forces. The report discussed the scale of the destruction and the civilian casualties.

March 2, 2024: The final «TSN» broadcast was not found on the channel's multimedia platforms. Therefore, the analysis was based on the information program of the channel that aired the evening slot of the «United News» marathon on that day, «News» by the «My Ukraine» channel. This program contained over 10 news reports of various formats, lasting more than 11 minutes. The host was Lyudmila Dobrovolska. The first 4 minutes of the broadcast covered key news on the military situation in the country. However, these were not authorial reports but short editorials.

March 3, 2024: Instead of the final news edition, «TSN» broadcasted an episode of «TSN Week» with host Alla Mazur, lasting almost one hour. The episode included 11 news reports of different television formats. The first part of the program featured an analytical story by correspondent Oleksandr Zahorodnyi on the situation at the front line in Donetsk region. The focus of the report gradually shifted from the front near Chasiv Yar to a broader analysis of the frontline context.

March 4, 2024: The «TSN» broadcast contained 19 news reports and lasted over 35 minutes. The host was Solomiia Vytvitska. The program started with a report by correspondent Serhii Osadchuk about commemorations for the residents of a building attacked by the Russian military. Journalist Iryna Vanina created a story about Russian attacks on Kherson region, specifically discussing the use of drones to drop explosives on civilians. Correspondent Margarita Potapova reported from the front in Donetsk region, covering Ukrainian soldiers operating drones.

March 5, 2024: The «TSN» broadcast contained 13 news reports and lasted nearly 40 minutes. The host was Solomiia Vytvitska. At the beginning of the program, the audience saw a report on the destruction of the Russian corvette «Serhii Kotov» hit by Ukrainian marine drones. This segment was largely composed of amateur video footage and borrowed direct audio from other broadcasters. However, in the case of operational reports, this approach was fully justified. The report was authored by correspondent Serhii Morhun. The next segment was a story by war correspondent Yulia Kyriienko from Novomykhailivka, Donetsk region, which had become another hotspot on the front line.

March 6, 2024: The «TSN» broadcast contained 12 news reports and lasted over 38 minutes. The host was Sviatoslav Hrynychuk. The first part of the program showed an operational report from Sumy, where a Russian drone attack had occurred the previous day, injuring civilians. The author of the segment was Oksana Solodovnyk.

March 7, 2024: The «TSN» broadcast contained 15 news reports and lasted over 32 minutes. The host was Solomiia Vytvitska. The program began with an extensive report from Kherson by correspondent Iryna Vanina, describing the front-line situation and the aftermath of Russian attacks on civilian and social infrastructure. The next segment was by correspondent Anastasia Nevirna, who reported on Russian artillery shells hitting a shopping center in Nikopol, Dnipro region.

March 8, 2024: The «TSN» broadcast contained 11 news reports and lasted over 59 minutes. The host was Alla Mazur. In the first part of the broadcast, the audience saw a compiled report on

the front-line situation in Zaporizhzhia. It discussed the scale and nature of Russian attacks on Ukrainian Armed Forces positions and civilian populations. The report was authored by correspondent Oleksandr Motorny. Other reports related to the military situation were mainly brief editorial segments created by the editorial team.

For the analysis of the content of the «5 Channel» the final news release «News Time (Chas Novyn)» broadcast was analyzed. The airing of this program was not consistent. In 2022, the final broadcast was aired at 23:00, while in 2023-2024, it was scheduled slightly earlier at 21:00. Based on experience with «5 Channel» it was noted that the duration of the program also varied, with 2022 broadcasts lasting 55-60 minutes, while 2023-2024 broadcasts lasted 40-50 minutes.

Monitoring was conducted in three two-week periods:

- February 24, 2022, to March 9, 2022
- February 24, 2023, to March 9, 2023
- February 24, 2024, to March 8, 2024

From February 24, 2022, to March 9, 2022, «5 Channel» did not publish the 11:00 p.m. news editions of «Time of News (Chas Novyn)» due to technical reasons. To conduct monitoring, these broadcasts were analyzed using physical media in the archive department of «5 Channel.»

On February 24, 2022, «5 Channel» switched to round-the-clock broadcasting. The summary edition of «Time of News (Chas Novyn)» aired at 11:00 p.m. It included 41 news reports, mostly short news forms. At the same time, correspondent Denys Rozenkov prepared a report on the situation in Zaporizhzhia. The report included, among other things, the morning rocket strikes on the city. On that day, «5 Channel» also aired its first original content – a «Chronicle of the Day» segment about the front-line situation, which became the first in the cycle. The report focused on the consequences of missile strikes on Ukrainian cities on the morning of February 24, 2022, the advance of Russian troops on various fronts, and more.

The next day, February 25, 2022, the «Time of News (Chas Novyn)» edition consisted of 47 news reports of various formats. Again, most of these were short news items. Only two television reports were featured– «Chronicle of the Day» and a report from the Blood Center in Dnipro, where long queues of donors were observed.

On February 26, 2022, the final edition of «Time of News (Chas Novyn)» contained 51 news reports. Among the TV reports, there was a report from Denis Rozenkov about the situation in Zaporizhzhia and a comprehensive report on the movement of Russian troops in different regions.

On February 27, 2022, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast included 21 news reports. At the same time, there were significantly more reports on military topics. Correspondent Denis Rozenkov again prepared a report on the situation in Zaporizhzhia on the third day of the full-scale invasion. Journalist Marta Shykula covered the queues at the Ukrainian-Polish border. Meanwhile, Olga Dunska, in a report from Kharkiv and Odesa, described the situation with the reception of internally displaced persons from the front-line areas. Correspondent Sofia Norenko produced a report as part of the «Chronicle of the Day» series and described the main changes that had occurred on the front line over the past 24 hours.

On February 28, 2022, «Time of News (Chas Novyn)» consisted of 29 news reports. The number of original military-themed reports had fallen. Among the reports were:

- A «Chronicle of the Day» segment by Oleksii Pasak (Russian army's advance, new attacks on Ukrainian cities, aid from Ukraine's partners);
- Denis Rozenkov's report on the situation in Zaporizhzhia;
- A report from Ivano-Frankivsk about the city accepting war refugees.

On March 1, 2022, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast included eight original military-themed reports. Correspondent Yurii Puhach discussed Kyiv's preparations for defense, the construction of fortifications, and the humanitarian situation, including long queues at supermarkets and shortages of medicines in some pharmacies. Similar reports were prepared by Olena Rybinska,

but her coverage was broader, covering Kharkiv, Odesa, Dnipro, and other cities. The edition included 27 news reports in total.

On March 2, 2022, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast included 33 news reports of various formats. The first item was a six-minute report by Oleksii Pasak from the «Chronicle of the Day» series. The segment covered the Russian attack on Kharkiv, the movement of Russian forces in the north, statements by Volodymyr Zelensky, and more. In contrast, journalist Olga Dunska's report focused on the work of Ukrzaliznytsia (Ukrainian Railways) and the evacuation of civilians from Odesa to Ukraine's western regions. Correspondent Iryna Sysak reported on the activities of a volunteer center in Ivano-Frankivsk.

On March 3, 2022, the final edition of «Time of News (Chas Novyn)» included 31 news reports, most of which were short information segments. Among the original reports in the program were:

- A report from Kyiv's railway station;
- A comprehensive report on the situation in Dnipro and Zaporizhzhia;
- A report from a volunteer center in Cherkasy;
- A «Chronicle of the Day» segment describing the overall military situation on the front line.

On March 4, 2022, the final edition of «Time of News (Chas Novyn)» was similar to the previous day's broadcast. The format contained 32 items, with mostly short informational reports accompanied by video footage, and occasionally, direct speech from speakers (synchronous reports). At the same time, journalist Marta Shykula prepared a report from the Lviv Perinatal Center, where women in labor from various cities of Ukraine were evacuated. Correspondent Denis Rozenkov authored a report on the seizure of the Zaporizhzhia Nuclear Power Plant and its satellite city, Enerhodar. War correspondent Yevheniia Kytaiva filmed a report on Kyiv's territorial defense.

On March 5, 2022, «Time of News (Chas Novyn)» contained 31 news reports. Among the original stories were:

- A «Chronicle of the Day» segment, featuring news from the front line;
- A report on the work of Kyiv's perinatal center and the evacuation of women in labor to shelters;
- A report on a volunteer center in Odesa, where camouflage nets were being made.

On March 6, 2022, the final edition of «Time of News (Chas Novyn)» was only broadcast for 20 minutes due to technical reasons. It included a TV report on the front-line events (from the «Chronicle of the Day» series, by Oleksii Pasak), a report from Chernivtsi (where a humanitarian aid reception point was set up in a school), and a report from Zaporizhzhia region (covering the movement of Russian forces and missile strikes on cities). The approximate total number of information items in the broadcast was 14.

The next day, March 7, 2022, the «Time of News (Chas Novyn)» edition returned to its standard format. It included 34 news reports. Among the original items was a report by correspondent Viktoriia Kovaliova on evacuation flights from the railway station in Dnipro. Journalist Artem Tumarchenko prepared a report on the advance of Russian forces in Luhansk region, specifically towards Lysychansk. War correspondent Yevheniia Kytaiva described the role of chaplains in the military in her report.

On March 8, 2022, the «Time of News (Chas Novyn)» edition contained 29 reports, including seven original military-themed reports. By March 9, 2022, there were slightly more of these reports—10, with a total of 26 items.

On February 24, 2023, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast lasted more than 55 minutes, with 24 reports. In the studio was host Yana Konotop. The second report featured the «Chronicle of the Day» segment by Oleksii Pasak, which discussed not only the general military situation on the front line but also other news related to the war. For example, the awarding of state

honors to Ukrainian soldiers. Oleksii Pasak also authored another piece, showcasing the most significant news from the first year of the full-scale invasion: the first days of the Russian assault, the successful counteroffensive by the Ukrainian Armed Forces on Kyiv, and more. Another retrospective piece was created by Marta Shykula, who reminded viewers of how the evacuation of civilians to western Ukraine or the EU unfolded, the role of the Lviv railway station, and the self-organization of civil society.

On February 25, 2023, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast lasted more than 48 minutes, with a total of 27 reports. The opening segment featured a TV report on Russia's attempts to capture Bakhmut in Donetsk region. However, it was not an original «5 Channel» piece; it was created by the Military Television (a subdivision of the Central Television and Radio Studio of the Ministry of Defense of Ukraine). The broadcast also included another similar report—a segment by the Department of Communications of the National Police of Ukraine about the evacuation of civilians from the front-line areas of Donetsk region.

On February 26, 2023, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast lasted over 53 minutes (34 news reports). In the studio was host Yana Konotop. The program began with a report by correspondent Oleksii Pasak (from the daily «Chronicle of the Day» series). The report covered explosions at the Machulishchi airfield in Belarus, the strengthening of military cooperation between Russia and China, the potential counteroffensive of the Ukrainian Armed Forces, Russian military losses on the battlefield, and the humanitarian situation in the frontline town of Vuhledar in Donetsk region. The broadcast also featured a report from the Military Television of the Ministry of Defense about the retreat from positions by the so-called «Wagner» mercenaries and the equipment they left behind. In the second half of the program, a report on one of the mortar units of the Ukrainian Defense Forces was aired. However, this was not an original product of «5 Channel»; the piece was created by the communications team of the 111th Brigade of the Territorial Defense Forces.

On February 27, 2023, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast lasted almost an hour (26 reports). In the studio was host Yana Konotop. The program began with a report by correspondent Oleksii Pasak (from the «Chronicle of the Day» series), which discussed Russia's use of Shahed drones and the consequences of such attacks on Ukrainian settlements. The report also detailed the combat situation on the eastern and southern sections of the front line. There was a piece about Russian attempts to capture Bakhmut in Donetsk region, which was created by the communications team of the Territorial Defense Forces of Ukraine. Meanwhile, correspondent Vitalii Zalevskyi prepared a special report from another frontline city in Donetsk region—Kramatorsk (see Fig. 12). The journalist focused his material on families with children who still remain in the city. He attempted to understand what motivates them not to leave for safer places and what the dangers are for minors.

Figure 12. Correspondent Vitalii Zalevskiy with the protagonists of the report, from the «Time of News (Chas Novyn)» edition on 27.02.2023

On February 28, 2023, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast lasted 55 minutes (20 reports). In the studio was host Yana Konotop. The program began with a television report by Oleksii Pasak in the form of a military chronicle. The report covered strikes by Ukrainian drones deep into Russian territory—around Moscow and St. Petersburg. Oleksii Pasak also analyzed the circumstances surrounding the damage to one of the key logistics bridges located in the occupied part of Donetsk region. In addition, the journalist described how the combat situation around Bakhmut in Donetsk region had changed. The broadcast also featured a report by Denys Rozenkov about the training of military personnel serving in Zaporizhzhia region.

On March 1, 2023, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast lasted 56 minutes, with 34 reports. In the studio was host Yana Konotop. The program began with a report from the «Chronicle of the Day» series, authored by correspondent Olena Rybinska. The journalist analyzed the casualties of the Russian army on the battlefield and systematized data on the activities of partisans in the territories occupied by Russia in Ukraine. Specifically, the report covered the destruction of enemy warehouses in Kadiivka. The use of American M-270 systems by the Ukrainian Armed Forces was featured in a story about the defense of Bakhmut and Soledar in Donetsk region. This was not an original product of «5 Channel» as it was prepared by the communications team of the Ukrainian Ground Forces. The «Time of News» also included a report from the liberated territories of the Kherson region. Correspondent Valentyna Fedorchuk focused on the stories of farmers who are unable to prepare their land for the new agricultural season due to the need for mine clearance.

On March 2, 2023, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast lasted 52 minutes, with 30 information reports. In the studio was host Yana Konotop. The program began with a report from the «Chronicle of the Day» series, authored by correspondent Oleksii Pasak (see Fig. 13). The report covered raids deep into Bryansk region by the Russian Volunteer Corps, which is fighting on Ukraine's side. The author also analyzed the reactions of Russia's political and military leadership to this event. Additionally, the report addressed the fake news spread by Russian state propaganda about the capture of Bakhmut and, in general, the military situation around this town.

Figure 13: Correspondent Oleksii Pasak, «Time of News (Chas Novyn)» broadcast from 02.03.2023

The broadcast also featured a television report by correspondent Denys Rozenkov about the Russian missile strike on a residential building in Zaporizhzhia. The defense of the village of Posad-Pokrovske in the Kherson region by the Ukrainian Armed Forces was covered in a report created by the Communications Department of the General Staff of the Ukrainian Armed Forces. Also, in this

broadcast, «5 Channel» aired a report on the evacuation of civilians from the front-line areas of Donetsk region. As noted in the on-screen source caption, the report was produced by the Communications Department of the National Police of Ukraine.

On March 3, 2023, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast lasted 54 minutes, with a total of 22 reports. The host was Larysa Hubina. The program began with brief informational updates on the situation at the front and a report by the Ministry of Defense's Military Television about the defense of Bakhmut in Donetsk region. The next segment was a report by correspondent Hanna Rybalka from the «Chronicle of the Day» series. The report discussed attacks by Ukrainian drones on Russian territory, particularly in Kolomna, Moscow region. The journalist also analyzed how the situation on the battlefield might change in the spring. The program also included a report from one of the stabilization medical points of the Ukrainian Armed Forces near Bakhmut in Donetsk region. The format of the segment was a «live» edit, meaning the use of only video footage without a narrated journalistic text. Correspondent Denys Rozenkov prepared a report from the site of a Russian missile strike on a residential building in Zaporizhzhia. The broadcast also featured a report by the National Police about the evacuation of families with children from Krasnohorivka in Donetsk region.

On March 4, 2023, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast lasted over 46 minutes, with 18 reports. The host was Larysa Hubina. The first segment featured a report from the «Chronicle of the Day» series by correspondent Oleksii Pasak. It covered new weapons being produced in Ukraine and new shipments of American technical assistance. This report also analyzed the front-line situation around Bakhmut (Donetsk region). Correspondent Denys Rozenkov provided a report about the situation in Zaporizhzhia, where the debris from the Russian munitions strike on the residential area was still being cleared.

On March 5, 2023, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast lasted 51 minutes, hosted by Larysa Hubina, with a total of 27 reports. The first segment of this information program featured a report by correspondent Oleksii Pasak. The material was part of the «Chronicle of War» series. However, this time the journalist focused not so much on the front-line situation but on military-political events that influence the course of the war. Specifically, he discussed changes in the military command's tactics regarding the liberation of the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea. The segment also included information about explosions at military facilities on the Ukrainian peninsula. The situation in Bakhmut, a city in Donetsk region, which was then under attack by Russian forces, was also covered. The next segment showed a report about Ukrainian infantry soldiers serving just a few dozen meters from Russian military positions (see Fig. 14). The author, Yevheniia Kytaiva, detailed the soldiers' service in Donetsk region, their daily life, as well as enemy attacks and their specifics. As the author of the segment noted, the report focuses on the Horlivka sector of the front.

Figure 14. Correspondent Yevheniia Kytaiava with a Ukrainian soldier, «Time of News (Chas Novyn)» broadcast from 05.03.2023

The situation on the Zaporizhzhia front was covered in a report created by the communications unit of the 102nd Brigade of the Territorial Defense of the Ukrainian Armed Forces.

On March 6, 2023, the «Time of News Chas Novyn)» broadcast lasted 53 minutes, hosted by Larysa Hubina (23 reports). The information program began with a report from the «Chronicle of the Day» series. Correspondent Oleksii Pasak analyzed the intensity of the battles for Bakhmut in Donetsk region, as well as the redeployment of Russian manpower and equipment to the front line. Journalist Denys Rozenkov prepared a report on the completion of the clearance of the aftermath of the Russian strike on a multi-story building in Zaporizhzhia.

On March 7, 2023, the «Time of News Chas Novyn)» broadcast lasted 54 minutes, hosted by Larysa Hubina (26 reports). The program began with the announcement of the death of military serviceman Dmytro Kotsiubailo, known by the call sign «Da Vinci.» This was followed by a report by correspondent Vitalii Zalevskyi about the execution of an unarmed Ukrainian serviceman by Russian forces. Correspondent Oleksii Pasak prepared a report from the «Chronicle of the Day» series, which analyzed several military-political news items. These included statements by the self-proclaimed president of Belarus, Alexander Lukashenko, as well as the situation on the front line in Donetsk region.

On March 8, 2023, the «Time of News Chas Novyn)» broadcast lasted 57 minutes, hosted by Larysa Hubina (a total of 22 reports). At the 14th minute, a war-related report from the «Chronicle of the Day» series aired. Correspondent Oleksii Pasak described the situation in the temporarily occupied Enerhodar in Zaporizhzhia region, where powerful explosions and fires occurred. The journalist also reported on Russian casualties in both personnel and equipment.

On March 9, 2023, the «Time of News Chas Novyn)» broadcast lasted 55 minutes, hosted by Larysa Hubina (a total of 25 reports). The program began with a report by correspondent Olena Rybinska on the aftermath of a missile and drone attack on Kyiv. A similar material was prepared by journalist Oksana Yasnytska, which covered the consequences of a Russian massive shelling of the Lviv region. Meanwhile, correspondent Oleksii Pasak summarized data on the mass shelling across Ukraine and presented this information in a report from the «Chronicle of the Day» series. The journalist described the types of missiles and drones used to bomb Ukraine, as well as their quantity, and analyzed the effectiveness of Ukrainian air defense based on official data on the destruction of Russian munitions. The report also touched on the situation directly at the front line, particularly around Bakhmut (Donetsk region). This topic was continued by correspondents from Military Television, whose material was also included in the news broadcast. The report was presented live from Bakhmut, which was then under constant shelling.

On February 24, 2024, the «Time of News Chas Novyn)» broadcast was hosted by Yana Konotop, and it lasted 49 minutes, with a total of 19 reports. The information program on «5 Channel» began with a report by correspondent Lidiia Serediuk about the downing of a Russian long-range radar detection aircraft, the A50. Based on official information, the journalist described where the enemy aircraft was destroyed, under what conditions, and what impact this could have on battlefield operations and Russia's organization of mass missile and drone attacks on Ukraine. Correspondent Marta Shykula prepared a retrospective report for the second anniversary of the full-scale invasion, where she described the events of late February 2022.

The next day, February 25, 2024, the «Time of News Chas Novyn)» broadcast lasted slightly longer – 52 minutes (22 reports). The host in the studio was Yana Konotop. The program did not

feature any original war reports from the front line; most of the content on this topic was presented in short informational updates prepared by the editorial release group.

The «Time of News Chas Novyn» broadcast on February 26, 2024, lasted 48 minutes (19 reports). The host that day was Larysa Hubina. The program began with a report on the military situation around Robotyne on the Zaporizhzhia front. The author of the report was military correspondent Olga Kalynovska from «5 Channel.» Correspondent Oleksii Pasak, in a segment from the «Chronicle of War» series, analyzed the combat situation on the Avdiivka front (Donetsk region). Specifically, the report focused on the settlement of Lastochkyne, where Russian forces attempted a failed offensive. Oleksii Pasak also described the situation around Bakhmut (Donetsk region), where the Ukrainian Armed Forces managed to improve their operational position. Journalist Natalia Moskalenko prepared a report on the aftermath of shelling in Dnipro.

The «Time of News Chas Novyn» broadcast on February 27, 2024, lasted 49 minutes, hosted by Larysa Hubina, with a total of 21 reports. The first segment included a live broadcast from military correspondent Olga Kalynovska (see Fig. 15). She reported on the situation in the village of Robotyne, where active assault operations were underway by Russian forces.

Figure 15. Correspondent Olha Kalynovska, «Time of News (Chas Novyn)» broadcast from 27.02.2024

Oleksii Pasak in his television report (part of the «Chronicle of the Day» series) focused primarily on military-political news from the EU and the US, but also covered the topic of downing Russian bomber aircraft on the front line. Correspondent Marta Shykula prepared a report for the broadcast on the likelihood of a new Russian offensive, based on official information from the military-political leadership of the country and comments from military experts.

The next day, February 28, 2024, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast lasted 50 minutes (19 reports), and was hosted by Larysa Hubina. The report by Oleksii Pasak from the «Chronicle of the Day» series covered the withdrawal of the Ukrainian Armed Forces from Avdiivka, Stepove, and Lastochkyne, analyzing the change in the operational situation in this section of the front. Meanwhile, correspondent Denys Rozenkov prepared a report from Orikhiv in Zaporizhzhia region. The city is on the frontline and is under Russian shelling.

On February 29, 2024, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast on «5 Channel» lasted 53 minutes (23 reports), and was hosted by Larysa Hubina. The first segment in the program was a report from the «Chronicle of the Day» series by Oleksii Pasak. The author described the situation in Krasnohorivka in Donetsk region, where the Third Assault Brigade managed to push back Russian forces. This report also covered Russian losses in equipment, including the downing of enemy fighter jets.

On March 1, 2024, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast was slightly shorter than the previous day, lasting 49 minutes (18 reports). The program was hosted by Larysa Hubina. The broadcast began with a report (from the «Chronicle of the Day» series) on the Russian forces' attempts to capture the town of Chasiv Yar in Donetsk region. Correspondent Hanna Rybalka analyzed the course of the battles in this section of the front, as well as the possible consequences for the operational situation if the Russian military were to capture this settlement. The work of Ukrainian sapper units was covered in a segment by Army TV, which was also aired by «5 Channel» in the news. Correspondent Vitalii Zalevskyi prepared a report on the use of guided air bombs by the Russians in attacks on Ukrainian Armed Forces positions and civilian objects in Ukraine. The journalist discussed the technical characteristics of this weapon and the specifics of using guided aerial bombs.

On March 2, 2024, the editorial team changed, and the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast was hosted by Yana Konotop. The program lasted 54 minutes (25 reports). The report by Oleksii Pasak covered the downing of two Russian SU-34 aircraft and drone strikes on Russian territory. At the same time, journalist Lidiia Serediuk prepared a report on the Russian attack on Odesa, where a missile struck a multi-story building, resulting in casualties.

The next day, March 3, 2024, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast on «5 Channel» had similar content. The program lasted 53 minutes (27 reports), and was hosted by Yana Konotop. The broadcast began with a comprehensive report by correspondent Hanna Rybalka, who included several topics related to the ongoing battles. Specifically, the journalist described the aftermath of the Russian attack on Odesa that had occurred the previous day. The report also covered explosions in the temporarily occupied Crimea, which affected one of the local oil depots. Meanwhile, correspondent Denys Rozenkov prepared a report on the drone operators of one of the Ukrainian Defense Forces units on the Zaporizhzhia front (see Fig. 16). The report covered the use of «Vampire» drones, and in order to protect sensitive information about the launch locations of these drones, the journalist blurred the outlines of the local terrain during editing.

Figure 16. A frame from Denys Rozenkov's report, «Time of News (Chas Novyn)» broadcast from 03.03.2024

On March 4, 2024, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast lasted 51 minutes (21 reports), and was hosted by Yana Konotop. The concluding information program began with a report by war correspondent Olha Kalynovska. She visited the positions of the Ukrainian Armed Forces near Robotyne in Zaporizhzhia region. The journalist described what she saw: the enemy's attempts to break through to the village, as well as the dropping of guided aerial bombs on it. Meanwhile, correspondent Lidiia Serediuk prepared a report on the detonation of a large railway bridge in Russian territory, specifically in Samara region. The report stated that this crossing was an important railway route for Russian logistics supporting the front. The program also included a segment by correspondent Oleksii Pasak (part of the «Chronicle of the Day» series) about Russian state propaganda fake news on the capture of several settlements in Donetsk region and the work of

artillery units from one of the Ukrainian Defense Forces units. Journalist Oksana Necheporenko created a report on mobile fire groups within air defense forces that are repelling attacks on Kharkiv.

On March 5, 2024, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast lasted 51 minutes (22 reports), and was hosted by Yana Konotop. In the first part of the program, viewers were shown a report by correspondent Yurii Puhach about the use of Ukrainian marine drones against the Russian Black Sea Fleet, specifically targeting the patrol ship «Serhii Kotov.» Meanwhile, journalist Oleksii Pasak in his «Chronicle of the Day» segment analyzed the combat situation around Kreminna in Luhansk region.

The next day, March 6, 2024, the «Time of News (Chas Novyn)» broadcast lasted the same as the previous day – 51 minutes (19 reports), with Yana Konotop hosting again. The first segment covered a report from Nikopol in Dnipro region, where the Russians shelled a shopping center. Meanwhile, correspondent Lidiia Serediuk prepared a report on the aftermath of the Russian nighttime drone attack across various regions of Ukraine. Journalist Oleksii Pasak, as usual, contributed a report from the «Chronicle of the Day» series. This time, he covered the circumstances of the Russian missile attack on Odesa and new details about the use of Ukrainian marine strike drones «Sea Baby.»

The «Time of News (Chas Novyn)» broadcast on March 7, 2024, was not published on any multimedia platform of «5 Channel» so it could not be analyzed. However, the next day's broadcast, on March 8, 2024, was available. It lasted 51 minutes (22 reports), and was hosted by Yana Konotop. The first report in the program that day was from the «Chronicle of the Day» series. Journalist Oleksii Pasak highlighted the forced mobilization of labor migrants from other countries in Russia and their role in the war against Ukraine.

Thanks to monitoring the news broadcasts on the «1+1» channels (the «United News marathon (Yedyni Novyny)» and «5 Channel» it was possible to identify and systematize the peculiarities of coverage of military topics by these broadcasters. In total, 82 news editions from the two broadcasters were analyzed, which together account for about one hundred hours of viewing and contain 1,937 news reports. Of these, 230 were author-based forms on military topics (television reports, live inclusions, etc.), which constitutes 11.8% of the total number of reports in the broadcasts monitored.

A feature of the «TSN» news program on the «1+1» channel is the inclusion of live reports from war correspondents. This channel has a wide network of regional correspondents, so reports from frontline regions occur frequently. «TSN» does not typically add TV reports created by the communication departments of military units, regional state administrations (OVA), or the National Police, etc., to their own broadcasts. The structure of the «TSN» program typically divides into blocks, with frontline news mainly focused in the first half of the program.

During monitoring, a trend was identified showing a decrease in the number of frontline reports and other original military content (see Table1). In the period from February 24, 2022, to March 9, 2022, «TSN» had 68 such reports, but in the next period (February 24, 2023, to March 8, 2023), it dropped to just 18, almost a fourfold decrease. Similar results were found for the third time period, which covered the period from February 24, 2024, to March 8, 2024. However, it is worth noting that the total number of informational materials in the broadcasts also decreased, especially when comparing the monitoring periods of 2022 and 2023. A sharp decline was recorded from 538 reports to 126, respectively (more than four times less).

Table 1. Monitoring results for «TSN» broadcasts on the «1+1» channel

Year	Number of news releases	Total number of news items in news releases	The number of TV stories and broadcasts on military
------	-------------------------	---	---

			topics
2022	14	538	68
2023	13	126	18
2024	14	195	18

The summary edition of «Time of News (Chas Novyn)» on «5 Channel» depicts a generalized picture of the day. The content of the broadcast includes classic television reports, while shorter forms (oral reports, messages with video footage or direct quotes) occur much less frequently, and this ratio depends on the informational intensity of the day. «5 Channel» has a small network of its own correspondents' offices (a total of 5 cities). As for war correspondents, there are only two. However, due to the use of materials from the communication departments of the Ukrainian Defense Forces, National Police, and others, the lack of resources is compensated.

From the informational content concerning the situation at the front, the following main types of content are highlighted:

1. Frontline reports. These are television reports filmed directly in the combat zones. During the monitoring period, the main authors of this type of content were war correspondents from «5 Channel» – Olha Kalynovska and Yevheniia Kytaiva.

2. «Chronicle of the Day». «5 Channel» also creates a unique product for Ukrainian television: daily, the concluding edition of «Time of News» features a segment that reflects the overall frontline situation (reports from the General Staff, brigades, etc.), as well as socio-political statements from the Ukrainian leadership and international partners. This material focuses not only on describing the war situation from a more generalized perspective but also includes an analytical component. The first such segment was created on February 24, 2022, and the main author of these materials is journalist Oleksii Pasak.

3. Informational content created by the communication departments of the Ukrainian Armed Forces. «5 Channel» also broadcasts content created by the press services of Defense Forces units or the General Staff. These are reports on the situation at specific sections of the front line, evacuations of wounded soldiers from the battlefield or civilians from frontline settlements. This content undergoes minimal adaptation for broadcasting: mainly just formatting of sound and captions.

4. Rear military content. This category includes television reports that concern situations in the non-frontline parts of Ukraine but are influenced by the war, such as the consequences of city shelling, rehabilitation of veterans, and so on.

5. Short informational formats. Oral reports, reports with video footage, or direct quotes created based on messages from the General Staff of the Ukrainian Armed Forces, the Ministry of Defense of Ukraine, regional military administrations, the President's Office, and so on.

As a result of the monitoring, a trend of decreasing the number of author-based materials on military topics in «Time of News (Chas Novyn)» broadcasts on «5 Channel» has been established. In 2022, there were 58 such reports, but in the corresponding period of 2023, there were 40, and in 2024, even fewer – only 28 (see Table 2.2). It should be noted that there was also a reduction in the total number of informational reports in the broadcasts: from 446 during the monitoring period in 2022 to 277 materials in the studied period of 2024 (a reduction of more than one and a half times).

Table 2. Results of monitoring «Time of News (Chas Novyn)» broadcasts on «5 Channel».

Year	Number of news releases	Total number of news items in news releases	The number of TV stories and broadcasts on military topics
2022	14	446	58

2023	14	355	40
2024	13	277	28

The summary editions of «TSN» on the «1+1» channel and «Time of News (Chas Novyn)» on «5 Channel» have both similarities and differences. The main differences lie in the approaches to selecting topics for author's reports, methods of content creation, and formatting the programs, etc. What is common for both broadcasters is the gradual transformation of news broadcasts: from an information flow format (which was typical in the first months of the invasion) to more structured classical editions. Additionally, there has been a reduction in the number of author-based materials on military topics.

The role of war correspondents since 2014, when Russia's armed aggression began, has been invaluable for objectively informing the public about the situation at the front. To research the practical side of the work of journalists in combat zones, interviews were conducted with two war correspondents – Olha Kalynovska («5 Channel») and Yuliia Kyriienko («1+1» channel) (Kyriienko, Kalynovska, 2025). Both journalists have over 10 years of experience covering combat operations.

Olha Kalynovska began her frontline work in 2014. She covers the course of military operations in two formats: she creates reports for the daily «Time of News (Chas Novyn)» broadcasts on «5 Channel.» Additionally, she is the author of a special TV project called «Unfictional Stories.» This is a «weekly socially-patriotic and educational project that reveals the life paths of the best Ukrainians, whose actions and decisions can serve as an example for the younger generation» (Release of the program «Unfictional Stories», 2014). The program lasts about 30 minutes.

Yuliia Kyriienko is a war correspondent for the «1+1» channel, participating in the «United News (Yedyni Novyny)» marathon. She has been working on the frontline since 2014. In 2022, she was concussed by Russian shelling of the positions of the Ukrainian Armed Forces in Donetsk Oblast.

As part of the interview, the journalists answered the following questions:

1. Please tell us about your experience as a war correspondent.
2. Describe the main stages of preparing for a deployment to the combat zone: logistics, accreditation, permits, and safety factors.
3. What criteria do you use to choose the theme for a report for the daily news edition? Is it based on an informational trigger, long-term planning, or the accessibility of a specific point on the front at that moment?
4. What are the main rules for television filming at the front line: what can be filmed and what cannot?
5. Are frontline reports popular and in demand among the audience of your broadcaster?
6. Are there any military topics that you do not cover? Either from the perspective of internal censorship or from the perspective of legal restrictions during martial law.
7. How do you assess the legislation that regulates media work in combat zones? In your opinion, should it be changed (if so, how)?
8. How has the role of war correspondents changed with the beginning of the full-scale invasion, compared to the period of the Anti-Terrorist Operation (ATO)?

Regarding their professional activity, both journalists had no experience in covering military topics before 2014. As Yuliia Kyriienko noted, her first trip to the frontline in Donetsk Oblast was in August 2014. She covered the key military operations during the Anti-Terrorist Operation (later the Joint Forces Operation), such as the liberation of Vuhlehirsk in Donetsk Oblast, the Debaltseve operation, the defense of Donetsk airport, and more. Yuliia Kyriienko mentioned that at the beginning of the Russian-Ukrainian war, there was a lack of special guidelines for covering military

actions. She was one of the first civilian journalists to gain experience working at the front. Therefore, during her work, together with her colleagues and military personnel, they had to develop rules for media work in wartime. Yuliia Kyriienko also mentioned that the full-scale invasion marked a new professional stage for her, as, alongside her journalistic mission, she voluntarily (not serving in the Armed Forces) fulfilled the duties of a press officer for one of the brigades defending Kyiv in 2022.

Olha Kalynovska faced similar realities in 2014. The «5 Channel» journalist initially covered the course of the ATO in two regions – Donetsk and Luhansk oblasts. Later, she focused only on the situation in Donetsk Oblast. With the start of the full-scale invasion, the geography of Olha Kalynovska's frontline trips expanded to two more regions – Zaporizhzhia and Kharkiv. Olha Kalynovska and Yuliia Kyriienko elaborated on the main stages of preparing for a deployment to the combat zones. According to the journalists, the first priority is to process official requests to obtain permission to work at specific points on the front. To do this, they send documents with the necessary information to the communication officers of the Operational-Strategic Group of Troops. Olha Kalynovska explained that these permits mostly concern movement routes. According to the journalist, these permits are especially needed for passing checkpoints located on the roads near the frontline.

At the same time, Yuliia Kyriienko emphasized that along with sending official requests to the command of the OSUV/OTUV, it is worth simultaneously negotiating with the brigades directly on the organization of filming at the frontline. The journalist considers this tactic to be more effective in achieving the goal.

Before deploying to the combat zone, it is also important to carefully consider all the technical aspects of preparation, emphasized Olha Kalynovska. This includes protective gear, a fully stocked first aid kit, comfortable and warm clothing, flashlights, etc. A controversial issue during the interview was the choice of uniform color. Yuliia Kyriienko emphasized that Russian military personnel deliberately target Ukrainian journalists. Therefore, the journalist avoids having «press» markings on her clothing.

The criteria for selecting themes for daily news are variable, both journalists noted. Olha Kalynovska and Yuliia Kyriienko highlighted two main stages in the planning of topic selection for TV reports. The first is strategic, involving monitoring the situation along the entire frontline and identifying one of the directions where combat actions are most intense. The second level is situational, when the journalists, already on the ground, understand which specific points on the front in a given area are open for media work. This depends on several key factors – security conditions, the availability of contacts with press officers of the military units, and the willingness of the military to cooperate with journalists, explained Olha Kalynovska. At the same time, Yuliia Kyriienko pointed out that in daily planning for filming, as well as travel to the front in general, the journalists' safety factor must be considered. The journalist noted that it is only possible to move through front-line territories if the vehicle is equipped with radio-electronic warfare devices, as there is a serious threat of drones targeting vehicles.

Regarding the rules for conducting television filming directly at military positions on the front line, several main rules can be identified:

1. A ban on filming general video shots that have geographic ties to the area. This could endanger the military personnel themselves. Therefore, Olha Kalynovska and Yuliia Kyriienko noted that in their work, they prefer filming in medium and large (close-up) shots.
2. A ban on filming movement routes along the frontline. Again, this information could be useful to the Russian military and endanger the Ukrainian Armed Forces.
3. A ban on filming vehicle numbers and markings.
4. A ban on filming screens of technical protection devices, such as drone control panels, observation screens, etc.

Olha Kalynovska and Yuliia Kyriienko stated which information they do not use in their publications:

1. The general number of casualties of the Ukrainian Armed Forces. At the same time, Yuliia Kyriienko emphasized that she covers the funerals of specific military personnel. There is no legislative prohibition on disseminating such information.

2. The number of military personnel at specific positions, units, companies, battalions, brigades, etc. However, journalists have raised the issue of desertion from military units (DSU) in their materials. As Olha Kalynovska reported, the disclosure of such information does not contradict Ukrainian law.

3. The number and quality of ammunition and equipment at specific positions of the Ukrainian Armed Forces. At the same time, as Yuliia Kyriienko mentioned, the journalist raised the topic of poor-quality deliveries of mines to the Armed Forces, as this information is of public interest due to the safety of the military and the effectiveness of state procurement.

Olha Kalynovska and Yuliia Kyriienko generally assessed the legislative framework that regulates the activities of journalists in the combat zone positively. The only controversial innovation in this regard was introduced at the start of the full-scale invasion as part of the legislative base during martial law. This refers to the procedure for reviewing (approving) journalistic materials by military structures before publication. Olha Kalynovska believes that this procedure is appropriate and evaluates it positively. On the other hand, Yuliia Kyriienko considers the review procedure to be legally imperfect and in need of clarification and detailing. The journalist emphasized that journalists must have guarantees that the military personnel reviewing the video materials will follow clear protocols and not influence the content of the materials. In other words, they must act according to the rules, not based on their own beliefs or interests. Olha Kalynovska and Yuliia Kyriienko noted that there has been a decline in interest in military topics among the audiences of their television channels. This trend is primarily observed in the number of views of materials on YouTube. Olha Kalynovska provided statistics: the average view count for the «Unfictional Stories» project on the «5 Channel» YouTube channel in 2022 was between 300,000 and 1 million. By the end of 2024, this number had dropped to no more than 100,000. According to Yuliia Kyriienko's observations, viewers of TSN on «1+1» are less interested in the topic of the course of hostilities, military strategy, etc. Instead, according to the journalist, TV reports on the life stories of military personnel, their life on the front line, and the work of stabilization points are more popular.

Thanks to the conducted interviews, it was possible to study and describe the working methods of war correspondents from two leading Ukrainian TV channels. This clearly demonstrates not only the theoretical aspect of content creation for news broadcasts during martial law but also allows for a thorough practical analysis of the work of individual journalists as well as the media in general. Moreover, and just as importantly, it allows for a comparison of how the boundaries set by the martial law regime are reflected in real journalistic work. The preparation of news during martial law is an extremely complex and responsible process. On the one hand, journalists must meet the audience's demand for information, as any information vacuum can be filled by Russian propaganda. On the other hand, when collecting and systematizing data for materials, media professionals must consider the restrictions imposed due to the introduction of martial law.

Considering the above, it is worth highlighting the main stages of news preparation concerning events at the front:

1. The stage of improving the qualifications of a civilian journalist wishing to cover military topics;
2. The stage of preparing documents;
3. The stage of preparing technical support and coordinating logistics;
4. The stage of general planning of topics;

5. The stage of situational planning (direct information gathering);
6. The stage of producing the product, its editing, and publication.

The work of a war correspondent involves not only a high level of journalistic skill but also good managerial skills. Attention to detail during the preparation for the assignment and during the trip itself is one of the key factors that affect the quality of creating wartime television content. As shown by the work of Yulia Kyriienko and Olha Kalynovska, the journalist is the leader of the shooting team, meaning they are responsible for operational processes that ensure the smooth and efficient functioning of the team. Additionally, there should be a clear division of duties within the crew to avoid duplicating responsibilities. This also helps in responding quickly and effectively to crisis situations that may arise during work in the combat zone. It should also be noted that television journalists may act as videographers during filming on the front lines. For example, Olga Kalynovska shoots, edits, and subtitles the stories for the «5 Channel.» This expansion of job responsibilities leads to significantly more time spent and an increased need for technical support, which also affects the planning of assignments in combat zones. Thus, war correspondents partly perform the roles of journalists, information producers (writing and sending information requests, searching for press officers' contacts), search editors (monitoring the situation on the front line), and even directors (editing and subtitling materials).

By conducting interviews with war correspondents Olha Kalynovska («5 Channel») and Yulia Kyriienko («1+1»), it became clear how the martial law regime affects media professionals on the front line. In particular, a number of important video shooting rules were identified that journalists must follow when in a combat zone. Based on the interviews, it was established that legislation concerning media activities during war is still not fully detailed, for example, regarding whether journalists can shoot videos of the screens of drones used by Ukrainian soldiers. As war correspondent Yulia Kyriienko noted, she uses such video footage in her stories but conceals any text on such screens through video editing – using the blur function. It was also established how and at which stages the planning of topics for television materials takes place by war correspondents of «5 Channel» and the «United News marathon (Yedyni Novyny)».

According to Olha Kalynovska and Yulia Kyriienko, there are two levels of planning: strategic and situational. On the one hand, the media professionals carefully monitor the situation on the front line and are interested in filming in areas where the most active fighting is taking place, as this matches the general logic of building daily news broadcasts, where the key factor is the information trigger. However, given the intensity of the fighting in the Russian-Ukrainian war, factors of stronger action can arise, making it impossible to adhere to such tactics. Before an assignment to the front line, both Olha Kalynovska and Yulia Kyriienko choose a section of the front where the number of Russian attacks is highest. However, it is impossible to predict whether filming will be possible at a particular position of the Armed Forces or in a specific frontline settlement. At this point, the general planning phase ends and the next stage begins – situational planning. In other words, once they are in the combat zone, war correspondents contact the press officers of the units and find out whether the security situation allows filming at specific points of the front. For this reason, journalists may neglect the factor of timeliness, which is crucial for creating informational content in peacetime. However, security factors that prevent journalists from quickly covering events in a specific frontline area or town can cause problems for the media itself. In particular, the audience of the television channels begins to seek alternative sources of information. This includes anonymous Telegram channels that are still not subject to legal regulation and, therefore, do not follow the same rules for collecting and disseminating information during martial law as the media.

It was also found that the war reports of Olha Kalynovska and Yulia Kyriienko are losing popularity among the audience of the respective broadcasters on YouTube. According to the war correspondents, this is evidenced by a significant decline in the number of views of their materials

on military topics. The reasons for this decline require further study. Through the analysis of the legislative framework concerning media activities during martial law, monitoring the airwaves, conducting personal interviews with war correspondents, and drawing on their practical experience in the ATO/OOS zone, a guide (step-by-step instructions) was created for journalists wishing to retrain as war correspondents (see Table 3).

Table 3. A guide (step-by-step instructions)
for journalists wishing to retrain as war correspondents

STEP 1: DECISION-MAKING
1.1 Assess your physical condition. Working in a combat zone requires good physical fitness, as you will have to react quickly to unpredictable factors: spontaneous fire, changes in the operational situation, etc.
1.2. Assess your psychological state. Working at the front requires a sharp reaction in crisis situations. Understand how you usually act in such circumstances: whether you will be able to make important decisions, for example, during a massive shelling. Your health and life may depend on it.
1.3 Familiarize yourself with the main differences between the work of journalists on the home front and that of war correspondents: greater regulation, loss of efficiency, verification of materials with press officers of military structures, etc. Keep in touch with colleagues who have experience working at the front.
1.4 Keep in mind that personal contacts and reputation play a key role in cooperation with the military. Therefore, you will have to build this trust from scratch. Recommendations from colleagues will be helpful.
1.5 Form a filming crew. Choose a cameraman and a driver you feel comfortable working with. Don't forget that well-coordinated teamwork is the key not only to creating high-quality content, but also to your safety.
STEP 2: ACTIVE PREPARATION
2.1 Complete a theoretical training course before traveling to a combat zone. This means familiarizing yourself with the structure of the Ukrainian Defense Forces, ranks and equipment nomenclature.
2.2 Familiarize yourself with the basic legal framework governing the work of journalists in the combat zone. Pay special attention to two points:
- how to properly conduct television filming in a combat zone so as not to endanger military personnel (specifics of space mapping, filming the markings of weapons and equipment, filming moments of shots, live broadcasts, etc.)
- clearly understand what information is not subject to publication (data on the number of equipment at a particular position, losses of the Armed Forces, etc.)
- certain data may be published with a delay of several hours, take this limitation into account (for example, the consequences of attacks).
2.3 Take a basic first aid course. You cannot work on the front line without this knowledge. Periodically improve your skills.
2.4 Clearly discuss with your employer the conditions of work in a combat zone. At a minimum, you will need health insurance, protective equipment, a first aid kit, and a car with good cross-country ability. Given the activity of Russian drones, you should probably consider equipping your car with electronic warfare equipment.
2.5 Get accredited by the General Staff of the Armed Forces of Ukraine.
2.6 Find the contacts of the press officers of combat brigades, OTU/OSUV and try to establish contact with them in advance.
STEP 3: BUSINESS TRIP PLANNING

- 3.1 Select the frontline where you plan to work. Keep in mind that the situation in the combat zone can change dramatically.
- 3.2 Send itineraries to the relevant units of the Armed Forces of Ukraine to facilitate movement in the combat zone.
- 3.3 At the same time, contact the press officers of the relevant brigades serving in this area of the frontline: try to arrange for filming before the trip.
- 3.4 Together with the film crew, check
 - the technical condition of the car, whether it has a first aid kit, extra tires, etc;
 - technical condition of the camera and other equipment, availability of additional memory cards and batteries;
 - make sure that each member of the crew has an individual first aid kit (its contents should also be inspected), power banks, and snacks for emergencies.
- 3.5 Choose a location for the night, taking into account the security factor: the farther away from the front line, the better; low floors, hotels are often targeted by Russian attacks.
- 3.6 Instruct the driver to familiarize himself with the location of gas stations near the city of overnight stay.
- 3.7 Always have a supply of cash, a change of warm clothes, a flashlight, etc.

STEP 4: PREPARATION OF INFORMATION CONTENT

- 4.1 When filming in a war zone, follow the instructions of the military. Do not film objects without permission.
- 4.2 Be prepared that your plans may change several times due to security circumstances.
- 4.3 When preparing the story, carefully review each shot that will be aired.
- 4.4 Be prepared to send the footage to the brigade's communications unit in the area where the shooting took place for verification.
- 4.5 Remember the main thing - safety is a priority.

Conclusions

Thus, the research has highlighted the main factors that influence the formation of the informational content of news broadcasts by broadcasters whose airwaves were monitored. It has been established that the wartime regime directly affects media professionals' access to information and the formation of content. It is noted that, due to the legislative restrictions imposed since the beginning of the large-scale Russian military aggression, media professionals sometimes have to neglect the factor of timeliness of news in order to preserve the interests and security of the state during the war. The results of the research also allow for the observation of a gradual decline in the concentration of original materials (TV reports and live inclusions) in the broadcasts of «TSN» on the «1+1» channel, the «United News marathon (Yedyni Novyny)» and «Time of News (Chas Novyn)» on «5 Channel.» Based on the research findings, a guide (step-by-step instructions) has been developed for civilian journalists wishing to retrain as war correspondents.

Statement

Financing

No organization funded this study. The author carried out the research at his own expense.

Conflict of interest

There is no conflict of interest.

Ethics

The material presented in this article meets all the points and requirements put forward by the Ethics Commission of the Editorial and Publishing Department of the public organization «Scientific and Educational Center «SUCCESSFUL».

Copyright

This is an open-access article distributed under Creative Commons Attribution. The license permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are properly acknowledged.

Reference

- Bazyk, R. R. (2023). Peculiarities of Reporting Activity in the Conditions of Martial Law: A thesis, 53-55. <https://surl.li/hzeqoh>
- Chervinchuk, A. O. (2022). Journalist in wartime: The status of a communicator and professional guidelines. *Philological Sciences*, 6(2), 40–47. https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/6_2022/part_2/40.pdf [in Ukrainian].
- Chubuk, O. L. (2022). Media workers in the Russian-Ukrainian war: Content and place of journalism in new operational conditions. *State University of Information and Communication Technologies*. <https://dspace.onua.edu.ua/items/65fbbf61-bb9b-449e-8e09-27f1d03c6381> [in Ukrainian].
- Craig, R. (2007). *Internet Journalism: The Work of a Journalist and Editor in the New Media* (A. Ishchenko, Trans.). Kyiv-Mohyla Academy, 42–56.
- Detector Media. (2023). Realizing the true weight of the word. <https://surl.li/wglvha> [in Ukrainian].
- Dvorianyn, P. P. (2023). Understanding the Standard: Searching for New Rules in War Journalism. *Lviv University Bulletin. Series Journalism*, 54–55, 43–57. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/12146/12503> [in Ukrainian].
- General Staff of the Armed Forces of Ukraine. (2022). <https://cutt.ly/30xgWqA> [in Ukrainian].
- Institute of Mass Information. (2022). Amendments to Order No. 73: liberalization of zones, safety of journalists, new list of non-disclosure. <https://imi.org.ua/monitorings/zminy-do-nakazu-73-liberalizatsiya-zon-bezpeka-zhurnalistiv-novyyj-perelik-nerozgoloshennya-i59034> [in Ukrainian].
- Information and Reference Guide for Civil Society Organizations in the OSCE Region «Hate Crimes: Prevention and Response» (2015). <https://cutt.ly/60xhuge> [in Ukrainian].
- Internews Ukraine. (2024). Journalistic standards and professional ethics in times of war, 1-17. <https://internews.ua/storage/app/media/rang/Materials/2024/FreedomSpeechCom/Standards.pdf> [in Ukrainian].
- Kiryk, A. (2023). Legal status of journalists during armed conflicts. *Law and Society*, 1, 374-379. http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/1_2023/53.pdf [in Ukrainian].
- Klinsky, D. I. (2024). The impact of the Russian-Ukrainian war on the content of electronic media in the period from 02/24/2022 to 02/24/2023: Master's thesis. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/132c0557-fad8-40c5-97c4-12a584be4a19/content> [in Ukrainian].
- Kost, S. (2016). *Journalism and War: A Study Guide*. Lviv National University, 288-301. https://journ.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/11/1-414-book_9_03_2016.pdf [in Ukrainian].
- Kuzmenko, L., Kushch, L., Dvorovyi, M., & Pohorelov, O. (2023). Self-regulation of the Ukrainian media during martial law in Ukraine. From the experience of the Commission on Journalistic Ethics. *Commission on Journalistic Ethics*, 11–135 [in Ukrainian].
- Kvit, S. (2018). *Mass Communications*, Kyiv-Mohyla Academy, 112–156 [in Ukrainian].
- Kyriienko Y., Kalynovska O. (2025), A personal interview with war correspondents as part of a research study. <https://surl.li/xukhdo> [in Ukrainian].

- Law of Ukraine «On Amendments to Article 114-2 of the Criminal Code of Ukraine on Improving Liability for Unauthorized Dissemination of Information on Means of Countering the Armed Aggression of the Russian Federation» (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2178-20#Text> [in Ukrainian].
- Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law» (2015). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian].
- Lavryk, O. V. (2010). *Fundamentals of Journalism: A textbook for students majoring in Journalism*, Karazin Kharkiv National University, 2, 35–45 [in Ukrainian].
- Moi, D., & Ordolff, M. (2019). *Television journalism: Practical journalism*, volume 62 (V. F. Ivanov, Ed.; V. Klimchenko, Trans.), Academy of Ukrainian Press, Center for Free Press.
- Nahorna, N. (2024, November 28). «For us, the war did not begin in 2022»: War correspondent of TSN, Natalia Nahorna, about the war through her eyes. *YouTube*. <https://www.youtube.com/watch?v=STnVIXo9R9Y> [in Ukrainian].
- Order of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine. (2025, February 21). <https://cutt.ly/r0XhXnW> [in Ukrainian].
- Oliinyk, T. V. (2025, February 1). Features of the work of Ukrainian military correspondents during martial law (from February 24, 2022, to May 1, 2023): Master's thesis. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/81a93214-8633-4e42-a09a-538bfb6fa2b5/content> [in Ukrainian].
- Pashnina, O. (2010). The responsibility of journalists when covering military conflicts (on the example of CNN's coverage of the war in Iraq), *Lviv National University Press*, 232–236 [in Ukrainian].
- Public Relations Department of the Armed Forces of Ukraine. (2024). Recommendations for journalists regarding work organization at military sites and in combat zones during martial law. *Armed Forces of Ukraine*, 1–14. https://www.mil.gov.ua/content/files/Recommendations_for_media.pdf [in Ukrainian].
- Rizun, V. V. (2004). *Fundamentals of journalism in answers and comments*, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 1–80 [in Ukrainian].
- Recommendations of the Commission on Journalism Ethics Regarding the Coverage of Civilian Casualties in Wartime (2024). <https://cje.org.ua/statements/rekomendatsii-kzhe-shchodovysvitlennia-zahybeli-liudey-pid-chas-viyny/> [in Ukrainian].
- Release of the program «Uninvented Stories» (2014). <https://www.5.ua/programy/nevyhadani-istorii-z-olhoiu-kalynovskoiu-23.html> [in Ukrainian].
- Rohova, T. A. (2022). *Information television: A training manual for students of the bachelor's program in Journalism*, Zaporizhzhia National University, 5–106 [in Ukrainian].
- Sociological group «Rating». (2024). Public opinion survey for the EU Advisory Mission. https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/2024_euam_survey_results_ukr_for_website.pdf [in Ukrainian].
- Statement of the CJE on the publication of the video of the execution of a Ukrainian prisoner of war (2023). <https://surl.li/vlohep> [in Ukrainian].
- Tsapok, O., Nedbailo, T. (2024). Features of the coverage of military topics on television. *Problems and prospects of modern science development in the countries of Eurasia*, 113–115. <https://eprints.cdu.edu.ua/6598/1/31.pdf> [in Ukrainian].
- Ulybin, V. (2025). Ethical aspects of journalism work under martial law. *Integrated communications*, 1(15), 95–103 [in Ukrainian].
- Zrazhevska, N., & Zaika, V. (2023). How the work of a Ukrainian journalist changed during the war. *Integrated communications*, 2, 15–22. <https://intcom.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/262> [in Ukrainian].

**Вплив воєнного стану на створення новинного контенту
телемарафону «Єдині новини» (на прикладі телеканалу «1+1»
і телеканалу «5 канал»**

Сергій Барбу-Вальчишин,
магістр журналістики,
телеведучий товариства з обмеженою відповідальністю
«5 КАНАЛ ТВ»
(Київ, Україна)

Анотація

У статті проаналізовано багатогранний вплив воєнного стану на створення телевізійного новинного контенту в Україні. Для цього автор зосередив увагу на телеканалі «1+1» у межах загальнонаціонального телемарафону «Єдині новини» і телеканалі «5 канал».

Метою дослідження є з'ясування основних змін у редакційній практиці, формуванні контенту й журналістських стандартах під час воєнного стану, розробка практичних рекомендацій для перепідготовки цивільних журналістів, які хочуть стати військовими кореспондентами.

У дослідженні використано комплексну *методологію*, зокрема узагальнення, порівняльний аналіз, моніторинг та глибинні інтерв'ю. Був здійснений моніторинг понад 100 годин новинних ефірів обох телеканалів, що охоплюють 82 новинні програми та 230 оригінальних репортажів на військову тематику, для оцінки специфіки висвітлення, частоти й динаміки контенту. Було проаналізовано законодавчу базу, з'ясовано, як правові обмеження під час воєнного стану формують діяльність медіа та змушують журналістів балансувати між терміновістю репортажів і національною безпекою.

Результати дослідження. Порівняльний аналіз виявив як спільні риси, так і відмінності в редакційних підходах двох телеканалів. Інтерв'ю з досвідченими військовими кореспондентами дали змогу усвідомити виклики й адаптації, необхідні для створення репортажів на передовій. З огляду на ці висновки та власний досвід автора як військового кореспондента стаття містить рекомендації для цивільних журналістів, які починають створювати репортажі про воєнні події. У цій статті йдеться про питання безпеки, етичні стандарти, перевірку інформації та психологічну стійкість.

Висновки. Отже, воєнний стан змінив українську журналістику, вимагаючи нових рівнів професіоналізму, адаптивності й відповідальності. Практичні рекомендації, запропоновані в статті, сприяють формуванню стійкості й розвитку українських медіа під час воєнного стану.

Ключові слова: журналістика, телебачення, воєнний стан, моніторинг.

APPLIED SOCIAL AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

ПРИКЛАДНІ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

A Comparison of the Use of Facebook by the Slovak and International Public Service Media

Mgr. Aneta Černáková

PhD. Student

*Department of Journalism and
New Media*

*E-mail: aneta.cernakova@ukf.sk
<https://orcid.org/0009-0007-5857-0005>*

*Constantine the Philosopher
University in Nitra,
B. Slančíkovej 1, Nitra,
Slovak Republic, 94901*

Citation:

Černáková, A. (2025).
A Comparison of the Use of
Facebook
by the Slovak and International
Public Service Media. *Social
Communications: Theory and
Practice*, 17(1), 128–149.
DOI: 10.51423/2524-0471-2025-
17-9

© Černáková, A. (2025).

Attribution 4.0 International
(CC BY 4.0)

Submitted to the editor –

04.03.2025

Review 1 – 28.03.2025

Review 2 – 05.04.2025

Accepted for printing –
04.05.2025

Key words:

Facebook, public service media,
social media, comparison, the
Internet

Annotation

*These platforms serve as information channels while also allowing audiences to react to content through comments, shares or likes. Public service media are established to promote culture and public awareness, with a primary mission to educate and inform, while striving to engage a wide audience. It is therefore important for public service media to maintain an active presence on social media. Through these digital platforms, they can ensure continuous interaction with their audiences, engage in two-way communication and extend their reach. Social media also offers them the opportunity to attract new followers and effectively promote their services. The aim of this study is to examine the extent to which the Slovak public broadcaster, *Rozhlas a televízia Slovenska* (hereinafter "RTVS")*, uses the social media platform Facebook. The research also aims to compare RTVS's Facebook engagement with that of the British Broadcasting Corporation (BBC). The analysis focuses on differences in communication approaches, content strategies and audience interactions within a selected time frame. The study primarily examines metrics such as follower counts, daily frequency of shared posts, posting times and audience engagement with individual posts. The aim is to identify key communication patterns on Facebook and highlight the factors that influence audience engagement and post-performance. The research uses a quantitative research method and the findings can provide valuable insights for optimising online communication strategies in public service media.*

Based on the results of the analysis, the study offers recommendations for improving communication on Facebook. These include sharing more interactive content, such as polls, live broadcasts or behind-the-scenes posts. It is also important to provide space for audience feedback and to actively respond to comments. It is also a good idea to post at times when your audience is most active.

**(From 1 July 2024, RTVS operates under the name STVR).*

Úvod

Sociálne siete sú neoddeliteľnou súčasťou životov miliárd ľudí. Podľa Radoslava Ivančíka (2022) sociálne médiá priniesli spoločnosti zásadné zmeny v spôsobe ľudskej komunikácie a neustále vytvárajú nové spôsoby interakcie. Sociálne siete sa stali v priebehu niekoľkých rokov bežnou súčasťou osobných, spoločenských i pracovných životov. V súčasnosti sú využívané nielen na komunikáciu a socializáciu, ale aj na získavanie informácií atď. v pracovnom priestore. Ako dodáva Ivančík (2022), razantný nástup sociálnych sietí a ich masívne využívanie priniesli revolučné zmeny v tom, ako dnes využívame internet. Veľká časť populácie, najmä mladšia generácia, si bez nich už nedokáže predstaviť každodenné fungovanie.

Sociálne siete sa okrem komunikácie využívajú aj na zdieľanie informácií či na propagáciu. Za účelom propagácie ich využívajú aj médiá, pretože im sociálne siete poskytujú bližší kontakt s publikom. Fanúšikovia sa prostredníctvom pôsobenia médií na internete dostávajú k informáciám rýchlejšie a zároveň je internetové spravodajstvo aktuálnejšie. Výhodou pôsobenia médií na sociálnych sieťach je aj ich interaktivita – publikum môže príspevky jednoducho komentovať, zdieľať a reagovať na ne.

I keď popularitu Facebooku v súčasnosti dobiehajú iné platformy, neustále patrí k najpoužívanejším sociálnym médiám v rámci internetovej základne. Facebook využívajú používatelia rôznych vekových kategórií v mnohých krajinách po celom svete. Marie Pospíšilová (2016) tvrdí, že Facebook patrí medzi najrozšírenejšie sociálne siete s najširšou užívateľskou základňou. Rokmi sa stal sociálnym fenoménom, ktorý umožňuje jeho používateľom navzájom komunikovať. Komunikácia na Facebooku nie je umožnená len ľuďom, ktorí sa vzájomne poznajú a sú priateľmi. Používatelia tejto sociálnej siete sú schopní vzájomne interagovať, a to aj v prípade, ak sa osobne nepoznajú.

Facebook je vysoko interaktívne médium, ktoré sa stalo v dôsledku jeho niekoľkoročnej popularity obľúbenou platformou médií. Mediálne domy využívajú túto sociálnu sieť na propagačné účely, ale aj ako rýchly a efektívny spôsob zdieľania aktuálnych informácií.

Výnimkou nie sú ani verejnoprávne médiá, ktorých primárnou úlohou je napĺňať potreby verejnosti. Média verejnej služby by mali poskytovať obsah, ktorý je zaujímavý pre širokú verejnosť. Okrem toho, že plnia základnú informačnú funkciu, prispievajú k rozvoju kultúrnej identity, vzdelanosti a výchove. Sečík (2008) popisuje, že pojem verejnoprávny sa často nahrádza anglickým výrazom „public service“. Pojem „public service“, teda služba verejnosti, označuje, že ide o štátu nezávislé médium, ktoré je orientované na potreby a služby verejnosti. Zodpovedá rovnako inštitucionálnym štruktúram občianskej spoločnosti, ako aj jednotlivým percipientom.

Na základe pozitívnych vlastností Facebooku a jeho neustále sa držiacej popularity je obľúbeným útočiskom pôsobenia médií, vrátane verejnoprávnych. Iztoho dôvodu je cieľom štúdie identifikovať, do akej miery je táto sociálna sieť využívaná slovenskou verejnoprávnou televíziou. Ďalším zámerom je porovnať činnosť slovenskej verejnoprávnej televízie so zahraničným médiom verejnej služby na Facebooku, čo nám umožní odhaliť rozdiely a nedostatky v ich pôsobení na spomínanej online platforme.

Verejnoprávne médiá a ich činnosť na sociálnych sieťach

Napriek dynamickému vývoju internetu a sociálnych médií si Facebook drží popularitu u stálejších používateľov a nepretržite si nachádza nové publikum. Podľa údajov spoločnosti Data Reportal Digital 2024 zverejnených na portáli Finreport.sk (2024, online) využívalo sociálne siete začiatkom minulého roka približne päť miliárd používateľov, pričom takmer polovica z nich používala sociálne platformy na udržiavanie kontaktu s rodinou a priateľmi, asi 40 % ľudí si

sociálnymi médiami vyplňali voľný čas, teda využívali ich primárne na zábavu, apribližne tretina publika si prostredníctvom sociálnych médií vyhľadávala informácie spravodajský obsah.

Zaujímavým zistením je neutíchajúca obľúbenosť Facebooku na území Slovenskej republiky. Podľa štatistických údajov agentúry Go4insight zverejnených na Sme.sk (2024, online) využíva vsúčasnosti sociálne siete celkovo 70 % slovenskej populácie na dennodennej báze, pričom Facebook sa stále drží na vrchole rebríčka najpoužívanejších platforiem. Výhodou Facebooku je jeho široká používateľská základňa, keďže je využívaný všetkými generáciami obyvateľov – jeho popularita zostáva vysoká medzi mladými ľuďmi azároven najlepšíe zasahuje aj najstaršiu cieľovú skupinu. Podľa rovnomennej agentúry (2024, online) Facebook zostáva hlavným nástrojom na udržiavanie kontaktov so známymi, sledovanie rôznych záujmových skupín avneposlednom rade na prijímanie nových správ ainformácií.

Facebook ako nástroj na zdieľanie informácií

Facebook môžeme považovať ako ideálny komunikačný kanál širokej verejnosti. Užívatelia využívajú túto sociálnu sieť nielen na sledovanie spravodajstva, ale aj získavanie informácií overejných záležitostiach aproblémoch, protestoch, petíciách či na osvetovú činnosť. Iztoho dôvodu Facebook patrí knajvhodnejším platformám, ktoré môžu vrámci svojho pôsobenia využívať verejnoprávnemédiá.

Tereza Semerádová aPetr Weinlich (2019) tvrdia, že Facebook patrí k najefektívnejšímnástrojom internetového marketingu. Pôsobenie na tejto sociálnej sieti dokáže strategicky zasiahnuť adalej efektívne rozširovať danú cieľovú skupinu, uktorej je najviac pravdepodobné, že bude mať odaný obsah najväčší záujem. Chris Treadaway aMari Smithová (2011) dodávajú, že základom kúspechu na Facebooku, ale ina ďalších sociálnych sieťach, je tvorba zaujímavého obsahu. To, čo chceme na Facebooku propagovať, musí obsahovať neobvyklé alebo užitočné informácie, ktoré budú schopné zaujať percipientov. Ďalším pilierom je aktuálnosť – informácie sa musia komunikovať pravidelne. Autori (2011) uvádzajú konkrétne možnosti, ktorými je možné propagovať obsah percipientom:

- pridávanie fotografií alebo vytváranie fotoalbumov na časovej osi,
- vytváranie textových statusov,
- príspevky odkazujúce na článok na webovej stránke,
- príspevky vo forme videa,
- prezentácie.

Samozrejmosťou je dodržiavanie ďalších atribútov, ktoré môžu zásadne ovplyvniť efekt avypovedajúcu hodnotu zdieľaného príspevku. Semerádová aWeinlich (2019) napríklad uvádzajú, že je potrebné dbať na to, aby bol obsah dobre viditeľný na všetkých zariadeniach (počítač, tablet, mobilný telefón). Príspevok, ktorý je zrozumiteľný na počítači, nemusí dosiahnuť rovnaký efekt na mobilnom telefóne. Tiež je dôležité zdieľať obsah pre správne publikum avsprávnom čase.

Verejnoprávne médiá a Facebook

Vlasta Hochelová (2011, s. 36) verejnoprávne médiá definuje ako „*sústavu jasných avyhranených programových typov, ktoré by mali uspokojovať širokú škálu diferencovaných poslucháčskych adiváckych skupín.*“ Podľa autorky (2011) by mali médiá verejnej služby, na rozdiel od médií štátnych asúkromných, spĺňať nasledovné princípy:

- objektívne spravodajstvo adokumentárne zachytávanie udalostí,
- vyvážená publicistika, ktorá poskytuje rovnaký priestor všetkým zúčastneným,
- odklon od komerčnosti,
- náučná tvorba,

- osvetové avzdelávacie relácie.

Miroslava Dobrotková skolektívom autorov (2019) uvádzajú, že základným predpokladom preobjektívne aoverené informácie je redakčná nezávislosť a financovanie verejnoprávnych médií najmä zverejných zdrojov. Teoretici (2019) tvrdia, že prevádzkovanie verejnoprávnych médií je nevyhnutným predpokladom demokratickej diskusie. Konštatujú, že médiá verejnej služby sa využívajú ako nástroj na šírenie myšlienok, objektívnych informácií akultúrnej rozmanitosti. Štáty sú povinné zabezpečiť dostatok finančných prostriedkov na prevádzkovanie týchto médií.

Médiá verejnej služby napriek ich významu čelia často kritike. Najzávažnejším dôvodom je ovplyvniteľnosť verejnoprávnych médií politickými špičkami. Andrea Chlebcová Hečková (2016) uvádza aj ďalšie dôvody, ako napríklad vysoké náklady na prevádzku, otázný spoločenský význam, slabá spätná väzba zostrany verejnosti či spôsob financovania. Fiona Martinová aGregory Ferrell Lowe (2014) dodávajú, že sprelomom 21. storočia hodnoty verejnoprávnych médií neustále klesajú. Vkrajinách, v ktorých vznikli médiá verejnej služby do polovice 20. storočia, vlády zvažujú, či sú financie vynaložené na tieto inštitúcie dobrá investícia, zhľadiska politických, ekonomických sociálnych alebo kultúrnych výsledkov. Autori (2014) zároveň konštatujú, že vmnohých krajinách vláda zmenšila rozpočet verejnoprávnych médií alebo boli úplne zrušené. Ostatné médiá boli nútené upraviť obsah tak, aby mali väčší zisk. Martinová aFerrel Lowe (2014, s. 21): „*Sily ekonomickej racionality aglobalizácie zmenili pôvodnú národnú akultúrnu kompetenciu verejnoprávnych médií. Tie sú nútené rozširovať ponuku služieb, tvoriť audiovizuálne obsahy, distribuovať obsah na internet. To uľahčuje získavanie príjmov apozornosti od publika.*“

Alessandro D'arma, Steven Barclay aMinna A. Horowitzová (2024) konštatujú, že od začiatku 21. storočia aso vzostupom digitalizácie sú verejnoprávni vysielatelia konfrontovaní, aby sa internet stal ich hlavným komunikačným prostriedkom. Vzostup nových technológií astým spojený neustále narastajúci záujem osociálne siete zapríčiňuje, že i verejnoprávne médiá sú nútené pôsobiť nielen na tradičných internetových platformách, akými sú webové stránky alebo blogy, ale ina sociálnych sieťach, ktoré im prinášajú mnoho benefitov. Keďže patrí Facebook knajstarším, no zároveň najobľúbenejším sociálnym sieťam vôbec, vštúdi sa zaoberáme jeho prepojením svybranými verejnoprávnyimi médiami.

Metodika aciele výskumu

Zdôvodu neustále sa držiacej popularity Facebooku ajeho širokej užívateľskej základni je hlavným cieľom štúdie identifikovať, ako využívajú túto sociálnu sieť verejnoprávne médiá.

Predmet výskumu

Na výskum sme si zvolili slovenské verejnoprávne médium STVR, ktoré včase analýzy pôsobilo pod názvom RTVS. Zmena názvu slovenskej verejnoprávnej televízie nadobudla platnosť 1. júla 2024 po schválení nového zákona oSTVR Národnou radou Slovenskej republiky. (STVR, online) Druhým výskumným materiálom je britské verejnoprávne médium BBC. Uvedené médium sme si vybrali zdôvodu veľmi podobnej programovej základne, ako aj preto, že BBC pôsobí vkrajine sniekoľkonásobne väčším počtom obyvateľov.Ztoho dôvodu predpokladáme zásadné rozdiely vo využívaní Facebooku spomínanými verejnoprávnyimi médiami.

Ikeď verejnoprávne médiá BBC aRTVS pôsobia aj na iných sociálnych platformách, ako je Instagram, Tik Tok a X, analyzovali sme výhradne aktivitu na Facebooku, ato zdôvodu, že Facebook patrí medzi najpoužívanéjšie sociálne siete snajširším demografickým dosahom. Výhodou Facebooku vporovnaní sinými sociálnymi platformami je, že ho využívajú všetky generácie používateľov. (Finreport, 2024, online)

Keďže predmetom výskumu sú verejnoprávne médiá, ktoré sa zameriavajú na široké spektrum divákov všetkých vekových kategórií, Facebook považujeme za univerzálne anajviac

vhodné médium na analyzovanie ich komunikačných aktivít na tejto platforme. Zároveň Facebook ako jediný spomedzi spomínaných sociálnych sietí poskytuje priestor na zdieľanie rôznych typov obsahu (vizuálny obsah, rozsiahlejšie textové správy, diskusie, verejné vyhlásenia atď.), pričom v kontexte verejnoprávných médií, ktorých úlohou je informovať avzdelávať, považujeme Facebook za ideálnu platformu, na ktorej môžu pôsobiť médiá verejnej služby.

Ciele výskumu avýskumné otázky

Primárnym zámerom výskumu je zistiť, do akej miery využíva sociálnu sieť Facebook slovenská verejnoprávna televízia. Ďalším cieľom je komparovať využívanie Facebooku médiami RTVS a BBC.

Vzhľadom na výskumné ciele sme si určili hlavnú výskumnú otázku: Aké sú rozdiely vo využívaní sociálnej siete Facebook verejnoprávnymi médiami RTVS aBBC?

Na dosiahnutie hlavného cieľa sme si určili špecifické otázky:

Špecifická výskumná otázka č. 1: Aké počty fanúšikov asledujúcich majú analyzované profily?

Špecifická výskumná otázka č. 2: Aký je priemerný denný počet príspevkov, ktoré pribudnú na facebookových profiloch analyzovaných médií?

Špecifická výskumná otázka č. 3: Aký je priemerný počet interakcií publika v rámci zdieľaných príspevkov?

Realizácia výskumu

Keďže je cieľom analýzy identifikovať premenné, t.j. počty fanúšikov jednotlivých stránok, priemerný denný počet príspevkov, priemerný počet označení páči sa mi alebo iných reakcií na príspevky atiež množstvo zdieľaní akomentárov, zvolili sme si kvantitatívnu výskumnú metódu. Kvantitatívny výskum sa usiluje skúmať javy zkvantitatívneho hľadiska a jeho cieľom je získať objektívne, overiteľné a merateľné údaje. Gro kvantitatívneho výskumu tvorí meranie a získané údaje sú vyjadrené numericky. (Gavora, 2006) Prihliadnuc na uvedené teoretické východiská považujeme kvantitatívny výskum za vhodný, aby sme získali relevantné údaje, prostredníctvom ktorých získame odpovede na hlavnú išpecifické výskumné otázky anaplníme výskumné ciele.

Na výskum sme si zvolili päť najnavštevovanejších stránok každej spoločnosti, ktoré sme analyzovali počas štyroch týždňov (konkrétne od 1. decembra 2021 do 31. decembra 2021). Uvedené výskumné obdobie považujeme za dostačujúce na dosiahnutie relevantných výsledkov, sohlľadom na rozsah štúdie.

Prvá analyzovaná stránka reprezentuje spomínané verejnoprávne médium (RTVS aBBC). Ostatné profily zastupujú jednotlivé televízne stanice (Jednotka, Dvojka, Trojka, RTVS SPORT HD, BBC One, BBC Two, BBC Three, BBC Sport). Okrem spomínaných stránok majú spoločnosti RTVS aBBC niekoľko ďalších účtov na Facebooku, ktoré sú určené jednotlivým reláciám vysielaných stanicami RTVS a BBC. Do analýzy sme zámerne zaradili len profily oficiálnych vysielacích staníc, ato zdôvodu, že BBC aRTVS sa výrazne odlišujú vpočte aštruktúre vysielaných relácií, čo by narušilo jednotnosť analytického rámca, ateda by nebolo možné zabezpečiť metodologicky vyvážené porovnanie. Preto boli ako reprezentatívne zvolené práve hlavné stránky oboch verejnoprávných vysielateľov.

Hypotézy

Keďže využívame kvantitatívnu výskumnú metódu, určili sme si nasledovné hypotézy:

H1: Predpokladáme, že Facebook bude viac využívať britské médium verejnej služby. Dôvod, prečo si myslíme, že bude BBC využívať Facebook viac, je počet obyvateľov samotnej Veľkej Británie a jazykovo blízkyh štátov, ako aj skutočnosť, že o BBC sa pre používaný jazyk môžu zaujímať aj diváci zo zahraničia, keďže podľa výskumu British Council ovláda angličtinu aspoň na

komunikačnej úrovni 1,75 miliardy ľudí, čo je takmer štvrtina celkovej populácie. Zároveň je angličtina úradným jazykom v 55 štátoch sveta. (Pralovská, online)

H2: Predpokladáme, že väčšie publikum na facebookových stránkach bude mať BBC. Myslíme si tiež, že stránky spomínanej spoločnosti budú mať viac interakcií publika. Ak by sme porovnávali používanie anglického a slovenského jazyka, podľa portálu Slovače.eu slovenčinu ovláda 4,5 milióna obyvateľov Slovenska, milión vysťahovalcov v USA a 300 tisíc obyvateľov v Českej republike. (Slovače, online) Miera používania slovenčiny v porovnaní s angličtinou je teda zanedbateľná. Z tohto dôvodu predpokladáme, že stránky britskej televízie budú mať väčšie množstvo fanúšikov, sledujúcich a tiež aj viac interakcií publika pri jednotlivých príspevkoch.

H3: Predpokladáme, že stránky BBC budú prispievať na Facebook častejšie ako stránky RTVS. Naš predpoklad odôvodňujeme výsledkami štúdie snázvom Journalism in Digital Age: Comparative study of BBC and TVC social media strategies, ktorá sa zaoberala analýzou komunikačných stratégií BBC na sociálnych sieťach. Výskum naznačuje, že BBC kladie veľký dôraz na svoju aktivitu na sociálnych sieťach. (Idowu, 2021) Na druhej strane dáta Media Landscapes zobrazujú, že slovenské komerčné médiá sú na sociálnych sieťach niekoľkonásobne aktívnejšie, ako verejnoprávna televízia. (Media Landscapes, 2025) Preto si myslíme, že BBC budú na Facebooku vykazovať väčšiu aktivitu ako RTVS.

Využívanie Facebooku verejnoprávnymi médiami RTVS a BBC

V nasledujúcej časti štúdie sa venujeme komparácii využívania Facebooku verejnoprávnymi televíziami RTVS a BBC. Na podrobnejší výskum sme si v prípade oboch médií zvolili oficiálnu stránku danej spoločnosti. Pri každom médiu sme analyzovali päť profilov, ktoré využívali na propagáciu jednotlivé televízne stanice. Pri RTVS sme zvolili stránky: Jednotka, Dvojka, Trojka, Šport v RTVS. K spomínaným stránkam sme vybrali podobné profily BBC: BB One, BBC Two, BBC Three, BBC Sport.

RTVS

Profil snázvom RTVS bol počas výskumného obdobia oficiálnou stránkou Rozhlasu a televízie Slovenska na Facebooku. Celkový počet fanúšikov stránky bol v sledovanom období 90378. Stránka mala 99318 sledujúcich. Denne pribudlo na stránke deväť až desať príspevkov. Prvý príspevok dňa bol zverejnený ôsmej až deviatej hodine ráno. Posledný príspevok okolo osemnástej hodiny. V tomto časovom úseku bol zdieľaný v priemere jeden nový príspevok za hodinu.

Jeden príspevok mal v priemere 81 označení páči sa mi to alebo iných reakcií, dva komentáre a štyri zdieľania. Príspevky mali veľké rozdiely, ktoré sa týkali interakcií publika – jeden príspevok mal dve označenia páči sa mi to, iný viac než sto. Rovnako to bolo v prípade komentárov a zdieľaní. Odlišnosť interakcií pod príspevkom závisela od typu zdieľaného obsahu.

Stránka RTVS na svojej časovej osi zverejňovala počas sledovaného obdobia príspevky tohto typu:

- video ukážky relácií a filmov, ktoré vysielala niektorá zo staníc RTVS – väčšinou boli príspevky priamo zdieľané z „fan page“ danej televíznej stanice,
- textové príspevky o reláciách,
- textové príspevky o reláciách zdieľané z inej „fanúšikovskej“ stránky konkrétnej relácie alebo stanice,
- zverejnená fotografia spopisom,
- zdieľaný článok zo stránky rtvs.sk,
- nová profilová alebo titulná fotografia.

Oficiálna stránka RTVS počas dňa zverejňovala v priemere 9 – 10 príspevkov, prevažne medzi 8.00 a 18.00 hod. Najčastejšie išlo o zdieľané video ukážky relácií, články z webu rtvs.sk,

textové príspevky či fotografie. Výrazné rozdiely v počte reakcií, komentárov a zdieľaní poukazujú na to, že nie všetky príspevky rezonovali rovnako s publikom.

Jednotka

Jednotka bola včase analýzy oficiálnou stránkou hlavnej vysielacej stanice RTVS. Celkový počet fanúšikov stránky bol počas sledovaného obdobia 16397. Stránka mala v tomto období 17050 sledujúcich. Denne pribudlo na stránke päť až šesť príspevkov. Prvý príspevok dňa bol zverejnený o ôsmej až deviatej hodine ráno. Posledný príspevok okolo osemnásť až dvadsiatej hodiny. V tomto časovom úseku boli zverejňované príspevky nepravidelne, najčastejšie medzi nimi boli dvoj až štvorhodinové intervaly. Jeden príspevok mal v priemere 12 označení páči sa mi to alebo iných reakcií, dva komentáre a jedno zdieľanie.

Stránka Jednotka na svojej časovej osi zverejňovala počas sledovaného obdobia príspevky tohto typu:

- video ukážky filmov alebo relácií – v popise bola uvedená informácia o danom filme alebo šou, čas a deň, kedy sa bude vysielat,
- zdieľané videá z YouTube,
- zdieľané články zo stránky rtvs.sk,
- zverejnené obrázky relácií a filmov – v texte boli uvedené informácie o danom filme alebo šou a čas a deň, kedy sa bude vysielat,
- nová profilová alebo titulná fotografia.

Na Jednotke ako oficiálnom profile hlavnej vysielacej stanice RTVS bolo zverejnených denne v priemere 5 – 6 príspevkov, prevažne medzi 8.00 a 20.00 hod., pričom intervaly medzi príspevkami neboli pravidelné. Dominovali príspevky propagujúce programovú štruktúru – video ukážky, obrázky a články s časom a dátumom vysielania konkrétnych relácií či filmov. Významnú časť obsahu tvorili aj zdieľané videá z YouTube a obsah zo stránky rtvs.sk.

Dvojka

Druhá hlavná vysielacia stanica RTVS vystupovala počas výskumného obdobia na Facebooku pod názvom Dvojka. Celkový počet fanúšikov stránky bol v sledovanom období 17 294. Stránka mala 18090 sledujúcich. Denne na stránke pribudli dva až tri príspevky. Prvý príspevok dňa bol zverejnený v intervale od deviatej ráno do dvanásť hodiny doobeda. Medzitým bol zdieľaný ďalší príspevok v nepravidelnom čase. Posledný príspevok bol zverejnený väčšinou osemnásť hodine poobede. Jeden príspevok mal v priemere 24 označení páči sa mi to, jeden komentár a štyri zdieľania.

Dvojka na svojej časovej osi zverejňovala počas sledovaného obdobia nasledovné druhy príspevkov:

- video ukážky filmu alebo relácie – v texte bola uvedená informácia o filme alebo šou, čas a deň, kedy sa bude vysielat,
- zdieľané články zo stránky rtvs.sk,
- zverejnené obrázky relácií a filmov – v texte boli uvedené informácie o filme alebo šou a čas a deň, kedy sa bude vysielat,
- nová profilová alebo titulná fotografia.

Facebooková stránka Dvojka, reprezentujúca druhú vysielaciu stanicu RTVS, zverejnila denne v priemere 2 – 3 príspevky, pričom časové rozloženie publikovania príspevkov bolo nepravidelné – prvý príspevok dňa prichádzal medzi 9.00 a 12.00 hod., posledný spravidla okolo 17.00 hod. Publikované boli predovšetkým video ukážky relácií a filmov, zdieľané články z rtvs.sk, obrázky s popisom a zriedkavo nové profilové alebo titulné fotografie.

Trojka

Stránka snázvom Trojka bola včase analýzy oficiálnou facebookovou stránkou tretej televíznej stanice RTVS. Celkový počet fanúšikov bol počas sledovaného obdobia 3 593. „Fan page“ mala 3836 sledujúcich. Denne na stránke pribudli dva až tri príspevky. Prvý príspevok dňa bol zverejnený odeviatej ráno. Ďalšie príspevky boli zdieľané nepravidelne. Jeden príspevok mal v priemere počas sledovaného obdobia päť označení páči sa mi to, jeden komentár adve zdieľania.

Trojka zdieľala počas sledovaného obdobia na časovej osi najčastejšie tieto druhy príspevkov:

- video ukážkyfilmu alebo relácie – vtexte bolo uvedené info odanom filme alebo šou, čas adeň, kedy sa bude vysielat’,
- obrázky relácií a filmov – vtexte boli uvedené informácie o filme alebo šou a čas adeň, vktorom sa bude vysielat’,
- nová profilová alebo titulná fotografia.

Denná aktivita na profile Trojky bola podobná ako u Dvojky – 2 až 3 príspevky denne, pričom prvý bol pravidelne publikovaný o9.00 hod. Ďalšie príspevky sa zverejňovali nepravidelne počas dňa. Dominovali video ukážky a obrázky relácií a filmov s časom a dňom vysielania. Príležitostne sa menila profilová alebo titulná fotografia.

Šport vRTVS

Šport vRTVS bola oficiálnou facebookovou stránkou televíznej stanice RTVS SPORT HD, ktorá počas výskumného obdobia zdieľala informácie zo sveta športu. Na stránke sme počas sledovaného obdobia zaznamenali 77130 fanúšikov a 100193 sledujúcich. Denný počet zdieľaných príspevkov na stránke sa líšil, no zväčša sa pohyboval okolo počtu šesť až desať príspevkov denne. Prvý príspevok bol zdieľaný od siedmej do deviatej rannej hodiny. Ďalšie príspevky boli zverejňované nepravidelne v30 až 120-minútových intervaloch. Posledný denný príspevok na stránke pribudol osiedmej až ôsmej hodine večer. Jeden príspevok mal v priemere počas sledovaného obdobia 230 označení páči sa mi to, 38 komentárov asedem zdieľaní.

Stránka športového spravodajstva RTVS zdieľala počas sledovaného obdobia na Facebooku nasledovné príspevky:

- videá zo športových prenosov skomentárom,
- obrázky týkajúce sa športového spravodajstva,
- videá prenosov športového spravodajstva RTVS,
- zdieľané príspevky zo stránky rtvs.sk.

Denný počet príspevkov na facebookovej stránke Šport v RTVS sa pohyboval v rozmedzí 6 až 10 príspevkov denne. Prvé príspevky boli publikované v ranných hodinách (medzi 7.00 a9.00 hod.), d’alšie nasledovali v 30 až 120-minútových intervaloch. Posledný príspevok býval zdieľaný vo večerných hodinách. Z obsahového hľadiska boli príspevky zamerané na videá zo športových prenosov s komentárom, obrázky zo športového spravodajstva, záznamy športového spravodajstva RTVS a zdieľané články zo stránky rtvs.sk.

BBC

BBC bola včase analýzy oficiálnou stránkou britskej televíznej arozhlasovej verejnoprávnej spoločnosti British Broadcasting Corporation na Facebooku. Celkový počet fanúšikov stránky bol v sledovanom období 2913 971. „Fan page“ mala 5011 610 sledujúcich. Denne na stránke pribudol nepravidelný počet príspevkov, no v priemere to bolo päť až šesť denne. Prvý príspevok dňa bol zverejnený ojedenaštej hodine doobeda. Ďalšie pribúdali o15.00 hod., 17.00 hod., 19.00 hod. Posledný bol zdieľaný okolo polnoci. Jeden príspevok mal v priemere 1 306 označení páči sa mi to alebo iných reakcií, 63 komentárov a263 zdieľaní. Na stránke boli zverejnené vtomto období prevažne videá. Príspevky mali vsledovanom období veľké rozdiely interakcií publika. Rovnako to

bolo skomentármi azdieľaniami. Odlišnosť interakcií pod príspevkom závisela od typu zdieľaného obsahu.

Stránka BBC zverejšovala počas sledovaného obdobia nasledovné druhy príspevkov:

- video ukážky rôznych filmov, seriálov a relácií vysielané stanicami BBC, pričom v texte boli uvedené informácie o danom filme alebo relácii, čas a dátum vysielania,
- fotografie a obrázky filmov, relácií a seriálov,
- humorné obrázky,
- príspevky o filmoch a reláciách zdieľané zo stránok jednotlivých staníc BBC,
- zdieľané články zo stránky bbc.co.uk alebo bbc.com,
- nová profilová alebo titulná fotografia.

Na oficiálnej stránke BBC denne pribudlo 5 až 6 príspevkov, pričom prvý bol zverejnený okolo 11.00 hod. a posledný približne o polnoci. Najčastejšie boli zverejšované videá z filmov, relácií a seriálov vysielaných na BBC, doplnené o čas a dátum vysielania. Objavovali sa tiež fotografie a obrázky, humorné vizuály, príspevky zdieľané zo stránok jednotlivých staníc BBC, články zo stránok bbc.co.uk alebo bbc.com a nové profilové či titulné fotografie.

BBC One

BBC One bola oficiálnym Facebookovým profilom prvej vysielacej stanice BBC. Celkový počet fanúšikov stránky bol v sledovanom období 5878 054. „Fan page“ mala 10359852 sledujúcich. Denne na stránke pribudol nepravidelný počet príspevkov, v priemere to bolo deväť až desať. Prvý príspevok dňa bol zverejnený o deviatej až desiatej hodine ráno. Posledný medzi deviatou hodinou večer až polnocou. V tomto časovom úseku boli príspevky zdieľané nepravidelne. Na stránke boli zverejšované prevažne videá. Jeden príspevok mal v priemere 3 160 označení páči sa mi to, 215 komentárov a 525 zdieľaní.

Stránka BBC One na svojej časovej osi zverejšovala príspevky tohto typu:

- video ukážky filmu alebo relácie – v texte bolo uvedené info o danom filme alebo šou, čas a deň, kedy sa bude vysielat,
- zvukové ukážky podcastov, ktoré vysielala stanica BBC Sounds,
- fotografie a obrázky filmov, relácií a seriálov BBC One,
- zdieľané články z bbc.co.uk alebo bbc.com,
- nová profilová alebo titulná fotografia.

Na profile BBC One denne pribudlo priemerne 9 až 10 príspevkov, prvý medzi 9.00 a 10.00 hod., posledný od 21.00 hod. do polnoci. Príspevky boli zverejšované nepravidelne počas celého dňa. Najčastejšie išlo o videá z filmov a relácií doplnené o čas vysielania, zvukové ukážky z podcastov BBC Sounds, fotografie a obrázky k reláciám a seriálom, zdieľané články z webov bbc.co.uk alebo bbc.com, prípadne nové profilové či titulné fotografie.

BBC Two

Pod názvom BBC Two bola zastúpená druhá vysielacia stanica BBC na Facebooku. Celkový počet fanúšikov stránky za sledované obdobie bol 1559 356. Stránka mala v tomto období 2534299 sledujúcich. Denne na stránke pribudol nepravidelný počet príspevkov, v priemere štyri. Prvý príspevok dňa bol zdieľaný o jedenástej hodine doobeda. Medzitým boli zverejšované ďalšie príspevky nepravidelne. Posledný príspevok bol zdieľaný o 21.00 hod. Na stránke prevažovali príspevky formou videí. Jeden príspevok mal v priemere 246 označení páči sa mi to alebo iných reakcií, 17 komentárov a 51 zdieľaní.

BBC Two na svojej časovej osi zverejšoval počas sledovaného obdobia nasledovné druhy príspevkov:

- video ukážky filmu alebo relácie – v texte bola uvedená informácia o filme alebo šou, čas a deň, kedy sa bude vysielat,

- zvukové ukážky podcastov, ktoré vysielala stanica BBC Sounds,
- fotografie a obrázky filmov, relácií a seriálov BBC Two,
- zdieľané články zo stránky bbc.co.uk alebo bbc.com,
- nová profilová alebo titulná fotografia.

Stránka BBC Two zdieľala priemerne štyri príspevky denne, prvý okolo 11.00 hod., posledný o 21.00 hod., pričom boli príspevky pribúdali nepravidelne. Dominovali videá z filmov a relácií s uvedeným časom vysielania. Objavovali sa aj zvukové ukážky podcastov z BBC Sounds, fotografie a obrázky relácií a seriálov, zdieľané články z bbc.co.uk alebo bbc.com a profilové či titulné fotografie.

BBC Three

Stránka BBC Three bola vo výskumnom období oficiálnou facebookovou stránkou tretej televíznej stanice BBC. Celkový počet fanúšikov stránky bol v sledovanom období 2754 838. Stránka mala počas tohto obdobia 3938140 sledujúcich. Na stránke pribudli jeden až dva príspevky denne. Boli dni, keď sa na stránke nezverejnili žiadne nové príspevky. Príspevky boli zdieľané nepravidelných časoch kedykoľvek počas dňa. Prevažovali príspevky formou videí. Jeden príspevok mal v priemere 640 označení páči sa mi to alebo iných reakcií, 167 komentárov a 318 zdieľaní.

BBC Three zdieľala počas sledovaného obdobia na časovej osi najčastejšie tieto druhy príspevkov:

- video ukážky filmu alebo relácie – v texte boli uvedené informácie o danom filme alebo šou, čas a deň, kedy sa bude vysielat,
- obrázky relácií a filmov – v texte boli uvedené informácie o danom filme alebo šou a čas a deň, kedy sa bude vysielat,
- humorné obrázky,
- nová profilová alebo titulná fotografia.

Počas sledovaného obdobia pribudlo na stránke BBC Three jeden až dva príspevky denne, niekedy žiadny. Príspevky boli zverejňované nepravidelne počas celého dňa. Väčšinu obsahu tvorili videá z filmov a relácií s informáciami o čase vysielania. Zdieľané boli aj obrázky relácií a filmov, humorné obrázky a občas aj profilové či titulné fotografie.

BBC Sport

Stránka BBC Sport bola počas výskumného obdobia oficiálnou stránkou televíznej stanice BBC Sport, ktorá prinášala informácie zo sveta športu. Stránka mala v sledovanom období 13306 241 fanúšikov a 13509 824 sledujúcich. Priemerný denný počet zdieľaných príspevkov bol 32. Prvý príspevok dňa bol zdieľaný pár minút po polnoci. Ďalšie príspevky boli zverejnené nepravidelných intervaloch, no zväčša pribudol nový príspevok v rozmedzí jednej až dvoch hodín. Na stránke prevažovali príspevky formou zdieľaných článkov z webu bbc.com. Jeden príspevok mal počas sledovaného obdobia v priemere 1 200 označení páči sa mi to, 164 komentárov a 68 zdieľaní.

Stránka BBC Sport zdieľala počas sledovaného obdobia najčastejšie tieto príspevky:

- články zo stránky bbc.com,
- videá zo športových prenosov so komentárom,
- obrázky týkajúce sa športového spravodajstva,
- videá prenosov športového spravodajstva BBC Sport.

Na profile BBC One denne pribudlo priemerne 32 príspevkov, prvý príspevok dňa bol zdieľaný pár minút po polnoci. Následne príspevky pribúdali nepravidelne, v rozmedzí jednej až dvoch hodín. Najčastejšie išlo o články zo stránky bbc.com, videá zo športových prenosov so komentárom, obrázky týkajúce sa športového spravodajstva či videá z prenosov športového spravodajstva BBC Sport.

Komparácia využívania Facebooku médiami RTVS aBBC

Vnasledujúcej časti štúdie prechádzame ku komparácii aktivity jednotlivých stránok na sociálnej sieti Facebook.

RTVS

Zo stránok RTVS, ktoré sme porovnávali, mala za sledované obdobie najviac sledujúcich vysielacia stanica Šport vRTVS. Vpočte fanúšikov stránku Šport vRTVS prevyšovala oficiálna stránka RTVS. Šport v RTVS mala za sledované obdobie druhý najvyšší priemerný denný počet príspevkov (8). Príspevky na spomínanej stránke mali najviac interakcií publika. Na stránke zdieľali rôzne typy príspevkov, prevažoval však obsah formou videí.

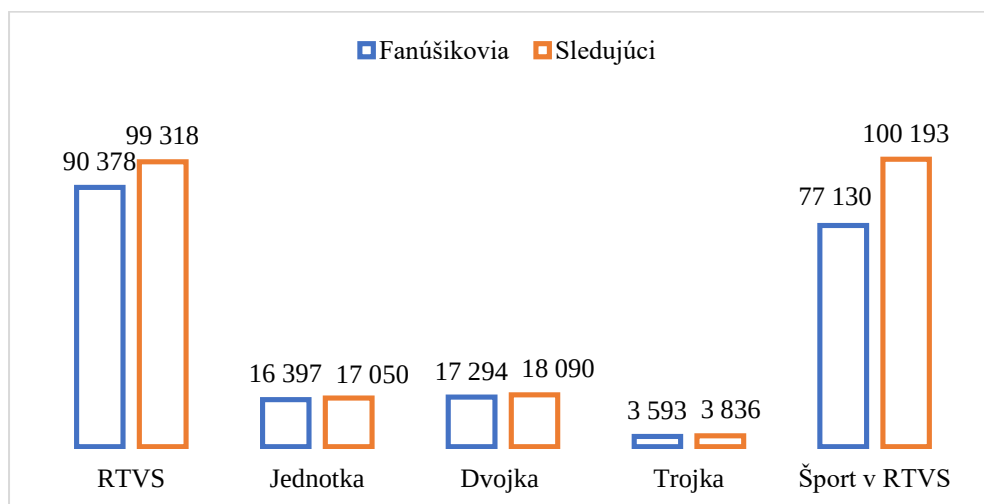
Druhou najviac úspešnou stránkou bol oficiálny profil RTVS. Profil mal najvyšší počet fanúšikov a najvyšší denný počet príspevkov (9 – 10). Na stránke prevažovali príspevky formou zdieľaných článkov zo stránky rtvs.sk.

Stránka Dvojka mala tretí najvyšší počet fanúšikov asledujúcich počas sledovaného obdobia. Mala však nižší denný počet príspevkov (2 – 3) ako Jednotka. Neprevažoval žiadny druh zdieľaných príspevkov.

Vúspešnosti nasledovala Jednotka. Jednotka mala menej fanúšikov asledujúcich ako Dvojka. Mala však vyšší priemerný denný počet príspevkov (5 – 6) vporovnaní s Dvojkou (2 – 3). Na stránke zdieľali rôzne druhy príspevkov, neprevažoval žiadny konkrétny typ.

Najmenej úspešnou stránkou zanalyzovaných bola Trojka. Trojka dosiahla za sledované obdobie najnižší počet fanúšikov a sledujúcich. Stránka mala rovnaký denný počet príspevkov ako Dvojka (2 – 3). Na stránke neprevažoval žiadny druh príspevkov.

Najúspešnejšou stránkou RTVS na Facebooku bola stránka Šport vRTVS, pričom dominoval zdieľaný video obsah. Oficiálna stránka RTVS mala najviac fanúšikov a zverejňovala najväčší počet príspevkov denne, prevažne článkového charakteru. Stránky Dvojka a Jednotka mali strednú mieru aktivity a rozmanitý obsah bez dominancie jedného typu. Najmenej aktívna a zároveň najmenej sledovaná bola Trojka.

Graf 1: Fanúšikovia asledujúci na stránkach RTVS

BBC

Z analyzovaných stránok BBC bola najviac úspešnou v sledovanom období BBC Sport. Vporovnaní s ostatnými stránkami, ktoré sme analyzovali, výrazne prevyšoval počet fanúšikov a sledujúcich. Vkomparácii so stránkami BBC aBBC One mali športové príspevky menej interakcií

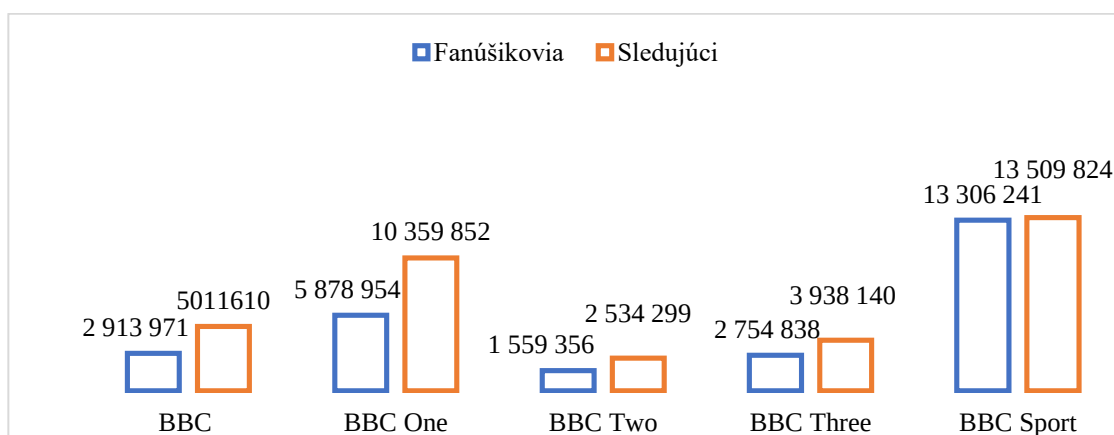
publika. Výrazne však prevyšoval priemerný denný počet príspevkov (32). Prevažovali príspevky formou zdieľaných článkov z webu bbc.com.

Druhou najobľúbenejšou stránkou podľa počtu fanúšikov asledujúcich bola stránka BBC One. Počet fanúšikov sporovaním BBC Sport bol výrazne nižší. Profil BBC One mal najvyšší počet interakcií publika, vporovnaní s ostatnými analyzovanými stránkami. Menší bol priemerný denný počet príspevkov (9 – 10). Na stránke prevažovali príspevky formou videí.

Podľa počtu fanúšikov analyzovaných stránok bola tretou najúspešnejšou oficiálna stránka BBC. Tiež mala vsledovanom období nižší priemerný denný počet príspevkov (5 – 6). Prevažovali príspevky formou videí. Podľa počtu fanúšikov nasledovala stránka BBC Three. Stránka mala za sledované obdobie najnižší denný počet príspevkov (1 – 2). Neprevažoval žiadny druh príspevkov.

Stránka BBC Two mala vporovnaní s ostatnými stránkami BBC, ktoré sme analyzovali, najnižší počet fanúšikov asledujúcich. Príspevky mali najmenej interakcií publika. Na stránke prevažovali video príspevky.

Najúspešnejšou stránkou BBC na Facebooku z hľadiska počtu fanúšikov bola BBC Sport, ktorá sa vyznačovala vysokou frekvenciou zdieľaných príspevkov, no nižším počtom interakcií. BBC One mala najvyšší počet interakcií publika. Oficiálna stránka BBC aj BBC Three vykazovali nižšiu aktivitu. Najmenej sledovaná a interaktívna bola stránka BBC Two.

Graf 2: Fanúšikovia asledujúci na stránkach BBC

Komparácia RTVS a BBC

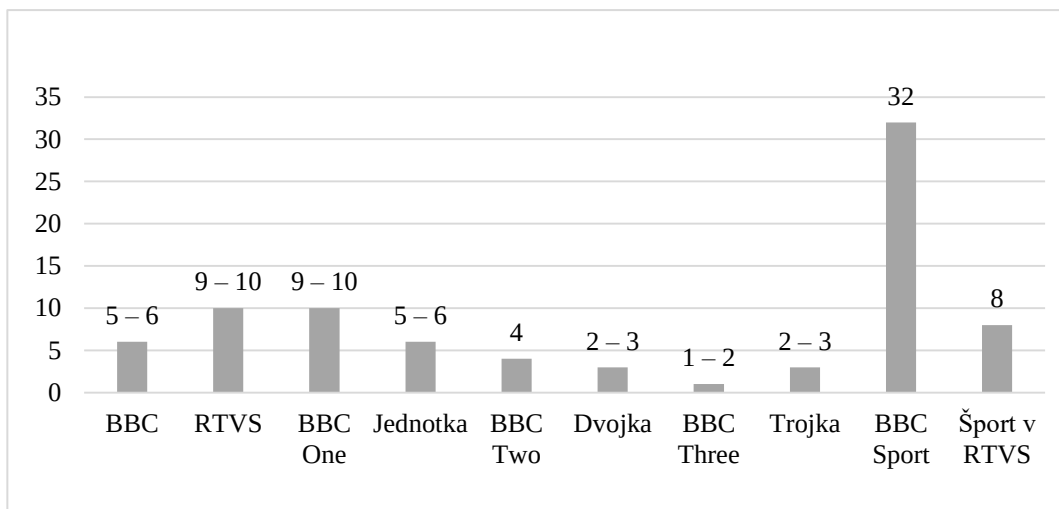
Na základe našich hypotéz sme predpokladali, že Facebook bude viac využívať spoločnosť BBC. Mysleli sme si tiež, že profily BBC budú mať väčšie publikum aviac interakcií na jednotlivých príspevkoch ako RTVS. Tiež sme predpokladali vyšší denný počet príspevkov na stránkach spoločnosti BBC. Predpoklady sme odôvodnili tým, že britské médium verejnej služby BBC pôsobí v krajine, ktorá má výrazne vyšší počet obyvateľov. Ďalším dôvodom bolo, že BBC na reprezentáciu na Facebooku používa anglický jazyk, ateda zdieľaný obsah bol atraktívnejší aj pre publikum žijúce mimo Veľkej Británie.

Výskumom sme potvrdili hypotézu, že za analyzované obdobie majú stránky BBC na Facebooku viac fanúšikov asledujúcich (viď Graf 1 a Graf 2). Stránky BBC majú na jednotlivých príspevkoch taktiež viac interakcií (viď Graf 4 a Graf 5) za sledované obdobie.

V priemernom počte denných príspevkov za sledované obdobie sa však naše predpoklady nepotvrdili (viď Graf 3). Denným počtom príspevkov výrazne prevyšovala len stránka BBC Sport (32). Ostatné stránky BBC mali rovnaký alebo nižší priemerný denný počet príspevkov ako stránky RTVS.

Výskumom sme potvrdili, že stránky BBC majú výrazne viac fanúšikov, sledujúcich a interakcií než stránky RTVS, čo korešponduje s hypotézami. Predpoklad vyššej aktivity v počte

denných príspevkov sa však nepotvrdil – výnimkou bola len stránka BBC Sport. Väčšina profilov BBC mala podobnú alebo nižšiu frekvenciu zverejňovania príspevkov ako profily RTVS.

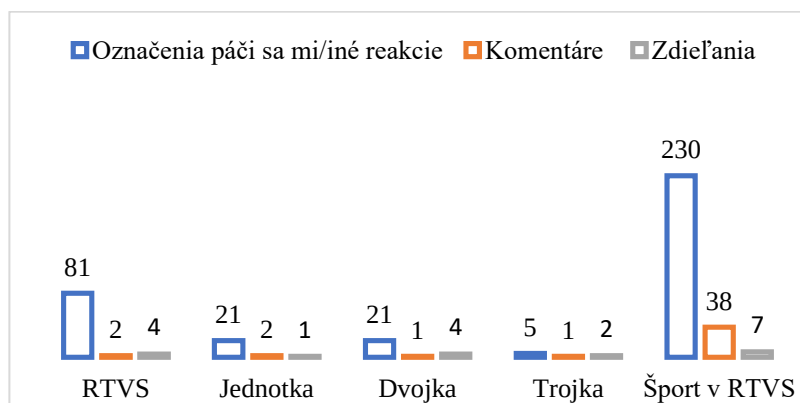

Graf 3: Denný počet príspevkov na stránkach RTVS aBBC

Šport vRTVS aBBC Sport

Z analyzovaných stránok boli z hľadiska počtu sledujúcich najviac úspešné stránky venujúce sa športovému spravodajstvu. Rovnako tomu bolo v prípade slovenského média RTVS, ako aj britského BBC. BBC Sport mal v porovnaní s ostatnými stránkami BBC, ktoré sme analyzovali, najvyšší počet fanúšikov asledujúcich (viď Graf 2). Šport vRTVS mal najvyšší počet sledujúcich v porovnaní s ostatnými analyzovanými stránkami RTVS (viď Graf 1). V počte fanúšikov však prevažovala stránka RTVS. Šport vRTVS mal však výrazne nižší priemerný denný počet príspevkov ako BBC Sport (viď Graf 3). Šport vRTVS mal v porovnaní s ostatnými stránkami RTVS, ktoré sme sledovali, najvyšší počet priemerných interakcií publika (viď Graf 4) za sledované obdobie. BBC Sport v interakciách prevýšili stránky BBC aBBC One (viď Graf 5). Na profile Šport vRTVS prevažovali video príspevky. Na BBC Sport boli dominantné príspevky formou zdieľaných odkazov na články zo stránky bbc.com.

Z analýzy vyplýva, že najúspešnejšie stránky z pohľadu počtu sledujúcich sa venovali športovému obsahu, a to v prípade RTVS aj BBC. Na profile BBC Sport sme zaznamenali najvyšší počet fanúšikov zo všetkých analyzovaných profilov, zatiaľ čo stránka Šport v RTVS dominovala medzi profilmi RTVS. BBC Sport publikoval výrazne viac príspevkov denne než Šport v RTVS, i keď na tomto profile sme zaznamenali najvyšší priemerný počet interakcií spomedzi analyzovaných profilov RTVS.

Graf 4: Interakcie publika na stránkach RTVS

RTVS a BBC

Oficiálne stránky verejnoprávnych médií patrili v sledovanom období na vrchol úspešnosti v porovnaní s ostatnými analyzovanými stránkami. Stránka RTVS mala najvyšší počet fanúšikov a druhý najvyšší počet sledujúcich (viď Graf 1). BBC bola v poradí treťou stránkou v počte fanúšikov a sledujúcich (viď Graf 2). Stránka RTVS mala vyšší priemerný denný počet príspevkov (9 – 10) za sledované obdobie v porovnaní s BBC (5 – 6), viď Graf 4). RTVS bola spomedzi analyzovaných profilov druhým najúspešnejším v počte interakcií publika (viď Graf 4). Oficiálnu stránku BBC v interakciách za sledované obdobie predbehla BBC One (viď Graf 5). Na RTVS prevažovali príspevky formou zdieľaných článkov zo stránky rtvs.sk. Na BBC dominovali video príspevky.

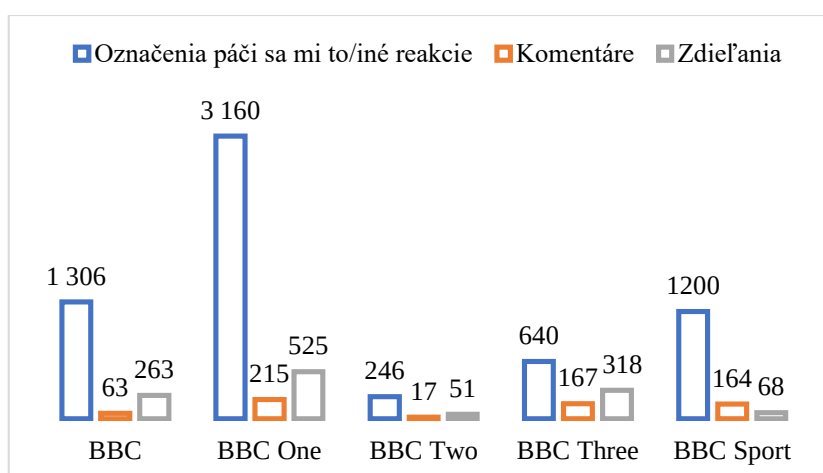
Oficiálne profily verejnoprávnych médií patrili medzi najúspešnejšie spomedzi analyzovaných stránok. Stránka RTVS mala najvyšší počet fanúšikov a vysoký počet sledujúcich, zatiaľ čo oficiálna stránka BBC obsadila tretie miesto. V oblasti interakcie s publikom bola stránka RTVS druhou najúspešnejšou medzi profilmi RTVS, kým BBC predbehla stránka BBC One.

Jednotka a BBC One

Podľa počtu fanúšikov a sledujúcich za sledované obdobie môžeme konštatovať, že stránka prvej vysielačkej stanice, Jednotka, patrila k menej úspešným. Obľúbenejšie boli profily Šport v RTVS, RTVS a Dvojka (viď Graf 1). BBC One bola podľa množstva fanúšikov a sledujúcich druhou najviac úspešnou (viď Graf 2), v porovnaní s ostatnými stránkami BBC.

BBC One mala druhý najvyšší priemerný denný počet príspevkov (9 – 10) za sledované obdobie (viď Graf 3), v porovnaní s ostatnými stránkami BBC. Jednotku v dennom počte príspevkov (5 – 6) predbehla Šport v RTVS a RTVS (viď Graf 3). BBC One mala najviac interakcií publika za sledované obdobie, v porovnaní s ostatnými analyzovanými stránkami (viď Graf 5). Jednotku v interakciách prevýšili stránky Šport v RTVS a RTVS (viď Graf 4). Jednotka mala podobné počty interakcií ako Dvojka (viď Graf 4). Stránka Jednotka zverejšňovala rôzne druhy príspevkov a žiadny druh nebol v prevahe. BBC One zverejšňovala najviac video príspevky.

Stránka Jednotka patrila medzi menej úspešné profily RTVS z hľadiska počtu fanúšikov a sledujúcich, pričom ju predbehli Šport v RTVS, RTVS a Dvojka. BBC One bola, naopak, druhou najúspešnejšou stránkou BBC. BBC One zverejšňovala druhý najvyšší počet príspevkov denne a dosiahla najvyššiu úroveň interakcií s publikom zo všetkých analyzovaných stránok.

Graf 5: Interakcie publika na stránkach BBC

Dvojka a BBC Two

Počet fanúšikov a sledujúcich na stránke Dvojka poukázal, že bola treťou najviac úspešnou (viď Graf 1) v porovnaní s ostatnými stránkami, ktoré sme analyzovali. Podľa zistených údajov v

sledovanom období môžeme zhodnotiť, že BBC Two je na konci rebríčka vpočte fanúšikov asledujúcich (viď Graf 2), ak ju porovnávame sostatnými analyzovanými stránkami BBC.

Predpokladali sme, že stránka BBC Two bude vzdieľaní príspevkov aktívnejšia ako Dvojka, keďže má niekoľkonásobne väčšie publikum. Médium sväčším počtom fanúšikov asledujúcich by malo mať podľa našich predpokladov väčšiu aktivitu asnahu okontakt spublikom. Hypotézy oväčšom počte príspevkov na stránkach BBC Two sa nepotvrdili. Analýzou sme zistili, že priemerný denný počet príspevkov za sledované obdobie na stránkach Dvojky (2 – 3) aBBC Two (4) bol podobný (viď Graf 3).

Na profile Dvojky sme zaznamenali takmer najnižší počet interakcií publika (viď Graf 4), vkomparácii sostatnými stránkami RTVS. Nasledovala len Trojka. Podľa zistených údajov sme skonštatovali, že stránka BBC Two mala najmenej interakcií za sledované obdobie (viď Graf 5) v porovnaní sostatnými stránkami BBC. Dvojka na Facebooku zverejšovala rôznorodé druhy príspevkov, avšak na stránke BBC Two dominovali video príspevky.

Stránka Dvojka sa v rámci RTVS zaradila na tretie miesto z hľadiska počtu fanúšikov a sledujúcich, kým BBC Two dosiahla najnižšie hodnoty spomedzi analyzovaných stránok BBC. Napriek väčšiemu publiku BBC Two nezverejšovala výrazne viac obsahu – priemerný denný počet príspevkov oboch stránok bol porovnateľný. Dvojka aj BBC Two patrili medzi najmenej interaktívne stránky.

Trojka aBBC Three

Profil tretej vysielacej stanice RTVS Trojka mal vporovnaní sostatnými stránkami výrazne najnižší počet fanúšikov asledujúcich (viď Graf 1). BBC Three mala najnižší počet fanúšikov asledujúcich za sledované obdobie po stránke BBC Two (viď Graf 2).

Podľa našich predpokladov by mala mať stránka BBC Three väčší priemerný denný počet príspevkov ako Trojka, keďže má väčší počet fanúšikov asledujúcich, apreto by mala mať väčšiu snahu okontakt spublikom. Vprípade stránok Trojka aBBC Three sa nám hypotéza nepotvrdila. Zistili sme, že denný počet príspevkov za sledované obdobie na stránke Trojka (2 – 3) bol podobný a mierne vyšší, (viď Graf 3) ako na profile BBC Three (1 – 2). Môžeme konštatovať, že podľa interakcií publika bola za sledované obdobie Trojka na konci rebríčka (viď Graf 4), v komparácii sostatnými analyzovanými stránkami RTVS. Stránka BBC Three mala za sledované obdobie taktiež najnižšie počty interakcií publika (viď Graf 5). Menej interakcií ako BBC Three mala len BBC Two. Stránka Trojka zdieľala rôzne druhy príspevkov, pričom na BBC Three prevažovali video príspevky.

Trojka dosiahla najnižší počet fanúšikov a sledujúcich zo všetkých analyzovaných stránok RTVS. BBC Three bola na tom len o niečo lepšie – predbehla iba BBC Two. Hypotéza o vyššej publikačnej aktivite BBC Three sa nepotvrdila, keďže mala dokonca nižší priemerný denný počet príspevkov než Trojka. Z hľadiska interakcií patrili obe stránky medzi najmenej úspešné.

Diskusia avýsledky práce

Hlavným cieľom štúdie bolo nájsť apoukázat' na rozdiely vo využívaní sociálnej siete Facebook verejnoprávnymi médiami RTVS a BBC. Počas výskumného obdobia sme sa zameriavali na počty fanúšikov asledujúcich, priemerné denné počty príspevkov, priemerné počty interakcií na príspevky od publika (označenia páči sa mi to/iné reakcie, komentáre azdieľania).

Vúvode výskumu sme predpokladali, že Facebook bude využívať viac britské médium verejnej služby, keďže pôsobí vkrajine smnohonásobne väčším počtom obyvateľov a jazykovo blízkyh štátov, ako aj pre skutočnosť, že pre používaný jazyk sa o BBC môžu zaujímať aj diváci zo zahraničia. Túto skutočnosť sme sledovali na počtoch fanúšikov asledujúcich počas obdobia výskumu.

Predpokladali sme, že stránky BBC budú mať viditeľne väčší počet fanúšikov asledujúcich, ako stránky RTVS. Predpoklad ovýrazne vyššom počte fanúšikov asledujúcich na stránkach BBC sa nám potvrdil vo všetkých prípadoch. Rozdiel vmnožstve fanúšikov asledujúcich na stránkach BBC aRTVS je viditeľný. Počty fanúšikov na stránkach BBC sa pohybujú vmiliónoch, zatiaľ čo stránky RTVS majú len niekoľko tisíc fanúšikov. Stránka BBC Sport mala počas sledovaného obdobia najviac fanúšikov asledujúcich. Nasledovala stránka BBC One, oficiálna stránka BBC, BBC Three aBBC Two.

Vprípade RTVS mala stránka Šport vRTVS najvyšší počet sledujúcich adruhý najvyšší počet fanúšikov. Oficiálna stránka RTVS mala vsledovanom období, naopak, najvyšší počet fanúšikov adruhý najvyšší počet sledujúcich. Nasledovali stránky Jednotka, Dvojka aTrojka. Keďže majú stránky BBC vyšší počet fanúšikov asledujúcich, zaznamenali sme aj oveľa viac reakcií publika na jednotlivé príspevky vporovnaní sRTVS.

Ďalej sme predpokladali, že stránky BBC budú mať viditeľne väčší priemerný denný počet príspevkov ako RTVS. Tento predpoklad sme zdôvodnili výsledkami štúdie Journalism in Digital Age: Comparative study of BBC and TVC social media strategies, ktoré ukazujú, že BBC kladie veľký dôraz na svoju aktivitu na sociálnych sieťach (Idowu, 2021), azároveň údajmi z Media Landscapes, podľa ktorých aktivitu RTVS na sociálnych sieťach predbiehajú komerčné médiá. (Media Landscapes, 2025) Hypotéza oväčšom priemernom počte denných príspevkov na stránkach BBC sa potvrdila vprípade BBC Sport, kde bol priemerný počet príspevkov (32) výrazne vyšší ako na stránke Šport vRTVS (8), na stránke BBC One (9 – 10) vporovnaní sJednotkou (5 – 6) ana BBC Two (4) vkomparácii s Dvojkou (2 – 3). Predpoklad sa nám nepotvrdil vprípade stránok BBC (5 – 6) aRTVS (9 – 10), BBC Three (1 – 2) aTrojky (2 – 3).

Zaujímavým zistením je, že na niektorých stránkach BBC bol priemerný denný počet príspevkov vyšší, no len ozanedbateľný počet. Podľa našich predpokladov by mali mať stránky BBC oveľa väčší priemerný denný počet príspevkov ako RTVS, keďže majú stránky BBC viditeľne viac fanúšikov asledujúcich aztohto dôvodu by mali mať väčšiu snahu okontakt spublikom.

Výrazne vyšší priemerný denný počet príspevkov mala len BBC Sport vporovnaní so stránkou Šport vRTVS. Ostatné stránky BBC mali veľmi podobný, rovnaký alebo nižší počet príspevkov ako RTVS. Vtomto prípade sa hypotéza nepotvrdila do takej miery, ako sme predpokladali.

Znaších zistení majú stránky BBC omnoho vyššie počty fanúšikov, sledujúcich areakcií na jednotlivé príspevky. Myslíme si však, že by na základe väčšieho publika mala spoločnosť BBC zdieľať na Facebooku viac príspevkov audržiavať si tak väčší kontakt sfanúšikmi, pretože priemerné denné počty príspevkov za sledované obdobie sú podobné ako na RTVS, ktorá má výrazne nižšie počty fanúšikov, sledujúcich areakcií na príspevky.

Naše tvrdenie potvrdzujú viaceré teoretické prístupy. Napríklad teória sieťových efektov naznačuje, že hodnota profilu na sociálnej sieti rastie spočtom používateľov. To znamená, že každá nová interakcia alebo nový používateľ zvyšuje dosah siete. (Wharton, 2025, online) Keďže BBC pôsobí vkrajine smnohonásobne väčším počtom obyvateľov avyužíva anglický jazyk, má výrazne väčšie potencionálne publikum ako RTVS. Stým súvisí väčšia motivácia zo strany BBC, aby prispievala častejšie aoslovovala širšie publikum. Naše závery potvrdzujú i poznatky zoblasti marketingu, ktoré zdôrazňujú, že komunikačné stratégie sa musia prispôsobovať nielen cieľovým skupinám, ale ivel'kosti trhu. To znamená, že médium BBC, pôsobiace pre väčšie publikum, by malo voliť intenzívnejšiu publikačnú stratégiu scieľom udržiavania súčasného publika arozširovania užívateľskej základne. (Fan, 2023)

	Počet fanúšikov	Počet sledujúcich	Denný počet príspevkov	Počet označení „páči sa mi to“ a iných reakcií	Počet komentárov pod príspevkom	Počet zdieľaní príspevku
BBC	2 913 971	5 011 610	5 – 6	1 306	63	263
RTVS	90 378	99 318	9 – 10	81	2	4
BBC One	5 878 954	10 359 852	9 – 10	3 160	215	525
Jednotka	16 397	17 050	5 – 6	21	2	1
BBC Two	1 559 356	2 534 299	4	246	17	51
Dvojka	17 294	18 090	2 – 3	21	1	4
BBC Three	2 754 838	3 938 140	1 – 2	640	167	318
Trojka	3 593	3 836	2 – 3	5	1	2
BBC Sport	13 306 241	13 509 824	32	1 200	164	68
Šport v RTVS	77 130	100 193	8	230	38	7

Tabuľka 1: Súhrnné spracovanie analyzovaných dát

Záver

Vsúčasnosti klesá záujem publika o tradičné médiá. Väčšina populácie siahla väčšmi po informáciách z internetu, ktoré sú rýchlejšie, aktuálnejšie a prevažne zadarmo. I preto by mali médiá, či už pôsobia primárne v rozhlase, v televízii alebo v tlači, presunúť svoju činnosť aj na internet. Okrem vlastných webových portálov by mali tieto médiá venovať pozornosť sociálnym sieťam, pretože práve na nich trávia ľudia veľa času a využívajú ich aj na získavanie informácií. Výnimkou nie sú ani verejnoprávne médiá. Tie by mali vo vlastnom záujme pôsobiť pravidelne na sociálnych sieťach a interagovať so užívateľmi, keďže neustále klesá záujem publika o sledovanie týchto médií. Je to z tohto dôvodu, že komerčné médiá majú vo mnohých prípadoch zaujímavejšiu programovú ponuku. Závažný je aj dôvod financovania verejnoprávnych médií štátom, čím klesá ich dôveryhodnosť a transparentnosť.

Keďže sú sociálne siete v aktuálnej dobe súčasťou životov miliárd ľudí, verejnoprávne médiá by im mali venovať dostatočnú pozornosť. Sociálne médiá môžu využívať na propagáciu, ako aj na udržiavanie neustáleho kontaktu so sledujúcimi. Zároveň tam majú možnosť získavať väčšie publikum, ktoré sa môže presunúť k sledovaniu týchto médií mimo internet.

Z týchto dôvodov sme sa v štúdiu venovali pôsobeniu verejnoprávnych médií RTVS a BBC na sociálnej sieti Facebook. Počas výskumu sme zistili, že stránky spoločnosti BBC, ktoré sme sledovali, majú výrazne vyššie počty fanúšikov a sledujúcich v porovnaní so stránkami RTVS. Na základe zistení o vyšších počtoch fanúšikov, sledujúcich a reakcií sme predpokladali vyššiu snahu o kontakt s publikom v podobe zdieľaných príspevkov počas dňa na stránkach BBC, čo sa nám v mnohých prípadoch nepotvrdilo. Zistili sme, že rozdiely v priemernom dennom počte príspevkov počas sledovaného obdobia na stránkach BBC a RTVS sú minimálne. V niektorých prípadoch sme zaznamenali vyšší alebo takmer rovnaký priemerný počet príspevkov na stránke RTVS, ak sme ju porovnávali s BBC.

Spoločnosť BBC pôsobí taktiež vo väčšom počte obyvateľov a dôležitá je aj skutočnosť, že na facebookových stránkach BBC používajú anglický jazyk, takže sa obsah môžu zaujímať aj diváci zo zahraničia. Z týchto dôvodov si myslíme, že snaha o kontakt s publikom na základe počtu fanúšikov a sledujúcich na stránkach RTVS je pomerne dostatočná, zatiaľ čo spoločnosť BBC by mala mať väčšiu snahu zaujať publikum.

Odporúčali by sme, aby na stránkach BBC zdieľali viac príspevkov za deň, primárne v prípade BBC, BBC Two a BBC Three. Stránky by si tak udržali väčší kontakt s publikom.

Zároveň by sa zdieľaný obsah dostal kviacerým užívateľom Facebooku, atak by stránky získali viac nových fanúšikov asledujúcich. To by mohlo viesť aj kväčšej sledovanosti jednotlivých televíznych staníc. Zároveň si myslíme, že obe verejnoprávne médiá by sa mali zameriavať na zdieľanie interaktívneho obsahu, ako sú živé vysielania, ankety či príspevky zo zákulisia, ktoré by zvýšili aktivitu publika. Je dôležité, aby spomínané médiá poskytovali priestor na spätnú väzbu aaktívne reagovali na komentáre. Kľúčové je zdieľanie príspevkov vpravidelných intervaloch anajmä včasoch, keď je aktivita publika najväčšia.

Výskum priniesol zaujímavé arozsiehale výsledky týkajúce sa aktivity verejnoprávnych médií RTVS aBBC na Facebooku. Súčasťou štúdie sú i odporúčania na zlepšenie komunikačných stratégií na spomínanej sociálnej sieti, ktoré môžu médiá aplikovať aj na iné online platformy.

Štúdia zároveň prináša podklady pre realizáciu ďalších výskumov týkajúcich sa aktivity verejnoprávnych médií na sociálnych sieťach. Keďže médiá verejnej služby pôsobia aj na iných online platformách ako Instagram, X či Tik Tok, ktoré vsúčasnosti prevyšujú popularitu Facebooku u určitej skupiny používateľov, v budúcnosti by bolo zaujímavé sledovať činnosť verejnoprávnych médií aj na týchto sieťach. V aktuálnej štúdii sa však analýze ostatných sociálnych médií nevenujeme, ato zdôvodu širokého rozsahu problematiky, ako aj preto, že Facebook považujeme za univerzálnu anajviac vhodnú sociálnu sieť na získanie počiatočných výsledkov, ktoré môžu byť podkladom pre analýzu aktivity verejnoprávnych médií na ostatných sociálnych sieťach.

Statement

Financing

No organization funded this study. The author carried out the research at his own expense.

Conflict of interest

There is no conflict of interest.

Ethics

The material presented in this article meets all the points and requirements put forward by the Ethics Commission of the Editorial and Publishing Department of the public organization "Scientific and Educational Center «SUCCESSFUL».

Copyright

This is an open-access article distributed under Creative Commons Attribution. The license permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are properly acknowledged.

Použitá literatúra a pramene

- D'arma, A., Barclay, S., & Horowitz, A. M. (2024). Public Service Media and the Internet: Two Decades in Review. *International Journal of Communication*, 18(20), 248–267. https://www.academia.edu/109164392/Public_Service_Media_and_the_Internet_Two_Decades_in_Review
- Dobrotková, M., Bekmatov, A., Chlebcová Hečková, A., & Kuciak, J. (2019). *Slovak Mass Media in the 21st Century: Current Challenges*. Peter Lang Verlag.
- Chlebcová Hečková, A. (2016). Politická závislosť médií verejnej služby. In Brečka, S. & Poláková, M. *Médiá – Moc – Manipulácia*. 91-106. Paneurópska vysoká škola. https://www.paneurowni.com/wpcontent/uploads/2017/03/e_chudinova_a_kol_media_moc_manipulacia.pdf (in Slovak).
- Fan, X. (2023). Social Media Marketing Strategies. *Advances in Economics Management and Political Sciences*, 23(1), 59-64. https://www.researchgate.net/publication/373896254_Social_Media_Marketing_Strategies

- Finreport. (2024, November 17). *Počet používateľov sociálnych sietí stúpa, čas ich používania sa znižuje*. Finreport.sk. <https://www.finreport.sk/volny-cas/pocet-pouzivatelov-socialnych-sieti-stupa-cas-ich-pouzivania-sa-znizuje/> (in Slovak).
- Gavora, P. (2006). *Sprievodca metodológiou kvalitatívneho výskumu*. Regent (in Slovak).
- Hochelová, V. (2011). *Hodnotové aspekty masmédií sdôrazom na spravodajstvo*. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre (in Slovak).
- Idowu, O., A. (2021). *Journalism in Digital Age: Comparative study of BBC and TVC social media strategies* [Dissertation thesis]. Pan-Atlantic University. https://www.academia.edu/99422737/Journalism_in_Digital_Age_Comparative_study_of_BBC_and_TVC_social_media_strategies?utm_source=chatgpt.com
- Ivančík, R. (2023). Kybernetická (ne)bezpečnosť a sociálne siete. In Kostratec, M. & Zachar, Š., *Aktuálne výzvy kybernetickej bezpečnosti 2022*. 35-46. Akadémia Policajného zboru v Bratislave. https://cybercompetence.sk/wpcontent/uploads/dokumenty/kniznica/zborniky_a_prezentacie/AVKB_zbornik_2022.pdf#page=35 (in Slovak).
- Media Landscapes. (n.d.). *Digital media*. Medialandscapes.org. https://medialandscapes.org/country/slovakia/media/digitalmedia?utm_source=chatgpt.com
- Pospíšilová, M. (2016). *Facebooková (ne)závislosť*. Univerzita Karlova (in Czech).
- Pralovská, S. (2019, May 14). *Svetové jazyky včísloch*. Lexika.sk. <https://www.lexika.sk/blog/svetove-jazyky-v-cislach/> (in Slovak).
- Sečík, I. (2008). Význam verejnoprávnych médií v politickom a kultúrnom systéme spoločnosti. *Studia Politica Slovaca*, 1(1), 21–53 (in Slovak).
- Semerádová, T. & Weinlich, P. (2019). *Marketing na Facebooku a Instagramu*. Computer Press.
- SME. (2024, October 16). *Najvyužívanejšou sociálnou sieťou na Slovensku je Facebook. Ľudia ho používajú niekoľkokrát denne*. Sme.sk. <https://index.sme.sk/c/23398546/najvyuzivanejsou-socialnou-sietou-na-slovensku-je-facebook-ludia-ho-pouzivaju-niekolkokrat-denne.html> (in Slovak).
- Slovakie. (n.d.). *Language*. Slovake.eu. <https://slovake.eu/sk/intro/language/general>
- Smithová, M. & Treadaway, Ch. (2011). *Marketing na Facebooku: výukový kurz*. Computer Press.
- Stvr. (2024, June 6). *Koniec RTVS. Poslanci NR SR schválili nový zákon o STVR*. Stvr.sk. <https://www.stvr.sk/novinky/tipy-z-programu/367532/koniec-rtvs-poslanci-nr-sr-schvalili-novy-zakon-o-stvr> (in Czech).
- Wharton. (2023, January 17). *What is the network effect?* Online.wharton.upenn.edu. https://online.wharton.upenn.edu/blog/what-is-the-network-effect/?utm_source=chatgpt.com

Reference

- D'arma, A., Barclay, S., & Horowitz, A. M. (2024). Public Service Media and the Internet: Two Decades in Review. *International Journal of Communication*, 18(20), 248–267. https://www.academia.edu/109164392/Public_Service_Media_and_the_Internet_Two_Decades_in_Review
- Dobrotková, M., Bekmatov, A., Chlebcová Hečková, A., & Kuciak, J. (2019). *Slovak Mass Media in the 21st Century: Current Challenges*. Peter Lang Verlag.
- Chlebcová Hečková, A. (2016). Politická závislosť médií verejnej služby [Political dependence of public service media.]. In Brečka, S. & Poláková, M. *Médiá – Moc – Manipulácia – Media – Power – Manipulation*, 91–106. Paneurópska vysoká škola. https://www.paneurouni.com/wpcontent/uploads/2017/03/e_chudinova_a_kol_media_moc_manipulacia.pdf (in Slovak).

- Fan, X. (2023). Social Media Marketing Strategies. *Advances in Economics Management and Political Sciences*, 23(1), 59-64. https://www.researchgate.net/publication/373896254_Social_Media_Marketing_Strategies
- Finreport. (2024, November 17). Počet používateľov sociálnych sietí stúpa, čas ich používania sa znižuje [The number of social media users is increasing, but the time spent on them is decreasing]. Finreport.sk. <https://www.finreport.sk/volny-cas/pocet-pouzivatelov-socialnych-sieti-stupa-cas-ich-pouzivania-sa-znizuje/> (in Slovak).
- Gavora, P. (2006). *Sprievodca metodológiou kvalitatívneho výskumu [A guide to qualitative research methodology]*. Regent (in Slovak).
- Hochelová, V. (2011). *Hodnotové aspekty masmédií s dôrazom na spravodajstvo [Value aspects of mass media with an emphasis on news]*. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre (in Slovak).
- Idowu, O., A. (2021). *Journalism in Digital Age: Comparative study of BBC and TVC social media strategies* [Dissertation thesis]. Pan-Atlantic University. https://www.academia.edu/99422737/Journalism_in_Digital_Age_Comparative_study_of_BBC_and_TVC_social_media_strategies?utm_source=chatgpt.com
- Ivančík, R. (2023). Kybernetická (ne)bezpečnosť a sociálne siete [Cybersecurity and social networks]. In Kostratec, M. & Zachar, Š., *Aktuálne výzvy kybernetickej bezpečnosti 2022 [Current cybersecurity challenges 2022]*. 35-46. Akadémia Policajného zboru v Bratislave. https://cybercompetence.sk/wpcontent/uploads/dokumenty/kniznica/zborniky_a_prezentacie/AVKB_zbornik_2022.pdf#page=35 (in Slovak).
- Media Landscapes. (n.d.). *Digital media*. Medialandscapes.org. https://medialandscapes.org/country/slovakia/media/digitalmedia?utm_source=chatgpt.com
- Pospíšilová, M. (2016). *Facebooková (ne)závislosť [Facebook (dis)addiction]*. Univerzita Karlova (in Czech).
- Pralovská, S. (2019, May 14). Svetové jazyky v číslach [World languages in numbers]. Lexika.sk. <https://www.lexika.sk/blog/svetove-jazyky-v-cislach/> (in Slovak).
- Sečík, I. (2008). Význam verejnoprávnych médií v politickom a kultúrnom systéme spoločnosti [The importance of public media in the political and cultural system of society]. *Studia Politica Slovaca – Study Slovak Politics*, 1(1), 21–53 (in Slovak).
- Semerádová, T. & Weinlich, P. (2019). *Marketing na Facebooku a Instagramu*. Computer Press.
- SME. (2024, October 16). Najvyužívanejšou sociálnou sieťou na Slovensku je Facebook. Ľudia ho používajú niekoľkokrát denne [The most used social network in Slovakia is Facebook. People use it several times a day.]. Sme.sk. <https://index.sme.sk/c/23398546/najvyuzivanejsou-socialnou-sietou-na-slovensku-je-facebook-ludia-ho-pouzivaju-niekolkokrat-denne.html> (in Slovak).
- Slovakie. (n.d.). *Language*. Slovakia.eu. <https://slovakie.eu/sk/intro/language/general>
- Smithová, M. & Treadaway, Ch. (2011). *Marketing na Facebooku: výukový kurz*. Computer Press.
- Stvr. (2024, June 6). Koniec RTVS. Poslanci NR SR schválili nový zákon o STVR [The end of RTVS. Members of the National Assembly of the Slovak Republic approved the new law on STVR]. Stvr.sk. <https://www.stvr.sk/novinky/tipy-z-programu/367532/koniec-rtvs-poslanci-nr-sr-schvalili-novy-zakon-o-stvr> (in Czech).
- Wharton. (2023, January 17). *What is the network effect?* Online.wharton.upenn.edu. https://online.wharton.upenn.edu/blog/what-is-the-network-effect/?utm_source=chatgpt.com

Porovnanie používania Facebooku Slovenské a medzinárodné verejnoprávne médiá

Mgr. Aneta Černáková

doktorand

Univerzita Konštantína filozofa v Nitre

Filozofická fakulta

Katedra žurnalistiky anových médií

Nitra (Slovenská Republika)

Abstrakt

Sociálne siete slúžia ako informačné kanály a tiež umožňujú publiku na správy reagovať – formou komentárov, zdieľaní alebo „lajkov“. Verejnoprávne médiá vznikajú za účelom šírenia kultúry a osvety, ich cieľom je vychovávať, vzdelávať, pričom sa snažia zaujať širokú populáciu. I z toho dôvodu považujeme za dôležité, aby sa verejnoprávne médiá prezentovali na sociálnych sieťach. Vďaka pôsobeniu na týchto internetových platformách udržiavajú neustály kontakt s publikom, môžu vzájomne komunikovať a interagovať. Prostredníctvom sociálnych médií majú tiež možnosť získavať nových sledujúcich a prezentovať svoje služby. Cieľom štúdie je zistiť, do akej miery využíva sociálnu sieť Facebook slovenské verejnoprávne médium Rozhlas a televízia Slovenska (ďalej len „RTVS“). Ďalším zámerom výskumu je komparovať využívanie tejto sociálnej siete s britským verejnoprávnym médiom British Broadcasting Corporation (ďalej iba „BBC“). Analýza sa zameriava na rozdiely v spôsobe komunikácie, obsahovej stratégii a interakcii s publikom v rámci vybraného obdobia. Primárne sa sústreďujeme na počty fanúšikov, denné množstvo zdieľaných príspevkov, časový úsek zdieľania príspevkov a interakcie publika v rámci jednotlivých príspevkov. Naším cieľom je identifikovať kľúčové vzorce v komunikácii v rámci inštitúcií na Facebooku a poukázať na faktory, ktoré ovplyvňujú zapojenie publika a úspešnosť príspevkov. Výskum realizujeme prostredníctvom kvantitatívnej výskumnej metódy, pričom výsledky môžu poskytnúť užitočné podnety pre optimalizáciu stratégií online komunikácie verejnoprávných médií.*

Na základe výsledkov analýzy prinášame odporúčania pre zefektívnenie komunikácie na Facebooku, ktoré sa týkajú zdieľania väčšieho množstva interaktívneho obsahu, ako sú napríklad ankety, živé vysielania či príspevky zo zákulisia. Kľúčové je aj vytváranie priestoru pre spätnú väzbu a aktívne reagovanie na komentáre. Zároveň odporúčame, aby sa príspevky zverejňovali včase, keď je publikum najviac aktívne.

**(od 1. júla 2024 pôsobí RTVS pod názvom STVR).*

Kľúčové slová: Facebook, médiá verejnej služby, komparácia, internet, sociálne médiá.

Порівняння використання мережі «Фейсбук» словацькими та міжнародними громадськими медіа

Mgr. Анета Чернакова,
докторант,
Університет Костянтина Філософа в Нітрі,
факультет мистецтв,
кафедра журналістики та нових медіа,
м. Нітра (Словацька Республіка)

Анотація

Соціальні мережі є інформаційними каналами, що дають змогу аудиторії реагувати на повідомлення у формі коментарів, поширень або «лайків». Громадські медіа створюються з метою поширення культури та просвіти. Їхня мета – навчання великої кількості населення. Вважаємо, що суспільні медіа повинні бути представлені в соціальних мережах. Завдяки своїй присутності на цих інтернет-платформах вони підтримують постійний контакт зі своєю аудиторією, можуть спілкуватися з нею. Завдяки соціальним мережам суспільні медіа також можуть отримати нових підписників і запропонувати свої послуги. Метою дослідження є з'ясування того, наскільки суспільний мовник Словацької Республіки «Rozhlas a Televízia Slovenska» (далі – RTVS) використовує соціальну мережу «Фейсбук». Іншою метою дослідження є порівняння використання цієї соціальної мережі з британським громадським медіа «British Broadcasting Corporation» (далі – BBC). Аналіз зосереджено на відмінностях у методах комунікації, контент-стратегії та взаємодії з аудиторією протягом вибраного періоду. Зроблено акцент на кількості шанувальників, щоденній кількості публікацій, проміжку часу публікації та взаємодії аудиторії в окремих публікаціях. Наша мета – виявити ключові моделі комунікації в мережі «Фейсбук» і виділити фактори, що впливають на залучення аудиторії й успіх публікацій. Дослідження проведено за допомогою кількісного методу. Отримані нами результати можуть допомогти оптимізації онлайн-комунікаційних стратегій суспільних медіа.

На основі результатів аналізу сформульовано рекомендації щодо підвищення ефективності комунікації в мережі «Фейсбук». Запропоновано ділитися більшою кількістю інтерактивного контенту, зокрема опитувань, прямих трансляцій або дописів, створювати місця для зворотного зв'язку й активної відповіді на коментарі, публікувати пости під час найбільшої активності аудиторії.

Ключові слова: мережа «Фейсбук», суспільні медіа, порівняння, інтернет, соціальні медіа.

Experiences of Foreignness and Depersonalization in the Social Communication of Migrants in Denmark: A Two-Cases Design

Hans Elbeshausen

Associate Professor (emeritus),
Copenhagen University,
E-mail: hel@hum.ku.dk
<https://orcid.org/0000-0002-9245-9489>
Copenhagen University,
Department of Communication,
Karen Blixens Plads 8
DK-2300,
Copenhagen S, Denmark

Ahmet Demir

Master's degree in Education;
Certified Existential Psychotherapist,
Self-employed Family Counselor,
E-mail: ahmet@ahmetdemir.dk
Ketilstorp Alle 34,
DK-2650,
Hvidovre, Denmark

Citation:

Elbeshausen, H., Demir, A. (2025).
*Experiences of Foreignness and
Depersonalization in the Social Communication
of Migrants in Denmark: A Two-Cases Design.*
Social Communications: Theory and Practice,
17(1), 150–172.

DOI: 10.51423/2524-0471-2025-17-1-10
© Elbeshausen, H., Demir, A. (2025).

Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Submitted
to the editor

04.04.2025

Annotation

This study examines the relationship between experiences of foreignness and dissociative disorders, in particular depersonalization and derealization (DP/DR), in the context of migration and cultural transitions. The theoretical framework is based on Alfred Schütz' concept of the lifeworld and the notion of «finite provinces of meaning». The research question is: Can dissociative disorders contribute to forming the psychological basis for these finite provinces of meaning? An exploratory case study design is used. Due to its exploratory nature, our study is limited by the small number of cases included.

Methodologically, the study combines phenomenological sociology with psychiatric concepts of dissociative disorders in order to better understand the connection between experiences of foreignness and dissociative reactions. The results show that the migrants in both cases experienced considerable cultural alienation and felt powerless in the face of institutional interventions. The effects of these interventions led to dissociative disorders. Findings support the hypothesis that dissociative experiences are not only reactions to foreignness, but can also form the basis of psychological coping mechanisms within a finite province of meaning.

The study concludes that dissociative states play a crucial role in the formation and maintenance of finite provinces of meaning, as they function not only as a refuge from overwhelming external threats, but also as spheres in which the boundaries

Review 1 21.04.2025
 Review 2 04.05.2025
 Accepted
 for printing 11.05.2025

Key words:

*foreignness, dissociative disorders, migration,
 lifeworld, finite provinces of meaning,
 case study.*

of identity and perception are stabilized. In this sense, they are a space that promotes both protection and isolation. Furthermore, finite provinces of meaning can be understood as a kind of incubator for transitional experiences in which new patterns of communication and perception can be tested and different self-images can be developed. The dialogue that the family counsellors had with the families in our case studies showed that this is possible.

Schwellenerfahrungen als Fremdheitserfahrungen

Schwellenerfahrungen sind Fremdheitserfahrungen, die jemandem dann widerfahren, wenn ein vertrauter Raum oder eine bekannte Lebenswelt verlassen wird. Schwellen markieren Übergänge: zum Beispiel den Wechsel von einer Kultur, von einer Institution, von einer sozialen Position und Rolle in eine andere. Im Gegensatz zu Grenzen bezeichnen Schwellen den realen und symbolischen Zwischenraum, an dem unbekannte und fremde Lebenswelten einander begegnen, sich aneinander reiben und hoffentlich in einen Dialog treten (Waldenfels, 2015).

Nicht Schwellen machen Fremde zu Fremden. Jedoch wird einem hier bewusst, dass jenseits der Schwelle andere Sinnhorizonte, Wissensvorräte, Sprachnormen und Regeln gelten, dass persönliche und soziale Identitäten neu bestimmt werden und dass Lebensgeschichten anders erzählt werden müssen. Der Rahmen der sozialen Kommunikation - das Geflecht aus erprobten kommunikativen Regeln, aus bewährten kulturellen Orientierungsschemata und sprachlichen Konventionen sowie sozial anerkannten Identitäten - ist nicht länger eine verlässliche Arena für Dialoge und Interaktionen.

Fremdheitserfahrungen können unterschiedlich stark ausfallen. Touristen und Gäste erleben in der Regel nur eine Art vorübergehender Fremdheit, während sich den Arbeitsmigranten und Flüchtlingen eine Welt zeigt, die verglichen mit ihrer vertrauten Welt einen dauerhaften Bruch markiert. Auch hängen gegenseitige Achtung, Anerkennung und Respekt vom Status und den Erwartungen ab, die dem fremden Gegenüber entgegengebracht werden. Das Maß an Beunruhigung und Furcht, mit der die Auflösung der vertrauten Lebenswelt erlebt wird, offenbart den Grad der Fremdheit, mit dem sich diese unbekannte Welt zeigt.

Levinas (2007, S. 224) zum Beispiel spricht von dem Fremden als dem absolut Anderen, der oder das nur durch die "Infragestellung des Selbst" empfangen werden kann. Spinoza, Flores und Dreyfus (Spinoza et al., 1997, S. 22 ff.) grenzen die alltägliche und gewöhnliche Fremdheit von existenziellen und historischen Formen ab. Existenzielle Herausforderungen lassen sich nur bewältigen, wenn man bereit ist, die bisherige Lebenspraxis zu rekonfigurieren und die geänderten Entwürfe laufend an der Wirklichkeit zu überprüfen. In seinen lerntheoretischen Überlegungen unterscheidet Piaget (1984, S. 96f) zwischen assimilatorischen und akkomodativen Lernakten. Akkomodation ist der umfassendere Akt, denn es muss nicht nur fremdes Wissen in den vorhandenen Wissensvorrat integriert werden, sondern die Wissensstruktur insgesamt muss geändert werden.

Der Organisationspsychologe Weick (1993, S. 663) zeigt, wie das Fremde in Gestalt eines außer Kontrolle geratenen Brandes zu einem Zusammenbruch geordneter Kommunikations-,

Sinn- und Sozialstrukturen führt. Weick nennt disruptive Situationen, in denen “people suddenly and deeply fear that the universe is no longer a rational, orderly system”, kosmologische Episoden. Personen und soziale Gruppe verlieren dann in doppelter Weise ihre Erkenntniswerkzeuge. Zum einen lösen sich bislang vertraute Sinnhorizonte und eingeübte Handlungsmuster auf, zum anderen wird ihnen bewusst, dass ihnen Kenntnisse und Mittel fehlen, sich das überlebensnotwendige Wissen anzueignen, unter geänderten Voraussetzungen zu erproben und dann zu verinnerlichen.

Dieser Artikel befasst sich mit kosmologischen Episoden, die Flüchtlinge und Migranten innerhalb der dänischen Gesellschaft erleben und die den doppelten Verlust bisheriger Kultur- und Kommunikationsmuster markieren. Wir konzentrieren uns auf die Frage, ob und inwieweit kosmologische Episoden psychosoziale Folgen haben und zu vorübergehenden oder längeren dissoziativen Störungen führen.

Analytischer Rahmen und methodische Überlegungen

Übergeordnetes Thema sind Fremdheitserfahrungen und die Frage, ob kosmologische Episoden so überwältigend sein können, dass die Selbstgewissheit verloren geht, dass der Zweifel im Alltag größer ist als das Gefühl der Vertrautheit, dass einem die eigene Lebensgeschichte fremd geworden ist und Selbsterfahrungen nicht mehr bewusst erlebt werden.

Ziel ist es, Umfang und Inhalt der Fremdheitserfahrungen zu beschreiben. Indem sie mit dissoziativen Störungen wie Depersonalisation und Derealisation verglichen werden, hoffen wir, alltägliche Zustände von ernsteren Störungen abgrenzen zu können. Dieser Vergleich geschieht anhand zweier Fallstudien. Analytisch gehen wir vom Konzept der *Lebenswelt* aus, die eine Welt in meiner Reichweite, eine Welt mit einem überschaubaren Zeitrahmen und eine Welt mit mir vertrauten Formen der Kommunikation und Interaktion ist. Das Konzept *geschlossener Sinnbereiche* erlaubt es zu fragen, ob Fremdheitserfahrungen so traumatisch sein und so weit von einer mir vertrauten Welt wegführen können, dass sich die Erlebnisse zu einer in sich geschlossenen Realität verdichten.

Unsere Ausgangsfragen lauten somit: Führen Dauer und Intensität von Fremdheitserfahrungen dazu, dass

- 1) die natürliche Einstellung im Alltag und die Selbstgewissheit verlorengehen;
- 2) die Betroffenen durch die Konstruktion geschlossener Sinnbereiche versuchen, ihre soziale Identität zu stabilisieren und ihre Selbstachtung aufrechtzuerhalten;
- 3) dissoziative Erlebnisinhalte den symbolischen Kern der geschlossenen Sinnbereiche bilden.

Methodische Überlegungen

Um die Komplexität besser zu verstehen, die zwischen Fremdheitserfahrungen und dissoziativen Zuständen bzw. Störungen bestehen, wird mit einer explorativen Fallstudie gearbeitet (Ramian, 2012). Explorative Studien zielen grundsätzlich auf die Erkundung neuer Erkenntnisse, nicht auf die Überprüfung von Theorien oder Hypothesen ab (Hallingberg et al., 2018; Fredebeul-Krein, 2012). In dieser Studie geht es darum, das psychiatrische Verständnis von dissoziativen Störungen für das soziologische Konzept der Lebenswelt und der geschlossenen Sinnbereiche zu öffnen.

Wir arbeiten mit zwei Fällen. Es handelt sich um Erfahrungen, die Migranten mit institutionellen Strukturen und Verfahren in der dänischen Jugendfürsorge machen und die ihnen aufgrund ihrer Lebensgeschichte unverständlich sind. *Fremde Migranten* darunter werden Personen verstanden, die nicht in Dänemark geboren und aufgewachsen sind. In

beiden Fällen wurden Familien ausgewählt, wo ein Kind fremduntergebracht wurde - jeweils ein junges Mädchen im Alter zwischen zwölf und fünfzehn Jahren. Die Familien zählen zu den ethnischen Minoritätsgruppen; die Väter stehen in keinem Beschäftigungsverhältnis. Endlich war bei der Auswahl auch ausschlaggebend, dass Eltern und Kinder familientherapeutisch betreut wurden. Die Betreuung dauerte circa zwei Jahre. Die Gesprächsprotokolle wurden mit Hilfe der *Template-Analysis* strukturiert und interpretiert. Hierbei handelt es sich um eine thematische Analyse, die im Unterschied zu ähnlichen Ansätzen wie zum Beispiel der *Grounded Theory* eine hierarchische Kodierung des Datenmaterials zulässt (Brooks et al., 2015).

Unsere Studie hat aufgrund ihres explorativen Charakters durch die geringe Anzahl der einbezogenen Fälle einen begrenzten Aussagewert. Weitere Fälle hätten sicherlich dazu beitragen können, ein größeres Spektrum von Fremderfahrungen zu beschreiben. Uns geht es jedoch nicht um Variation, sondern um die Frage, wie lässt der Zusammenhang zwischen Fremderfahrungen und Depersonalisation sich konzeptuell begreifen. Zu einem späteren Zeitpunkt können weitere Differenzierungen hinzukommen.

Vor dem Hintergrund der phänomenologischen Soziologie und Schütz' soziologischen Studie zum *Fremden* wird erst das Konzept der Lebenswelt und der geschlossenen Sinnbereiche skizziert. Anschließend wird in einem etwas längeren Abschnitt auf psychiatrische Konzept der dissoziativen Störungen eingegangen.

Lebenswelt und geschlossene Sinnbereiche

Lebenswelt gilt in der phänomenologischen Soziologie als der soziale Raum und der kulturelle Erfahrungsbereich, der intersubjektiv strukturiert ist, der dem Einzelnen vertraut ist und dessen Sinnzusammenhänge sich aus der individuellen Lebensgeschichte entwickelt haben. Mir sind Wirken und Handeln der Mitmenschen verständlich, denn ich kann annehmen, dass ihr Handeln ebenso wie mein Handeln interessengebunden sind und dass ihr Wissen ebenso wie mein Wissen es möglich machen, das Verhalten der Anderen zu verstehen. Auch vermag ich, zwischen den Bereichen der Wirklichkeit zu unterscheiden, auf die handelnd einzuwirken mir möglich ist, und den Bereichen, auf die nicht eingewirkt werden kann, weil sie außerhalb meiner Reichweite liegen. Ferner sind Institutionen und Normen keine willkürlichen Gebilde, sondern das Resultat motivierter, sinnvoller sozialer Intentionen. (Schütz & Luckmann; 1979 S. 38 ff.)

Lebenswelt als lebendige Gegenwart ist die Erfahrung, dass, sobald der Einzelne in seiner Lebenswelt handelt, die äußere Zeit mit dem individuellen Zeiterleben verwoben wird. Erinnerungen an Vergangenes und Erwartungen an Zukünftiges sind der Resonanzraum, in dem die objektiven Veränderungen vernommen und sinngebend in den lebensgeschichtlichen Zusammenhang eingefügt werden (Schütz et al., 1971, S. 247). Diese Strukturiertheit bietet ein großes Maß an Sicherheit, Überschaubarkeit und Verlässlichkeit und geht auf zwei Idealisierungen zurück,

die alles Verhalten in der natürlichen Einstellung bestimmen: dass ich nämlich weiterhin so handeln kann, wie ich jetzt gehandelt habe, und dass ich immer wieder das gleiche Handeln unter gleichen Umständen von neuem beginnen kann (Schütz et al., 1971, S. 257).

In dem Essay *The Stranger* zeigt Schütz, dass die Sicherheit und Vertrautheit der natürlichen Einstellung verschwindet, sobald die Lebenswelt nicht länger geordnet und strukturiert erlebt wird. Eigene Erfahrungen als Migrant und die Unterstützung anderer Migranten in den USA zeigten ihm, welche gravierenden Folgen es hat, wenn der Resonanzraum für das Zusammenspiel von objektiver und subjektiver Zeit verschwindet,

wenn das lebensgeschichtlich erworbene Wissen keine Orientierung mehr bietet und wenn einem das Handeln der Mitmenschen fremd bleibt (Schütz, 2020).

Dem Fremden werde eine zweifelhafte Loyalität und Undankbarkeit gegenüber der neuen gesellschaftlichen Ordnung unterstellt. Seine zögerliche und kritische Haltung werde ihm nicht als Unsicherheit und als Suche nach Vertrautem, sondern als Ablehnung, als Verweigerung und bewusste Nicht-zur-Kenntnisnahme ausgelegt. Die Vertreter dieser für den Fremden anderen Ordnung könnten dagegen nicht die elementare Erschütterung nachempfinden, die aus dem Verlust eines bislang verlässlichen Sinnhorizonts, aus dem Außerkraftsetzen des *Denkens-wie-üblich* und dem Zweifel an der eigenen Selbstgewissheit herrühre.

Der Fremde wird undankbar genannt, da er sich weigert anzuerkennen, dass die ihm angebotenen Kultur- und Zivilisationsmuster ihm Obdach und Schutz garantieren. Aber die Leute, die das sagen, verstehen nicht, dass der Fremde im Übergangszustand diese Muster nicht als schützenden Obdach betrachtet, sondern als ein Labyrinth, in welchem er allen Sinn für **seine Verhältnisse** verloren hat (Schütz, 2020, S. 69).

Gelingt es nicht, sich nach und nach mit den Symbolen der fremden Realität vertraut zu machen, dann verbleibt der Fremde "ein kultureller Bastard an der Grenze von zwei verschiedenen Mustern des Gruppenlebens" (Schütz, 2020, p. S.68). Mit der Zeit, so kann man annehmen, nisten Fremde sich in einer Fremdwelt ein, deren Sinnbereiche sich mehr und mehr schließen und die die Neuankömmlinge nicht aus der Rolle des Außenseiters entkommen lässt.

Wir nehmen eine weitere Überlegung von Schütz auf, nämlich dass es nicht die eine, sondern mannigfaltige Wirklichkeiten gibt. Zu denken wäre dabei an die Welt des Traums, die Welt des Wahns, der Wissenschaft, der Religion, der Kunst, des Spiels oder der Phantasie. Jede dieser Welten ist von einem besonderen Erkenntnisstil geprägt, der diesen Welten ihre Stimmigkeit und ihre Kohärenz verleiht. Den Übergang von einer der möglichen Welten in eine andere bezeichnet Schütz als Sprung und Schockerfahrung. Denn mit dem Wechsel ändern sich nicht nur Fokus und Aufmerksamkeit, sondern auch die Möglichkeiten des Handelns und die Inhalte der Erlebnisse. Diese Sinnbereiche sind in sich stimmig und von einem ihnen eigenen Stil geprägt, so dass von *geschlossenen Sinnbereichen* gesprochen werden kann.

Stimmigkeit und Verträglichkeit der Erfahrungen in Bezug auf ihren eigenen Erkenntnisstil herrschen lediglich innerhalb der Grenzen des jeweiligen Wirklichkeitsbereichs vor, dem diese Erfahrungen angehören (Schütz et al., 1971, S. 267).

Uns scheinen drei Aspekte hinsichtlich des Entstehens geschlossener Sinnbereiche wichtig zu sein: die Selbsterfahrung, die Sozialität (Kommunikation und soziales Handeln) und die Zeitperspektive. Der Aspekt der Selbsterfahrung lässt Antworten auf die Frage zu, wie sie sich der *fremde Migrant* wahrgenommen fühlt und wie er sich selbst wahrnimmt in einer ihm unbekannten kulturellen und sozialen Umwelt. Fragen nach der Form der Kommunikation und des sozialen Handelns thematisieren Erlebnisse des Fremdseins in sozialen Interaktionen und in institutionellen Kontexten. Fragen nach der Zeitperspektive nehmen Bezug auf die Lebensgeschichte und lassen Antworten zu, wie der *fremde Migrant* Institutionen, Strukturen und Prozesse wahrnimmt, die in seinen Alltag eingreifen und ihn drängen, sich selbst und sein Handeln zu ändern.

Wir nehmen weiter an, dass Fremderfahrungen so verunsichernd, so eingreifend und so nachhaltig sein können, dass sie das Entstehen eines geschlossenen Sinnbereichs forcieren, den man versuchsshalber als migrantische Zwischenwelt bezeichnen könnte (Schütz et al., 1971, S. 265).

Depersonalisation und Derealisation (DP/DR)*Was ist Depersonalisation und Derealisation?*

Wir interessieren uns für DP/DR aus der Perspektive der Lebenswelt. Doch lassen sich die alltäglichen und normalen Episoden nicht verstehen, ohne dass auf die klinischen Erfahrungen eingegangen wird. Denn diese bestimmen das Verständnis des DP/DR-Syndroms und bedingen seine öffentliche Aufmerksamkeit.

Im dänischen *Patienthåndbogen* - einem digitalen medizinischen Fachlexikon - werden Depersonalisation und Derealisation zu den dissoziativen psychischen Erkrankungen gezählt (sundhed.dk). Bei einer dissoziativen Störung werden Sinneseindrücke, motorische Fähigkeiten, Erinnerungen oder das Selbstgefühl als nicht mit dem Bewusstsein verbunden erlebt (Phillips et al., 2001). Der Artikel im dänischen Fachlexikon orientiert sich an von der Weltgesundheitsorganisation (WHO) im Jahr 1992 herausgegebenen Richtlinien (ICD-10) zur Diagnose mentaler und körperlicher Störungen.

The common theme shared by dissociative (or conversion) disorder is a partial or complete loss of the normal integration between memories of the past, awareness of identity and immediate sensations, and control of bodily movements. There is normally a considerable degree of conscious control over the memories and sensation that can be selected for immediate attention, and the movements that are to be carried out. In the dissociative disorders, it is presumed that this ability to exercise a conscious and selective control is impaired, to a degree that can vary from day to day or even from hour to hour. It is usually very difficult to assess the extent to which some of the loss of functions might be under voluntary control (WHO, 1992 S. 151 ff.).

DP/DR sind eine Untergruppe dissoziativer Störungen; eine klinische Diagnose wird mithilfe der Cambridge Depersonalisation Scale (CDS) gestellt; der Ernst der Erkrankung lässt sich anhand der Dauer und Häufigkeit des Auftretens merkwürdiger Episoden bestimmen. Grundsätzlich gilt, dass man von DP/DR spricht, sobald die Welt, die Existenz und Verankerung in dieser Welt sowie ihre Gegenständlichkeit als fremd, komisch, sonderbar und merkwürdig erlebt werden.

Im Zustand der Depersonalisation fühlen Personen sich von ihrer nahen Umgebung getrennt, nehmen die Welt wie durch einen Schleier wahr, auch haben sie das rechte Gefühl für ihren Körper verloren. Gliedmaßen werden als zu klein oder zu groß empfunden, der Körper fühlt sich schwerelos an, Schmerzen erscheinen nicht als eigene Schmerzen, sondern als die eines anderen, vertraute Umgebungen werden nicht wiedererkannt, oder Gegenstände erscheinen als unwirklich, verzerrt und unerreichbar.

Verzerrtes bzw. abhandengekommenes Raumempfinden ist nicht das einzige Merkmal der erlebten Selbstentfremdung. Auch das Zeitgefühl geht verloren. So kann es vorkommen, dass gerade eben ausgeführte Handlungen als längst vergangene eingestuft werden, dass Erlebnisse nicht als Teil der eigenen Lebensgeschichte erinnert werden oder dass das Bewusstsein, sich seiner selbst sicher zu sein und eine gesicherte Identität zu haben, verloren gegangen ist.

Schließlich ist auch der sensuelle Bereich beeinträchtigt. Das komplexe Syndrom DP/DR zeigt sich z.B. darin, dass beim Essen weder Lust- noch Ekelempfindungen auftreten, dass man sich wiederholt anfassen muss, um sich seines Körpers zu vergewissern, oder dass man unangemessen auf äußere Stimulationen reagiert.

Während man sich im Zustand der Depersonalisation als fremd und unwirklich erfährt, erscheinen im Zustand der Derealisation die Umgebung oder einzelne Objekte als unwirklich. Adjektive wie *leblo*, *farblo* oder *uninteressant* drücken das Empfinden von Fremdheit oder Verzerrtheit gegenüber der Welt der Objekte aus.

Vorkommen und Ursachen dissoziativer Erlebnisse wie DP/DR?

In einer epidemiologischen Studie zur Häufigkeit von DP/DR aus dem Jahre 2023 wurde z.B. festgestellt, dass die Prävalenzrate in der Allgemeinbevölkerung bei knapp 2 % liegt (Yang et al., 2023 S. 19). Diese Studie bestätigt eine Erhebung aus dem Jahre 2005 (Hunter et al., 2005). Geht man von der Frage aus, wie viele Personen im Laufe ihres Lebens an DP/DR gelitten haben, so zeigt sich, dass die Lebenszeitprävalenz zwischen 26 und 74 % liegt; während einer traumatischen Episode sind entsprechende Symptome bei 31 und 66 % festgestellt worden. Gemeinschaftserhebungen zur Messung von klinisch signifikanten Symptomen ergaben Raten zwischen 1,2 % und 1,7 % für eine einmonatige Prävalenz in zwei britischen Stichproben und eine aktuelle Rate von 2,4 % in einer nordamerikanischen Stichprobe (Sierra et al., 2004). Das heißt, vorübergehende Symptome sind in der Bevölkerung weit verbreitet.

Bei stationär behandelten Patienten schwankte die Rate zwischen 20 % und 40 %. Interessant ist in diesem Zusammenhang die Feststellung, dass DP/DR nicht nur als eigenständige Erkrankung, sondern auch als Symptom anderer psychischer Leiden angesehen wird. Bei DP/DR in Verbindung mit Angstphobien, Schizophrenie oder Persönlichkeitsstörungen ist eine Streuung von 4 % und 20 % ermittelt worden. Noch häufiger sieht man dissoziative Störungen bei Kriegsveteranen mit posttraumatischen Belastungsstörungen (30 %), bei Patienten mit Depressionen (ca. 50 %) und bei Missbrauchsoffern (25 - 54 %) (Yang et al. 2023, S. 22-26).

Die exakten Ursachen der Selbstentfremdung und die zugrundeliegenden psychischen und neuralen Mechanismen sind bislang wenig erforscht (Büetiger et al., 2020; Baker et al., 2003). In einer älteren deutschen Leitlinie zur Diagnostik und Behandlung von DP/DR werden verschiedene Ursachen genannt (Michal et al. 2014, S. 17 ff.). Erlebter emotionaler Missbrauch (Mangel an emotionaler Zuneigung, Vereinsamung), Persönlichkeitseigenschaften wie Ängstlichkeit, Schüchternheit, Vermeidung von Unsicherheit und ausgeprägtes Misstrauen, überfordernde psychosoziale Belastungen und Sozialangst werden in Zusammenhang mit DP/DR gebracht. Schließlich zählt auch der Drogenkonsum dazu. Folgen wie vermindertes Selbstwertgefühl, größere Vergesslichkeit oder auch begrenzte Handlungskompetenz setzen die Lebensqualität herab und begrenzen die Möglichkeiten im Beruf.

Da verzerrtes Erkennen und Wahrnehmen infolge des Kognitionsmodells von Hunter et al. (2003 S. 1458) zum DP/DR-Syndrom gehören, trägt eine fälschliche Überbewertung der Symptome dazu bei, dass die Betroffenen zusätzlich zu den eigentlichen Symptomen auch eine manifeste «mental-health anxiety» entwickeln (Hunter et al., 2005 S. 1122). Dissoziative Störungen werden dann irrtümlich als Zeichen schwerer psychischer Erkrankungen wie Wahnsinn, Kontrollverlust oder dem Gefühl des Unsichtbarwerdens interpretiert.

Neigen Patienten oftmals zu Übertreibungen, wird die Prävalenz von DP/DR in den Erfahrungen der Kliniker häufig unterschätzt. Sierra (2009 S. 54) führt als Erklärung an, dass Ärzte die Ergebnisse epidemiologischer Erhebungen weniger ernst nehmen als die eigenen klinischen Erfahrungen. In den Augen der Mediziner kann nur dann von einem DP/DR-Syndrom gesprochen werden, wenn eine klinische Diagnose gestellt werden kann.

Was den lebensweltlichen Ausgangspunkt unserer Überlegungen anbelangt, kann festgehalten werden, dass

- DP/DR verbreiteter ist, als dies klinische Erfahrungen indizieren;
- klinische Diagnosen vor allem die schweren Fälle erfassen;

- Komorbidität nicht zwingend zum DP/DR-Syndrom gehört;
- Patienten aus Angst vor Stigmatisierung ihre Krankheit oft verheimlichen;
- Patienten die Schwere ihrer Erkrankung übertreiben;
- Persönlichkeitsmerkmale wie Ängstlichkeit, übertriebene Sorgen und Misstrauen häufig zu finden sind;
- emotionaler Missbrauch, Drogenkonsum und psychosoziale Belastungen oft DP/DR auslösen.

Fallbeispiele

Zusammenfassung des Gesprächsprotokolls: Fall 1

Hintergrund: Die Familie flüchtete vor 15 Jahren aus dem Kaukasus nach Dänemark. Vor etwa 3 ½ Jahren lösten Drohungen des Vaters ein Eingreifen vonseiten der kommunalen Behörden aus. Die Drohungen des Vaters wurden als strafbare Handlung eingestuft. Auf Beschluss des Kinder- und Jugendamtes wurde die Tochter, die sich zu diesem Zeitpunkt im frühen Teenagealter befand, umgehend von der Familie entfernt und fremduntergebracht.

Ein Vater, dessen Tochter aufgrund von Schulproblemen und schlechtem Umgang auffällig wurde, versuchte, sie mit einer drastischen Maßnahme zur Raison zu bringen. Die Eltern waren in großer Sorge, dass ihre Tochter die Schule vernachlässigen und auf die schiefe Bahn geraten könnte. Als alle Ermahnungen und Appelle nicht weiterhalfen und das Mädchen den Rat der Eltern weiterhin ausschlug, drohte der Vater ihr Gewalt an. Laut dem Mädchen sagte er: „Jetzt kann ich mit dir machen, was ich will. Wirst du jetzt auf mich hören, wirst du mehr auf deine Schule achten, dich von deinen schlechten Freundinnen fernhalten und ein gutes Mädchen werden?“

Am folgenden Tag erzählte das Mädchen ihrer Lehrerin, was ihr widerfahren sei. Die Schule nahm daraufhin Kontakt mit dem Kinder- und Jugendamt auf; diese Benachrichtigung führte umgehend zur Fremdunterbringung des Mädchens. Den Eltern, der übrigen Familie und dem weiteren Bekanntenkreis wurde untersagt, auf irgendeine Weise Kontakt zu dem Mädchen aufzunehmen. Außerdem wurde eine polizeiliche Untersuchung eingeleitet, weil die Drohungen des Vaters als eine strafbare Handlung angesehen wurden.

Im Zusammenhang mit der Fremdunterbringung wurde Y als Familienratgeber hinzugezogen. Die Aufgaben der Familienberatung bestehen darin, Familien sowie einzelne Familienmitglieder in Krisensituationen durch Informationen, Beratung und präventive Interventionen zu unterstützen. Der Fall – einschließlich Familienberatung – wurde nach zwei Jahren abgeschlossen.

Kulturelle Entfremdung: Die dänische Gesetzgebung empfindet der Vater als unvereinbar mit seinen kulturellen Werten. Immer wieder sagt er: „Es ist so, als ob es nicht unsere Tochter ist, sondern das Land unsere Tochter besitzt.“ Er hat das Gefühl, dass seine Erziehungsmethoden nicht respektiert werden. Hinzu kommt, dass er zwischen einer Kultur der Worte und einer Kultur der Tat unterscheidet. Es fällt ihm schwer, zu verstehen, warum die Polizei ihn verhören und er sich vor Gericht verantworten soll. In seinen Augen sind es nicht Worte, sondern allein Taten, für die man bestraft werden kann. „Ich soll von der Polizei verhört werden, und denke: „Habe ich jemanden geschlagen? Nein!“ Außerdem fürchtet er, sein Gesicht zu verlieren, wenn er - für den Fall, dass er ausgewiesen werden sollte - ohne seine Töchter in sein Heimatland zurückkehren müsste.

„Was soll ich meiner Familie im Heimatland sagen, wenn ich nicht mit allen Töchtern zurückkehre? Und das Schlimmste von allem ist: Dass ein anderes Land mir meine Tochter

weggenommen hat. Ich kann an nichts Anderes denken, ich will Dänemark nicht ohne unsere Töchter verlassen.“

Ohnmacht und Hilflosigkeit: Der Vater fühlt sich machtlos gegenüber dem Jugendamt, das er als fremdes System ansieht. Für ihn war die Drohung nur eine Erziehungsmaßnahme. Die Reaktion des Jugendamtes ist in seinen Augen überzogen; Fremdunterbringen und Kontaktverbot erscheinen ihm als willkürliche Maßnahmen. Er wiederholt immer wieder: „Wir Eltern sind nichts!“ und ist davon überzeugt, dass die Behörden nur ihre Macht demonstrieren wollen.

Die Behörden glauben, sie seien Götter und wüssten, was für unsere Familie am besten ist. Sie denken überhaupt nicht darüber nach, dass wir in einer anderen Kultur geboren und aufgewachsen sind. Wir legen großen Wert auf unsere Familien und besonders auf die Kinder.

Sie [das Jugendamt] sprechen die ganze Zeit über Gesetze und Regeln, aber meine Stimme wurde nie gehört. Die Behörden sind darauf aus, meine Familie zu zerstören und den Kontakt zu unserer Tochter zu unterbinden. Ich habe versucht, den Behörden meine Absichten zu erklären, wurde aber überhaupt nicht angehört“.

Das Gefühl, dass seine Stimme nicht gehört wird und dass die Behörden willkürlich handeln, führt zu Verzweiflung und Angst sowie Wut und Frustration. Verzweiflung und Angst: Die Angst, seine Tochter nie wiederzusehen, und eine mögliche drohende Ausweisung belasten ihn schwer. In seinen Gesprächen mit Y wiederholt er: „Ich bin psychisch am Ende, ich weiß nicht, ob ich unsere Tochter jemals wiedersehen werde.“

Obwohl der Vater verzweifelt ist und Angst hat, zeigt er auch eine gewisse Unbeugsamkeit dem System gegenüber.

Ist Ihnen [Y] klar, dass sie [die Experten] mich krankgemacht haben? Ich bin traurig, meine Tochter nicht zu sehen. Ich esse und schlafe nicht, und obwohl ich zum Arzt gehen müsste, tue ich es nicht. Ich habe das Gefühl, dass Behörden und Experten mich zerstören, aber ich bin eine starke Person, die sich sagt, dass ich ein guter Elternteil bin und meine Kinder liebe. Egal, was andere über mich denken und meinen, ich werde sie davon überzeugen, dass ich ein Recht habe, meine Tochter zu sehen. Ich bin eine starke Person, die auch in meinem Heimatland viel durchgemacht hat. Wenn ich das alles überlebt habe, werde ich das hier auch schaffen, selbst wenn Behörden und Fachleute mich zerstören.

Der Vater fühlt sich isoliert und unverstanden. Er hat das Gefühl, dass das Jugendamt seine Perspektive nicht nachvollziehen kann. Im Gespräch springt er von einem Thema zum nächsten, dabei wiederholt er sich ständig – so als könnten die ständigen Wiederholungen ihm doch noch Gehör verschaffen und ihm zu seinem Recht verhelfen. Er ist voller Wut, Frustration und selbstdestruktiver Gedanken. Die Behörden nimmt er als arrogant und unnachgiebig wahr.

Seine Sätze sind oft abgehackt und voller Verzweiflung. Gegenüber Y äußert er seinen Wunsch mit stockender Stimme: „Ich habe Lust, meinen Koffer zu packen und in mein Heimatland zu reisen, aber das kann ich leider nicht.“ Und fügt dann hinzu: „Manchmal wünschte ich, ich wäre tot, dann hätte ich all diese Gedanken und Gefühle nicht. Es ist schlimm für mich, nicht gesehen und gehört zu werden, wenn ich sage, wie sehr ich unsere Tochter liebe und wie wichtig sie für mich und unsere Familie ist“.

Dialog mit Y: Der Vater schätzt Ys Bemühungen, ihm zuzuhören und ihn zu verstehen. Er erkennt jedoch auch, dass Y die Position der Behörden vertritt und die dänische Gesetzgebung erklärt. Der Vater fühlt sich hin- und hergerissen zwischen dem Wunsch, sich Y anzuvertrauen, und dem Gefühl, von den Behörden verraten zu werden. Schließlich vertraut er Y, weil er bei Y einen Habitus wahrnimmt, der sich von dem des Jugendamtes unterscheidet. Er stellt fest: «Hmm, Sie sagen dasselbe wie das Jugendamt, aber es gibt den

Unterschied, dass Sie mir zuhören und mich nicht «falsch» machen. Sie versuchen, mir und meiner Familie zu helfen, darüber freuen wir uns. Jetzt kenne ich Sie, und Sie kennen mich».

Bewertung der sprachlichen Eigenheiten

Sprache: Die ständigen Wiederholungen des Vaters, seine abgehackten Sätze sowie seine sprunghafte und emotional aufgeladene Sprache deuten auf eine tiefe psychische Belastung hin. In seiner Art zu sprechen spiegelt sich seine Verzweiflung, Hilflosigkeit und sein Unverständnis wider. Seine Art zu sprechen vermittelt den Eindruck, dass er sich in einem Teufelskreis aus Schuldabwehr, innerer Zerrissenheit und Empörung befindet.

Zusammenfassung des Gesprächsprotokolls: Fall 2

Hintergrund: Der Fall handelt von einem 14-jährigen muslimischen Mädchen aus einem Land im Nahen Osten. Sie kam im Rahmen des Familiennachzugs nach Dänemark. Die Familie besteht aus den Eltern, vier volljährigen Kinder über 18 Jahren und zwei minderjährigen Kinder unter 18 Jahren.

Handlungsverlauf: Das junge Mädchen berichtet in der Schule, dass ihre Eltern ihr verboten hätten, ihr Handy zu benutzen; auch dürfe sie nicht ausgehen, es gäbe psychische Gewalt und massive soziale Kontrolle und vieles mehr. Die Schule war besorgt um das Wohlergehen des jungen Mädchens und orientierte das zuständige Jugendamt. Der Vorsitzende des Jugendamtes entschied, dass das junge Mädchen umgehend fremduntergebracht wird. Die Eltern wurden über diese Entscheidung und ihr Recht informiert, einen Rechtsanwalt und einen Familienratgeber miteinbeziehen zu können,

Dialog und Treffen mit dem Jugendamt: Der Dialog mit dem Jugendamt ist ausgesprochen formell und wenig empathisch. Die Eltern erfahren vom Jugendamt und über ihren Anwalt, was ihre Tochter der Lehrerin erzählt hat und dass ihre Erziehungsmaßnahmen als negative soziale Kontrolle verstanden werden – ein Verhalten, das in Dänemark untersucht und unterbunden werden muss. Ein Dialog mit den Eltern, in dem eventuelle Missverständnisse ausgeräumt werden konnten, fand nicht statt.

Ein darauffolgendes Treffen mit der Tochter und dem Jugendamt empfanden die Eltern als traumatisch. Sie saßen fremden Behördenvertretern und Anwälten gegenüber und durften ihre Tochter nicht einmal in den Arm nehmen.

Der Vater: Ich weine um meine Tochter, muss aber ihre Nähe und ihre Hilferufe zurückweisen. [Der Vater hebt beide Hände wie jemand, auf den ein Maschinengewehr gerichtet ist und der hofft, so die Kugeln abweisen zu können]. Meine Tochter packt immer wieder meine Jacke und will nicht loslassen, obwohl die anwesenden Wachen versuchen, sie wegzuziehen. Sie ruft hilfe flehend immer wieder: «Papa, hilf mir, Papa, hilf mir.»

Unverständnis, Verzweiflung und Ohnmacht der Eltern: Die Eltern zeigten sich schockiert und verzweifelt über die Entscheidung des Jugendamtes. Die Familie verstand überhaupt nicht, dass ihnen ihre Tochter „weggenommen“ wurde und ihre Beweggründe für die Einreise nach Dänemark und die traumatischen Kriegserlebnisse überhaupt nicht berücksichtigt wurden. Sie fühlten sich wie vor den Kopf gestoßen und fragten sich, was Dänemark für ein Land sei und ob sie sich hier sicher fühlen können. Die Familie: „Obwohl in unserem Land Krieg herrscht, würde kein Kriegsherr auf die Idee kommen, uns unsere Tochter wegzunehmen, wie man es hier im Lande tut“.

Die Eltern glauben in Übereinstimmung mit den Erwartungen der Schule an ihre Rolle als Eltern zu handeln:

Als wir von unserem Anwalt hörten, was unsere Tochter ihrer Lehrerin gesagt haben soll, konnten wir das überhaupt nicht wiedererkennen. In unseren Gesprächen mit der Lehrerin sprachen wir darüber, dass unsere Tochter viel am Handy hängt. Uns wurde gesagt, dass wir als Eltern besser auf unsere Tochter aufpassen sollten und dass sie vor dem Schlafgehen nicht so oft ihr Handy benutzen sollte. Wir sprachen mit unserer Tochter darüber, aber das half nicht. Sie hielt sich nicht an unsere Absprachen, sondern hing die ganze Nacht am Telefon. Morgens hatte sie dann große Schwierigkeiten, aufzustehen und zur Schule zu gehen. Sie kam oft zu spät zur Schule; deshalb dachten wir, wir müssten ihr das Handy wegnehmen.

In einem anschließenden Gespräch von X verstanden die Eltern die dänischen Gesetze nicht:

Wenn unsere Tochter laut sagt, dass sie nach Hause will, hört niemand auf sie, sie hören nur auf ihre Paragraphen. Das sind sehr seltsame Gesetze. Wir kommen aus einer Kultur, in der wir das respektieren, was Schule und Behörden uns sagen. Wir wollen die Gesetzgebung respektieren und mit den Behörden zusammenarbeiten, aber innerlich bin ich wütend auf das Jugendamt, weil sie unsere Tochter und uns so behandeln, und auf mich selbst, weil ich fürchte, dass ich meine Tochter ganz verliere, wenn wir sie mit sie mit nachhause nehmen.

Verzweiflung und Ohnmacht gehen so weit, dass die Eltern ihre Gefühle unterdrücken – und zwar aus Angst, die Umarmung ihrer Tochter könne ihnen negativ angelastet werden und dazu führen, ihre Tochter jemals wiederzusehen.

Die Mutter: „Mein Mann kann nicht atmen oder schlafen, seit uns unsere Tochter vor fünf Tagen weggenommen wurde. Ich wünschte, ich wäre tot und müsste das nicht erleben. Meine Tochter ist das jüngste von neun Kindern, sie ist mein Augapfel und bedeutet alles für mich.“

In ihrer Ohnmacht erwog die Familie sogar die Rückkehr in ihr kriegsgebeuteltes Heimatland.

Rolle des Familienberaters X: Aufgrund der zugespitzten Situation besuchten ein Dolmetscher und X die Familie am Wochenende unmittelbar nach der Fremdunterbringung. Der Vater wirkte verwirrt und völlig erschöpft. Er begann zu erzählen, was mit ihnen und ihrer Tochter geschehen sei. Dabei wurde er mehrmals ohnmächtig. Die Frau und die älteren Kinder gerieten in Panik. X versuchte, sie zu beruhigen; er kümmerte sich um den Vater. Es vergingen einige Stunden bis er wieder regelmäßig atmen und mit X sprechen konnte.

X versuchte laufend, der Familie klarzumachen, dass er gekommen sei, um ihnen zu helfen und zu erklären, wie die Familie sinnvoll mit dem Jugendamt zusammenarbeiten könne. Das Jugendamt sei nicht gegen sie, sondern handele in Übereinstimmung mit dem Kindergesetz - negative soziale Kontrolle gegenüber minderjährigen Kindern müsse in Dänemark untersucht werden und könne auch zur Fremdunterbringung des Jugendlichen führen. Das bedeute aber nicht, dass sie ihre Tochter niemals wiedersehen werden.

X zeigte während des ganzen Verlaufes Verständnis für und hatte Respekt vor der Haltung der Eltern; ihm gelang es aber erst nach und nach und in intensiven Gesprächen, den Sinn des dänischen Kindergesetzes zu vermitteln. Die Eltern änderten langsam ihre Haltung gegenüber dem Jugendamt; ihre Tochter wurde später erfolgreich in das Schulsystem integriert.

Interpretation

Erkenntnisstil der migrantischen Zwischenwelt

Die beiden Fallbeispiele weisen eine Reihe von Gemeinsamkeiten auf, sind aber in entscheidenden Punkten recht unterschiedlich. Beide Familien befinden sich in einer Welt, in

der der Kontakt zur dänischen Gesellschaft im Wesentlichen durch die Kinder vermittelt wird. Nimmt man weiterhin an, dass vor allem den Eltern die kulturellen Normen und die Sprache der Aufnahmegesellschaft fremd sind, so liegt es nahe, dass Fremderfahrungen den Alltag der Familien prägen. Der Eingriff von Behörden in ihre Lebenswelt ist ein Schock – vor allem, weil die Intervention für sie unverständlich bleibt.

Auffällig ist das tiefe Misstrauen gegenüber Institutionen und Personen, die im Zusammenhang mit der Fremdunterbringung der beiden Töchter auf Eltern und Kinder einwirken. Besonders die Eltern wirken perplex, fassungslos und abwesend, weil sie nicht wissen und verstehen, warum das Jugendamt interveniert, warum die Töchter unverzüglich aus der Obhut der Eltern entfernt werden und ihnen jeglicher Kontakt mit den Kindern untersagt ist. Dieser Eingriff ist in den Augen der Familien weitaus mehr als ein Übergriff. Sie empfinden die Fremdunterbringung als Raub, der sie stärker verletzt als die vormals erlebten Kriegsgräuel.

Ihr Wissen über die Aufnahmegesellschaft ist zudem so fragmentarisch, dass die Familien meinen, rechtlos und schutzlos zu sein. Dass der Eingriff der Behörden in einem rechtsstaatlichen Rahmen erfolgt, wird nicht verstanden. Auch die hinzugezogenen Anwälte werden als Boten und Abgesandte der Behörden wahrgenommen und nicht als Beistand, der ihre Interessen vertritt. Die anberaumten Treffen werden in beiden Fällen als eine Demonstration behördlicher Willkür erlebt. Deshalb scheint es den Eltern ratsam zu sein, die Sorge um die Kinder nicht offen zu zeigen, aus Angst, dass dies als Kontaktaufnahme missverstanden wird. Die abwehrende Geste des Vaters auf den Hilferuf der Tochter zeigt die ganze Hilflosigkeit und Ohnmacht der Eltern.

Das Gefühl der Schutzlosigkeit und der eigenen Machtlosigkeit ist in beiden Fällen das zentrale Erlebnis und kommt in verschiedener Weise zum Ausdruck. Im ersten Fall ist die Sprache des Vaters emotional aufgeladen, seine Sätze sind sprunghaft, und er wiederholt seine Anklagen und Anschuldigungen laufend. Im zweiten Fall reagiert der Vater mit Atemnot und Ohnmacht.

Generell lässt sich sagen, dass die Unsicherheit über den Anlass der Intervention und die Bedeutung des Geschehens sowie des symbolischen Rahmens der behördlichen Inszenierung zu einem Gefühl der Verwirrung und des Unbehagens in den Familien führt. Diese Gefühlslage ist im von uns beschriebenen Zeitraum stark ausgeprägt, deutlich erkennbar und von langanhaltender Dauer. Das lässt auf eine für die Situation typische Form der Selbsterfahrung schließen: Fremderfahrung als Gefühl der Lähmung und Resignation. Der Erkenntnisstil entspricht den Umständen; nur das Wissen und die Handlungen können nachvollzogen und angeeignet werden, die in den Sinnhorizont der Familien passen. Zweifel werden ausgeklammert. Gefühlslage, Selbsterfahrung und Interaktionsformen legen es nahe, von einem geschlossenen Sinnbereich auszugehen, nämlich dem der Isolation.

Die Zeitperspektive der Erfahrungen

Die Zeitperspektive der beschriebenen Erlebnisse und Erfahrungen soll besonders hervorgehoben werden – nicht nur, weil sie in beiden Familien identisch zu sein scheint, sondern weil sie den Grad und die Besonderheit der Isolation deutlich macht. Die Zeitperspektive ist der Schnittpunkt von erlebter und objektiver Zeit. Es sind zurückliegende traumatische Erlebnisse wie Krieg, Verfolgung, Flucht und Asyl, die das Verständnis und die Einordnung von Intervention und Fremdunterbringung beeinflussen.

Im ersten Beispiel unterstreicht der Vater immer wieder, dass er in seinem Heimatland viel durchgemacht hat, aber Diskriminierung, Drohungen der Machthaber sowie seine Inhaftierung überlebt hat. Die Widerständigkeit von einst scheint ihm zu helfen, seine jetzige

Ohnmacht zu meistern. Zwar erwägt er die Rückkehr in sein Heimatland, zieht diese aber nicht wirklich in Betracht und hat auch Angst vor einer möglichen Ausweisung. Stattdessen wiederholt er, dass er die Behörden davon überzeugen will, dass er Recht hat.

Im zweiten Fall sind es zwar auch traumatische Erlebnisse und Kriegsgräuel, die Zeitperspektive und Sichtweise in der Familie bestimmen. Aber nicht das Moment des Widerstandes dient als Schema, die Erlebnisse mit dem Jugendamt zu verstehen und zu bewältigen. Stattdessen wird immer wieder auf eine Analogie zwischen damals und heute verwiesen: Verfolgung und Flucht. Die Familie erwartet Verständnis von den dänischen Behörden; da sie ihrer Meinung nach kein Verständnis erhält, denkt sie an Flucht und die Mutter gar ans Sterben.

Den Eltern kommt es überhaupt nicht in den Sinn, sich falsch verhalten und Regeln oder Gesetze in Dänemark verletzt haben zu können. Was ihnen vom Jugendamt als soziale Kontrolle und Gewaltandrohung vorgeworfen wird, sind in ihren Augen berechnete Erziehungsmaßnahmen, die sie aus ihren Heimatländern kennen. Die Maßnahmen des Jugendamtes dagegen werden als willkürlicher Eingriff aufgefasst, der ihre Erziehungsrechte verletzt. Wie schwer diese kulturbedingte Sichtweise wiegt, lässt sich daraus entnehmen, dass es langer und intensiver Gespräche bedarf, ehe die Familienratgeber in den Sinnhorizont der Eltern eindringen und ihnen den Sinn des dänischen Kindergesetzes vermitteln können.

Zusammenfassend lässt sich sagen: Im Erkenntnisstil der Isolation dominiert die erlebte Zeit; vergangene Erfahrungen und mitgebrachtes Wissen schieben sich wie ein Filter vor die aktuellen Ereignisse. Der Kontakt mit dem behördlichen System wird in beiden Fällen zu einer kosmologischen Episode; denn die Eltern erleben ihre Welt und ihr Familiensystem nicht länger als geordnet und vernünftig.

Erfahrungen dissoziativer Zustände

Dissoziative Zustände wie Depersonalisation und Derealisation lassen sich auf eine Reihe unterschiedlicher Ursachen zurückführen. Ihre Schwere hängt von den traumatischen Erlebnissen ab, denen die Personen ausgesetzt waren. Beiden Fallgeschichten können wir nur so viel entnehmen, dass Krieg und Unruhen die Familien zur Flucht gezwungen haben. Nähere Umstände sind unbekannt; wir versuchen daher, anhand des aktuellen Verhaltens die dissoziativen Zustände zu beschreiben.

Auffällig am Verhalten der beiden Väter ist, dass sie ihre Umgebung als einen gefährlichen Ort wahrnehmen und sich in einem Zustand der Reizbarkeit und erhöhten Wachsamkeit befinden – so, als müssten sie sich vor möglichen Übergriffen und Bedrohungen schützen. Die Schreckhaftigkeit und Hypervigilanz des Vaters zeigen sich im ersten Fall in seiner abgehackten Sprechweise, die von negativen Gedankenmustern bestimmt wird. Auch die Absicht, Dänemark zu verlassen und in sein Heimatland zurückzukehren, deutet darauf hin, dass er sich nur durch Flucht vor Bedrohungen zu schützen weiß. Erst dem Familienratgeber gelingt es, die Flut negativer Gedanken zu stoppen und Zuversicht zu vermitteln.

Im zweiten Beispiel führen Schreckhaftigkeit und Reizbarkeit dazu, dass der Vater in Atemnot gerät und das Bewusstsein verliert. Als der Familienratgeber und der Dolmetscher an der Tür klingeln, wirkt er erschöpft und verwirrt. Die Ohnmacht und der Zustand der Schockstarre bezeichnen die Intensität der erlebten Depersonalisation. Die Angst, sich selbst fremd zu sein, wird dadurch bewältigt, dass der Vater ohnmächtig wird. Negative Gedanken über vermeintliches Unrecht, über die Verfolgung durch die Behörden, deren bössartige Missdeutung der elterlichen Erziehungsmaßnahmen sowie deren Ignoranz gegenüber den leidvollen Erfahrungen mit Krieg und Flucht belasten die Mutter. Diese Flut negativer

Gedanken ist so überwältigend, dass die Mutter diese verleugnet und meint, nur im Zustand des Todes nicht mehr von ihnen verfolgt zu werden. Insgesamt gilt: Personen, denen die Eltern begegnen, wirken fremd und verzerrt, deren Absichten werden als unklar und bösartig aufgefasst – abgesehen von den Familienratgebern.

Dissoziative Zustände zeigen sich außerdem in den Reaktionen der Eltern, sobald sie an ihre Töchter denken oder ihnen während der Fremdunterbringung begegnen. Ihre Gefühle wirken herzlich und echt, werden aber abgewehrt und unterdrückt, sobald Eltern und Töchter unter behördlicher Aufsicht einander sehen. Spontane Gefühle und körperlicher Kontakt werden – bewusst oder unbewusst – nicht zugelassen, aus Angst, die Töchter ganz zu verlieren.

Der kognitive Stil, der das Verhalten und die Gefühle der Eltern bestimmt, ist von übermäßiger Sorge, ausgeprägtem Misstrauen und dem Mangel geprägt, unklare Verhaltensweisen und unsichere Situationen auszuhalten. Zudem fühlen sie sich von den Entscheidungen und der Handlungsweise des Jugendamtes in übertriebener Weise abhängig. Belastende Situationen werden abgewehrt, indem dem Jugendamt unterstellt wird, die wahren Absichten der Eltern nicht zu verstehen und sie bewusst zu schikanieren. Die Selbstwahrnehmung der Eltern besteht aus zwei Aspekten. Zum einen setzen sie sich und ihre Motive herab; zum anderen rechnen sie damit, letztendlich doch Recht zu bekommen (Andrews et al., 1993). Das Verhalten der Väter weicht an einem Punkt voneinander ab. Im ersten Beispiel werden Empörung, Widerständigkeit und selbstzerstörerische Aggressivität sichtbar; im zweiten Fall eine Mischung aus Empörung und Ängstlichkeit.

Abschließend kann man sagen, dass die Fremderfahrungen, die die Bezugspersonen im Kontakt mit dem Jugendamt machen, so erschütternd sind, dass sie nicht oder nur äußerst mangelhaft verstehen, was mit ihnen passiert. Vergangene Erlebnisse und mitgebrachtes Wissen bestimmen ihren Erkenntnisstil. In der Isolation von der dänischen Umwelt werden ehemalige traumatische Erfahrungen wiederbelebt, die zu dissoziativen Zuständen wie Hypervigilanz, negativen Gedankenmustern, Gefühlen von starkem Misstrauen und Sorge sowie zu Abwehrmechanismen wie Projektion und Selbstentwertung führen. Es scheint plausibel anzunehmen, dass dissoziative Zustände den geschlossenen Sinnbereich der migrantischen Zwischenwelt zusätzlich umzäunen.

Diskussion

Klinische Erfahrungen und Alltagserscheinungen

Der Artikel beschäftigt sich mit dem DP/DR-Syndrom aus einer lebensweltlichen Perspektive; das heißt, dass die erlebte Fremdheit von Objekten und der eigenen Person nicht als pathologische Episoden, sondern als Erfahrungen angesehen werden, die den Betroffenen in ihrem Alltag widerfahren, aber keine ärztliche Behandlung nach sich gezogen haben. Von vorübergehenden Alltagserscheinungen zu sprechen, scheint uns angesichts der ernsten Reaktionen der Betroffenen in unseren Fallbeispielen nicht angemessen zu sein. Doch wie lassen sich harmlose Episoden von ernsten und diese von pathologischen Formen unterscheiden?

Die Frage ist schwierig zu beantworten und geht im Kern auf unterschiedliche Erfahrungen und Methodologien von Klinikern und Epidemiologen zurück. Kliniker interessieren sich vor allem für Einzelfälle. Und weil pathologische Formen von DP/DR häufig zusammen mit anderen Störungen wie Depressionen, Phobien, Angst und Schizophrenie auftreten, richtet sich das Augenmerk der Kliniker auf den Aspekt der Komorbidität; reine Formen von DP/DR kommen im klinischen Alltag seltener vor, was Sierra (Sierra, 2009) für

eine Illusion der Kliniker hält, verglichen mit den Ergebnissen epidemiologischer Untersuchungen.

Diese zeigen nämlich, dass DP/DR eine Befindlichkeit ist, die häufig vorkommt und weit verbreitet ist. Die Richtlinien der WHO für mentale und Verhaltensstörungen gehen z. B. davon aus, dass etwa 50 % aller Menschen einmal oder mehrmals in ihrem Leben kurzzeitigen Episoden von Unwirklichkeitsempfindungen ausgesetzt waren. Auch haben Umweltfaktoren einen nicht unerheblichen Einfluss auf Entstehen, Intensität und Verlauf von DP/DR. Abrupte Veränderungen in der sozialen und kulturellen Umwelt können zu traumatischen Belastungen führen, die sich im Alltag als Depersonalisation und Derealisation zeigen.

Doch es sind die Erfahrungen und die Sprache der Kliniker, die das DP/DR-Syndrom definieren. Aus dieser Perspektive betrachtet erscheinen lebensgeschichtliche und alltägliche Episoden eher defizitär und gewöhnlich. Aber wenn Wahrnehmungen, Gefühle und Gedanken häufiger als angenommen nicht als Teil des eigenen Bewusstseins aufgefasst oder Gegenstände als verzerrt und fremd erlebt werden, bedarf es auch einer Sprache, die diesen herkömmlichen Formen von DP/DR entspricht. Ansonsten dominiert eine pathologische Semantik und kolonisiert die Wahrnehmung in der Alltagswelt. Die Unterscheidung zwischen dissoziativen Zuständen und dissoziativen Störungen hilft auch nur bedingt weiter, denn der Übergang von Zuständen und Störungen ist fließend.

Kulturbedingte Formen von Depersonalisation und Derealisation

Unser Augenmerk gilt solchen Erscheinungsformen dissoziativer Selbstentfremdung, die im Alltag vorkommen und gleichzeitig kulturbezogen sind. Wie gesagt, unsere Gewährsleute sind nicht in Dänemark aufgewachsen, sondern im Erwachsenenalter eingereist. In der anthropologischen Literatur werden kulturbezogene Formen der dissoziativen Selbstentfremdung beschrieben. Zu den bekannten Beispielen zählen Amoklauf, Latah oder auch Koro. Die genannten Syndrome werden als Wahnvorstellung, als panische Angst und Angstphobie aufgefasst, die nur in bestimmten Kulturen vorkommen. In diesen Kulturen werden sie als exzentrische Verhaltensweisen angesehen, für die es nichtwissenschaftliche Erklärungen gibt. Der aufgeklärte Blick der westlichen Psychiatrie bewertet diese Symbole des Außer-sich-Geratsens als dissoziative Störungen, die mit anderen und bekannteren Krankheitsbildern wie Depression, Hysterie oder auch Schizophrenie verglichen werden. Ihrer Kulturbezogenheit wegen sind immer wieder Bedenken und Einsprüche gegenüber einer ausschließlich medizinisch-psychopathologischen Sichtweise vorgebracht worden.

Wir weisen auf kulturbezogene Formen dissoziativer Störungen hin, nicht weil wir in unseren Fallbeispielen auf Phänomene wie Amok, Koro oder Latah gestoßen sind, sondern weil das, was als fraglose Selbstverständlichkeit in einem System gilt, nicht auch als selbstverständlich in einem anderen Sinnsystem gelten muss. Anders formuliert: DP/DR haben ihren Ursprung in der westlichen Psychiatrie. Uns fehlt die Möglichkeit, die Verhaltensweisen unserer Gewährsleute daraufhin zu untersuchen, ob Ohnmacht, Ängstlichkeit, übermäßiges Misstrauen, Vermeidung von Unsicherheit oder gehemmte Aggressionen in den Kulturen der Herkunftsländer als normale oder zumindest akzeptierte Verhaltensmuster angesehen werden. Wir fragen uns daher, ob mit der psychiatrischen Begrifflichkeit auch der hierarchische Blick des klinischen Systems übernommen wurde. Vielleicht sollte deshalb besser von DP/DR-ähnlichen Verhaltensweisen oder Zuständen gesprochen werden, einmal, um die Bedenken der Anthropologie ernst zu nehmen, wonach uns fremdartig erscheinendes Verhalten im Zweifelsfall im Rahmen ihrer Herkunftskulturen

zu diagnostizieren und zu bewerten sei (Kenny, 1983; Yang et al., 2009), und zum anderen, um unserem lebensweltlichen Ansatz gerecht zu werden.

Zusammenfassung

Die Untersuchung der Fremdheitserfahrungen und ihrer Verbindung zu dissoziativen Zuständen stellt einen erweiterten Zugang zur Lebensweltanalyse dar. Das Konzept der geschlossenen Sinnbereiche ist der Lebenswelttheorie von Schütz entnommen und erlaubt es, zu verstehen, wie Migranten in einer neuen kulturellen und sozialen Umgebung ihre Identität, Kommunikation und Wahrnehmung der Welt erfahren und behaupten. Im Kontext der Migration sind geschlossene Sinnbereiche doppelt kodiert. Sie repräsentieren einerseits die subjektiv erfahrene Realität, die auf vertrauten Mustern der Interaktion und Kommunikation basiert. Andererseits zeigen sie, dass die vertrauten Muster nicht bedingungslos und immerfort gültig sind. Im geschlossenen Sinnbereich der migrantischen Zwischenwelt sind daher sowohl der Wunsch nach Stabilität und Beständigkeit der eigenen Weltsicht als auch die Erkenntnis des Umbruchs und die Notwendigkeit des Aufbruchs aufgehoben.

Unser Erkenntnisinteresse galt der Frage: Können dissoziative Zustände die psychische Basis solcher geschlossenen Sinnbereiche bilden? Dissoziationen können als ein Symbol der überwältigenden Erfahrungen von Fremdheit und des Verlusts vertrauter Sinnstrukturen gesehen werden. In diesem Kontext zeigen Dissoziationen an, wie umfassend Identität, Kommunikation und Wahrnehmung der Betroffenen erschüttert sind. Gleichzeitig erlauben sie es, sich von bedrohlichen Wirklichkeiten zu distanzieren. Sie symbolisieren als Schwellenerfahrungen sowohl die Faszination von Übergängen als auch deren Bedrohlichkeit.

Die Fallbeispiele verdeutlichen, wie Migranten in einem Zustand der Verunsicherung und Isolation agieren. Die erlebte Fremdheit wird zu einem radikalen Bruch mit der vertrauten Lebenswelt, was die Betroffenen dazu zwingt, für sich neue Sinnzusammenhänge zu schaffen, die jedoch nicht mehr allein in der gewohnten sozialen Kommunikation und den etablierten kulturellen Normen verankert sind. In Situationen erlebter Fremdheit sind Dissoziationen eine Reaktion auf die Überforderung, die durch den Verlust der gewohnten Lebensweltstrukturen entsteht.

Besonders auffällig ist, dass in den Fallstudien die Eltern eine Art psychischer Blockade erfahren, die sich in negativen Gedankenmustern, Hypervigilanz und der verzerrten Wahrnehmung von Institutionen zeigt. Der psychosoziale Raum des Alltags wird zu einem selbstreferenziellen und geschlossenen Sinnbereich, in dem es vor allem darum geht, die stabile und bewährte Selbstwahrnehmung zu verteidigen. Dissoziationen sind in diesem Zusammenhang hauptsächlich eine symptomatische Reaktion auf die erfahrene Fremdwelt. Und die migrantische Zwischenwelt ist ein Rückzugsort, der den Betroffenen eine gewisse Kontrolle über ihre Weltsicht und Identität erlaubt.

Akzeptieren die Migranten dagegen die Fremdheit der sie umgebenden Wirklichkeit, können dissoziative Zustände als psychische Basis dienen, die traditionellen Muster der Kommunikation und Wahrnehmung zu hinterfragen, Angst, Unsicherheit und Misstrauen zu überwinden und eine Weltsicht zu entwerfen, die der neuen sozialen und kulturellen Wirklichkeit entspricht. Geschlossene Sinnbereiche sind dann nicht länger ein Ort des Rückzugs, sondern ein Inkubator und Möglichkeitsraum für Schwellenerfahrungen. Dass dies möglich ist, zeigen die Gespräche, die die Familienratgeber in unseren Fällen mit den betroffenen Familien führten.

Abschließend lässt sich sagen, dass dissoziative Zustände eine wichtige Rolle bei der Entstehung und Aufrechterhaltung geschlossener Sinnbereiche spielen, insbesondere für Migranten, die mit traumatischen und sie überfordernden Erfahrungen von Fremdheit

konfrontiert sind. Sie ermöglichen es den Betroffenen, ihre psychische Integrität zu wahren und gleichzeitig neue Erfahrungen zu erproben. Dieses Erkenntnis wirft ein anderes Licht auf dissoziative Zustände. Jetzt sind Dissoziationen nicht nur als Reaktion auf pathologische und adaptive Fremdheitserfahrungen zu verstehen, sondern sie können auch ein Anlass sein, neue Kommunikationsformen und Wahrnehmungsmuster zu erproben. Überlegungen zur *Dualität geschlossener Sinnbereiche* und zu *Dissoziationen als Chance* müssten in einem nächsten Schritt weiter konkretisiert werden.

Statement

Financing

No organization funded this study. The author carried out the research at his own expense.

Conflict of interest

There is no conflict of interest.

Ethics

The material presented in this article meets all the points and requirements put forward by the Ethics Commission of the Editorial and Publishing Department of the public organization «Scientific and Educational Center «SUCCESSFUL».

Copyright

This is an open-access article distributed under Creative Commons Attribution. The license permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are properly acknowledged.

Literaturverzeichnis

- Andrews, G., Singh, M., & Bond, M. (1993). The defense style questionnaire. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 181(4), 246–256.
- Baker, D., Hunter, E., Lawrence, E., Medford, N., Patel, M., Senior, C., Sierra, M., Lambert, M. V., Phillips, M. L., & David, A. S. (2003). Depersonalisation disorder: Clinical features of 204 cases. *The British Journal of Psychiatry*, 182(5), 428–433. <https://doi.org/10.1192/bjp.182.5.428>
- Brooks, J., McCluskey, S., Turley, E., & King, N. (2015). The Utility of Template Analysis in Qualitative Psychology Research. *Qualitative Research in Psychology*, 12(2), 202–222. <https://doi.org/10.1080/14780887.2014.955224>
- Büetiger, J. R., Hubl, D., Kupferschmid, S., Schultze-Lutter, F., Schimmelmann, B. G., Federspiel, A., Hauf, M., Walther, S., Kaess, M., Michel, C., & Kindler, J. (2020). Trapped in a glass bell jar: Neural correlates of depersonalization and derealization in subjects at clinical high-risk of psychosis and depersonalization-derealization disorder. *Front. Psychiatry*, 11, 535652. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2020.535652>
- Fredebeul-Krein, T. (2012). Grundlagen der explorativen Untersuchung. In: *Koordinierter Einsatz von Direktmarketing und Verkaufsaußendienst im B2B-Kontext. Kundenmanagement & Electronic Commerce*. Gabler Verlag, Wiesbaden. https://doi.org/10.1007/978-3-8349-3940-1_4
- Hallingberg, B., Turley, R., Segrott, J., Wight, D., Craig, P., Moore, L., ... & Moore, G. (2018). Exploratory studies to decide whether and how to proceed with full-scale evaluations of public health interventions: a systematic review of guidance. *Pilot and feasibility studies*, 4, 1–12. (2018) <https://doi.org/10.1186/s40814-018-0290-8>
- Hunter, E. C. M., Baker, D., Phillips, M. L., Sierra, M., & David, A. S. (2005). Cognitive-behaviour Therapy for Depersonalisation Disorder: An open study. *Behaviour Research and Therapy*, 43(9), 1121–1130. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2004.08.003>

- Hunter, E. C. M., Phillips, M. L., Chalder, T., Sierra, M., & David, A. S. (2003). Depersonalisation Disorder: A cognitive-behavioural conceptualisation. *Behaviour Research and Therapy*, 41(12), 1451–1467. [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(03\)00066-4](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(03)00066-4)
- Kenny, M. G. (1983). Paradox lost: The latah problem revisited. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 171(3), 159–167.
- Lévinas, E. (2007). *Die Spur des Anderen: Untersuchungen zur Phänomenologie und Sozialphilosophie* (5. Aufl., Studienausg). Alber.
- Michal, M., Eckhardt-Henn, A., Heidenreich, T., Stiglmayr, C., Tebartz van Elst, L. & Schmahl, C. (2014). Leitlinie Diagnostik und Behandlung des Depersonalisations-Derealisationssyndroms. https://www.researchgate.net/publication/280832040_Leitlinie_Diagnostik_und_Behandlung_des_Depersonalisations-Derealisationssyndroms/link/55cb0cd408aea2d9bdcc1645/download
- Phillips, M. L., Medford, N., Senior, C., Bullmore, E. T., Suckling, J., Brammer, M. J., Andrew, C., Sierra, M., Williams, S. C., & David, A. S. (2001). Depersonalization Disorder: Thinking without feeling. *Psychiatry Research: Neuroimaging*, 108(3), 145–160. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0925492701001196>
- Piaget, J., & Piaget, J. (1984). *Einführung in die genetische Erkenntnistheorie* (3. Aufl.). Frankfurt/Main : Suhrkamp.
- Ramian, K. (2012). *Casestudiet i Praksis* (Tom Havemann, Ed.; 2. udgave). Hans Reitzel.
- Schütz, A. (2020). *Gesammelte Aufsätze: II Studien zur Soziologischen Theorie* (A. Brodersen, Ed.; A. von Baeyer, Trans.). Martinus Nijhoff.
- Schütz, A., Gurwitsch, A., & Breda, H. L. van. (1971). *Gesammelte Aufsätze. 1: Das Problem der Sozialen Wirklichkeit* / mit einer Einführung von Aron Gurwitsch und einem Vorwort von H.L. van Breda. Springer-Science+Business Media.
- Schütz, A., & Luckmann, T. (1979). *Strukturen der Lebenswelt. 1* (1. Aufl.). Frankfurt/Main : Suhrkamp.
- Sierra, M. (2009). *Depersonalization: A new look at a neglected syndrome*. Cambridge university press.
- Sierra, M., David, A. S., & Hunter, E. C. M. (2004). The Epidemiology of Depersonalisation and Derealisation. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 39(1), 9–18. <https://doi.org/10.1007/s00127-004-0701-4>
- Spinoza, C., Flores, F., & Dreyfus, H. L. (Eds.). (1997). *Disclosing new Worlds: Entrepreneurship, democratic action, and the cultivation of solidarity* (3. print). MIT Press.
- Waldenfels, B. (2015). *Sozialität und Alterität: Modi sozialer Erfahrung*. Frankfurt/Main : Suhrkamp.
- Weick, K. E. (1993). The collapse of sensemaking in organizations: The Mann Gulch Disaster. *Administrative Science Quarterly*, 38(4). <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&profile=ehost&scope=site&authtype=crawler&jrnl=00018392&AN=9405170060&h=DiClQLfnKSaiIjIHEMp56u%2Fyfce6L0HNPMJOxy5edCQzd5809W0oxhKv2fwSaNVXS2lot86S1J2trEdq3KmqSFA%3D%3D&crl=c>
- WHO (1992). *The ICD-10 classification of mental and behavioural disorders: Clinical descriptions and diagnostic guidelines*. World Health Organization.
- Yang, H., Tranulis, C., & Freudenreich, O. (2009). Keeping culture-bound Syndromes in Cultural Context: The case of koro. *International Journal of Culture and Mental Health*, 2(2), 86–91.
- Yang, J., Millman, L. S. M., David, A. S., & Hunter, E. C. M. (2023). The Prevalence of Depersonalization-Derealization Disorder: A systematic review. *Journal of Trauma & Dissociation*, 24(1), 8–41. <https://doi.org/10.1080/15299732.2022.2079796>

Reference

- Andrews, G., Singh, M., & Bond, M. (1993). The defense style questionnaire. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 181(4), 246–256.
- Baker, D., Hunter, E., Lawrence, E., Medford, N., Patel, M., Senior, C., Sierra, M., Lambert, M. V., Phillips, M. L., & David, A. S. (2003). Depersonalisation disorder: Clinical features of 204 cases. *The British Journal of Psychiatry*, 182(5), 428–433. <https://doi.org/10.1192/bjp.182.5.428>
- Brooks, J., McCluskey, S., Turley, E., & King, N. (2015). The Utility of Template Analysis in Qualitative Psychology Research. *Qualitative Research in Psychology*, 12(2), 202–222. <https://doi.org/10.1080/14780887.2014.955224>
- Büetiger, J. R., Hubl, D., Kupferschmid, S., Schultze-Lutter, F., Schimmelmann, B. G., Federspiel, A., Hauf, M., Walther, S., Kaess, M., Michel, C., & Kindler, J. (2020). Trapped in a glass bell jar: Neural correlates of depersonalization and derealization in subjects at clinical high-risk of psychosis and depersonalization–derealization disorder. *Front. Psychiatry*, 11, 535652. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2020.535652>
- Fredebeul-Krein, T. (2012). Grundlagen der explorativen Untersuchung [Basics of exploratory research]. In: *Koordinierter Einsatz von Direktmarketing und Verkaufsaußendienst im B2B-Kontext. Kundenmanagement & Electronic Commerce – Coordinated Use of Direct Marketing and Field Sales in a B2B Context. Customer Management & Electronic Commerce*. Gabler Verlag, Wiesbaden. https://doi.org/10.1007/978-3-8349-3940-1_4 [German]
- Hallingberg, B., Turley, R., Segrott, J., Wight, D., Craig, P., Moore, L., ... & Moore, G. (2018). Exploratory studies to decide whether and how to proceed with full-scale evaluations of public health interventions: a systematic review of guidance. Pilot and feasibility studies, 4, 1-12. (2018) <https://doi.org/10.1186/s40814-018-0290-8>
- Hunter, E. C. M., Baker, D., Phillips, M. L., Sierra, M., & David, A. S. (2005). Cognitive-behaviour Therapy for Depersonalisation Disorder: An open study. *Behaviour Research and Therapy*, 43(9), 1121–1130. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2004.08.003>
- Hunter, E. C. M., Phillips, M. L., Chalder, T., Sierra, M., & David, A. S. (2003). Depersonalisation Disorder: A cognitive-behavioural conceptualisation. *Behaviour Research and Therapy*, 41(12), 1451–1467. [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(03\)00066-4](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(03)00066-4)
- Kenny, M. G. (1983). Paradox lost: The latah problem revisited. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 171(3), 159–167.
- Lévinas, E. (2007). *Die Spur des Anderen: Untersuchungen zur Phänomenologie und Sozialphilosophie [The Trace of the Other: Investigations into Phenomenology and Social Philosophy]* (5. Aufl., Studienausg). Alber. [German]
- Michal, M., Eckhardt-Henn, A., Heidenreich, T., Stiglmayr, C., Tebartz van Elst, L. & Schmahl, C. (2014). *Leitlinie Diagnostik und Behandlung des Depersonalisations-Derealisationssyndroms [Guideline for the diagnosis and treatment of depersonalization-derealization syndrome]*. https://www.researchgate.net/publication/280832040_Leitlinie_Diagnostik_und_Behandlung_des_Depersonalisations-Derealisationssyndroms/link/55cb0cd408aea2d9bdcc1645/download [German].
- Phillips, M. L., Medford, N., Senior, C., Bullmore, E. T., Suckling, J., Brammer, M. J., Andrew, C., Sierra, M., Williams, S. C., & David, A. S. (2001). Depersonalization Disorder: Thinking without feeling. *Psychiatry Research: Neuroimaging*, 108(3), 145–160. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0925492701001196>

- Piaget, J., & Piaget, J. (1984). *Einführung in die genetische Erkenntnistheorie [Introduction to genetic epistemology]* (3. Aufl.). Frankfurt/Main : Suhrkamp [German].
- Ramian, K. (2012). *Casestudiet i Praksis [The Case Study in Practice]* (Tom Havemann, Ed.; 2. udgave). Hans Reitzel [Danish].
- Schütz, A. (2020). *Gesammelte Aufsätze: II Studien zur Soziologischen Theorie [Collected Essays: II Studies in Sociological Theory]* (A. Brodersen, Ed.; A. von Baeyer, Trans.). Martinus Nijhoff [German].
- Schütz, A., Gurwitsch, A., & Breda, H. L. van. (1971). *Gesammelte Aufsätze. 1: Das Problem der Sozialen Wirklichkeit [Collected Essays. 1: The Problem of Social Reality]* / mit einer Einführung von Aron Gurwitsch und einem Vorwort von H.L. van Breda. Springer-Science+Business Media [German].
- Schütz, A., & Luckmann, T. (1979). *Strukturen der Lebenswelt. 1 [Structures of the lifeworld. 1]* (1. Aufl.). Frankfurt/Main : Suhrkamp [German].
- Sierra, M. (2009). Depersonalization: A new look at a neglected syndrome. Cambridge university press.
- Sierra, M., David, A. S., & Hunter, E. C. M. (2004). The Epidemiology of Depersonalisation and Derealisation. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 39(1), 9–18. <https://doi.org/10.1007/s00127-004-0701-4>
- Spinosa, C., Flores, F., & Dreyfus, H. L. (Eds.). (1997). *Disclosing new Worlds: Entrepreneurship, democratic action, and the cultivation of solidarity* (3. print). MIT Press.
- Waldenfels, B. (2015). *Sozialität und Alterität: Modi sozialer Erfahrung [Sociality and Alterity: Modes of Social Experience]*. Frankfurt/Main : Suhrkamp [German].
- Weick, K. E. (1993). The collapse of sensemaking in organizations: The Mann Gulch Disaster. *Administrative Science Quarterly*, 38(4). <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&profile=ehost&scope=site&authtype=crawler&jrnl=00018392&AN=9405170060&h=DiClQLfnKSailjIHEmp56u%2Fyfce6L0HNPMJOxy5edCQzd5809W0oxhKv2fwSaNVXS2lot86S1J2trEdq3KmqSFA%3D%3D&crl=c>
- WHO (1992). The ICD-10 classification of mental and behavioural disorders: Clinical descriptions and diagnostic guidelines. World Health Organization.
- Yang, H., Tranulis, C., & Freudenreich, O. (2009). Keeping culture-bound Syndromes in Cultural Context: The case of koro. *International Journal of Culture and Mental Health*, 2(2), 86–91.
- Yang, J., Millman, L. S. M., David, A. S., & Hunter, E. C. M. (2023). The Prevalence of Depersonalization-Derealization Disorder: A systematic review. *Journal of Trauma & Dissociation*, 24(1), 8–41. <https://doi.org/10.1080/15299732.2022.2079796>

**Досвід чужості й деперсоналізації в соціальній комунікації мігрантів у Данії:
дизайн двох випадків**

Ханс Ельбесхаузен,
доцент (на пенсії),
Копенгагенський університет
(м. Копенгаген, Данія);

Ахмет Демір,

*магістр педагогіки,
сертифікований екзистенційний психотерапевт,
самозайнятий сімейний консультант
(м. Відовре, Данія).*

Анотація

У статті проаналізовано зв'язок між досвідом чужості й дисоціативними розладами, зокрема деперсоналізацією та дереалізацією (ДП/ДР), у контексті міграції та культурних переходів. Теоретична база ґрунтується на концепції життєвого світу Альфреда Шютца й понятті «кінцеві провінції значення». Мета статті – з'ясувати, чи можуть дисоціативні розлади сприяти формуванню психологічної основи для кінцевих провінцій значення. Використано дизайн дослідження випадків. У зв'язку з обсягом статті наше дослідження обмежене невеликою кількістю випадків.

Методологічно дослідження поєднує феноменологічну соціологію з психіатричними концепціями дисоціативних розладів, щоб краще зрозуміти зв'язок між переживанням чужості й дисоціативними реакціями. Результати демонструють, що мігранти в обох випадках зазнавали значного культурного відчуження та почувалися безсилями через інституційне втручання, що призвело до дисоціативних розладів. Результати підтверджують гіпотезу про те, що дисоціативний досвід є не тільки реакцією на чужість, але й може формувати основу психологічних механізмів подолання в межах області значень.

Отже, дисоціативні стани відіграють вирішальну роль у формуванні й підтримці обмежених областей значень, оскільки вони функціонують не лише як притулок від непереборних зовнішніх загроз, але і як сфери, де стабілізуються межі ідентичності й сприйняття. Вони є простором, що сприяє як захисту, так й ізоляції. Крім того, обмежені області значень можна розуміти як своєрідний інкубатор для перехідного досвіду, у якому можна перевірити нові моделі комунікації та сприйняття, а також розвинути різні образи себе. Діалог, який сімейні консультанти вели із сім'ями в наших тематичних дослідженнях, продемонстрував, що це можливо.

Ключові слова: *чужість, дисоціативні розлади, міграція, життєвий світ, кінцеві провінції значення, тематичне дослідження.*

SOCIAL COMMUNICATIONS IN CRIMINOLOGY

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ В КРИМІНОЛОГІЇ

Implications of (non)responsibility of minors on the growth of violence in society

Dragana Lazić,

Doctor of Legal Sciences,
Associate Professor of Criminal Law and Criminal
Procedural Law in
the Department of Criminal Law.
E-mail: dragana1908@yahoo.com,
<https://orcid.org/0000-0001-6227-139X>,
Vice Dean of Academic Affairs at the MB
University,
Teodora Drajzera No. 27, 11000 (Belgrade,
Republic Serbia);

Aleksandra Danilović,

Doctor of Legal Sciences,
Assistant Professor of Public Law.
E-mail: aleksandra.danilovic@yahoo.com,
<https://orcid.org/0009/0008/8735/4253>,
Law office "Aleksandra Danilovic", 11 000,
Kumanovska 6/19,
(Belgrade, Republic Serbia);

Marija Kostić,

Doctor of Legal Sciences,
Associate Professor of Administrative Law and
Administrative Procedural Law in the Department
of Administrative Law.
E-mail: marija.d.kostic@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-8662-3265>,
Vice-Rector for Quality at the MB, University,
11000, Teodora Drajzera No. 27
(Belgrade, Republic Serbia).

Abstract

Modern society is witnessing an era of expansion of violence in all spheres of life and work. Violence as a central concept analyzed and studied, but its presence is still not decreasing and continuously growing. The only thing that is changing are the forms of violence in schools and families, at sports events and public transport, on the streets and workplaces, on social networks, on the Internet and through modern information technologies in all other areas of social life.

Starting from the premise of the increase in violent acts by minors-juvenile, the subject of the article includes an analysis of the causes and consequences of young people's propensity for violence at an early age and the responsibility of social actors for such behavior by minors. The responses of Serbian society to juvenile violence analyzed from the aspect of educational work with kids, and the initiation of disciplinary, moral, and legal sanctions against minors.

The aim of the article is to reveal and scientifically explain the contemporary causes of the sudden expansion of juvenile violence, based on a more complete description of this harmful social phenomenon, but also to explain the degree of effectiveness of the sanctions applied to juvenile perpetrators of violent acts.

In data collection, the research method which we use in this article are survey and free-form interview techniques, as well as

Citation:

Lazić, D., Danilović, A., & Kostić, M. (2025).
Implications of (non)responsibility
of minors on the growth of violence in society.
Social Communications: Theory and Practice, 17(1),
174– .

DOI: 10.51423/2524-0471-2025-17-1-3

© Lazić, D., Danilović, A., &
Kostić, M. (2025).

Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Submitted	
to the editor	02.12.2024
Review 1	05.01.2025
Review 2	07.01.2025
Accepted	
for printing	11.01.2025

Keywords:

*juvenile violence, minor, kids, disciplinary,
misdemeanor and criminal, juvenile responsibility.*

*the operational method of document content
analysis, primarily its qualitative and
quantitative document analysis techniques.
In processing the obtained data, the
statistical method applied, mainly its
descriptive analysis procedures, with an
emphasis on the frequencies of the number
of reported, accused and convicted minors
for criminal acts of domestic violence and
against marriage and family, in the period
from 2013 to 2022 on the territory of the
Republic of Serbia.*

*The research results produced several new
methodological procedures for the early
detection of violent acts and for the
identification and recognition of those who
are candidates for juvenile behavior. In
addition, systemic measures offered to
combat this socially dangerous
phenomenon, as well as scientifically based
proposals for combating juvenile violence,
which represent a good basis for parents,
guardians, teachers, professors and
competent social institutions, bodies, and
organizations of modern society to act
preventively and protectively to reduce
juvenile violence.*

Uvod

Srbija kao suverena država je posle raspada Socijalističke federativne Republike Jugoslavije ratifikovala Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravima deteta (Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima deteta, Međunarodni ugovori, br. 15/90 i br. 4/96 i 2/97). Ratifikacijom Konvencije UN, Srbija se obavezala da „obezbedi ostvarivanje svih prava deteta, a naročito, na zaštitu od svih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, potpunu informisanost, na pravično postupanje i zaštitu privatnosti dece, kao i da detetu koje je bilo izloženo nasilju obezbedi podršku za fizički i psihički oporavak i njegovu socijalnu reintegraciju”.

Istraživanja koja su sprovedena u drugim državama, ukazuju da i sve savremene države, bez obzira na njihov stepen ekonomskog i ukupnog društvenog razvoja imaju problema sa vršnjačkim nasiljem u školama, bližem i daljem okruženju maloletnih lica, u porodicama, na ulicama, u mestima za igru i rekreaciju i da sve zajedno pokušavaju da pronađu adekvatne načine za prevazilaženje ovog ozbiljnog društvenog problema (Mattonet i dr., 2024; Navjot, i drugi, 2024).

Rezultati epistemoloških istraživanja u ovom i drugim radovima (Popadić, Plut & Pavlović, 2014) su potvrdili da je zakonodavni okvir u Republici Srbiji koji reguliše suzbijanje akata podstaknutih nasiljem, posebno nasilje koje čine maloletna lica, na zadovoljavajućem nivou, ali se problemi javljaju u primeni pravnih instituta i akata. Problemi sa kojima se suočava Republika Srbija kao država usmereni su, pre svega, na nedostatak licenciranih odnosno edukovanih pojedinaca ili sertifikovanih institucija za rad sa maloletnim licima. Na decu veliki uticaj ostvaruju

pogrešni uzori koji se masovno prezentuju putem društvenih mreža, interneta i drugih oblika koje nude savremene informacione tehnologije, gde maloletna lica, najčešće zbog odsustva neophodne doze nadzora roditelja, imaju priliku da vide štetna ponašanja koja su, na početku, društveno neprihvatljiva, a na kraju u prekršajnom i krivičnopravnom pogledu zabranjena (Jugović, 2012). Većina država u razvoju, kakva je i Republika Srbija, još uvek nemaju sistemski pristup suzbijanju nasilja i razvijanja osećanja empatije među vršnjacima, odnosno nemaju dovoljno izgrađen obrazovno-vaspitni sistem koji je u potpunosti posvećen obrazovanju i vaspitanju dece mlađih uzrasta. Uloga vaspitanja je odavno prebačena samo na roditelje, što sudeći po situaciji u kojoj se nalazi Srbija i druge države u tranzicionom razvoju, nije dobro rešenje.

Značaj predostrožnosti ili smotrenosti u vaspitavanju i obrazovanju dece odnosno maloletnih lica jeste prvi korak ka njihovom normalnom, ispravnom i pravom životnom putu. Kada se propusti taj najvažniji korak, nastaju problem u vidu nepoštovanja bilo kakvog autoriteta (nastavnika, roditelja...), dolazi do kršenja društvenih, kulturnih i običajnih normi, odnosno javljaju se devijantna ponašanja. Nedostatak ovakve profilakse tj. predostrožnosti nema reperkusije samo na porodicu i školu, nego i na celokupno društvo (Nikolić, 2012 : 219).

O reformama u oblasti obrazovanja i vaspitanja i efikasnijim načinima suzbijanja akata nasilja, nažalost, počelo se aktivnije razgovarati tek nakon niza teških oblika nasilja i nesrećnih slučajeva nastalih kao posledice maloletničkog nasilja, koji su se dešavali u osnovnim i srednjim školama u poslednjih nekoliko godina. Naime, velike i male, pojedinačne i grupne tragedije u kojima drugari fizički nasrnu na svoje vršnjake, najčešće maloletna lica, i nanesu im lake ili teške telesne povrede i zastrašujuće vesti o masovnim ubistvima u kojima je lišeno života više maloletnih lica (Manojlovic, Lazić, & Miladinovic Bogavac , 2024), su ozbiljan signal za promene u zakonodavnoj i institucionalnoj sferi savremenog društva. Nakon takvih nacionalnih tragedija i neželjenih društvenih događaja, pitanje je – da li smo kao samostalna, nezavisna i suverena država, sa svim svojim sistemima, institucijama, ustanovama, organizacijama i razuđenim elementima građanskog društva zakazali ili zakasnili? Ko je, koliko i kako odgovoran za takvo stanje među maloletnom populacijom savremenih društava? Još važnije od toga pitanja jeste, šta sistemski učiniti da se masovno delikventno maloletničko ponašanje eliminiše i tragedije kakve su zadesile Srbiju prošle godine nikada više ne ponove?

2. Metode istraživanja primenjene u radu

Da bi istraživanje koje se odnosi na uticaj odgovornosti ili neodgovornosti podmlatka za ispoljene ili preživljene akte nasilja dobilo na naučnoj vrednosti, autori su u istraživanju za potrebe izrade ovog članka, primenili različite metode, tehnike i instrumente.

U realizaciji ovog istraživanja primenjene su gotovo sve osnovne analitičke i sintetičke metode saznanja i istovremeno istraživanja, s akcentom na metode analize, sinteze, specijalizacije i njenom metodskom obliku klasifikacije, kao i na metodama konkretizacije, generalizacije i induktivno-deduktivnoj metodi.

Iz korpusa opštenaučnih metoda u radu su primenjene statistička metoda sa težištem na deskriptivnoj statistici i komparativna metoda u kojoj je upoređen odnos između komparabila broja prijavljenih, procesuiranih i osuđenih maloletnih lica, odnosno izrečenih krivičnih sankcija maloletnicima za krivična dela nasilje u porodici i protiv braka i porodice, u periodu od 2013. do 2022., na teritoriji Republike Srbije.

Za prikupljanje podataka i informacija o predmetu istraživanja korišćena je metoda ispitivanja, uz primenu tehnike anketnog ispitivanja i instrumenta Anketnog upitnika, kao i tehnike intervjua i instrumenta osnove za naučni razgovor kojim su pribavljeni stavovi i uverenja učenika, nastavnika i rukovodstva jedne osnovne škole u Beogradu o disciplinskoj odgovornosti učenika u školi. Intervju je proveden na uzorku rukovodećeg kadra osnovne škole (sekrtar, pedagog, zamenik

director i director osnovne škole). Anketiranje je realizovano na uzorku 56 nastavnika razredne I predmetne nastave i 80 učenika osnovne škole od četvrtog do osmog razreda osnovne škole. Rezultati upitnika su obrađeni u softverskom paketu za obradu podataka SPSS, a zatim primenom statističkih tehnika, pre svega deskriptivne analize, opisani, objašnjeni i iz njih izvedeni sintetički generalizovani zaključci.

Pored metode ispitivanja, za prikupljanje i obradu podataka korištena je operativna metoda analize sadržaja dokumenata uz primenu tehnika kvalitativne i kvantitativne analize (Danilović: 2021, str. 21-23). Kvalitativna tehnika ove metode je primenjena za tematsku analizu kvalitativnih svojstava maloletničke delikvencije u naučnim izvorima literature, pre svega: monografijama, sociološko-kriminološkim krivičnopravnim knjigama, tematskim zbornicima radova sa naučnih skupova i konferencija, sociološkim i kriminološkim naučnim časopisima, zakonskim i podzakonskim pravnim aktima u kojima se tretirala predmetna tema članka. Kvantitativna tehnika analize je zahtevala izradu, za ovu priliku posebno konstruisanog, statičkog Kodeksa pojmova-iskaza i njegovog pomoćnog dela - Evidencionog obrasca kojima su pribavljani bitni indikatori iz godišnjih statističkih biltena, izveštaja i sudskih presuda. U indikatorima su iskazivana određena kvantitativna i kvalitativna svojstva odnosa između broja prijavljenih, optuženih i osuđenih maloletnih lica.

U prikupljanju i obradi podataka, putem Kodeksa pojmova-iskaza kao primarnog instrumenta metode analize sadržaja dokumenata, autori su analizirali i merili unutrašnja latentna svojstva i karakteristike glavnih dimenzija pojave (ne) odgovornosti maloletnih lica na rast nasilja u društvu, kroz odnos između broja prijavljenih, procesuiranih i optuženih maloletnih lica za krivična dela nasilje u porodici i protiv braka i porodice, u periodu od 2013. do 2022. Merenje je realizovano putem spoljašnjih manifestnih indikatora sadržanih u statističkim biltenima i sudskim presudama. U procesu analize utvrđene su spoljašnje i unutrašnje veze iz kojih su autori došli do uzročnih i funkcionalnih pravilnosti o (ne) odgovornosti maloletnih lica na rast nasilja u Srpskom društvu (Danilović: 2015, str. 113).

3. Rezultati i diskusija

3.1. Kategorijalno-pojmovni aparat istraživanja

Istraživanje pod nazivom „Implikacije (ne) odgovornosti maloletnih lica na rast nasilja u društvu“ koncipirano je tako da se iz celokupnog razvojnog procesa maloletnih lica dođe do naučne spoznaje uzroka i faktora koji dovode do porasta nasilja u društvu. Pod terminom „društvo“ u ovom radu podrazumevamo sve društvene odnose koji se uspostavljaju između maloletnih lica u mikro društvenim organizacijama kao što su predškolske ustanove, osnovne i srednje škole i porodice.

Pod pojmom maloletna lica u pozitivnopravnim propisima Republike Srbije smatraju se lica koja imaju više od četrnaest godina, a manje od osamnaest godina života. Pomenuta lica dele se na mlađe i starije maloletnike, gde se pod mlađim maloletnicima smatraju ona lica koja imaju od 14 do 16 godina, dok se starijim maloletnicima smatraju lica koja imaju od 16 do 18 godina. Pod pojmom „deca“ u radu se podrazumevaju lica koja nemaju navršених 14 godina.

Nasilje među vršnjacima počinje već zasnivanjem prvih zajednica za boravak. Najčešće su to grupe u dečijim vrtićima. Vrtić je prvo vaspitno-obrazovno mesto gde maloletna lica uče da funkcionišu u grupi. I u tim grupama javljaju se akti nasilja. Tražeći svoje mesto u zajednici, deca nanese povrede jedni drugima (ugriz, ogrebotina i slično), ali to su uvek telesne povrede koje su lakše prirode. Psiholozi smatraju da takve vrste povreda, ali i takvi vidovi ispoljavanja nasilja, nisu za zabrinjavanje i da je takvo ponašanje normalno u ranoj dobi života. Bilo je slučajeva ugriza među decom, kao najčešći „odbrambeni mehanizam“ ili najčešći „oblik napada“, koji budu takve prirode da se moraju i medicinski ta deca zbrinjavati, ali to su retki slučajevi (Nacionalna platforma za prevenciju nasilja koje uključuje decu, 2024.).

I na ovakva ponašanja vaspitno-obrazovne institucije imaju odgovore u vidu razgovora, kažnjavanja i disciplinovanja. U predškolskim ustanovama u Republici Srbiji se metode kažnjavanja ne koriste, ali se koriste metode disciplinovanja. Tako, primera radi, ukoliko se neko dete ne ponaša na društveno prihvatljiv način, ono bude upućeno na „stolicu za razmišljanje“ gde treba da razmisli o svom postupku ili sedi u izdvojenom delu sobe neki vremenski period da bi se distancirao od grupe, odnosno da bi mu se uskratilo igranje i tako ukazalo na neprihvatljivo ponašanje. U nekim slučajevima takva deca dobiju konkretne zadatke - da počiste nered koji su napravio/la, da uputi drugaru ili drugarici reči izvinjenja i slično.

Međutim, već u prvim danima školske zajednice problemi u vezi sa nasiljem se povećavaju i iziskuju dublju analizu. Autori članka značajnu pažnju posvetili su istraživanju uzroka nasilja u osnovnim školama kao „inicijalnog zamajca“ za sva dalja ponašanja u svim ostalim zajednicama. U tu svrhu, posredstvom anketnog ispitivanja prikupili su podatke o nasilju u jednoj većoj osnovnoj školi na teritoriji grada Beograda o načinima suzbijanja nasilja i disciplinskoj odgovornosti dece u osnovnim školama u Republici Srbiji.

Iz episemiloško-pravnog ugla posmatrano, za maloletna lica ne postoji krivična odgovornost, ali se utvrđuje disciplinska odgovornost. U empirijskom istraživanju disciplinske odgovornosti, sprovedenom u jednoj osnovnoj školi na teritoriji Beograda, učestvovalo je 80 učenika, 26 nastavnika razredne nastave i 30 nastavnika predmetne nastave. Prema članu 83 Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja „disciplinska odgovornost je odgovornost učenika za povredu pravila ponašanja u školi, nepoštovanje odluke direktora i organa škole, ili ukoliko neopravdano izostane sa nastave pet časova, odnosno koji svojim ponašanjem ugrožava druge u ostvarivanju njihovih prava“ (Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, 88/2017, 27/2018 - dr. zakon, 27/2018 - dr. zakon, 6/2020, 129/2021 i 92/2023). Zakonom je jasno definisano kada učenik odgovara za težu povredu, a Pravilnikom o pravima obavezama i odgovornosti učenika u osnovnoj školi propisane su lakše povrede obaveza (Pravilnikom o pravima obavezama i odgovornosti, 2024)

Prema pozitivnopravnim propisima Republike Srbije disciplinske mere koje su na raspolaganju školama klasifikovane su u sledeće kategorije: opomena i ukor odeljenskog starešine, ukor odeljenskog veća (ukoliko je u pitanju lakša povreda obaveze), a za težu povredu obaveze učenika izriču se: ukor direktora, ukor nastavničkog veća, ili premeštaj u drugu školu (ukoliko se radi o uzrastu deteta od petog do osmog razreda).

3.2. Disciplinska odgovornost maloletnih lica u osnovnoj školi: regulativa promenjena pod pritiskom prakse

Da postojeća zakonodavna pravila nisu na zadovoljavanjućem nivou i da su neophodne promene u oblasti odgovornosti (kako krivične, tako i disciplinske) maloletnih lica ukazuje nam činjenica da je država već počela da menja regulativu u ovoj oblasti, ali i da tek planira ozbiljnu reforme po ovom pitanju. Prosvetni radnici u školama Srbije sve više su izloženi nasilju koje dolazi od strane učenika, ali i njihovih roditelja, pa su zbog toga počele pripreme za izmenu i dopunu Krivičnog zakona Republike Srbije gde se vode ozbiljne naučne i stručne rasprave čiji rezultat bi mogao da bude, da se napad na prosvetne radnike u školama i na fakultetima poistovetiti sa napadom na advokate i da se za takva krivična dela u Krivičnom zakoniku uvedu strože sankcije.

U prilog tome govori i činjenica da je Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, kao matični zakon u sferi obrazovanja menjan tri puta 2020, 2021. i 2023. godine, a da je u februaru 2024. godine Ministarstvo prosvete RS donelo nove pravilnike kojima se bliže uređuju instituti disciplinske odgovornosti. Kako se roditeljima daje mogućnost da sve više učestvuju u radu škole, tako su i uslovi u kojima škola funkcioniše sve složeniji. Nije redak slučaj u praksi da roditelji angažuju advokate (tj. daju im punomoćje da ih zastupaju kao neuku stranku) kako bi „isterali“

pravdu u školi. Iako je roditelj, odnosno staratelj jedini zakonski zastupnik deteta, advokati se pozivaju na načelo pomoći stranci koja je neuka i deluju štiteći interese roditelja, odnosno deteta. Primera radi, kroz provedeni intervju saznali smo da je u osnovnoj školi u kojoj smo sprovodili istraživanje zabeležen slučaj (2014.godine) gde su roditelji na roditeljske sastanke slali advokata da prisustvuje u njihovo ime u korist deteta od 10. godina. Od tada, takva praksa je sve češća.

Kada se govori o disciplinskoj odgovornosti učenika u školama, neophodno je naglasiti da se njihova odgovornost ne može striktno odvojiti od odgovornosti i drugih subjekata i to prvenstveno roditelja, sekretara, psihologa, pedagoga, odeljenskog starešine, ali i direktora škole. Sve aktivnosti i odgovornosti koje imaju ova lica, sva prava i obaveze međusobno su povezani i imaju veliki stepen implikacija jedni na druge.

Uloga direktora u utvrđivanju disciplinske odgovornosti učenika jeste imperativna. Da direktori škola uporno rade na unapređenju efikasnosti reakcije na teške povrede obaveza učenika govori i činjenica da je prethodno zakonsko rešenje ostavljalo direktoru vreme od 30 dana od dana učinjene teže povrede obaveze učenika ili učinjene povrede, da pokrene, vodi i okonča vaspitno-disciplinski postupak protiv učenika i donese rešenje. Danas, taj period je znatno kraći i obaveza direktora prema Zakonu je da pokrene postupak odmah, a najkasnije u roku od dva radna dana od dana saznanja, o čemu ima i zakonsku obavezu da obavesti roditelje učenika ili njegovog zakonskog staratelja i da postupak u potpunosti okonča za 20 dana u slučaju teže povrede obaveze.

Odeljenjski starešina je pedagoški, organizacioni i administrativni rukovodilac odeljenja. On je kao nastavnik odgovoran za sprovođenje plana i programa obrazovno-vaspitnog rada i ostvarivanje ciljeva i zadataka vaspitanja učenika u jednom odeljenju škole. Složenost posla odeljenjskog starešine ogleda se i u činjenici da je zadužen za koordinaciju i saradnju svih učesnika vaspitno-obrazovnog rada u jednom odeljenju: svakog učenika pojedinačno, cele odeljenjske zajednice, svih nastavnika koji predaju u tom odeljenju, roditelja, stručnih saradnika, itd. Promene, nedavno usvojene u zakonodavnom okviru tiču se i odeljenskih starešina, pa je tako zakonski određeno da je „odeljenski starešina obavezan da blagovremeno, a najmanje četiri puta u toku školske godine, na primeren način obaveštava roditelje o postignućima učenika, napredovanju, motivaciji za učenje i napredovanje u vladanju i drugim pitanjima od značaja za obrazovanje i vaspitanje. Obavezan deo obaveštenja roditelju, u delu vladanja, je obaveštenje o redovnosti pohađanja nastave, kao i izrečene vaspitno disciplinske mere“ (Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, 2023). Problem se javlja u tome što se roditelji, pretežno problematične dece, ne odazivaju na pozive odeljenskog starešine, pa iako formalno imamo jako dobro uređena pravila, praksa obično ne daje tako dobre rezultate.

Pedagog i psiholog takođe imaju značajnu ulogu u određivanju disciplinske odgovornosti učenika. Prilikom utvrđivanja disciplinske odgovornosti učenika pedagog i psiholog jesu činioci koji ceo problem „rastavljaju na delove“. Prikupljaju dokaze, izjave učenika, izjave roditelja, izjavu nastavnika, svedoka, kako bi se utvrdila odgovornost učenika i u saradnji sa sekretarom škole izveštavaju direktora, kako bi doneo pravičnu odluku.

Ni uloga sekretara škole ne može se minimizirati u određivanju i definisanju disciplinske odgovornosti učenika, ali i daljeg postupka povodom toga. Uloga sekretara u utvrđivanju disciplinske odgovornosti učenika jeste da prati proceduru, usmerava subjekte i informiše koje su zakonske mogućnosti svakog pojedinačno i stara se o doslednoj primeni pravnih propisa.

Saradnja sa Centrima za socijalni rad je posebno značajna. U tom smislu pravna regulativa je postavljena dobro, ali kao i u većini slučajeva, primena pravne regulative je upitnog kvaliteta. U intervjuu sa pedagogom škole u kojoj smo sproveli istraživanje spoznali smo da saradnja Centra za socijalni rad i škole nije na nivou kakav je za očekivati, odnosno vrlo često se desi da škola pošalje zahtev za informacije – dokle se stiglo u nekom postupku, da bi škola mogla preduzimati sledeće korake, a odgovor iz Centra za socijalni rad nikada i ne stigne, čak i nakon nekoliko intervencija koje preduzimaju nadležni subjekti škole.

Odgovornost roditelja za ponašanje maloletnih lica nije samo ustaljeno mišljenje društva, nego je i obaveza koja je zakonski uređena. Zakon uređuje da je roditelj ili staratelj prekršajno odgovoran za teže disciplinske prekršaje maloletnika (Zakon o obligacionim odnosima, 2020). Tu se pre svega misli na materijalnu vrstu odgovornosti u vidu naknade štete. Međutim, ovakav vid odgovornosti nije uvek zadovoljavajući, ukoliko se uzme u obzir kakva sve protivpravna dela maloletna lica mogu učiniti. Takođe, po pitanju odgovornosti roditelja za postupke maloletnih lica oglašava se i krivično pravo i to posebno naglašavajući obavezu roditelja da vaspitava svoje dete i da ne sme dete zanemariti ili zapustiti.

Procedure za procesuiranje nedisciplovanih maloletnika pooštrile su se početkom 2024. godine, usled niza nasilnih akata koji su se desili u školama (nasilje među vršnjacima, ali i nasilje ispoljeno od strane učenika prema nastavnicima), koje je dospelo u javnost. Osnovano se pretpostavlja da je broj nasilnih akata u školama mnogo veći, ali da se o tome još uvek ne govori. Najčešći razlog tome jeste strah da ne postane još gore. Kao reakcija na nasilne akte maloletnika u školama, Ministarstvo prosvete Republike Srbije je u februaru 2024. godine donelo Pravilnik o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje (Pravilnik, 2024) u kojem je tačno propisana procedura sprovođenja disciplinskih prekršaja u cilju sprečavanja njihovog odugovlačenja, ali i ostvarivanja prioritetne zaštite deteta i njegovog integriteta.

Na izmenama postojećih pravilnika, ali i donošenju novih, Republika Srbija je radila aktivno tokom 2022. i 2023. godine. Tome je prethodilo niz događaja u kojima je nasilje eskaliralo do te mere da su posledice takvih ponašanja nesagledive i nepopravljive. Nakon višestrukog ubistva koje se desilo u OŠ "Vladislav Ribnikar" u strogom centru Beograda, promenjen je i režim postojanja i funkcionisanja školskog policajca. Kako je do tada unutrašnjost škole bila zabranjena zona za školskog policajca, sada je i taj deo u njegovoj nadležnosti. Nakon 3. maja 2023. godine, svaka škola ima jednog ili dva policajca koji pored toga što obilazi zonu škole i stara se o bezbednosti učenika u delu oko škole, u školskom dvorištu, on prati dešavanja u školi. Ta mera je posebnog značaja i potvrdila je opravdanost svog postojanja, već u decembru 2023. godine kada su bile intenzivne dojave bombi u većini osnovnih škola na teritoriji grada Beograda. Kako je istovremeno više škola imalo istovrsne dojave, intervetne ekipe policije nisu imale tolike kapacitete da budu na svim lokacijama, pa je školski policajac preuzeo delimično njihovu ulogu i pregledao školu, nakon što su u najkraćem mogućem roku učenici evakuisani iz škole (Dnevna štampa: Slobodna Evropa, Blic, BBC...). Pored toga, u školi u kojoj je realizovano empirijsko istraživanje, došlo se do informacija da se desila i situacija u kojoj je roditelj učenika vikao i fizički pretio jednoj nastavnici, jer je smatrao da ocena koju je njegovo dete dobilo nije adekvatna. Međutim, pravovremenom reakcijom školskog policajca izbegnut je fizički kontakt i ozbiljniji sukob (Zapisnik o radu školskog policajca, del.br. 434/23, 2023).

3.3. Rezultati istraživanja primene disciplinskih mera i percepcije njihove uspešnosti u osnovnoj školi

U anketnom ispitivanju provedenim na uzorku 56 nastavnika (26 nastavnika razredne nastave i 30 nastavnika predmetne nastave), postavljena su pitanja koja su se odnosila na glavni predmet istraživanja u ovom članku. Odgovori na postavljena pitanja pretežno su bili formulisani u vidu tvrdnji u obliku petostepene skale likertovog tipa (u potpunosti se slažem, slažem se, ne mogu da procenim, ne slažem se i uopšte se ne slažem, dok je nekoliko pitanja bilo otvorenog tipa). Dozvolu za anketiranje autori su dobili od uprave škole, a saglasnost smo dobili i od Saveta roditelja. Testiranje je sprovedeno metodom ispitivanja, tehnikom anketnog ispitivanja i posebnom pripremljenim instrumentom za tu priliku – anketnim upitnikom.

Rezultati anketnog ispitivanja nastavnika razredne i predmetne nastave sledi u nastavku ovog članka:

Na prvo pitanje u upitniku: *Da li se slažete sa stavom da je postupak utvrđivanja disciplinske odgovornosti učenika Zakonom jasno definisan*, 47% ispitanih nastavnika je odgovorilo da ne može da proceni, 21% nastavnika je iznelo stav da su upoznati sa zakonskom sadržinom utvrđivanja disciplinskog postupka i da je on jasno definisan, a 32% ispitanih nastavnika misli da postupak utvrđivanja disciplinske odgovornosti nije zakonom jasno definisan.

Drugo pitanje u anketnom upitniku glasilo je: *Za kog subjekta smatrate da ima ključnu ulogu prilikom utvrđivanja disciplinske odgovornosti?* U odgovorima na postavljeno pitanje, 39% ispitanih nastavnika označilo je sekretara škole kao glavno lice za utvrđivanje disciplinske odgovornosti, 37% direktora škole, a 24% odeljenskog starešinu.

Treće pitanje na koje su ispitanici dali odgovor glasilo je: *U kojoj meri se slažete sa tvrdnjom da je saradnja osnovne škole sa spoljašnjim subjektima (npr. Centrom za socijalni rad, Ministarstvom unutrašnjih poslova) bitna prilikom utvrđivanja odgovornosti učenika?* U odgovorima na ovo pitanje, 68% ispitanih nastavnika je odgovorilo da se u potpunosti slažu da je ta saradnja bitna, a 32% je odgovorilo da ne može da proceni važnost te saradnje.

Cetvrta tvrdnja u anketnom upitniku glasila je: *Da li se slažete da Centar za socijalni rad dobro obavlja svoj posao u smislu saradnje sa školom i roditeljima učenika za koga se utvrđuje odgovornost?* U odgovorima na ovo pitanje, 52% ispitanih nastavnika razredne i predmetne nastave izjasnilo se da ne mogu da procene, a 45% nastavnika se ne slaže sa tvrdnjom, dok se svega 3% ispitanika složilo sa tom tvrdnjom.

Peto pitanje odnosilo se na tvrdnju: *Da li se slažete da prisustvo školskog policajca utiče na disciplinu u školi.* U percepciji odgovora na ovo pitanje, 96% ispitanika se složilo sa tvrdnjom, dok je njih 4% odgovorilo „ne mogu da procenim“.

Na šesto pitanje iz upitnika koje je glasilo: *Da li smatrate da pored školskog policajca treba uvesti i još neki oblik zaštite bezbednosti i sigurnosti učenika u školi*, svi ispitani nastavnici razredne i predmetne nastave su potvrdno odgovorilo na ovo pitanje, što ukazuje da oni shvataju značaj bezbednosti i sigurnosti u školama i da su zainteresovani da se nivo bezbednosti i sigurnosti učenika i nastavnika u školama poveća. Upitani da iznesu svoje konkretne predloge, *koji još oblike bezbednosti i sigurnosti treba uvesti u škole*, odgovorili su da je to pojačani video nadzor, uvođenje interfona za ulazak u školu i povećavanje broja školskih policajaca.

Sedmo pitanje anketnog upitnika glasilo je: *Slažete li se sa stavom da su sankcije za lakše ili teže povrede koje se primenjuju prema učenicima u osnovnoj školi dovoljne za uspostavljanje željene discipline učenika?* Najveći broj ispitanih nastavnika, njih 75% odgovorilo je da se ne slaže sa tim stavom, smatrajući da su postojeće sankcije blage, a 25% ispitanika je odgovorilo da ne mogu da procene.

Na osmo pitanje upitnika: *Koje od sankcija su, po Vašem mišljenju, prevaziđene u savremenom dobu?*, najveći broj ispitanih smatra da je to *Ukor nastavničkog veća*, a ostali ispitani nastavnici, u podjednakom procentu, su smatrali da su to disciplinske mere : opomena, ukor odeljenskog starešine i ukor odeljenskog veća.

U odgovorima na deveto postavljeno pitanje iz anketnog upitnika koje je glasilo: *Koje bi sankcije po Vašem mišljenju bile delotvornije da se uvedu u obrazovni sistem Srbije*, odgovori ispitanih učenika su bili raznoliki, pre svega, da bi u obrazovni sistem trebalo uvesti nove kazne, kao što su: novčana kazna, pojačan društveno-korisni rad, udaljavanje sa nastave i svakodnevno ispitivanje gradiva.

Poslednje, deseto pitanje odnosilo se na prognozu daljeg razvoja predmeta istraživanja i glasilo je: *Da li smatrate da će trend nasilja u školama nastaviti da raste*, njih 79% ispitanih nastavnika razredne i predmetne nastave je odgovorilo potvrdno, što je samo za sebe poražavajuće za društvo, signalna lampica za uzbunu i preduzimanje hitnih mera za suzbijanje nasilja u školama.

Uporedo sa provedenim anketnim ispitivanjem stavova nastavnika razredne i predmetne nastave, realizovano je i anketno ispitivanje stavova na uzorku od 80 učenika o disciplinskoj odgovornosti u školama, čije rezultate predstavljamo u nastavku članka.

Na prvo pitanje u anketnom upitniku: *Da li volite da dolazite u školu?* Rezultat odgovora ispitanih učenika je bio: 72% – da, 28% – ne, što je zabrinjavajući procenat odgovora sa stavom da ne vole da dolaze u školu, imajući u vidu da je osnovno obrazovanje u Srbiji obavezno.

Na pitanje broj dva: *Da li ste upoznati sa procedurom utvrđivanja disciplinske odgovornosti učenika*, 54% ispitanih se izjasnilo: delimično sam upoznat/a, dok je 31% ispitanika odgovorio odrično, a 15% potvrdno.

Sušтина trećeg pitanja u anketnom upitniku glasila je: *Da li je prema Vama u toku školovanja vođen ili se trenutno vodi disciplinski postupak*“. Na ovo pitanje, 86% ispitanika je odgovorilo sa „ne“, a 14% sa „da“, što je takođe zabrinjavajući rezultat i potvrđuje polaznu premisu porasta disciplinskih grešaka i prestupa učenika u osnovnim školama.

Na četvrto pitanje upitnika: *Da li ste nekada odlazili na razgovore sa pedagogom ili psihologom u vezi određenog incidenta koji se dogodio Vama ili Vašem drugaru*, čak 61% ispitanih učenika je odgovorilo da su bili na razgovorima kod pedagoga i psihologa škole, 39% da nisu imali razgovor sa pedagogom i psihologom, što je takođe, zabrinjavajući procenat koji odražava stvarno stanje u osnovnim školama.

Na peto pitanje upitnika koje je glasilo: *Da li se u prisustvu školskog policajca osećate sigurnije u školi*“, odgovori su bili očekivani. Čak 91% ispitanih učenika je odgovorilo da se u prisustvu školskog policajca osećaju bezbednije i sigurnije, što opravdava Odluku Vlade da uvede školske policajce u sve osnovne i srednje škole u Srbiji.

Šesto pitanje koje je postavljeno nastavnicima i učiteljima, sada je postavljeno i učenicima, a glasilo je: *Da li pored školskog policajca smatrate da je neophodno uvesti i još neki oblik zaštite bezbednosti i sigurnosti učenika u školi*“? Na ovo pitanje, gotovo svi ispitani učenici odgovorili su sa „da“, odnosno da u osnovne škole treba uvesti još neke oblike zaštite bezbednosti i sigurnosti učenika. U nastavku ovog pitanja, da dopune svoje odgovore kroz neke konkretne predloge, najveća većina učenika je predložila da se poveća broj dežurnih nastavnika, ili uvede veći broj policajaca.

Sedmo pitanje odnosilo se na to da li su se učenici u školi bavili društveno-korisnim, odnosno humanitarnim radom, e samo 6% anketiranih učenika se izjasnilo da je u toku školovanja obavljalo neki vid humanitarnog rada.

Na osmo pitanje upitnika: *Da li Vaši roditelji/staratelji dolaze redovno na roditeljske sastanke*, njih 64% je odgovorilo da dolaze redovno, 36% ispitanih učenika je odgovorilo da ne dolaze, što je zabrinjavajuće i upućuje na logičan zaključak da značajan procenat roditelja nije posvećen svojoj deci, već su tu obavezu prepustili školi.

Na deveto pitanje upitnika koje je glasilo: „da li se slažete sa stavom da će ukor odeljenskog starešine ili ukor odeljenskog veća uticati na poboljšanje Vašeg ponašanja u školi“, 34% ispitanih učenika da se „ne slaže“ i da se „uopšte ne slaže“ sa tim stavom, 26% ispitanih osnovaca je odgovorilo „ne mogu da procenim“, a 40% ispitanih učenika „slažem se“ sa tim stavom iz upitnika.

Poslednje, deseto pitanje odnosilo se na sankcije i stav o njihovoj prevaziđenosti. Najveći broj ispitanih učenika je stava da je *ukor odeljenskog veća* uveliko prevaziđena sankcija u savremenom poimanju učenika, a zatim sledi *ukor odeljenskog starešine*, dok za najplodonosniju sankciju ispitanici smatraju „*opomenu*“ i „*ukor direktora*“.

3.4. Dinamika nasilja u primarnoj ljudskoj zajednici

Nakon svega, ili bolje rečeno pre svega, pojedinac uvek gravitira i pripada porodici. Najveći deo svog vremena provodi u porodici. Porodica, kao primarna zajednica roditelja i dece, zbog prirode porodičnih odnosa i jakih emocionalnih veza između članova porodice, a posebno zbog

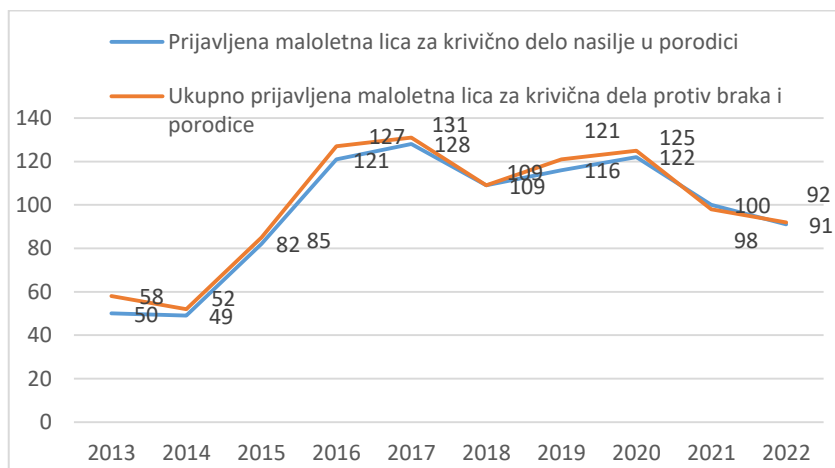
velike mogućnosti uticaja roditelja na sveukupni razvoj ličnosti mladih, veoma je značajna, a u nekim periodima i osnovni i najvažniji činilac u razvoju ličnosti deteta. S toga su autori članka odlučili da ostatak istraživanja usmere ka nasilju u porodici i učešću maloletnika u tome. Period koji je zahvaćen istraživanjem, odnosi se na desetogodišnji period posmatranja ove pojave, počevši od 2013. do 2022. godine. U istraživanju predmetne teme ovog članka nije obuhvaćena 2023. i 2024. godina iz razloga što podaci Republičkog zavoda za statistiku, koje smo koristili i analizirali u radu nisu bili dostupni javnosti za prethodnu i tekuću godinu.

Otuda su u članku opisani, klasifikovani i analizirani podaci o maloletnim licima učiniocima krivičnog dela protiv braka i porodice, primarno krivičnog dela nasilje u porodici. Krivični zakonik Republike Srbije određuje da nasilje u porodici (član 194) čini onaj ko “primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život ili telo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana svoje porodice”. Za ovakvo ponašanje KZ RS određuje kaznu zatvora od tri meseca do tri godine. Ukoliko se desi da se pri izvršenju ovog dela koristi kakvo “oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši” predstavljaće teži oblik krivičnog dela nasilje u porodici za šta je određena i teža krivična sankcija i to kazna zatvora od šest meseci do pet godina. Još teži oblik od prethodnog za koji je zaprećena veća kazna (od dve do deset godina zatvora), postoji ukoliko prilikom činjenja ovog krivičnog dela nastupi “teška telesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili delo bude učinjeno prema maloletnom licu” (Krivični zakonik Republike Srbije, 2024: tačka 1, 2 i 3).

U praksi se dešavalo da akti nasilja u porodici prouzrokuju i ljudske žrtve, pa kao posledica takvih akata nastupi smrt člana porodice ili maloletnog člana porodice. U prvom slučaju zakonodavac se opredelio za kaznu zatvora od pet do petnaest godina, a u drugom slučaju je zapretio kaznom zatvora od najmanje deset godina (Krivični zakonik Republike Srbije, 2024: tačka 4).

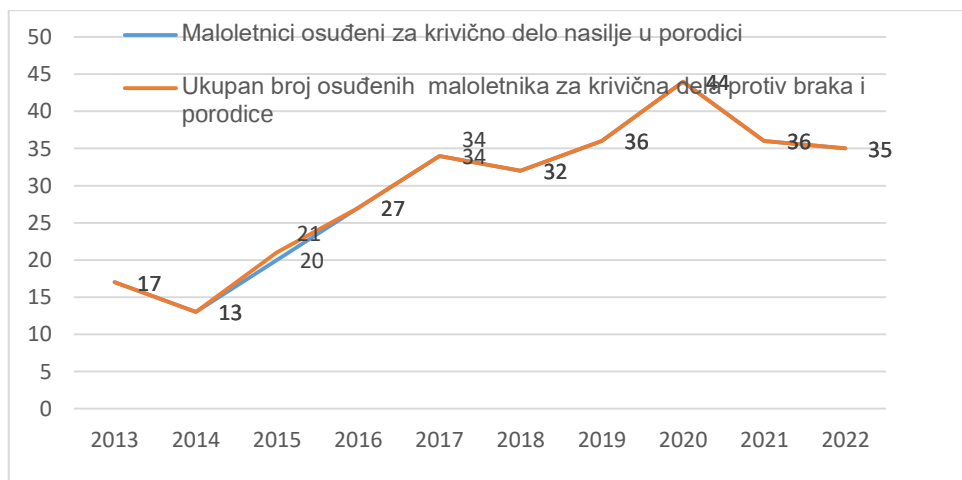
U poslednjem stavu člana 194. KZ RS određeno je da se ima kazniti i lice koje prekrši mere zaštite od nasilja u porodici određene od strane suda i to kaznom zatvora od tri meseca do tri godine, kumulativno sa novčanom kaznom (Krivični zakonik Republike Srbije, 2024: tačka 5).

U vremenskom periodu od 10 godina, koji pokriva predmet istraživanja u ovom članku, prijavljeno je 998 maloletnih lica za sva krivična dela protiv braka i porodice, dok je samo za *krivična dela nasilje u porodici* prijavljeno njih 968. Od ukupnog broja podnesenih prijava, svega u 30 slučajeva prijavljeno je neko drugo krivično delo, a ne delo nasilje u porodici. Sagledavajući ovu pojavu u procentima, može se zaključiti da se u 97% prijavljenih slučajeva radilo o krivičnom delu nasilja u porodici za koje se osnovano sumnjalo da je počinilac maloletno lice. Ovakvi rezultati istraživanja su odraz realnog stanja u društvu i predstavljaju alarm na uzbunu i poslednji trenutak da se po ovom pitanju preduzmu sistemske i organizovane mere od strane države i celokupne društvene zajednice.

Grafikon 1. Prijavljena maloletna lica za krivična dela nasilje u porodici i krivična dela protiv braka i porodice u periodu od 2013. do 2022. na teritoriji Republike Srbije

Izvor: Republički zavod za statistiku/Skica autora

U nastavku istraživanja pratili smo broj osuđenih lica i dodeljene krivične sankcije tim licima za krivično delo nasilje u porodici u kategoriji maloletnika.

Grafikon 2. Broj osuđenih maloletnika za krivična dela nasilje u porodici i krivična dela protiv braka i porodice u periodu od 2013. do 2022. na teritoriji Republike Srbije

Izvor: Republički zavod za statistiku/Skica autora

Od ukupnog broja osuđenih maloletnih lica u kategoriji krivičnih dela protiv braka i porodice, svi maloletnici su bili osuđeni za krivično delo nasilje u porodici i to u svakoj godini posmatranog desetogodišnjeg perioda, sem u 2015. kada je jedno lice osuđeno za neko drugo krivično delo iz grupe krivičnih dela protiv braka i porodice. Na osnovu dobijenih rezultata, nedvosmisleno možemo zaključiti da je najdominantnije krivično delo iz ove grupe krivičnih dela, a za koje su osuđeni stariji maloletnici, bilo upravo krivično delo nasilje u porodici.

Tabela 1. Prikaz izrečenih krivičnih sankcija maloletnicima osuđenim za krivično delo nasilje u porodici u periodu od 2013. do 2023. na teritoriji Republike Srbije

Godina	Vaspitne mere			
	Maloletnički zatvor	Mere upozorenja i usmeravanja	Mere pojačanog nadzora	Zavodske mere
2013.	0	4	9	4
2014.	0	5	6	2
2015.	0	7	11	2
2016.	0	15	11	1
2017.	0	18	15	1
2018.	0	7	20	5
2019.	0	13	22	1
2020.	2	21	15	6
2021.	0	7	23	6
2022.	0	18	16	1
Σ	2	115	126	29

Izvor: Republički zavod za statistiku/Skica autora

Jedan značajan deo razloga ovakvog stanja treba tražiti upravo u krivičnim sankcijama, njihovoj dužini trajanja, vrsti i ustaljenoj stereotipnoj sudskoj praksi. Iz Tabele broj 1 može se jasno uočiti da se maloletnicima u posmatranom periodu, osim u dva slučaja, nije izricala kazna maloletničkog zatvora, iako je ona stajala sudijama kao zakonska mogućnost (Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravna zaštita maloletnih lica, 2024). Sudije su se u slučaju maloletnika najčešće odlučivale za mere pojačanog nadzora, i to: pojačani nadzor od strane roditelja, usvojioca ili staraoca, pojačani nadzor u drugoj porodici, pojačani nadzor od strane organa starateljstva i pojačani nadzor uz dnevni boravak u odgovarajućoj ustanovi za vaspitavanje i obrazovanje maloletnika. Pored mera pojačanog nadzora nad maloletnicima, izricane su još i: mere upozorenja i usmeravanja, kao što su sudski ukor i posebne obaveze; zavodske mere, među kojima upućivanje u vaspitnu ustanovu, upućivanje u vaspitno-popravn dom i upućivanje u posebnu ustanovu za lečenje i osposobljavanje iz razloga što se smatralo da će na takav način postići svrhu kažnjavanja. Ipak, s obzirom na uočene trendovi u frekvenciji izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici od strane maloletnika, može se zaključiti da bi se postojeća, stereotipna sudska praksa trebala menjati u korist primene efikasnijih sankcija prema maloletnim licima, uz istovremeno pojačavanje vaspitnog i stručnog rada nadležnih društvenih institucija za rad sa ovom kategorijom populacije u Srbiji, uključujući sve mogućnosti uticaja koje pruža razgranata mreža institucija, ustanova, organa i organizacija građanskog društva.

Država je sa svoje strane prepoznala ovaj problem i 2023. godine inovirala Zakon o sprečavanju nasilja u porodici koji je donet 2016. godine, ali i pored donošenja novog Zakona, u praksi se događaju isti i još teži problemi sa nasiljem u porodici, pa se može zaključiti da implementacija ovog i drugih srodnih zakona kroz institucionalni pravosudni sistem i preduzete druge systemske mere usmerene na sprečavanje nasilja u porodici ne daju očekivane rezultate. Inoviranjem i Zakona o pravima deteta i maloletnih lica, uvođenjem novog, činili su se značajni koraci u prevenciji maloletničke delinkvencije jačanjem uloge policije u tom procesu (Igrački, 2012:399). Zbog toga je nužno preduzeti obimna fundamentalna i primenjena istraživanja u ovoj oblasti kako bi se potpunije sagledale tendencije i trendovi kretanja ove pojave, otkrili i naučno objasnili uzroci masovnih pojava maloletničkog nasilja u savremenom dobu razvoja ljudskog društva i preduzele proširene systemske mere na smanjenju nasilja među maloletničkom populacijom.

Posebno pitanje koje se ovde nameće jeste oporavak i nastavak života žrtava porodičnog nasilja, kao i moguće mere podrške države žrtvama. Takođe, kao logično pitanje nameće se da

istraživači ove oblasti u primenjenim istraživanjima utvrde koliki je stepen nasilja, koliko dugo traje, u kojoj fazi nasilja se članovi porodice odlučuju da prijave maloletno lice nadležnim državnim organima i od države zatraže pomoć, itd. U procesu primenjenih istraživanja treba uzeti u obzir i činjenicu da je Republika Srbija društvo „krutog vaspitanja“ gde je „velika sramota“ da neslaganja u okviru porodice spozna uža i šira okolina. Ovaj fenomen zasluhuje da mu se posveti značajno mesto i vreme u budućim istraživanjima problema maloletničkog nasilja, posebno nasilja u porodici od strane maloletnih lica.

3.5. Mere prevencije i mogući pravci razvoja

Od najranije životne dobi, pa sve do punoletstva, kada stičemo pored pravne i poslovnu sposobnost, odnosno sposobnost da koristimo određena prava i snosimo određene obaveze, pojedinac je deo nekog kolektiva, organizacije i zajednice. Ljudi kao društvena bića imaju potrebu i prava za pripadanje nekom kolektivu, ali isto tako imaju i obavezu očuvanja takvog kolektiviteta i propagiranja zajedništva. Razvoj empatije i socijalne odgovornosti, uzazavanje tuđih misljenja, razumevanje i uvažavanje različitosti, podsticanje timskog rada i slično, sve su to dobri koraci ka uspehu društva u borbi protiv bilo kog nasilja, posebno nasilja u porodici. Destruktivnim ponašanjem, kad god se ono ispoljilo, ugrožava se ili uništava postojanje porodice kao osnovne ćelije svakog društva, a zatim i drugih društvenih grupa i zajednica.

Utvrdjivanje disciplinske odgovornosti kod učenika u osnovnom obrazovanju ima za cilj da se ostvari nekoliko važnih aspekata koji se tiču njihovog razvoja i opšteg funkcionisanja u školskom okruženju. U vezi sa tim može se reći da je jedan od najvažnijih ciljeva razvoj učeničke sposobnosti da preuzmu odgovornost za svoje ponašanje i poštuju pravila škole i pravila koja propisuje društvena zajednica.

Sublimirani rezultati anketnog ispitivanja nastavnika razredne i predmetne nastave i rezultati provedenog intervjua sa rukovodstvom osnovne škole upozoravaju na činjenicu da 79% ispitanika nije zadovoljno kako Zakon uređuje oblast disciplinske odgovornosti u školama, ocenjujući zakonska rešenja kao zastarela i konfuzna. Posebno je značajan nalaz da 75% ispitanih nastavnika smatra da su sankcije za disciplinovanje u osnovnim školama blage ili prevaziđene na dostignutom stepenu razvoja srpskog društva, apostofirajući prevaziđenu meru *ukora nastavničkog veća*. Veoma je indikativan i nalaz proizašao iz anketnog ispitivanja i provedenog intervjua da ispitanici i intervjuisani članovi rukovodstva osnovne škole imaju ujednačen stav da bi uvođenje novčanih kazni ili društveno-korisnog rada za nedisciplinovane učenike bila efikasna mera u disciplinovanju učenika.

Takođe, za nauku i srpsko društvo u celini, upozoravajući je nalaz da 79% ispitanih nastavnika razredne i predmetne nastave očekuju porast nasilja među decom i maloletnicima u budućnosti. Skoro identičan stav imaju i intervjuisani članovi rukovodstva osnovne škole. Ozbiljno upozorenje predstavlja i egzaktno utvrđena činjenica da 32% ispitanih nastavnika smatra da u procesu utvrđivanja disciplinske odgovornosti učenika, po pravilu, izostaju efekti saradnje sa Centrom za socijalni rad i Ministarstvom unutrašnjih poslova. Odgovori intervjuisanih članova rukovodstva osnovne škole bili su u potpunoj korelaciji sa stavovima anketiranih nastavnika razredne i predmetne nastave.

Značajan rezultat koji je proizašao iz anketnog ispitivanja nastavnika i intervjua sa rukovodstvom osnovne škole jeste, da 96% ispitanih smatra opravdanom odluku o uvođenju instituta školskog policajca u osnovne škole. Stavovi učenika po ovom pitanju su u visokoj korelaciji sa stavovima nastavnika razredne i predmetne nastave i stavovima rukovodstva osnovne škole. Međutim, jedinstven je stav svih ispitanih da sama ta mera nije dovoljna za osiguranje pune bezbednosti i sigurnosti učenika i nastavnika u školama, zbog čega predlažu dodatno uvođenje video-nadzora, gde god je to moguće i pojačano dežurstvo nastavnika u školama.

Sumirajući rezultate istraživanja stavova učenika o disciplinskoj odgovornosti u školama, može se zaključiti da 72% ispitanih voli da ide u školu; 85% nije upoznato sa procedurama za disciplinsku odgovornost; protiv 14% ispitanika se vodi, ili se vodio disciplinski postupak; 61% ispitanika je bilo na razgovoru kod pedagoga ili psihologa povodom nekih incidenata koji su se dogodili u školi; 91% anketiranih učenika oseća sigurnost zbog prisustva školskog policajca, ali bi bili sigurniji da ima više dežurnih nastavnika; samo 6% ispitanih učenika je učestvovalo u nekom vidu humanitarnog rada; 36% anketiranih se izjasnilo da im roditelji ne dolaze na roditeljske sastanke ili na konsultacije sa razrednim starešinama, a 60% ispitanih učenika osnovne škole smatra da im u smislu disciplinske odgovornosti ništa ne znači mera *ukora odeljenskog veća*, te da na njihovo ponašanje najviše utiče mera *ukora direktora*.

Što se tiče nasilja uopšte i nasilja u školama posebno, rezultati intervjua provedenog sa sekretarom, pedagogom, zamenikom direktora i direktorom osnovne škole su pokazali da su novi oblici i načini ispoljavanja nasilja u školama u porastu i da su sve teže uočavaju i otkrivaju, a samim time i teže sankcionišu. Takođe, rezultati intervjua su potvrdili da je, pored konvencionalnih načina nasilja u školama, sve prisutnije sajber nasilje, vršnjačko nasilje i nasilje na rasnoj osnovi. Otuda, autori ovog rada preporučuju da naučne institucije društva, kroz fundamentalna i primenjena istraživanja, potpunije analiziraju sve aspekte ove štetne društvene pojave. Posebnu preporuku autori ovog članka upućuju društvenim i državnim institucijama, ustanovama i organizacijama da usmere znatno veću pažnju, kako ustaljenim, tako i novim oblicima i načinima ispoljavanja nasilja u porodici, uvažavajući činjenica da živimo u „digitalnoj eri“, u „informatičkom društvu“ koje ostavljaju posledice na pojedince i društvene grupe, među kojima je porodica najosetljivija društvena grupa koja je izložena svim uticajima realnog i virtuelnog života.

Rezultati istraživanja u ovom članku potvrdili su saznanje da je nedavnim inoviranjem Zakona o sprečavanju nasilja u porodici učinjen značajan korak napred u borbi protiv nasilja u porodici, ali je realna društvena praksa pokazala da u primeni ovog Zakona ima dosta propusta, slabosti i neujednačenosti, kao i nerazumljive stereotipne prakse pravosudnih organa u izricanju mera pojačanog nadzora i mera upozorenja i usmeravanja, na račun mera maloletničkog zatvora i zavodskih mera. Istraživanje je pokazalo da organ koji bi trebao da vrši nadzor nad korektnošću sprovođenja Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, a to je Savet za suzbijanje nasilja u porodici, radi u potpunom „mraku“. Uvid u donete odluke, zaključke, preduzete mere i sprovedene akcije nije moguće ostvariti, što svakako nije dobro i govori o ne transparentnosti ovog nadzornog organa za primenu Zakona. Poslednja informacija o aktivnostima Saveta za suzbijanje nasilja u porodici je štura informacija o održanoj sednici Saveta iz marta 2023. godine.

Takođe, poražavajuća je činjenica da su u kategoriji maloletničke populacije, u posmatranom desetogodišnjem periodu, starija i mlađa maloletna lica najčešće prijavljivana i osuđivana za krivično delo nasilje u porodici i da im je ujednačeno izricana istovrsna sankcija, pojačanog nadzora. Iz ovakvog stanja stvari se može zaključiti da je sudska praksa u postupanju bila ujednačena, ali se postavlja drugo pitanje, da li je takvo postupanje ostvarilo pozitivne efekte u resocijalizaciji učinilaca ovih dela i da li je i u kojoj meri sprečilo recidiv ovih dela?

Istraživanjem predmetne materije u ovom članku je potvrđeno saznanje da država i njeni organi čine brojne napore i preduzimaju neophodnih mera i aktivnosti na podsticanju razvoja porodice, donošenjem brojnih tzv. podsticajnih mera. Međutim, još uvek značajan broj državnih organa, posebno na lokalnim nivoima vlasti, ne preduzima dovoljno efikasno mere iz svoje nadležnosti, te na taj način umanjuju napore i preduzete mere države na centralnom nivou vlasti. Otuda je veoma važno na svim nivoima društva raditi na podizanju svesti kod mladih o neophodnosti očuvanja i razvoja porodice, kao osnovne i primarne društvene grupe, bez čije zdrave osnove nema ni napretka društva u celini. Na tom planu neophodno je da se na organizovaniji i kvalitetniji način uključe svi subjekti građanskog društva, pre svega mediji, brojna naučna i strukovna udruženja, nevladine organizacije i drugi organi i organizacije.

Na neophodnost planskog i organizovanog prisupa društva u borbi protiv nasilja upozoravaju nas neumoljivi statistički podaci koji nedvosmisleno pokazuju da je procenjeni broj stanovnika u Republici Srbiji u 2022. godini bio 6 664 449 građana, sa izraženim trendom depopulacije stanovništva, što znači da je stopa rasta stanovništva, u odnosu na prethodnu godinu, negativna i iznosi – 9,4%. Danas se, više nego ikada ranije, porodica kao primarna društvena grupa nalazi u dvostrukoj opasnosti. Najnoviji podaci pokazuju da će se u narednih trideset godina, ako se ništa ozbiljnije ne preduzme, trend depopulacije u Republici Srbiji nastaviti, te da će 2052. godine biti 5 224 762 stanovnika, što je u odnosu na 2022. godinu pad ukupne populacije od oko 1,5 miliona stanovnika (Republički zavod za statistiku, 2024).

Rezultati istraživanja u ovom radu su potvrdili ranija saznanja da se kao učinoci nasilja u porodici, po pravilu, uvek pojavljuju osobe iz najbližeg okruženja, te da lica koja proživljavaju nasilje u porodici su naviknuta da trpe nasilje i na drugim mestima i u drugim okolnostima ili su i sama nasilnici (Allen, Melendez-Torres, Ford, Bonell, & Berry, 2024).

Najčešći primeri iz društvene prakse koji svedoče o načinima oblicima izvršenja ove vrste krivičnog dela ili krivičnih dela koja su usko povezana sa porodičnim nasiljem su: udaranje, šutiranje, čupanje, davljenje, bacanje, nanošenje opekotina, gađanje raznim predmetima, pretnje, izolacija, ponižavanje, psovanje, omalovažavanje, vikanje, uhođenje, proganjanje i drugi oblici vršenja nasilja u porodici. Rezultati istraživanja u ovom članku ukazuju da je *porast nasilja u društvu direktno povezan sa porastom nasilja u porodici i obrnuto*.

Zvanični podaci do kojih smo došli na osnovu analize dostupnih izveštaja organa uključenih u suzbijanje nasilja u porodici, pokazuju da je tokom 2020. godine od posledica nasilja u porodici preminulo 26 žena. Slična situacija je bila i u 2021. i 2022. godini u kojima je preminulo 20, odnosno 32 žene. Samo u 2022. godini, zbog nasilja u porodici, iz primarnih porodica je privremeno izmešteno 403 maloletna lica i 232 punoletne žrtve, što je upozoravajući signal za adekvatnu društvenu akciju u borbi protiv nasilja u porodici.

Zaključak

Analizirajući nasilje u školama, porodici i porodičnom okruženju proizilazi generalni zaključak o trendu rasta nasilja uopšte i porodičnog nasilja, posebno. U svim oblicima nasilja, dominantna je uloga maloletnih lica. Otuda i proizilazi apel svim subjektima društva da sistemski preduzimaju usko specijalizovane mere, zasnovane na naučno istraženim dostignućima za suzbijanje nasilja (BenYishay, Sayers, & Wells, 2024), te da se poveća broj organa reda i mira u kolektivima gde deca svakodnevno borave; da se aktivnosti škole više usmere ka vaspitno-obrazovnom radu, a ne samo obrazovnoj aktivnosti; da se sankcionišu roditelji koji zanemaruju ili zapostavljaju svoju decu; preispita i promeni ustaljena sudska praksa koja očigledno ne daje dobre rezultate; povećaju kapaciteti Centara za socijalni rad, jer je primetna manjkavost u njihovom postupanju, i da se pooštiri zakonska regulativa po pitanju odgovornosti učenika za kršenje školskih standarda, posebno discipline učenika u osnovnim i srednjim školama. U tom pravci treba usmeriti i izmene Krivičnog zakonika Republike Srbije za smanjenje starosne granice za krivičnu odgovornost maloletnika sa 14 na 12 godina, za pojedine vrste krivičnih dela.

Usmeravajući pažnju naučne, stručne i najšire društvene javnosti na egzaktnе činjenice navedene u ovom članku, ispunjen je naučni cilj ovog rada, a podsticanjem naučnih institucija i samostalnih istraživača da nastave sa fundamentalnim i primenjenim istraživanjima ovog osetljivog društvenog problema, ispunjen je i društveni cilj izrade ovog rada, i u potpunosti potvrđena polazna hopotetička pretpostavka u ovom članku.

Statement

Financing

No organization funded this study. The author carried out the research at his own expense.

Conflict of interest

There is no conflict of interest.

Ethics

The material presented in this article meets all the points and requirements put forward by the Ethics Commission of the Editorial and Publishing Department of the public organization "Scientific and Educational Center «SUCCESSFUL».

Copyright

This is an open-access article distributed under Creative Commons Attribution. The license permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are properly acknowledged.

References

- Allen, K., Melendez-Torres, G., Ford, T., Bonell, C., & Berry, V. (2024). Parental domestic violence and abuse, mental ill-health, and substance misuse and the impact on child mental health: a secondary data analysis using the UK Millennium Cohort Study. *BMC Public Health*, 1–15.
- Bastian, C., & Wendt, S. (2023). Collaboration Between Child Protection and Domestic and Family Violence: A Case File Review. *Australian Social Work*, 186-202.
- BenYishay, A., Sayers, R., & Wells, J. (2024). Prevalence of school related violence in seven countries: A cross-sectional survey. *PLoS ONE*, 1-16.
- Danilovic, N. (2021). Application of the Document Analysis Method in the Social Sciences. *Social Communications: Theory and Practice*, Vol. 13(2). DOI: 10.51423/2524-0471-2021-13-2
- Danilovic, N. (2015). Metod analize sadržaja dokumenta sa instrumentima [*Method of content analysis of documents with instruments*]. Belgrade: Andrejević Foundation (in Serbian)
- Igrački, J. Uloga policije u prevenciji maloletničkog prestupništva [*The role of the police in the prevention of juvenile delinquency*] Delikt, kazna i mogućnosti socijalne profilakse, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd (in Serbian).
- Jugović, A. (2012) Maloletnički kriminal u savremenom društvu: obeležja, uzroci i efektivni programi socijalne intervencije [*Juvenile crime in modern society: characteristics, causes and effective social intervention programs*]. Delikt, kazna i mogućnosti socijalne profilakse, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd (in Serbian).
- Krivični zakonik Republike Srbije [*Criminal Code of the Republic of Serbia*]. (2024). *Official Gazette*, No. 85/2005, 88/2005., 107/2005., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 and 35/2019. Retrieved from <https://www.paragraf.rs/propisi/krivicni-zakonik-2019.html> (in Serbian).
- Manojlovic, D., Lazić, D., & Miladinovic Bogavac, Ž. (2024). Deadly attack: Dubona and Malo Orašje: absence of the protector. *MB University International Review - MBUIR* 2024, 104-115. doi: <https://doi.org/10.61837/mbuir020124104m>
- Mattonet, K., Kabelege, E., Mkinga, G., Kolwey, L., Nkuba, M., Bwire Masath, F., . . . Hecker, T. (2024). School-based prevention of teacher and parental violence against children: Study protocol of a cluster-randomized controlled trial in Tanzania. *BMC Public Health*, 24(1), 1-15.
- Navjot, B., Sonali, R., Klarevas, L., Prins, S., Heinze, J., Cheung, K., . . . Branas, C. (2024). Protocol for a nationwide case-control study of firearm violence prevention tactics and policies in K-12 schools. *PLoS ONE*, 19(5), 1–11.

- Nacionalna platforma za prevenciju nasilja koje uključuje decu [*National Platform for the Prevention of Violence Involving Children*]: Retrieved from Kako na efikasan način pomoći detetu da se odbrani od nasilja? (in Serbian).
- Nikolić, Z. (2012) Mogućnosti socijalne profilakse maloletničkog prestupništva [*Possibilities of social prophylaxis of juvenile delinquency*] Delikt, kazna i mogućnosti socijalne profilakse, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd (in Serbian).
- Pravilnik o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje [*Regulations on the protocol of action in institutions in response to violence, abuse and neglect*] . (2024). *Official Gazette*. Retrieved from https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik_o_protokolu_postupanja_u_ustanovi.html (in Serbian).
- Pravilnik o pravima, obavezama i odgovornostima [*Regulations on rights, obligations and responsibilities*] (2024). Retrieved from Ministarstvo prosvete : <https://prosveta.gov.rs/skolski-i-studentski-zivot/https-prosveta-gov-rs-skolski-i-studentski-zivot-prava-obaveze-i-odgovornosti-ucenika-nastavnika-i-roditelja/> (in Serbian).
- Republički zavod za statistiku [*Statistical Office of the Republic of Serbia*]. (2024). *Projekcije stanovništva Republike Srbije 2022-2052*. Retrieved from <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-cyrl/5-vestisaopstenja/news-events/20241018-projekcijestanovnistva-rs-2022-2025/> (in Serbian).
- Popadić, D., Plut, D., Pavlović, Z., Nasilje u školama Srbije - analiza stanja od 2006. do 2013. [*Violence in schools in Serbia - analysis of the situation from 2006 to 2013*], Institut za psihologiju, Beograd (in Serbian).
- Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivično pravnoj zaštiti maloletnih lica, [*Law on Juvenile Offenders and Criminal Protection of Minors*]. (2024). *Official Gazette* 85/2005. Retrieved from https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_maloletnim_uciniocima_krivicnih_dela_i_krivicnopravnoj_zastiti_maloletnih_lica.html (in Serbian).
- Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja [*Law on the Foundations of the Education System*]. (88/2017, 27/2018 – dr. zakon, 10/2019, 27/2018 – dr. zakon, 6/2020, 129/2021 i 92/2023). Belgrade: Official Gazette (in Serbian).
- Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih Nacija o pravima deteta [*Law on the Ratification of the United Nations Convention on the Rights of the Child*] (International treaties, No. 15/90 and International treaties, No. 4/96 i 2/97). *Official Gazette SFRJ*. Retrieved from https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_ratifikaciji_konvencije_ujedinjenih_nacija_o_pravima_deteta.html (in Serbian).
- Zakon o sprečavanju nasilja u porodici [*Law on the Prevention of Domestic Violence*]. (2023). Retrieved from Official Gazette No. 94/2016 i 10/2023 – dr. zakon: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sprecavanju_nasilja_u_porodici.html (in Serbian).
- Zakon o obligacionim odnosima [*Law on Obligations*] (2020) Retrieved from Official Gazette: Zakon o obligacionim odnosima (Zakon o obligacijama, ZOO). Todorovic, N. (2024, studenoga 24). Masovne dojave o bombama u školama, OŠ «20. Oktobar» iz Beograda neslavni rekorder: «Evakuišemo učenike čak i po četiri puta na dan». Blic. 12. decembar 2023. <https://www.blic.rs/autori/nikola-todorovic> (in Serbian); Identifikovane osobe koje šalju dojave o bombama u školama u Beogradu (2024, studenoga 20). www.slobodnaevropa.org/a/dojave-bombe-skole-beograd-srbija-podmetnute-mup-policija-32725478.html (in Serbian); Dojave o bombama u Srbiji: Na meti škole širom Beograda, policijske ekipe na terenu (2024, studenoga 22). BBC. www.bbc.com/serbian/lat/srbija-61464727 (in Serbian).
- Izveštaj o radu školskog policajca [*Record of work of a member of the Ministry of Internal Affairs (school police officer)*] No. 434/23. (2023) (in Serbian).

Implikacije (ne) odgovornosti maloletnih lica na rast nasilja u društvu

Dragana Lazić

Doktor pravnih nauka,
Vanredni profesor Krivičnog i Krivičnoprocesnog prava
(Beograd, Republika Srbija)

Aleksandra Danilović

Doktor pravnih nauka,
Docent Javno-pravnih nauka
(Beograd, Republika Srbija)

Marija Kostić

Doktor pravnih nauka
Vanredni profesor Upravnog i Upravnoprocesnog prava
(Beograd, Republika Srbija)

Apstrakt

Savremeno društvo svedoči o eri ekspanzije nasilja u svim sferama života i rada. Nasilje kao centralni pojam svakodnevno se pominje, analizira i proučava, ali njegovo prisustvo i dalje se ne smanjuje, već u kontinuitetu raste. Jedino što se menja jesu oblici sprovođenja nasilja u školama i porodici, na utakmicama i javnom prevozu, na ulicama i radnim mestima, društvenim mrežama, internetu i posredstvom savremenih informacionih tehnologija u svim oblastima društvenog života.

*Polazeći od premise porasta nasilnih akata maloletnih lica, **predmet članka** obuhvata analizu uzroka i posledica sklonosti mladih ka nasilju u ranoj životnoj dobi i odgovornost društvenih aktera za takvo ponašanja maloletnika. Odgovori srpskog društva na maloletničko nasilje analizirani su sa aspekta vaspitnog rada s maloletnim licima i pokretanja disciplinskih, moralnih i pravnih sankcija protiv maloletnika.*

***Cilj članka** jeste da se na osnovu potpunije deskripcije ove štetne društvene pojave otkriju i naučno objasne savremeni uzroci nagle ekspanzije maloletničkog nasilja, ali i da se objasni stepen efikasnosti primenjenih sankcija na maloletne učinioce nasilnih akata.*

U pribavljanju podataka korišćena je metoda ispitivanja primenom tehnika anketnog ispitivanja i slobodnog usmerenog intervjua, kao i operativna metoda analize sadržaja dokumenata, pre svega, njene tehnike kvalitativne i kvantitativne analize dokumenata. U obradi pribavljenih podataka primenjena je statistička metoda, pretežno njeni postupci deskriptivne analize, s težištem na frekvencijama broja prijavljenih, optuženih i osuđenih maloletna lica za krivična dela nasilje u porodici i protiv braka i porodice, u vremenskom periodu od 2013. do 2022. na teritoriji Republike Srbije.

***Rezultati** istraživanja produkovali su nekoliko novih metodskih postupaka za rano otkrivanje nasilnih akata i za identifikovanje i prepoznavanje pretendencija na maloletničko ponašanje. Takođe, ponuđene su sistemske mere za suzbijanje ove društveno opasne pojave, kao i naučno utemeljeni predlozi za suzbijanje maloletničkog nasilja koji predstavljaju dobru osnovu roditeljima, starateljima, nastavnicima, profesorima i nadležnim društvenim institucijama, organima i organizacijama savremenog društva da preventivno i protektivno deluju na smanjenju maloletničkog nasilja.*

Ključne reči: *maloletničko nasilje, maloletna lica, disciplinska, prekršajna i krivična, odgovornost maloletnika.*

**Вплив (без)відповідальності неповнолітніх
на зростання насильства в суспільстві**

Драгана Лазіч,

доктор юридичних наук,
доцент кафедри кримінального й кримінально-процесуального права
(Белград, Республіка Сербія);

Олександра Данилович,

доктор юридичних наук,
асистент кафедри публічного права
(Белград, Республіка Сербія);

Марія Костич,

доктор правових наук,
доцент кафедри адміністративного та адміністративно-процесуального права
(Белград, Республіка Сербія).

Сучасне суспільство переживає епоху експансії насильства в усіх сферах життя та праці. Насильство як центральне поняття аналізують та вивчають, але його присутність усе ще не зменшується, а постійно зростає. Єдине, що змінюється, – це форми насильства в школах і сім'ях, на спортивних заходах і в громадському транспорті, на вулицях і на роботі, у соціальних мережах, в інтернеті тощо.

З огляду на збільшення насильницьких дій підлітків предметом статті є аналіз причин і наслідків схильності дітей до насильства й відповідальності соціальних суб'єктів за таку поведінку неповнолітніх. Реакція сербського суспільства на насильство серед неповнолітніх аналізується з точки зору виховної роботи з дітьми та застосування дисциплінарних, моральних і правових санкцій до неповнолітніх.

Метою статті є розкриття й наукове пояснення сучасних причин раптового поширення насильства серед неповнолітніх на основі детального опису цього шкідливого соціального явища, а також пояснення ступеня ефективності санкцій, що застосовуються до неповнолітніх, винних у злочинах, насильницьких діях.

Під час збору даних методами дослідження, які ми використовуємо в цій статті, є методи опитування та інтерв'ю в довільній формі, а також оперативний метод аналізу змісту документа, насамперед методи якісного та кількісного аналізу документів. Під час обробки отриманих даних застосовувався статистичний метод, опис з акцентом на кількості підозрюваних, обвинувачених і засуджених неповнолітніх за домашнє насильство та злочини проти шлюбу й сім'ї в період із 2013 року по 2022 рік на території Республіки Сербія.

Результати дослідження дозволили запропонувати кілька нових методологічних процедур для раннього виявлення насильницьких дій, а також для ідентифікації та розпізнавання тих неповнолітніх, які є потенційними порушниками закону. Також були запропоновані системні заходи протидії цьому суспільно небезпечному явищу, науково обґрунтовані пропозиції щодо протидії насильству серед неповнолітніх. Такі заходи можуть бути підґрунтям для батьків, опікунів, учителів, викладачів та компетентних соціальних установ, органів та організацій сучасного суспільства в превентивних і захисних заходах, що спрямовані на зменшення насильства серед неповнолітніх.

Ключові слова: насильство серед неповнолітніх, неповнолітні, дисциплінарна, проступково-кримінальна відповідальність неповнолітніх.

**ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ ДЛЯ ПУБЛІКАЦІЇ
В НАУКОВОМУ ЖУРНАЛІ
«СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА /
SOCIAL COMMUNICATIONS: THEORY AND PRACTICE»**

<https://new.comteka.com.ua/index.php/journal/about/submissions>

Обсяг та форматування

Повний обсяг статті разом з анотаціями англійською (обов'язково), українською (обов'язково) та мовою, якою написана стаття, додатками, таблицями, ілюстраціями, списком літератури має становити **26–80 тисяч знаків** (символів та пробілів).

Мінімальний обсяг тексту статті не повинен бути менше 8 сторінок (26 тисяч знаків із пробілами). Максимальний обсяг тексту статті не повинен перевищувати 60 сторінок (80 тисяч знаків із пробілами).

Обсяг рецензії на книгу має бути 5–10 тисяч знаків.

Файли необхідно називати прізвищем автора статті латиницею. Наприклад, Petrenko.doc. Якщо авторів кілька, називати файл необхідно прізвищами перших двох авторів. Наприклад, Petrenko_Sydorenko.doc.

Рукопис необхідно подавати у форматі, сумісному з Microsoft Word (розширення файлів – .docx). Розмір сторінки А4; книжкова орієнтація; береги по 2 см.; шрифт Times New Roman; розмір шрифту 12; інтервал між рядками 1,0.

Назву статті треба набирати звичайним текстом; не допускається набір із використанням опції Caps Lock.

Необхідно розрізняти символи дефіс і тире (тире відокремлюється з обох боків пропусками й довше за дефіс).

Стиль тексту Звичайний (Normal). Використання інших стилів не допускається.

Схеми, графіки, діаграми (далі – ілюстрації), формули й таблиці нумеруються.

Ілюстрації таблиці не повинні перевищувати розміром зазначених вище розмірів сторінки (А4 мінімум по 2 см береги).

Таблиці формуються в редакторі таблиць (пункт меню «Таблиця»). Формат таблиць тільки книжковий.

Формули в статтях мають бути набрані за допомогою редактора Equation Editor.

Не рекомендується користуватись автоматичною нумерацією.

Ілюстрації. Формат файлів ілюстрацій: jpg. Роздільна здатність ілюстрацій: 300 dpi. Кожну ілюстрацію треба надсилати окремим файлом. Називати файл ілюстрації треба прізвищем автора статті латиницею. Якщо ілюстрацій кілька, потрібно додавати в назві файлу після прізвища автора порядковий номер ілюстрації. Наприклад, Petrenko1.jpg; Petrenko2.jpg; Petrenko3.jpg.

Перед основним текстом статті потрібно вказати такі дані:

- ім'я та прізвище автора/авторів, науковий ступінь, учене звання;
- електронна адреса, ORCID, Scopus Autor ID і Research ID (якщо автор має), повна назва організації, у якій працює (навчається) автор, її адресу, поштовий індекс, назва країни;

- назву статті звичайними (маленькими) літерами;
- **анотацію (детальні вимоги – див. далі);**
- 3–5 ключових слів.

Вимоги до структури основного тексту статті

<https://new.comteka.com.ua/index.php/journal/about/submissions>

Основний текст статті повинен мати визначену структуру. Підрозділи статті, які наведено нижче, повинні бути виділені в тексті жирним шрифтом і розташовані на окремому рядку як підзаголовки.

1. Вступ (актуальність теми, огляд літератури й попередніх досліджень із цієї чи суміжної проблематики, мета статті). Обсяг – близько 3000 знаків.

2. Методи дослідження (не загальними фразами, а чітко розписати, які методи і як саме використовувалися для дослідження, тобто розкрити механізм проведення дослідження, яким чином було отримано його результати).

3. Результати й обговорення (навести основні результати дослідження).

4. Висновки.

5. Подяки (коротко висловити подяку університетові та дослідникам, які надали допомогу при підготовці публікації).

6. Заява про джерела фінансування, наявність/відсутність конфлікту інтересів, відповідність етичним нормам Комісії з етики або організації, яку представляє автор, або редакторсько-видавничого відділу громадської організації «Науково-освітній центр «УСПШНИЙ». Приклад заяви наводиться далі.

Заява

Фінансування

Це дослідження не було профінансовано жодною організацією та здійснювалося за рахунок автора. *(Якщо фінансування здійснювалося за рахунок гранта, фонду чи приватних спонсорів, необхідно вказати повну назву/ім'я і прізвище організації-спонсора/особи-спонсора, номер угоди, дату і місце підписання).*

Конфлікт інтересів

Під час написання звіту й публікації наукової статті про результати дослідження можуть виникати фінансові й нефінансові конфлікти інтересів.

Фінансові конфлікти інтересів:

1) отримання фінансування або грантів від організацій, які можуть бути зацікавлені в певних результатах дослідження;

2) володіння акціями, патентами чи іншими фінансовими інтересами, пов'язаними з темою дослідження;

3) консультаційні гонорари чи інші виплати від зацікавлених сторін;

4) трудові або професійні зв'язки з комерційними структурами, що можуть отримати вигоду від публікації результатів.

Нефінансові конфлікти інтересів:

1) особисті стосунки з редакторами, рецензентами або колегами, які можуть вплинути на об'єктивність;

2) академічні суперництва чи упередження;

3) ідеологічні, релігійні, політичні переконання, які можуть відображатися в представленні результатів;

4) участь в організаціях або комісіях, що мають інтерес у дослідженні;

5) власні патенти або інтелектуальна власність, пов'язана з темою публікації.

Етика

Матеріал, що подано в цій статті, відповідає всім пунктам і вимогам, що висунуті Комісією з етики (*укажіть повну назву організації, при якій створено й функціонує Комісія з етики, із правилами положень якої автором погоджена методика дослідження за участі людей чи тварин*).

За відсутності Комісії з етики при організації, у якій автор здійснював дослідження й погоджував методику дослідження, автор може звернутися із заявою до Комісії з етики редакторсько-видавничого відділу громадської організації «Науково-освітній центр «УСПІШНИЙ», який редагує й видає журнал «Соціальні комунікації: теорія і практика / Social Communications: Theory and Practice». У заяві автору необхідно сформулювати своє прохання щодо перевірки методики дослідження за участі людей чи тварин і затвердження такої методики. Рішення про погодження/непогодження методики дослідження Комісія з етики редакторсько-видавничого відділу громадської організації «Науково-освітній центр «УСПІШНИЙ» надсилає авторові в строк від 7 до 10 робочих днів.

Авторське право

У цьому розділі рекомендується подавати такий запис:

«Ця стаття відкритого доступу, яка розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution. Ліцензія, яка дозволяє необмежене використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії за умови, якщо оригінальний автор і джерело вказано належним чином».

7. Додатки й Таблиці (якщо є Додатки й Таблиці, вони обов'язково повинні мати заголовки й порядкові номери; примітки слід розміщувати безпосередньо під таблицями. У тексті статті обов'язково мають бути посилання на ці додатки чи таблиці).

8. Список літератури (Reference) оформлюється за стилем APA (7-ме видання). Приклади оформлення списку літератури дивіться – https://owl.purdue.edu/owl/research_and_citation/apa_style/apa_formatting_and_style_guide/reference_list_author_authors.html.

Вимоги до анотації

<https://new.comteka.com.ua/index.php/journal/about/submissions>

Анотації українською мовою та мовою, якою було написано статтю.

Обсяг анотації: 1800–2000 знаків, урахуваючи пробіли.

Анотація має бути якісною, інформативною та лаконічною. Її мета – стисло відобразити основний зміст проведеного дослідження. **Уникайте повторення в анотації назви статті й загальних фраз.**

Структуру анотацій описано далі.

Анотація англійською мовою (Annotation)

Обсяг анотації англійською: 1800–2000 знаків, урахуваючи артиклі та пробіли.

Анотація має бути написана **правильною англійською мовою** з урахуванням особливостей орфографії та граматики (британська або американська англійська, але не суміш обох). Неприпустимо подавати анотації, перекладені лише за допомогою комп'ютерних перекладачів.

Структура анотації. В анотації необхідно чітко вказати:

- мету дослідження (main **objective(s)** of the study);

- **методи (methodology)** – не загальними фразами, а чітко вказати, як саме було застосовано певні методи, тобто розкрити сам механізм проведеного дослідження, яким чином було отримано його результати (how the study was done);

- **головні результати й висновки дослідження (results/findings and conclusions)**, із яких має бути зрозумілою їх значущість (**significance**) для науки, суспільства, освіти тощо (здобутий новий цінний фактаж; виявлені нові взаємозв'язки та закономірності; підтверджені чи спростовані певні гіпотези тощо).

Ключові слова (Keywords).

Після анотації потрібно вказати 3–5 ключових слів, розділяючи їх крапкою з комою.

Добираючи ключові слова, урахуйте, що вони мають сприяти пошуку Вашої публікації в електронних каталогах та наукометричних базах. Рекомендуємо проаналізувати, які ключові слова переважно використовують у публікаціях за тематикою Вашого дослідження в ключових світових наукометричних базах, наприклад, ScienceDirect видавництва Elsevier (Scopus): <http://www.sciencedirect.com/science/search>. Правильно підібрані ключові слова сприятимуть пошуку Вашої публікації колегами та підвищенню індексу її цитування.

Вимоги до оформлення списку літератури (Reference)

Шановні автори!

Звертаємо Вашу увагу, що до журналу «Соціальні комунікації: теорія та практика / Social Communications: Theory and Practice» приймаються для розгляду й подальшого double-blind (подвійного «сліпого» (анонімного) рецензування) тільки ті статті, що відповідають проблематиці журналу.

За умовами редакційної політики журналу «Соціальні комунікації: теорія та практика / Social Communications: Theory and Practice» автор/співавтори можуть опублікувати тільки одну статтю в поточному випуску.

Умови подання й опублікування рукописів.

Стаття подається однією з таких мов (українська, англійська, данська, китайська, німецька, польська, сербська, словацька, чеська, французька) в онлайн-поданні – <https://new.comteka.com.ua/index.php/journal/about/submissions> або на електронну адресу – **akholod@ukr.net**.

Разом зі статтею подається окремим файлом підписана автором форма про ознайомлення з **Положенням про конфлікт інтересів** <https://comteka.com.ua/положення-про-конфлікт-інтересів/>.

Цитування та посилання в тексті на літературні джерела здійснюються за **стилем APA (7-ме видання)** (див. – https://owl.purdue.edu/owl/research_and_citation/apa_style/apa_formatting_and_style_guide/reference_list_author_authors.html): (Іванов, 2008; Шульженко & Деревянко, 2000; Dejk, Pristly & Leod, 2018). Якщо зазначається сторінка джерела, вона подається через двокрапку – (Вірченко, 2010: 55).

У **змісті статті** при перерахуванні прізвищ учених **необхідно обов'язково** вказувати рік (роки) праці (праць), які аналізує автор статті, і «виносити» відповідні джерела в список літератури.

Наприклад.

Розуміння мовлення (тексту) є предметом соціальнокомунікаційних досліджень вітчизняних і зарубіжних учених (Вартанов, 2009, 2019; Різун, 2015; Партико, 1996; Холод, 1999, 2019; Зражевська, 2005; Бойко, 1991, 2010; Wertyl & Polansky, 2019; Lashke, Rizun & Kholod, 2013; Betsy, Koff, Meiri-Leib, Joils & Mountain, 2013; Costle & Wasserman, 2018; Mook, Falconi & Tolff, 2017 та ін.).

ОФОРМЛЕННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.

Література і References оформлюються за стилем **APA (7-ме видання)** – https://owl.purdue.edu/owl/research_and_citation/apa_style/apa_formatting_and_style_guide/reference_list_author_authors.html

Файли мають бути прикріплені в онлайн-поданні на електронну адресу та названі прізвищем автора:

Бартошек_стаття.

Бартошек_заявка.

Бартошек_форма про конфлікт інтересів.

Положення про конфіденційність.

Електронні адреси, які вказуються користувачами сайту журналу «Соціальні комунікації: теорія та практика / Social Communications: Theory and Practice» (далі – Журнал), будуть використовуватися тільки для виконання внутрішніх технічних завдань цього Журналу; вони не будуть поширюватися й передаватися стороннім особам.

Якщо оформлення статті не відповідає зазначеним вимогам, редакція повертає статтю автору на доопрацювання.

Електронна версія журналу опублікована на сайті <https://new.comteka.com.ua/index.php/journal/issue/archive> в рубриці «Архів».

Наукове видання

**СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА /
SOCIAL COMMUNICATIONS: THEORY AND PRACTICE**

Том 17(1), 2025

Науковий піврічний журнал

Відповідно до рішення № 2630 (протокол № 23 від 29.08.2024)
Національної ради України з питань телебачення й радіомовлення
ідентифікатор друкованого медіа «Соціальні комунікації: теорія і практика»
/ «Social Communications: Theory and Practice» – R30-05473.

У томі 17(1) статті надруковано англійською, німецькою, сербською
словацькою та українською мовами.

Наукові редактори – Ганна ХОЛОД, Олександр ХОЛОД,
Набір текстів – автори статей.
Літературний редактор – Ганна ХОЛОД.

Верстка, архітектоніка тексту,
художнє оформлення й палітурка – Олександр ХОЛОД.

Соціальні комунікації: теорія та практика / Social Communications: Theory and Practice (2025). Науковий піврічний журнал. Том 17(1), січень – червень, 198.

Том 17(1) періодичного наукового журналу містить результати досліджень фахівців із соціальних комунікацій, представлені авторами з Данії, Республіки Сербія, Словацької Республіки й України.

Дослідження стосуються теорії та історії соціальних комунікацій, теорії та історії журналістики, прикладних соціально-комунікаційних технологій, соціальних комунікацій у кримінології.

Матеріали зацікавлять фахівців із соціальних комунікацій, психологів, політологів, філологів, соціологів та філософів.

© Громадська організація
«Науково-освітній центр «УСПІШНИЙ», 2025.

Підписано до друку 25.08.2025. Формат 60х84/8.
Папір офс. Гарнітура «Ukrainian TimesET». Друк офс.
Ум. др. арк. 9,1. Замовлення № 347-12/25.

«Соціальні комунікації: теорія і практика / Social Communication: Theory and Practice»

Вип. 17(1), дата виходу у світ – 22.09.2025.

Наклад – 100 прим.

Адреса суб'єкта друкованого медіа – 03148, м. Київ, вул. Гната Юри, 3, оф. 44.

Тел. +380661017584. Ел. пошта – akholod@ukr.net

Ідентифікатор друкованого медіа в Реєстрі R30-05473.

Підготовлено оригінал-макет, здійснено рецензування,
розміщено статті на електронному ресурсі журналу
редакторсько-видавничим відділом громадської організації
«Науково-освітній центр «УСПІШНИЙ»

03148, м. Київ, вул. Гната Юри, 3, оф. 44,

Ідентифікаційний код юридичної особи 43762555

Дата та номер запису в ЄДР – 20.08.2020, 1000721020000045161

Видавець

(тиражування):

ТОВ «НВП «Інтерсервіс»

04209, м. Київ, вул. Бориспільська, 9

Свідоцтво: серія ДК № 3534 від 24.07.2009 р.

Виготовлювач:

СПД Андрієвська Л. В.

04209, м. Київ, вул. Бориспільська, 9

Свідоцтво: серія ВОЗ № 919546 від 19.09.2004 р.